

839.3608

UIT

Ds. S. J. du Toit
en
Die Onderwys

deur

Prof. Dr. J. Chr. Coetzee

*Uitgawe van die Patriotvereniging vir Afrikaanse
Teksuitgawes*

Nr. 11.

(Vierde Jaargang, Nr. 2).

JOHANNESBURG.

1946.

I N H O U D

	Bladsy
S. J. DU TOIT EN DIE ONDERWYS	5—46
DE CHRISTELIJKE SCHOOL	47—139
DE VRIJE SCHOOL	141—185

I N H O U D

	Bladsy
Ds. S. J. DU TOIT EN DIE ONDERWYS	5—46
I. Inleiding	5—6
II. Die Eerste Paarlse Tydperk	7—13
III. Die Transvaalse Tydperk	14—20
IV. Die Tweede Paarlse Tydperk	21—25
V. „De Christelike School”	26—34
VI. „De Vrije School”	35—43
Bibliografie	44—46

Ds. S. J. DU TOIT EN DIE ONDERWYS.

I.

INLEIDING.

By die bestudering van die opkoms en ontwikkeling van die Afrikaanse volk neem „Die Eerste Afrikaanse Taalbeweging” onder die leiding van Ds. S. J. du Toit ’n besondere plek in. Dit is juis die taak van „Die Patriot-Vereniging” onder die leiding van Dr. G. S. Nienaber en ander om die wetenskaplike lig te laat val op die betekenis van „Die Eerste Afrikaanse Taalbeweging” in die wording van ons Afrikaanse volk. Onder die werkers van „Die Eerste Afrikaanse Taalbeweging” neem Ds. S. J. du Toit ongetwyfeld die eerste plek in. Hierdie geniale man het sy invloed laat geld op menige terrein van die Afrikaanse volkslewe en sekerlik nie die minste op die terrein van die onderwys en opvoeding van sy volk nie!

„Die Eerste Afrikaanse Taalbeweging” was in sy diepste wese ’n opvoedende volksbeweging. Die leiers en die ondersteuners daarvan wou die Afrikaanse volk onderwys en opvoed tot die kennis, waardering en gebruikmaking van die volkseie. Die leier van die eerste Taalbeweging self was in hart en niere ’n opvoeder van sy volk. Sy belangstelling in en sy bedrywigheid ten opsigte van die godsdienstige en wêreldlike opvoeding van die Afrikaner het nooit verflou nie; selfs in die donkerste dae van sy lewe het hy steeds gedink aan en gestreef na die opvoeding van sy mede-Afrikaner. Ons dink meesal aan hom as die vader van die Afrikaanse Taalbeweging en as ’n bedienaar van die Evangelie van Jesus Christus. Maar ons moet ook aan hom dink as ’n opvoeder van sy volk, sy verstote en verarmde en verwaarloosde Afrikaanse volk. Sy hele lang lewe was ’n lewe gewy aan die onderwys en opvoeding. As predikant van die Paarlse gemeente, as dosent aan die Paarlse Gimnasium, as superintendent van onderwys in die Transvaal, as redakteur van „Die Afrikaanse Patriot”, as leidende lid van „Die Afrikanerbond”, as skrywer van menige werk en tog was hy bo-al onderwysman. Steeds was doel van sy lewe en werk die onderwys en opvoeding van sy mede-Afrikaner. Al sy werk, al sy geskifte het ’n opvoedende doel en strekking gehad. As hy optree as pleitbesorger van

die Christelike skool, as hy pleit vir die oprigting van een of ander skool, as hy 'n selfstandige, prinsipieel-suiwere onderwyswet opstel, as hy in sy hoedanigheid as superintendent van opvoeding die Transvaalse skole besoek, as hy sy jaarverslae oor die onderwys in die Transvaal skryf, as hy die gelowige Afrikaner wil lei en voorlig oor godsdienstige sake in sy veelvuldige godsdienstige geskrifte, as hy tydskrifte oprig en uitgee — dan is en bly hy die volksopvoeder.

Aan die opvoedkundige aspek van „Die Eerste Afrikaanse Taalbeweging” en aan die opvoedkundige werk van Ds. S. J. du Toit moet „Die Patriot-Vereniging” sy aandag gee. Ds. du Toit het wel geen opvoedkundige geskrif in Afrikaans opgestel, nagelaat nie, maar die taal waarin hy die geskifte gestel het, het in die verband geen groot betekenis nie. Die doel en strekking van sy opvoedkundige geskrifte, in Nederlands opgestel, bly suiwer Afrikaans. Hy het geskryf en gearbei vir die opvoeding van die Afrikaner en was van vroeg af al 'n voorstander van moedertaal-onderwys aan die Afrikaner. Daarom dan ook het hy so menige geskrif geskik vir skoolgebruik in Afrikaans geskryf. Hy het ongetwyfeld Nederlands as skryftaal van sy opvoedkundige werke gebesig om 'n breër leserskring te bereik. Dit was hom tog in die geskrifte te doen om die vaslegging en die verbreiding van die Christelik Nasionale Onderwys-beginsels.

Dit is dan ook die doel van hierdie uitgawe van „Die Patriot-Vereniging” om die lig te laat val op die opvoedingsarbeid van hierdie groot Afrikaner en om aan alle ware Afrikaners weer beskikbaar te stel twee seldsaam geworde opvoedkundige geskrifte van Ds. S. J. du Toit.

II.

DIE EERSTE PAARLSE TYDPERK.

Stephanus Jacobus du Toit, gebore op die plaas Kleinbos, Daljosafat, distrik Paarl, op 9 Oktober 1847, het sy eerste onderwys ontvang van ene meester Bart Smith aan 'n derde klas-goewermentskool, ook bekend as 'n buurtskool, in die Dal self. Die onderrig wat hy hier ontvang het, het bestaan uit die gewone lees-, skryf- en syferonderrig van dié dae; daarby is gevoeg 'n bietjie aardrykskundige kennis; maar besondere aandag is op die skooltjie gegee aan die Bybelse Geskiedenis en wel uit die bekende „Bijbelsche Historievragen” van A. van den Berg en aan die grondige onderlegging in die Christelike leer volgens „Het Voorbeeld der Goddelijke Waarheden” van die Weleerw. heer A. Hellenbroek. Meer gevorderde onderwys het die jonge Du Toit later ontvang van die Eerw. Roth, en besondere studie is gemaak van die elementêre taalkunde volgens die bekende „Elements of Translation” van Dr. A. E. Changuion. Daarna het sy laer onderwys ten einde geloop en het die jong seun tot sy 19e jaar op sy vader se plaas met die boerdery gehelp.

Maar sy drang na kennis en wetenskap en sy besondere roepingsbewustheid het hom steeds gedryf om na ander dinge te soek as die gewone besighede van 'n Bolandse plaas. Die 19-jarige jongman het hom daartoe as leerling laat inskrywe aan die Paarlse Gimnasium, die stigting van die bekende Ds. G. W. A. van der Lingen, wat op die jong Du Toit 'n lewenslange invloed uitgeoefen het. Aan die Gimnasium het die leergierige leerling hom besonder aangetrokke gevoel tot die taalkundige studie, waarvoor hy 'n besondere aanleg besit het, en waarin Mnr. A. Pannevis, leraar aan die inrigting, hom met groot inspirasie ingelei het. Sy twee leermeesters het hom gebring tot die kennis en die liefde veral van die Hollandse taal en lettere, maar ook van die klassieke tale en lettere. Reeds gedurende hierdie jare aan die Gimnasium het Du Toit proefneminge gedoen op die gebied van selfstandige letterkundige voortbrenging en daar het in „De Zuid-Afrikaan” etlike stukke verskyn, soos „Aan mijn Vaderland”, „Weder-

sta de Beginselen," geïnspireer, soos hy self sê, deur die anti-Engelse gees van die here Van der Lingen en Pannevis.

Sy studie aan die Gimnasium het hy self egter beskou as bloot voorbereidend vir sy eintlike lewensroeping. Hy het dan ook na afloop van sy studie aldaar na Stellenbosch gegaan om daar aan die Teologiese Kweekskool opgelei te word vir predikant van die Nederduits Gereformeerde Kerk. Hier het hy met besondere ywer en bekwaamheid gestudeer en veral onder die aandag en invloed gekom van Prof. N. J. Hofmeyr, wat so'n hoë verwagting van die jong student gehad het, dat hy in hom 'n toekomstige professor in die Teologie aan die Kweekskool gesien het. Hy het dan ook die jong Du Toit probeer oorreed om oorsee te gaan vir gevorderde teologiese studie. Du Toit het met groot beskeidenheid, met beginselvaste oortuiging en met beslistheid die voorstel van die hand gewys om sy hoë lewensroeping van herder en leraar in die gemeente van Christus te vervul. Aan die einde van 1872 het hy sy studieloopbaan aan die kweekskool afgesluit en is as proponent beroepbaar gestel.

As jong proponent onderneem hy gedurende 1873 'n reis deur die Kaap-Kolonie, die Oranje-Vrystaat en veral die Transvaal. Dit was sy eerste persoonlike kennismaking met die land van die toekoms, en hy het daarvan 'n grondige studie probeer maak, getuie sy besonder leesbare „Reisbeschrijving" van sy besoek aan die Transvaal in die tydskrif „Elpis" (Jan. 1874). Teruggekeer in die Kolonie, aanvaar hy eers tydelike werkkringe: 6 maande in Kaapstad, daarna op Wellington waar hy as hulp-prediker georden is, toe na Kruisvallei en vandaar as eerste leraar na die pasgestigte gemeente „Noorder Paarl", waar hy op 25 September 1875 bevestig is. Gelyktydig met sy beroep na die Paarl het hy o.a. ook 'n beroep na Pretoria ontvang. Hoe noukeurig en gewetensvol gaan die jong predikant nie in op die keuse tussen Paarl en Pretoria nie! Hy sou nog meermaal in sy latere lewe so moet wik en weeg!

Aan die Paarl begin die jong predikant sy kragte te ontplooi. Reeds voor sy bevestiging aldaar het hy in geskrifte getoon dat hy veral twee groot belangstellingsrigtinge het buite die amptelike werksaamhede om, nl. die taal en die onderwys. In „Elpis" (Julie 1873) het hy reeds 'n artikel geplaas rakende die onderwysvraagstuk, nl. „De Ned. Geref. Kerk en het Onderwys", onderteken S. In „De Zuid-Afrikaan" plaas hy gedurende 1874 etlike waardevolle bydraes onder die skuilnaam „Ware Afrikaner" oor „De Afrikaanse Taal" — die artikels is in Hollands opgestel, en Hollands word nog as die moedertaal op skool gehandhaaf. Maar dit het nie by skrywe alleen gebly nie. Nog voor sy

bevestiging as predikant aan die Paarl is hy leidend aandaagdig aan die stigting van „Die Genootskap van Regte Afrikaners” op 14 Augustus 1875. Uit die Notule van die voorlopige vergadering blyk reeds watter oorheersende aandeel die Weleerw. S. J. du Toit geneem het aan die verrigtinge. Ons kon hom toe al reeds as die siel van die beweging beskou. Onder die werksaamhede wat op hul program gestaan het, kan ons veral noem die ontwerping van ’n eie Afrikaanse Volkslied, die uitgawe van die Afrikaanse Bybel, van ’n Afrikaanse Grammatika en van ’n Afrikaanse Woordeboek! Dit was ’n taalbeweging, ja, maar veel meer as net dit. Die beweging het ook ingesluit die verafrikaansing van die onderwys, maar veral die kerstening van die openbare skool: ’n beweging tot ’n Christelike nasionale opwekking van die Afrikaner! Gevestig as predikant aan die Paarl begin hy onmiddellik aandag gee aan die Gimnasium, ’n skool na sy hart, waaraan hy self optree as deeltydse dosent vir die godsdiensonderwys. In sy amptelike optrede openbaar hy hom as ’n ernstige, welsprekende, besliste dissipel van die Here Jesus Christus. Sy predikasies het steeds goeie aarde gevind en hulle was goeie saad. Buite die kerkgebou het hy ook met beslistheid opgetree teen allerlei kerklike en godsdienstige dwalinge en euwels — reeds aan die Kweekskool het hy beslis ondervind ’n merkbare afwyking van die ou goddelike waarhede, een van die gronde waarop hy die hoogleraarskap-in-voortuig van die hand gewys het.

Die jaar 1876 toon merkwaardige bedrywigheid. In Januarie van die jaar verskyn die eerste uitgawe van die eerste Afrikaanse koerant: „Die Afrikaanse Patriot”, in die oprigting en redigering waarvan Du Toit ’n leidende rol speel. Tot 1882 bly hy ywerig daaraan meewerk, en in die najaar van 1890 neem hy die redaksie van die blad heeltemal oor. „Die Afrikaanse Patriot” het van die begin af ’n heldere klank laat hoor in verband met die openbare onderwys en hom sterk uitgespreek teen die gangbare „staatskool”. In die loop van 1876 verskyn ook van die hand van Du Toit die eerste Afrikaanse taalkunde, nl. „Eerste Beginsels van die Afrikaanse Taal.” En die jaar 1876 is ook die jaar van openbaarmaking van die eerste waardevolle opvoedkundige geskrif in Suid-Afrika, nl. „De Christelike School in haar Verhouding tot Kerk en Staat;” waarin Ds. du Toit onder ’n skuilnaam vir vriend en vyand die suiwer opvoedkundige beginsels soos hy dit destyds gesien het, probeer neerlê. Die boekie het soos ’n weerligstraal ingeslaan en ontsettend baie donder verwek, getuie die simpatieke en antipatieke ontvangs daarvan in die openbare pers en partikuliere tydskrifte. Op al die resensies

(veroordelinge) het die dominee gereageer in „Elpis” (1876 no. 4 en 1877 no. 1), terwyl hy reeds in „Elpis” (1876 no. 3) hom as die skrywer van die werk bekend gestel het. In 1877 begin Ds. du Toit, afstammeling van die Hugenote, planne aan die hand gee vir die stigting van ’n Hugenote-Gedenkskool. In „Die Afrikaanse Almanak” van 1877 werk hy reeds breedvoerig ’n „plan” vir die skool uit. Hierdie gedagte van hom het tydelik ingeslaan maar het eers in 1880 weer opgeleef om tot vrugbaarheid te kom in 1882 met die stigting van die Gedenkskool. In dieselfde jaar publiseer die vaardige skrywer met enige hulp van C. P. Hoogenhout e.a. ook die eerste Geskiedenis in Afrikaans — onder die opskrif „Die Geskiedenis van ons Land in die Taal van ons Volk” — ’n bydrae van blywende betekenis.

Noordwaarts gaan die blik en gedagtes van Ds. du Toit in 1877. In „Die Afrikaanse Patriot” bepleit hy met gloed en erns van oortuiging die heilige reg van die Transvalers: aanvanklik is hy vir lydelike verset teen die Britse annekasie, maar langsamerhand verskerp sy stellingname, tot hy in 1880 met beslistheid uitroep: lydelike verset is ydelike verset! Hierdie warme bepleitbesorger van die Transvaalse reg sou sy erkenning van dieselfde vry geworde Transvaal in 1881 ontvang.

In 1879 openbaar hom ’n ernstige keelkwaal wat ’n baie groot verandering in die lewe van Ds. du Toit sou veroorsaak. Dit stuur hom eers op ’n lang oorsese reis, waarop hy o.a. kennis maak met Prof. Dr. A. Kuyper in Nederland en met sy staatkunde; en dit dwing hom om die roeping in 1881 na die Transvaal as superintendent van onderwys ernstig te oorweeg. In 1879 begin Ds. du Toit met ’n ander belangrike idee, nl. die stigting van ’n Afrikaner politieke organisasie, „Die Afrikaner Bond”, waarvan die eerste tak eers in 1880 gestig is en wat vinnig oor die Kaap-Kolonie, veral in die Noord-ooste daarvan, in die Vrystaat en die Transvaal wortel geskiet het. In 1880 publiseer hy ook die belangrike „Geskiedenis van die Afrikaanse Taalbeweging vir vriend en vyand uit publieke en private bronne bewerk deur ’n lid van die „Genootskap van Regte Afrikaners.”

Die jaar 1881 vorm die einde van sy eerste Paarlse tydperk.

Dit is ’n jaar van geweldige woeling: die Transvalers veg teen die magtige Britse Ryk om hul vryheid. Ds. du Toit skaar hom heelhartig aan die kant van die Vryheidshelde en verdedig die Transvaalse reg met oortuiging en beslistheid in „Die Afrikaanse Patriot”. En as die Eerste Vryheidsoorlog glorieryk vir die Transvalers eindig en die Transvaal weer ’n vrye Republiek word, begin Du Toit vanaf 12 Augustus 1881 in „Die Afrikaanse Patriot” sy

gedagtes ontwikkel oor „Die Toekoms van die Transvaal” en eindig met ’n breedvoerige behandeling van die „Onderwys in Transvaal” in die uitgawes van 23 en 30 September. Intussen is hy ook volgens ’n mededeling in die uitgawe van 26 Augustus na die Transvaal beroep as superintendent van onderwys.

Dit is van belang om sy gedagtes oor die onderwys nader te leer ken. Volgens Ds. du Toit hang onder goddelike bestuur die toekoms van die Transvaal, kerklik, maatskaplik en staatkundig, vir ’n groot deel af van die opvoeding en onderwys. Die Transvaal is met opoffering, goed en bloed gekoop deur ons stamverwante, wat die vryheid waardig is en wie se kinders waardig die vryheid opgevoed moet word. Dit is die taak van die ouers om hul kinders ’n ware opvoeding te gee, en waar hulle daartoe nie in staat is nie, hetsy uit gebrek aan tyd of bekwaamheid, maak hulle gebruik van die skool. Maar dit ontslaan hulle nie van hul verantwoordelikheid nie: aan hulle het God die kinders toevertrou, van hulle sal Hy rekenskap van die kinders eis. ’n Mens is ’n dubbele wese: hy leef vir tyd en ewigheid en moet vir albei opgekweek word. Oor ’n 10, 20 of 30 jaar sal ons kinders ons plekke in kerk, staat en maatskappy inneem. En om nuttige lede van staat en maatskappy te wees, om waardige lede van die Christelike kerk op aarde te wees en voorbereid vir die volgende lewe, moet hulle daartoe opgekweek word. Dit is waar dat God alleen die wasdom kan gee, maar ook dat daar deur Paulus geplant en deur Apollos nat gemaak word. Onderwys en opvoeding is dus ’n saak van die grootste gewig.

Ons lesers weet, voeg Du Toit by, dat ons ’n deeglike en grondige maar tewens suiwer Christelike onderwys voorstaan en dat ons op Bybelse gronde teen die skeiding van godsdiens en wetenskap is. Om nou in die Transvaal in die behoefte van ’n deeglike, Christelike onderwys te voorsien, is nodig ’n doeltreffende skoolwet, bekwame onderwysers, geskikte leerboeke en die regte man aan die hoof as superintendent van onderwys. Die skoolwet moet na die behoefte van die volk wees. Die Transvaalse volk is Christelik gereformeerd, en daarom moet die skool ook Christelik, selfs gereformeerd wees. Met ’n skoolwet wat hieraan nie voldoen nie, kan en mag die volk nie tevrede wees nie, want die ouers lê ’n dure belofte af by die doop van hul kinders. Die skoolwet moet voorsiening maak vir die vervulling van die doopsbelofte. Al is die Transvaalse volk as geheel geneem, gereformeerd, hoef ’n gereformeerde skoolwet nie andersgesindes uit te sluit nie: die wet moet sodanig wees dat hulle pro rata ondersteuning ontvang. Die regering mag nie een onderdaan bo die ander ken of erken

nie; daarom moet die Christelike onderwys nie in die hande van die regering wees nie maar in dié van die volk. Die taal van die volk moet ook die taal van die skool wees — anders „doen die kinders papegaaiewerk met klanke na te boots wat hulle nie verstaan nie;” om kinders in ’n vreemde taal te onderwys is net om hul geheue te vul met ’n bietjie kennis; hul herinneringe kom wel verwronge in werking, maar hul verstand en denkvermoë bly onontwikkel. Die wet moet voorsiening maak vir die opvoeding en onderwys van die Boerebevolking. Die Boere woon dun en verspreid, daarom moet die onderwys in hul nabyheid, voor hul deure, in hul huise gebring word, binne die bereik van elkeen gestel word. Om die bekwame onderwysers te vind moet die Transvaal selfstandig vir die opleiding van onderwysers sorg, en daarom word aan die hand gegee die stigting van ’n Normaalskool of ’n „Gedenkskool vir Voortrekkers.” Met die volkstaal as die taal van die skool moet daar gesorg word vir geskikte, Hollandse leerboeke. Hulle kan vereers uit Holland self bestel word, maar daar moet so gou moontlik in Suid-Afrika self leerboekies geskrywe word. Om alles te verwesenlik moet die regte man aan die hoof van die onderwys staan: ’n man uit die Boerevolk vir die Boerevolk, ’n ontwikkelde man maar bo-alles ’n gelowige Christen.

’n Man wat so kon dink en skryf, was dié man na die hart van die Transvaalse vryheidshelde. Dit verbaas ons dan ook nie dat die Transvaalse Driemanskap eenparig Ds. S. J. du Toit uitgenooi het om oor te kom en hulle te help. Die uitnodiging het reeds op 1 Augustus per telegram geskied. Ook hier het Du Toit eers gewik en geweeg. In die Staatsargief op Pretoria lê bewaar sy „voor” en „teen” die beroep na die Transvaal (R 3578/87). Vir die gunstige oorweging van die beroep som hy die volgende punte op: die onverwagte en ongesogte van die aanbod, die belangrikheid van die roeping „als stellende feitelijk de jeugd en dus ook de toekomst der Transvaal in mijne handen,” die eienaardigheid van die roeping „plaatsende mij in de gelegenheid om zoowel maatschappelijk als kerkelijk tot nut te zijn” (hy kon preek, die sakramente bedien ens. as predikant wanneer hy in belang van die onderwys rondgaan), die tweede roeping (tans as skoolopsiener) na die Transvaal, gewigtiger as die eerste (toe as predikant), sy gezondheidstoestand (veral die keelkwaal) en die advies van „kinderen Gods . . . buiten zoowel als binnen de gemeente.” Daarteenoor staan die volgende ernstige besware teen die aanvaarding van die beroep: dit is in stryd met sy gevoel dat die onderwys deur die staat moet beheers word, aangesien die Bybel dit stel vir rekening van die ouers en die

kerk, in stryd met sy huislike aanleg om so baie rond te reis; hy self is nie wetenskaplik genoeg gevorm nie; sal hy toegelaat word om die onderwys vry te reël volgens suiwer Christelike beginsels? Swaar weeg ook die moontlike noodlottige gevolge vir die Paarlse gemeente; „Die Patriot” en die ontwaking van ons nasionaliteit binne die Kolonie; die werk sal miskien te swaar wees vir sy swak kragte. „Deze zijn slechts eenige weegstenen voor en tegen; voorwaar geen gemaklijke beslissing.” Hierdie brief is gedateer 26 Augustus en het gedien as antwoord op ’n tweede telegram van die Driemanskap. Op ontvangs van die brief het die Driemanskap hom telegrafies op 1 September uitgenooi: „komt Driemanschap zien tijdens zitting van de Volksraad” (R 3381/81). Hy is dan ook daarheen en kon op 29 September aan die Vice-President per brief (R 3994/81) berig dat hy die betrekking sal aanvaar na die onderhandelinge van 23 en 29 September. Hy stel egter sekere voorwaardes: geen verloëning van sy leraarsamp nie, die bekragting deur die Volksraad van sy 7 grondbeginsels, vervat in die konsep-onderwyswet, en die aanstelling van ’n bekwame sekretaris vir hom. Hy beloof om „de Zuid-Afrikaansche Republiek met zijne zwakke krachten te dienen.” Die Uitvoerende Raad het op dieselfde dag en datum in sy sitting besluit soos Ds. du Toit verlang het: hy kon optree as predikant waar uitgenooi, en die 7 grondbeginsels word onveranderd aanvaar. Daarna is Ds. du Toit terug na die Paarl om alles in orde te bring met die oog op sy verhuising na die Transvaal. Op 16 November rig hy ’n brief (R 5500) aan die Vice-President waarin hy meld dat hy bly is oor die aanname van sy grondbeginsels en dat hy ’n brief gerig het aan Prof. Dr. A. Kuyper insake die uitstuur van skoolboeke, kaarte, skryfbehoeftes, ens.

In die jaar 1881 begin hy ook met die uitgawe van ’n godsdiensige tydskrif „Die Getuige” en oorweeg hy weereens ernstig die uitvoerbaarheid van ’n Afrikaanse Bybelvertaling.

III.

DIE TRANSVAALSE TYDPERK.

Op 10 Maart 1882 het Ds. du Toit veilig in Pretoria aangekom, waar hy gul en vriendelik ontvang is deur die Transvaalse owerheid, en op 13 Maart het hy officieel sy amp as superintendent van onderwys in die Transvaal aanvaar.

Hy het dadelik aan die werk gespring, en daar was inderdaad baie om te doen. Gou het hy die opgehoopte korrespondensie afgewerk en in die „Staats-Courant” sy grondbeginsels vir die Transvaalse onderwys bekend gestel. Daarna het hy op uitnodiging verskillende dele van die Transvaal besoek om eerste-handse kennis op te doen van die onderwystoestande. Orals waar hy gekom het, het hy gepraat, gepreek en skole gestig. Hy het hom besonder toegelê op die bekendstelling van sy onderwysbeginsels. So gee hy op 'n adres uit Rustenburg („Die Afr. Patriot”, 14 Julie 1882) 'n samevatting van sy grondbeginsels onder drie hoofpunte: die onderwys moet gegee word in Christelike (hoewel nie juis konfessionele) gees, en die Bybel moet die ereplek in die skool hê; die ondersteuning van die H. E. Regering moet gelykelyk toegeken word aan dorpeling en buiteman, eenvoudig bereken na verdienste, geëwenredig aan die aantal leerlinge en die graad van die onderwys; en die onderwys self moet ingerig wees ooreenkomstig die behoeftes van ons land en volk. Deels as gevolg van sy besoeke ter plaatse kon hy reeds op 4 Mei 1882 'n „Voorlopig Rapport” oor die Transvaalse onderwystoestand aan die Volksraad voorlê by die behandeling van sy „Voorstel van Wet op die onderwys.” Die voorlopige rapport skilder 'n treurige toestand maar bewys ook dat die nuwe superintendent 'n man van insig en siening was. Daarin rapporteer hy in die besonder oor die toestand waarin hy die Departement van Onderwys gevind het, gee hy 'n vergelyking van die beginsels soos deur hom voorgestel en reeds deur die Volksraad op 5 Oktober 1881 bekragtig, met die vroeër stelsel in die S.A. Republiek in werking, doen hy enige mededeling aangaande die aanvanklik in werking tree van sy beginsels en 'n aanbeveling vir die verdere

bepalinge in die nuwe „Voorstel van Wet op die Onderwys.” Na die rapport ingelewer is, het die Volksraad byna sonder enige verdere bespreking die „Voorstel van Wet” aange-
neem en wel as „Wet No. 1 van 1882”.

Die Onderwyswet van Du Toit bevat eers die „Algeme-
ne Bepalingen” of grondbeginsels soos deur hom reeds
in September 1881 geformuleer. In die eerste plek gaan die
Regering van die S.A. Republiek van die beginsel uit dat
dit die taak van die ouers is om te sorg vir die onderwys
van hul kinders en beperk dit dus sy „bemoeijingen met
het Schoolwezen” tot die aanmoediging van partikuliere
inisiatief by die burgers deur geldelike bydrae ter onder-
steuning van skole, tot die skoolopsig vir sover dit hom
geroepe ag om toe te sien dat sy toekomstige burgers die
vereiste Christelike opvoeding ontvang, en tot die stigting
van ’n inrigting vir hoër onderwys, veral vir die opleiding
van onderwysers en andere amptenare. In die tweede plek
erken die Regering dat die godsdienstonderwys as sodanig
tuishoort by die kerk en nie by die staat nie, en eis dit
slegs dat in alle van Regeringsweë ondersteunde skole die
burgerlike onderwys behoorlik gegee word, t.w. in Chris-
telike gees, waarby inbegryp is die opening en sluiting van
die skool met gebed, die lees van Gods Woord en die behan-
deling van die Bybelse Geskiedenis binne die skoolure, ter-
wyl die bepaalde kofessionele onderrig aan die verskil-
lende kerke oorgelaat word, waarin die skoolbesture na
omstandighede behulpsaam moet wees deur die vrystelling
van skoollokale en ook andersins, en waarby die Regering
die wenslikheid uitspreek dat die verskillende gemeentes
en kerkrade self soveel moontlik die inisiatief sal neem in
die stigting van skole en die kiesing van skoolkommissies.
In die derde plek wens die Regering om soveel moontlik
deur sy ondersteuning die onderwys toeganklik te maak
vir alle burgers van die S.-Afr. Republiek, veral vir die
ver uiteenwonende Boerebevolking, en bied dit daartoe aan
jaarlikse toelae vir alle skole wat aan die eise van die
Reglement voldoen ooreenkomstig die aantal leerlinge en
die standaard van onderwys. Die onderwys word verder
self ingedeel in elementêre en middelbare onderwys, waar-
voor die Algemene Bepalinge geldig is, en in hoër onder-
wys met sy eie Bepalinge. In die vyfde plek word bepaal
dat die superintendent van onderwys sal beslis omtrent
die rangskikking van die leerlinge. In die sesde grond-
beginsel word neergelê die toelae aan leerlinge, n.l. £3 per
leerling vir elementêre en £5 vir middelbare onderwys, en
verder die toekenning van ’n honorarium van £5 tot £15
aan verdienstelike onderwysers. Die sewende grondbegin-
sel bepaal dat die onderwys gegee sal word in die Neder-

duitse taal. In die „Besondere Bepalinge” vir die elementêre en middelbare onderwys word o.a. neergelê dat skole onder die toesig van skoolkommissies sal staan, dat die kommissies moet sorg vir ’n behoorlike skoolgebou met meubilêr en verdere toebehore, dat hulle die skoolvakansies moet bepaal en dat onderwysers deur die kommissies gekies word. Verder word daarin bepaal dat die superintendent van onderwys belas sal wees met die oppertoesig van die skole, met die reëling van die onderwys en met die sorg vir gereelde skoolverslae. Die superintendent moet ook eenmaal per jaar alle middelbare en hoër skole besoek en soveel moontlik ook die laer skole; jaarliks doen hy verslag aan die Regering van die algemene staat van die onderwys. Die Regering sal ook so gou nodig ’n sekretaris van onderwys aanstel, terwyl die superintendent self bevoegde persone kan benoem vir plaaslike skoolinspeksie. Die „Bepalinge vir die Hoër Onderwys” lê in die algemeen slegs neer dat die Regering hom geroepe ag om die hoër onderwys te bevorder deur die stigting van ’n inrigting en deur die aanstelling van ’n eksaminerende kommissie. Nadere „Bepalinge” word neergelê vir die inrigting van hoër onderwys en die eksaminerende kommissie.

Volgens die wet is laer en middelbare onderwys dus staatsondersteunde en hoër onderwys suiwer staatsonderwys. Deur die wetgewing het Ds. du Toit in die Transvaal ’n onderwysstelsel geskep wat gepas het by die volksaard en -tradisies, nl. ’n stelsel van staatsondersteunde laer en middelbare skole op Christelike, Bybelse en nasionale grondslag, met Nederlands as voertaal, ’n stelsel wat die Boerebevolking van die Transvaal gewens en begeer het en wat dus rekening gehou het met hul gees en rigting en hul behoeftes.

Die nuwe superintendent het die daad by die woord gevoeg. Gedurende die eerste jare van sy ampsvervulling het dinge op onderwysgebied besonder snel gevorder. Daar was eers ’n geweldige styging in die aantal skole en leerlinge: in 1882 was daar 9 dorpskole, 34 wykskole en 872 leerlinge, in 1885 was die getalle al 14, 79 en 2,111 en in 1887 reeds 16, 100 en 2,795. Maar belangriker as die syfers is die ontwikkelinge op die gebied van die inspeksie, die eksamens, die skoolboeke, ens. Ds. du Toit het by al sy veelvuldige werksaamhede nog tyd gevind om in die begin altans gereelde en deeglike inspeksie self te doen, getuie sy „Jaarverslae”. Hy moes egter al gou die hulp inroep veral van plaaslike predikante, terwyl hy self reeds vroeg al begin pleit het vir die aanstelling van inspekteurs van onderwys, wat eers vanaf 1888 geskied het. Veel aandag het Du Toit verder veral geskenk aan die vraagstuk van „skoolboeke en

-behoefte". Reeds voor die aanvaarding van sy amp het hy na Nederland, en wel aan Prof. Kuyper maar blykbaar ook aan die „Nederlandsch-Zuid-Afrikaansche Vereeniging" geskryf om die versending van boeke en behoeftes na die Transvaal. Op 14 April 1882 kon die sekretaris van die N.Z.A.V. reeds berig van die versending van „eene aanzienlijke partij schoolboeken." Volgens die Jaarverslae van die N.Z.A.V. het dit nie net gebly by die uitsending van skoolboeke nie maar is daar poginge aangewend — en met sukses — om boeke spesiaal vir die Transvaal te vervaardig. Ds. du Toit het ook daarin geslaag om boeke in Suid-Afrika self te laat saamstel. So kon hy uit die Kaap-Kolonie invoer „Uw en mijn Cijferboekje", „Fondamentsteen" e.a., en kon hy aan die heer J. R. Joubert van Potchefstroom selfs 'n honorarium toeken vir sy goedgekeurde „Rekenboek". Besonder verdienstelik is ook die jaarverslae oor die onderwys wat Ds. du Toit vir die Regering saamgestel het. Die „Verslag van den Staat van het Openbaar Onderwijs in de Z.A. Republiek over het dienstjaar" dra van 1882 tot 1887 sy ondertekening. Hy het as 'n bylae by die Verslag oor 1886 selfs 'n „Historisch Overzicht van het Staatschoolwezen in de Z.A. Republiek" onderneem.

Maar by al die goeie was daar ook die swakke aanwesig in sy amptstyd, met die gevolg dat hierdie bekwame man te vroeg sy amp moes neerlê, eers reeds in 1888 maar uiteindelik en beslissend in 1890.

Daartoe het ongetwyfeld bygedra sy besondere bekwaamheid en die landsomstandighede maar ook sekere menslike gebreke.

Die besondere begaafdheid en veral veelsydige begaafdheid het meegebring dat die Transvaalse owerheid hom gebruik het vir baie nie-amptelike werk. So is hy onder ander reeds vroeg gebruik om sekere grensmoeilikhede (bv. die Betsjoeanalandse) op te los. Hy is ook as een van die Driemanskap na Europa gestuur in 1883—1884. Daarby het gekom dat hy self nogal baie aktief deelgeneem het aan die praktiese politiek, veral in verband met die konsessieregte en dat hy na die ontdekking van goud en ander minerale sy aandag begin gee het aan die ontginning en selfs aan die bestuur van mynmaatskappye. Daarby het hy nogal heelwat gepreek en aan kerklike sake deelgeneem en selfs tot so'n mate dat die Algemene Vergadering van die Geref. Kerk in die Transvaal hom offisieel by die Regering aangekla het weens onreëlmatige optrede (R 5226/86), waarvan die Regering hom egter vrygespreek het (R 5296/86). Maar in die openbare pers — „Transvaal Advertiser" 28.12.26, „De Volkstem" 26.3.85, 26.10.86, 29.5.87 — en in die Volksraad (Notule 1886 art. 404, 1887 arts. 246, 249) is hy

herhaaldelik skerp en soms onbillik aangeval. Daarby moet waarskynlik gevoeg word dat hy self tot 'n sekere mate in sy werk teleurgestel was en begin verlang het na 'n werk wat hy as sy hoogste lewensroeping beskou het, nl. die geestelike bearbeiding van sy volk en in die besonder die vertaling van die Bybel in Afrikaans. Op 14 Jan. 1888 dien hy dan ook ten slotte sy bedanking in en gee twee besondere redes aan: die een negatief (hy mog geen direkteur van mynmaatskappye wees nie), die ander positief (hy wil homself graag terugtrek uit die openbare lewe om sy volle aandag te gee aan die vertaling van die Bybel in Afrikaans).

Na sy bedanking het hy nog in Pretoria bly woon tot die end van 1889, veral met die oog op die afhandeling van sekere privaat sake en met die oog op sekere finansiële aangeleenthede. Met sy vertrek uit Pretoria het die President hom persoonlik nogeens die Superintendentskap aangebied, maar met die oog op 'n voorgenome oorsese reis vra hy uitstel van ampsaanvaarding tot na sy terugkeer uit Europa. Orderwyl egter gaan die Mynmaatskappy, waarin hy ruim £140,000 sterk was, bankrot en verloor hy alles. Op grond hiervan en van ander oorweginge bedank hy in 1890 finaal vir die betrekking sonder dat hy dit weer beklee het na 1888.

In Augustus 1890 bevind hy hom weer terug in die Paarl.

Behalwe sy amptelike verslae, het Ds. du Toit gedurende sy verblyf in die Transvaal ook heelwat ander skryfwerk gedoen. Besonder vermelding verdien sy redigering van die godsdienstige tydskrif „De Getuige” gedurende hierdie jare. In hierdie orgaan het Ds. du Toit sy groot lewensroeping nl. om sy volk op godsdienstige gebied op te voed, bly beoefen. Behalwe korter stukke van 'n algemeen opvoedkundige aard, het hy veral vervolgstudies in „De Getuige” gepubliseer. Die belangrikste kort stuk is 'n preek „Geen Smid in Israel” (1882 bl. 49), waarin hy op grond van 1 Sam. 13 : 19—22 veral wys op die onderwystoestande in die Transvaal ten tye van sy aanvaarding van die superintendentskap. Die byskrif van die preek lui dan ook „Bij Ons 't Onderwijs in Vreemde Handen.” „Geheel ons wetenschappelijke vorming was tot nu toe te zeer in handen der vreemden. Vreemdelingen waren de leermeesters onzer jeugd. Gevolglik werd 't onderwijs zelf in vreemden geest gegeven. Onze kinderen werden meestal in eene vreemde taal, in eene vreemde geschiedenis en letterkunde, naar vreemde beginselen opgeleid. Zoo werden onze kinderen vervreemd aan 't geslacht hunner vadersen. 't Ontbrak ons aan de echt Rechabietische opvoeding (Jerem. 35) . . .

Door middel van een vreemde taal werden onze kinderen geleerd; in een nazeggen wat zij niet verstaan bestond meerendeels hunne zoogenaamde geleerdheid; zij moeten zich gewennen als apen of papegaaien na te praten wat hun voorgezegd werd; en zoo werden hunne geestesvermogens verstompt in plaats van gescherpt in de school Maar het kwaad zat nog dieper. Het ontvreemden onzer jeugd van het geslacht onzer vaderen, werd zieldodend en geestesverpestend. Onze oude Bijbel moet uit de school ; nieuwe, vreemde godsdienstige begrippen moeten hen worden ingeplant. Het Vragenboek, en daarmede heel de leer onzer kerk moest mede uit de School gebannen En zoo gaat het voort en voort, verder en verder, in die ontvreemding onzer kinderen Wij moeten naar den wortel der kwaal. Wij moeten eigen smeden hebben. 't Onderwijs moet terug geëischt worden uit de vreemde handen; 't moet wortelen in ons volksleven, in ons volkskarakter, in onze volkshistorie Laat ons onze eigene onderwijzers en ambtenaren vormen, en niet altoos van vreemdelingen afhankelijk blijven . . . Ouders, hier is een stem tot uwe kerklijke en staatkundige voorgangers en leidlieden, maar inzonderheid tot u . . . O God, geef toch rechte trouwe smeden aan uw volk in dit land!" So spreek 'n man na die hart van die Transvaalse Volk!

Onder die vervolgstudies moet veral om hul opvoedkundige toepassing en betekenis genoem word: „Nehemia als Volkshervormer ook ons ten voorbeeld" („De Getuige", 1884) en „De Kinderharp aan Gods Woord getoetst" („De Getuige, 1887). Die studies oor „Nehemia" vorm 'n ware gids vir egte Christelike nasionale volkshervorming en -opvoeding, en is ongetwyfeld een van die waardevolste skriftelike bydraes van die veelsydige superintendent van onderwys.

Op drie publikasies buite „De Getuige" om moet nog ten slotte die aandag gevestig word. Die eerste is sy „Program van Beginselen van de Nationale Party. Opgesteld, verklaard en toegelicht." Die „Program van Beginselen van den Afrikaander Bond" is reeds deur Ds. du Toit opgestel in Februarie 1882 en gepubliseer in „Die Afrikaanse Patriot", terwyl die program met sy verklaring en toelichting eers in brosjurevorm uitgegee is in 1884. Die Program is 'n belangrike bydrae en die inhoud daarvan is ongetwyfeld die vrug van sy Europese reis in 1880 en sy ontmoeting met Dr. A. Kuyper. Dit is grotendeels 'n navolging van Kuyper se eie Program. Ons kom op hierdie publikasie weer terug by die bespreking van die twee tekste wat in hierdie uitgawe weergegee word. Die tweede publikasie is die belangrike brosjure oor „De Vrije School voor 't Kaapsche Parle-

ment onrechtvaardig veroordeeld" (1886). Die derde is 'n brosjure uitgegee in 1889 onder die opskrif „Di Bybel in Afrikaans" waarin gegee word „Dri Proewe" met historiese inleiding. Die „Dri Proewe" toon ons dat die gewese superintendent hier nou sy lewensideaal nader, en die „historiese inleiding" gee ons enkele baie waardevolle gegewens oor die Bybelvertaling self, sy verhouding tot die saak en die plan van die werk. In die „Inleiding" vat Ds. du Toit sy Transvaalse skoolwet as volg saam: „'n Skoolwet wat 1. Di skool uit hande van di Staat in di van ouers en van di Kerk geef; 2. Di landstaal tot skooltaal vasstel; 3. Di ereplaas vir di Bybel in di skool eis; 4. Di hele onderwys in nasionale gees geef; en 5. Net 'n Staatskool onderhou om amptenare, ens. op te lei."

IV.

DIE TWEEDE PAARLSE TYDPERK.

In Augustus 1890 het Ds. du Toit sonder 'n gemeente om te bedien, sonder 'n amp om te vervul, sonder skatte om stil en gerus te lewe, hom weer in die Paarl metterwoon gaan vestig. Aanvanklik was daar net een weg van arbeid vir hom oop, en dit was die hervatting van sy persarbeid. Hy neem nou die redaksie van „Die Afrikaner Patriot” op hom teen 'n baie karige besoldiging. Ook „De Getuige” bly hy verder redigeer tot 1904, maar vanaf 1905 begin hy 'n nuwe tydskrif in die plek daarvan, nl. „De Stemmen des Tijds” wat tot na sy dood en wel tot 1914 bly verskyn het. In 1896 sou hy met 'n ander tydskrif begin, en wel „Ons Klyntje”, waarmee hy volgehou het tot die einde van 1906, waarna hy weer onmiddellik begin het met die uitgawe van „Ons Taal”, wat egter net drie jaargange, 1907 tot 1909, belewe het. Die tweede Paarlse tydperk van 1890 tot 1911 word gekenmerk deur 'n verbasende bedrywigheid as joernalis en skrywer. Behalwe die redaksie van pers en tydskrif, het hy sy aandag geskenk aan die samestelling van etlike taalkundige, godsdienstig-opvoedkundige en teologiese geskrifte. Daarby kom nog sy groot bedrywigheid op politiek-nasionale en veral op kerklik-godsdienstige gebied. 'n Kort oorsig van sy lewe gedurende hierdie twintig jaar sal ons weereens tot die slotsom bring dat Du Toit in hart en niere was en gebly het 'n opvoeder van sy volk.

Hy het hom in die eerste plek besonder beywer vir die bevordering van Afrikaans. Nog in die Transvaal na sy terugkeer uit Europa, stuur hy soos 'n Martin Luther van ouds 'n kragtige pleidooi saamgevat in 71 „Theses of Stellinge” om deur D. F. du Toit D. F.sn. voorgedra te word op 31 Oktober 1890 voor die Taalkongres wat toe gesit het in Kaapstad. Die stellinge gaan oor „Afrikaans ons Volkstaal.” Teen die einde van 1891 publiseer hy in brosjurevorm „Afrikaans ons Volkstaal, 71 Theses of Stellinge neergeleg en verklaar deur S. J. du Toit.” Die „Stellinge” word nou in 8 groepe ingedeel: die eerste 16 gaan oor „Afrikaans ons Taal”, die volgende 6 oor „Afrikaans ons Moedertaal”, dan 6 oor „Afrikaans ons Landstaal”, 19 oor „Afrikaans ons

Volkstaal", 7 oor „Afrikaans ons Skryftaal", 5 oor „Afrikaans ons Bybeltaal", 6 oor „Afrikaans ons Skooltaal" en 6 oor „Afrikaans ons Kerktaal".

Van besondere belang vir hierdie „Inleiding" is sy stelling oor „Afrikaans as Skooltaal". Hier tree hy vir eerste maal skerp na vore as pleitbesorger van Afrikaans as ons moedertaal en skooltaal. Vroeër het hy — ook gedurende sy Transvaalse tydperk — gepleit vir Nederlands as skooltaal, en sy Onderwyswet het dan ook neergelê dat Nederlands die skooltaal sal wees. In sy „Replik op alle Recensien" (bl. 57) lui dit nog: „onze ‚nationale' taal staat gelijk met Kaffertaal", en dan bedoel hy nie Afrikaans nie maar wel Hollands op die Kaapse skole. Die ses stellinge in verband met „Afrikaans as Skooltaal" kan hier herhaal word — hulle is nommers 60 tot 65. „60 Di moedertaal is di ware middel om di geesvermo'ens van kinders te ontwikkel, veral by onderwys. 61. 'n Vreemde taal as skooltaal in te voer is geesdodend, maak di kinders tot ape; leer hulle net om na te praat, soos papegaaië, sonder te verstaan wat hulle geleer het. 62. Dit sal veul makliker wees om ons kinders eers hulle eie taal te leer en dan daarin verder te onderwys. Op di manier sal hulle in 1 jaar meer leer as nou in 3, nou hulle eers 'n vreemde taal moet leer, om dan verder daarin onderwys te ontvang. 63. Veral Hollans is ver 'n Afrikaner 'n onleerbare taal. Van 1,000 Afrikaanse kinders wat Hollans leer op skool, is skaars 1 wat goed Hollands ken, om dit maklik te kan spreek en suiwer te kan skrywe. 64. Ons meeste kinders het so min tyd om skool te gaan, dat hulle net genoeg van Hollans en Engels leer om dit weer te vergeet, sodat hul eintlik niks ken ni, terwyl as hulle di tyd in hulle moedertaal onderwys ontvang het, hulle heel wat nuttige kennis kon opgedaan hê ver hulle latere lewe. 65. Die Hollandse leerboekies is ver onse kinders glad ongeskik. Ons moet 'n eie stel leerboekies kry in ons eie taal." Die standpunt is die gevolg van die 6 jare ondervinding as superintendent van onderwys in die Transvaal, waar hy ook die skole moes inspekteer, van sy kennis van die onderwys in die Vrystaat, Kaap-Kolonie en Natal en van sy besoek aan verskillende leerinrigtinge, laer sowel as hoër, in Europa. Dit is stellinge waarteen selfs geen moderne opvoedkundige enige beswaar kan inbring nie.

Vir die bevordering van die Afrikaanse taal rig hy in 1896 „Ons Klyntje" op, en vir dieselfde doel begin hy met „Ons Taal" in 1907 na „Ons Klyntje" in Desember 1906 gestaak is. In die eerste uitgawe van „Ons Klyntje" (Maart 1896) noem hy „Die Patriot" sy ou broer en sê hy van homself dat hy van geslag 'n opregte Afrikaner is, wat sy volk liefhet. Sy doel is om die lus en liefde vir ons moedertaal

op te wek en aan te kweek. Hy kan nie anders praat nie as wat hy geleer het, en dit is Afrikaans. Deur die uitgawe van „Ons Klyntje”, maar ook van „Ons Taal” het Ds. du Toit in menige opsig sy doel bereik: die Afrikaanse jeug het gretig begin lees. As ’n aanvulling van die tydskrifleesstof publiseer hy in 1901 „De Gezellige”, ’n versameling in boekvorm van prettige en leerryke stof, grotendeels in Hollands maar ook deels in Afrikaans geskryf.

Met die oog op die sistematiesing van die Afrikaanse taal publiseer hy in 1897 ’n „Fergelykende Taalkunde fan Afrikaans en Engels” (tweede hersiene uitgaaf reeds in 1902) en in 1902 verder ’n „Patriot Woordeboek-Dictionary”. Albei die uitgawes het as doel die sistematiese vergelyking van Afrikaans en Engels. In sy „Foorrede” tot die „Fergelykende Taalkunde” sê hy dat daar in Suid-Afrika twee tale as landstale bestaan, nl. Afrikaans en Engels, want al is die offisiële taal in die Republieke en sover dit erken is in die Kolonie, sogenaamd Hollands, hoef ’n mens maar na die Kaapse Parlement en die Volksrade van die Republieke te gaan om te hoor dat wat daar gebruik word, vir driekwart Afrikaans is. Die twee tale sal ook wel in Suid-Afrika bly bestaan, ten minste vir ’n hele menseleeftyd. „Dis mar di vraag of dit Afrikaans en Engels, of Hollans en Engels sal wees . . . daar kan gen twyfel wees ni of Afrikaans moet dit win teeno’er Hollans . . . as ons Afrikaans teen Engels set, dan het ons nie alleen kans om ons grond te behou ni, maar selfs om grond te win, want Afrikaans is nog makliker as Engels, en di Engelse in Suid Afrika sien almeer in dat dit nuttig is om Afrikaans te leer . . . En waarom sou ons ni alby tale, Afrikaans en Engels, in ons land erken en leer ni? Twé tale is ni tefeul in ’n land ni, maar ruim genoeg. Dis ygentlik fer ferstandelike ontwikkeling goed om twé tale te leer. Eers deur fergelyking leer ’n mens iits goed ken . . . En feral fan Afrikaans en Engels is ’n fergelykende taalkunde besonder nuttig en leersaam hiir in ons land.” Die „Fergelykende Taalkunde” is gegrond op die „Eerste Beginsels van die Afrikaanse Taal” (die uitgawe van 1882). Wat die „Woordeboek” betref, meen die samesteller volgens die „Foorberig” dat dit ’n driedubbele nut kan hê: om die spelling van Afrikaans tot eenvormigheid te bring, om aan Afrikaners ’n hulpmiddel te bied om Engels te leer en om die Engelse in Suid-Afrika te help om ons taal te leer. „En dis ons hoofdoel: om samewerking te beforder tussen di twé hoofrasse, Afrikaners en Engelse, in ons land.” Albei die publikasies wil opvoedingswerk verrig!

Aan die onderwys en opvoeding van sy volk bly Du Toit maar altyd dink. As hy in 1889—1890 Europa deurreis,

dan tref dit hom dat „Jong Afrika by Oud Europa ter School” kan gaan, en in 1890 publiseer hy dan ook sy gedagtes onder die opskrif. In die „Slotwoord tevens Voorrede” sê hy: „ik begin en eindig met deze les: Niet experts uit Europa hierheen halen alleen, maar veel meer de zonen van Afrika naar Europa zenden om verschillende vakken van Landbouw en Nijverheid aldaar te leeren.” Hy gee kortliks lesse vir ons wynboere, ’n les in mynontginning, hoe om goud te vang, in byeteelt en in banksake. Wat ’n algemene leermeester vir ’n Afrikaanse Boerepredikant! Op die „Prov. Bestuurs Vergaderingen van den Afr. Bond en B. Vereeniging” neem hy as lid vanaf Maart 1891 weer baie aktief deel. Hy spreek homself veral uit oor onderwys sake waarvan hy grondige kennis gehad het en waaroor die mense graag na hom geluister het. Op die vergadering van Maart 1891 sekondeer hy reeds die eenparig aangenome voorstel dat die Bond sal meewerk om die regte van die Hollandse taal in Suid-Afrika voor te staan, en op die van Maart 1894 kon hy reeds as lid van die kommissie van toesig saam rapporteer oor die onderwys. Sy standpunt ten opsigte van die reg van die Republieke om hulleself te handhaaf, het sy betekenis ook op onderwysgebied teen die einde van die negentiende eeu laat verdwyn.

Maar dit is veral op opvoedkundig-godsdienstige gebied dat hy in hierdie jare na vore getree het. In 1892 kon hy reeds in die lig bring ’n „Handboek ver Godsdiens Onderwys, op die skool, in die katkisasie en by die huis” — ook op die terrein was Ds. du Toit die Voortrekker. Dat die boekie gebruik is, blyk daaruit dat daar in 1913 ’n tweede druk, maar in Hollands, kon verskyn. In 1897 het hy ’n aanvullende vraeboekie „Bybelse Vrage en Antwoorde in Afrikaans” uitgegee na aanleiding van ’n versoek op die Tweede Afrikaanse Taalkongres gehou in Januarie 1897 aan die Paarl om tog met die Afrikaanse Bybelvertaling op te skiet „feral omdat di Afrikaanse kinders di Hollandse Bybel ni verstaan ni mar aanhou di ouers moet tog mar Génesis en Mattéüs in Afrikaans lees, want dis hulle taal en di kan hulle ferstaan.” Die Afrikaanse Bybel sal nog lank op hom laat wag; daarom wil Ds. du Toit intussen ’n Afrikaanse „Fraagboekie” gee, bedoel sowel vir ouers om hul kinders in die huis die Bybelse Geskiedenis te leer as vir onderwysers in die skole of Sondagskole. In „De Stemmen des Tijds” het die ywerige skrywer selfs in die uitgawe van November 1907 ’n proewe gegee van ’n „Kinderbijvoegsel”, eweneens in „Ons Taal” Augustus 1908 probeer hy om „Die Bybel vir kinders” in Afrikaans te verwerk. Naas die boekies bepaaldelik vir die opvoeding van kinders bedoel, moet nog in die besonder vermeld word „De Huiskerk”

(1893), 'n hunder predikasies geskik vir die huisgodsdien en veral „De Schriftverklaarder of Bybels Dagboek” (1907) wat handel oor die Ou Testament en 'n voortsetting is van „Bybels Dagboek” (1880), wat weer gehandel het oor die Nuwe Testament en deur Ds. du Toit in samewerking met ander lerare opgestel was. In albei die uitgawes tree Ds. du Toit in 'n suiwer godsdienstig lerende hoedanigheid op maar nietemin as 'n volksoepvoeder.

'n Besondere woord van vermelding verdien Ds. du Toit se onderneming om die Bybel in Afrikaans te vertaal. Dit was, soos hy dit herhaaldelik uitgedruk het, die groot doel van sy lewe en selfs van sy poginge om deur die mynbedryf heelwat fondse te verkry. Reeds in 1874 het Mnr. Pannevis in 'n skrywe aan die Britse en Buitelande Bybelgenootskap sonder sy wete Ds. S. J. du Toit as die geskikte vertaler van die Bybel in Afrikaans genoem. In die geskiedenis van die Afrikaanse Bybelvertaling neem sy werk 'n ereplek in: ook hier was hy die Voortrekker. Van sy hand het agtereenvolgens verskyn die Afrikaanse vertaling van „Genesis” (1893), „Mattéüs” (1895), „Di Openbaring van Jesus Christus gesiën deur sy dinaar Johannes” (1898), „Di Psalme” (1907), „Hooglied” (1905) in „Stemmen des Tyds”, „Handelinge” (1908) en „Markus” (1908) en „Lukas” (ongepubliseer).

Ten slotte moet nog net kortliks gewys word op sy verbasende bedrywigheid op suiwer kerklik-godsdienstige gebied. As skrywer bly hy stry vir die Ou Waarheid en gebruik vir die doel afsonderlike brosjures sowel as sy tydskrifte, eers „De Getuige” en daarna „Stemmen des Tijds”. Hy gee sy lesers leiding op byna alle gebiede van die geestelike lewe. Hy tree op teen Geloofsgenesing, teen Afskaffing, teen die Sabbatariërs, die Apostolise Broeders en ander dwaalleringe, teen Opwekkinge en Spesiale Dienste, Bidure en Onderlinge samekomste, nuwe uitstortinge van die Heilige Gees, teen die Evangeliese Gesange, teen die wëgneming van die tafel by Nagmaalsviering ens. Hy tree skerp op as verdediger van die Gereformeerde Kerkreg en Prediking en beywer hom vir die bekendstelling van die Gereformeerde Leer. Hy gaan eindelijk self oor tot Kerkformasie, stig en bedien „De Gereformeerde Kerk onder het Kruis.”

Hy bly volksoepvoeder in geestelike en wêreldlike sake tot die dag van sy dood. Op 28 Mei 1911 is hierdie vrugbare lewe, die lewe van hierdie groot Afrikaanse volksman en -opvoeder tot 'n einde geloop.

V.

„DE CHRISTELIJKE SCHOOL.”

In 1876 het daar by die drukker P. J. Malherbe, Paarl, 'n boekie van 106 bl. verskyn onder die opskrif „De Christelike School in hare Verhouding tot Kerk en School”. As skrywer van die boekie staan aangegee „Een Leeraar der Nederduitsch Gereformeerde Kerk.” In „Elpis” (Julie 1876 bl. 190) deel Ds. S. J. du Toit mee dat die boekie deur hom geskrywe is en dat by die tweede uitgawe sy naam voor-aangegee sal word. Hy noem twee redes waarom hy nie reeds by die eerste uitgawe sy naam gebruik het nie: 1. Omdat ouer broeders hom daarin voorgegaan het en hy hulle voorbeeld gevolg het omdat hy bevrees was dat hy van oormoed sou beskuldig word as hy in sy „verachte jongheid” sy naam gegee het, en 2. omdat hy liewer die saak as die persoon wou bespreek hê.

Reeds as teologiese student het Du Toit baie oor die skoolvraagstuk nagedink, soos blyk uit 'n brief aan die heer C. P. Hoogenhout. In die brosjure oor die „Ontstaan Gemeente Noorder Paarl” (bl. 79) word 'n skrywe van Ds. du Toit aangehaal waaruit die datum van samestelling van die boekie min of meer bepaal kan word. Dit lui daar so: „Het is hun (die lede van die kommissie tot verdeling van die gemeente) om beginselen te doen, welke ik met hen voorsta, en welke ik met al de kracht die de Heere mij geeft, steeds hoop te verdedigen, te bevorderen, voort te planten en uit te breiden; bijv. over de Schoolkwestie, heb ik reeds mijne overtuiging neergeschreven, met het doel om het te publiceren, zoodra ik in enige gemeente geplaatst zal zijn. De overtuiging die God mij geeft in den zin, ben ik geroepen en verplicht voor te staan.” In die boekie self word egter op bl. 23 'n aanhaling gedoen uit „De Zuid-Afrikaan” van 8 Desember 1875, waaruit af te lei is dat die handskrif nie persklaar was voor daardie datum nie.

Die aanleiding tot die samestelling van die boekie word deur die skrywer self heel aan die begin gegee. „Die fundamentele vraag wat die denkende geeste van daardie jare besig gehou het, was die verband of verhouding tussen Kerk en Skool, Godsdiens en Wetenskap. Mag hulle geskeie

word of is hulle vir die Christen onafskeidelik aan mekaar verbind? Hierdie vraag is toentertyd druk bespreek, veel is oor die onderwerp geskryf, harde woorde is gebruik, die stryd het belangrik geword, belangrik vir die gemoed, want dit geld die vorming van die jeug, die toekoms van kerk en staat. Ds. du Toit sê dat hy tot dusver nog geswyg het, maar dit nie langer kan en mag doen nie; hy het dit lank ondersoek, biddend daarvoor nagedink en gee tans met huiwering en beskeidenheid uiting aan sy oortuiging. Die agtergrond van die hele stryd was die heersende Onderwyswetgewing in Kaapland, nl. die Wet van 1865 wat die openbare skool kleurloos en selfs godsdiensteloos gemaak het. Om die skool weer suiwer Christelik te maak het die aandag van ernstige manne, soos Ds. G. W. A. van der Lingen, besig gehou. En die vraagstuk het daarop neergekom dat die manne die openbare skool as 'n godsdienstlose staatskool gesien het en in die plek daarvan 'n Christelike kerk-skool wou stel. Daarin het Ds. van der Lingen reeds voorgestaan met die stigting van die Paarlse „Gymnasium”. Teen die Staatskool het menige kerkman getuig, maar daarvoor het andere weer gepleit. Een van die ernstige aanklagte teen die Goewermentskool van die tyd word in „Elpis” (Januarie 1874) ingebring deur B. in 'n prinsipiële bespreking „Wien behoort het opzigt over Opvoeding toe, den Staat of den Kerk?”, terwyl in „Elpis” (Januarie 1875) 'n nie-ondertekende verdediging van die Goewermentskool verskyn het onder die opskrif „De Godsdienst in de Goewernements-school”, 'n artikel waarna Du Toit self verwys.

Ds. du Toit het vir die skrywe van die boekie baie wyd gelees. Sy bronnelys is bepaald indrukwekkend. Die afdoende bron vir sy werk is die Bybel self, en daarvan maak hy veelvuldig gebruik. Na die Bybel het hy sekere teologiese werke geraadpleeg en wel die volgende: Auberlen se „Daniel and the Revelation” (ook in vertaling), A. Butler se „Sermons”, Cumming se „Church before the Flood”, Da Costa se „Bijbellezingen”, Gunning se „Blikken in de Openbaring”, Lieb se „Teekenen der Tijden”, Melvill se „Sermons on Public Occasions”, Talmage se „Fifty Sermons”. Verder het hy sekere algemene werke gebruik, nl. Bilderdijk se „Dichtwerken”, Guizot se „Lectures on European Civilisation”, die lewensbeskrywing van Ds. G. W. A. van der Lingen deur sy dogter, Vinet se „Beginselen van Wijsbegeerte en Letterkunde”. Sy lys van geraadpleegde opvoedkundige werke is, dit spreek vanself, die langste: Curtman se „De School en het Leven”, Hagenbach se „Handleiding tot Christelyk Godsdienst-onderwijs voor Jongelingen”, Heinroth se „Grundfehler der Erziehung”, Kirsch se „Die Aufsicht des Geistlichen über die

Volksschule", Klemm se „Pastoral-Regeln für Schulmeister", Klopsch se „Gymnasium und Kirche", Lattmann se „Über Erziehung", Lehmann se „Das Evangelium in Gymnasium", Luther se „Über Christliche Kinderzucht" en „Über Erziehung und Unterricht des Jugend", Meyer se „Religions-Erkenntnis und die Schule", Palmer se „Evangelische Opvoedingsleer" (vertaling van Steynis), Schulze se „Vorzüglichste Gegenstände des Landsschulwesens", van Toorenenbergen se „Vredewoorden in Onderwijsquaestiën" en von Raumer se „Geschichte der Pädagogik". Ten slotte word ook heelwat gesiteer uit tydskrifte, veral uit „Stemmen voor Waarheid en Vrede", „De Zuid-Afrikaan", „De Standaard", „Standaard and Mail", „De Gereformeerde Kerkbode" en „Elbis". Ds. du Toit het veel, te veel, gesiteer.

By die sorgvuldige deurlesing van „De Christelike School" moet ons in aanmerking neem dat Ds. du Toit nog betreklik jonk was en baie sterk onder die invloed, wat sy godsdienstige en staatkundige opvattinge betref, gestaan het van manne soos professor Auberlen, Da Costa en in die besonder Ds. G. W. A. van der Lingen. Hy het, soos Auberlen en Van der Lingen, 'n intensiewe studie gemaak van die profesieë: hy publiseer 'n werkie oor „De Onvervulde Profetiën" (1878) en hou openbare voorlesinge oor die profesie; die profesie het vir hom reeds in die hede in sterke lyne uitgeteken gestaan. Hy tree sterk op teen die moderne staat en kerk en tog bly hy steeds 'n aktiewe deel neem aan alle politieke aangeleenthede en tot die dag van sy dood het hy nooit sy verband met die Ned. Geref. Kerk, waarteen hy so baie getuig het, verbreek nie.

Die werkie self kan geredelik in drie afdelinge ingedeel word. Daar is eers 'n prinsipiële uiteensetting (bl. 1—20), dan volg 'n kritiese uiteensetting (bl. 20—89) en ten slotte 'n praktiese uiteensetting (bl. 90—98). Die boekie eindig met 'n „Kinderlied" en 'n „Bijlage". In die prinsipiële deel soek die skrywer 'n antwoord op die vraag: aan wie behoort die onderwys van die jeug, aan Kerk of Staat? In die kritiese afdeling vind ons 'n uitgebreide ondersoek van klousule 7 van die Onderwyswet van 1865. En in die derde word die vraag beantwoord: wat sal ons dan doen?

Op die vraag „aan wie het Christus die onderwys van die jeug opgedra?" vind Du Toit geen ander antwoord as „aan die kerk volgens Bybel en geskiedenis" nie. Die opvoedingsopdrag aan die kerk vind die skrywer in die woorde van die Here Jesus aan Petrus volgens Johannes 21: „laat My lammers wei", „pas My skape op", en „laat My skape wei". Hieruit lei die skrywer af dat dit die plig van die leraar in die eerste plek is om te sorg vir die opvoe-

ding van die jeug. Verder wys hy ook op die opdrag van Christus aan sy dissipels met sy heengaan volgens Matt. 28 : 19 „Gaan dan heen, maak dissipels van al die nasies . . . en leer hulle om alles te onderhou wat ek julle beveel het.” Hier, sê hy, het ons meteen die reg en die plig van elke leraar aangewys, nl. om sorg te dra vir die onderwys van die jeug. Met etlike ander Skriftuurplekke bevestig hy hierdie standpunt. Die kerk van Christus, so leer die geskiedenis ons verder, het dit altyd as sy roeping beskou om „onderwijzers der volkeren” te wees. Die kerk het as sodanig bly optree veral tot aan die einde van die Middeleeue, maar selfs verder tot die einde van die 18e eeu, toe die onderwys uit die hande van die kerk geruk is en gedurende die 19e eeu aan die Staat gegee is.

Maar watter reg het die Staat volgens Gods Woord op die onderwys? Wie is die Staat dat dit hom die reg op die onderwys sou aanmatig? Die wêreldmag is uiteraard anti-Christelik. Dit blyk uit sy oorsprong maar ook uit sy einde. Die oorsprong van die wêreldmag vind ons in die toringbou van Babel (Gen. XI) waarvoor God sy streng oordeel uitgespreek het tot vernietiging en ondergang: sy oorsprong lê in ’n afval van God. Eweneens is die ontstaan van koninkryke ’n gevolg van afvalligheid van God (vgl. 1 Sam. 8). Die einde van die wêreldmag is ondergang en vernietiging (Dan. 2, en ander plekke).

Hoe moet ons dit dan beskou as die Kerk gewillig die onderwys teen die uitdruklike bevel van Christus uit sy hande in die van die Staat oorgee, terwyl die Staat dit openlik uitspreek dat dit alleen onderwys sonder godsdienst, Bybel of Christus wil gee?

Die kerk van Christus—dit is die afvallig wordende en geworde kerk—sal volgens die profetiese woord op laas met die wêreldmag deel in sy afval en opstand teen Christus. En inderdaad verwerp die kerk Christus as sy profeet wanneer dit in vereniging met die Staat, skole sonder godsdienst stig. (Dit was harde woorde in ’n tyd toe die Kaapse kerk vir die grootste deel hom versoen het met die godsdienstlose Kaapse Goewermentskool). Die wysheid van die skole is die wysheid van hierdie wêreld of van hierdie wêreld se heersers wat vergaan, maar die Christen verlang ’n onderrigting in die wysheid van God—volgens 1 Kor. 2 : 6—8.

Daarmee is die prinsipiële uiteensetting afgesluit.

Nou gaan die skrywer oor tot ’n kritiese ondersoek van die heersende Onderwyswet en -toestande aan die Kaap. Klousule 7 van die Skedule van Regulasies opgestel onder die Wet van 1865, lê neer: „Die direksie van ’n skool kan vir die godsdienstige onderwys van die leerlinge voorsiening

maak, op so'n uur as vir die doel deur hulle afgesonder word, buite die vier gewone skoolure; maar geen leerlinge sal genoodsaak word gedurende die uur van godsdienstige onderwys teenwoordig te wees sonder toestemming van ouers of voogde nie."

Die kritiek op die klousule van die Onderwyswet oorweeg die skrywer onder drie hoofde: enige gevolgtrekkings daaruit, enige besware daarteen en enige uitvlugte daarop.

Daar is drie gewichtige gevolgtrekkings: 1) die regering vra vir die staatstoelae aan skole vieruur onderwys en niks meer nie; 2) gedurende die vier uur vra die regering bepaaldelik sekulêre onderwys; en 3) godsdienis en Christendom is dus feitlik buitegesluit uit ons skole. Hy bring sewe ernstige besware teen die klousule in: 1) die grondslag waarop ons skole gebou is, is dus nie die Christendom nie maar humaniteit; 2) ons skole is kragtens die skedule nie-Christelik, en nie net nie-sektaries nie; 3) nie-Christelike skole in die boesem van 'n Christelike Maatskappy is anti-Christelike skole; 4) die skedule skei wetenskap en godsdienis, verstand en hart, wat volgens Gods Woord nie te skei is nie; 5) die skedule verban nie net die Christelike leer nie maar ook die Christelike tug van die skole; 6) die skedule ondermyn die wetenskap self en 7) die skedule is onprakties en onuitvoerbaar. Die skrywer deel die uitvlugte en wederlegginge in vier groepe in: 1) die plaaslike kommissie is vry om te sorg vir godsdienisonderwys; 2) die godsdienstige onderwyser hoef nie sy invloed ongebruik te laat nie, want daar word nie so nou op alles gelet nie; 3) in die skoolboekies kom daar godsdienstige sinsnedes voor; en 4) die toestand is nou nog nie so erg nie, daar is tyd genoeg om dit teen te gaan. Die gevolgtrekkings, die besware en die uitvlugte word breedvoerig deur die skrywer bespreek, toegelig en verklaar. Op een besondere beswaar, die sog. „gemoedelike beswaar”, gaan hy heelwat breër in (bl. 63—89). Die beswaar lui so: meer as een leser vra as dit so is dat ons skole onchristelik, ja anti-Christelik is, hoe is dit moontlik dat so baie lerare van ons kerk met die skole saamwerk, is hulle dan dienaars van die Staat? Die skrywer het die vraag baie ernstig oorweeg, maar kon op Bybelse grondslag tot geen ander konklusie kom nie. Ons moet in alles buig voor Gods Woord, want Gods Woord en nie menslike gesag nie moet ons in dergelike gevalle tot rigskoer strek volgens ons Protestantse beginsel. Maar as 'n mens hom tog op menslike gesag wil verlaat, dan kan die skrywer manne van meer geleerdheid, groter invloed en inniger godsvrug oproep om te getuig teen die weinige lerare wat meen dat God en die wêreld verenig en versoen kan word in die skoolsaak. En dan roep hy 'n gewel-

dige ry van getuies op: Luther, Von Raumer, Meyer, Lattmann, Curtmann, Kirsch, Schulze, Klemm, Heinroth, Klopsch, Lehmann, Palmer, Kehr, Schwarz, Müller uit Duitsland, Cumming, Melvill, Butler uit Engeland, Vinet uit Switserland, Lieb uit die Sendingveld, Bronsveld, van Toorenenbergen, Gunning, Da Costa, Bilderdijk, Groen van Prinsterer, Kuyper uit Holland, G. W. A. van der Lingen, Bisschop Gray, Di. Steytler, W. P. de Villiers en F. Cachet uit Suid-Afrika. Hulle almal, sê die skrywer, staan op sy standpunt: die skool hoort aan die kerk!; die skool moet deur en deur Christelik wees!

In die Praktiese afdeling kom die skrywer nou tot die vrae: wat moet ons dan doen? en waar moet die geld vandaan kom?

Die kerk moet die opvoeding en onderwys in sy hande neem. Elke gemeente moet een of meer kerklike skole onder toesig en begunstiging van die kerkraad hê. Die Sinode moet 'n Normalskool oprig. In die kerklike skole word die kinders waarlik Christelik onderwys: nie een uur buite skoolure word die Bybel oopgeslaan nie; nee, al die onderwys word in 'n Christelike gees gegee; die hele skool word die eiendom van Christus. Die kind moet leer verstaan dat hy as Christen op skool is; dat die hele dag aan Christus behoort, dat hoof en hart die eiendom van Christus is!

Die geld moet nie van die Staat kom nie. Die kerk self moet die ontbrekende voorsien! Die kerk moet 'n belasting hef vir die onderwys, en „het kerkelĳk geld wandele door ons gemeente als een vruchtbaarmakende stroom”. Dit ontbreek die kerk nie aan geld nie!

Die afdeling word afgesluit deur 'n „Slotwoord” aan die lerare, die leiers van die kerk, aan die ouers, wat 'n doopsbelofte moet nakom, aan onderwysers, wat godsdiens en wetenskap nie mag skei nie, en aan die jeug, wat die slagoffers van die verleiding is — almal is geroepe om te arbeid in die wyngaard van die Here.

Dit is 'n kwaai boekie, en die uitwerking daarvan was „die van 'n knopkierie onder 'n trop ganse” („S. J. du Toit in Weg en Werk, bl. 36-7). Dit het 'n geweldige pers gehad: vriende het dit aangeprys, vyande het dit verdoem, onverskilliges het dit wel lou ontvang, maar dit is wyd en sydig geresenseer.

Ds. du Toit het op al die resensies geantwoord in „Elpis” (1876—1877) en sy antwoorde ook uitgegee onder die opskrif „Repliek op alle Recensiën” (1877) in 'n brosjure van 71 bladsye! „Immers de kritiek op het werkje telt ruim zoo vele letters als het boekse self,” sê die skrywer self en voeg dan daarby: „Wat ook het lot van het boekje was of

nog wezen zal, „doodgezwegen” zal nooit op zijn ledige plaats staan”. Tydskrifte en koerante het dit sommige gunstig, die meeste vyandig ontvang. „De Zuid-Afrikaan” en „De Volksvriend” is oorstroom maar het deurgaans self onpartydig gebly; die redaksie van „Het Volksblad” skryf bepaald vyandige artikels; „De Gereformeerde Kerkbode” laat van hom hoor maar gee nie ’n al te seker geluid nie; „Opwekking” gee sy stem en is beslis gunstig; „De Maandbode” van die Geref. Kerk spreek mee en is beslis waarderend en ondersteunend; en „Elpis” ontvang stof veral van vyandig-gesinde mede-lerare. Volgens die skrywer was dit in die meeste gevalle „meer kwantiteit dan wel kwaliteit” en het drie-vierdes van die boekie nog onveranderd en onaangetas bly staan.

By sy „Repliek” gaan die skrywer sistematies te werk. Hy beantwoord eers die redaksies van die verskillende „journalen”, daarna durf hy die „korrespondensiestorm” in „De Zuid-Afrikaan” aan, en pak eindelijk beoordelaars „T” en „Septimus” in „Elpis” aan. Hy vind dat die ongunstige kritiek eintlik op vier punte neergekom het: sy bewering dat die wêreldmag anti-Christelik is, sy stelling dat Christus die onderwys en opvoeding van die jeug aan die kerk opgedra het, sy getuies uit verskillende lande, en sy verklaring van die skedule.

Wat die eerste punt betref beantwoord Ds. du Toit op ’n skerpsinnige wyse sy vernaamste veroordelaars, nl. „Mede-Dienstknegt” in sy „Open Brief” in „De Zuid-Afrikaan”, „P . . . s” (baie breedvoerig) en in die besonder sy kollegas „T” en Septimus” (Elpis April 1876). „T” bring ’n intéressante puntjie na vore; hy noem naamlik die skrywer (Een Leeraar der Ned. Geref. Kerk) kortheidshalwe S. en suggereer daarmee dat hy sy identiteit reeds vasgestel het, daar Ds. S. J. du Toit soms die letter S. alleen onderteken het onder artikels. „T” en „Septimus” staan albei teenoor Ds. du Toit, daar hulle die Staat as sodanig nie as nie- of anti-Christelik beskou nie. „Mijn gevoelen”, sê „T”, „is dat het zeer Christelik is om Staat en Kerk te laten samenwerken waar dit doenlijk is.”

By sy beantwoording van die kritiek op die tweede punt is Ds. du Toit ongetwyfeld minder gelukkig. Dit was veral „T” en „Septimus” wat hom op die punt aangeval het. „T” formuleer sy standpunt as volg: „Niet in de eerste plaats aan den Staat . . . niet in de eerste plaats aan de Kerk (al is de Kerk geroepen om hierin te waken en te werken) — maar wel aan de ouders. Dit leert de Schrift in overeenstemming met de Natuur. Bijbelplaatsen kunt gij zelf hierover opzoeken. De ouders zijn aansprekelijk nog meer dan de Kerk of de Staat.” Septimus is nog skerper.

„Dat de Heer ook het letteronderwijs uitdrukkelijk aan de Kerk heeft toevertrouwd, tracht hij (d.w.s. die skrywer van die boekie) op vier gronden te bewijsen: 1) Christus gebod aan Petrus: „Weid Mijne lammeren”; 2) Bij Zijn heengaan van de aarde beval de Heiland Zijne disiepele: „Gaaf dan henen . . . leerende hen onderhouden, enz.” . . . 3) De apostelen hebben zelven geleerd . . . 4) Wij vinden dan ook in de apostoliese gemeentes dat die leeraren, of liever onderwysers, een afsonderlik ambt hadden.” En dan weerlê hy Du Toit sy argumente en voeg daarby: „Met den skrywer staat het als Kerk-geschiedkundige . . . niet beter geschapen.” Hy weerspreek ook Du Toit as profeet waar laasgenoemde van mening was „dat de Staat nooit met het onderwys der jeugd vertrouwd mogt worden.” Hy eindig sy argument met die vraag: „Waar blyft nu het bewijs dat Christus alleen aan die Kerk het onderwys der jeugd heeft opgedragen?” Ds. du Toit het self later hierdie standpunt prysgegee — waaroor nadere besonderhede by die bespreking van sy „De Vrije Skool”.

Met meer sukses het hy homself verdedig ten opsigte van die derde punt, nl. die beswaar teen sy getuies. Sy beoordelaars het hier twee besware geopper: die toestand hier en oorsee is verskillend, en die getuies self staan nie dieselfde beginsel voor nie. Ds. du Toit wys as antwoord veral op die geval „Holland—Suid-Afrika” en toon aan dat daar wel ooreenstemming in toestand en beginsels is. Die ooreenstemming in toestand blyk daaruit dat in Holland daar nog godsdiens op die neutrale skool ondanks die wet is, en die hoofgedagte van die Staatskool daar en hier een is, dat ook daar neutraliteit ’n fiksie is en dat die sog. neutraliteit ook daar konsekwent voer tot die godsdiensloosheid van die skool, dat ook daar soos hier die voorstanders van die wet met warmte en verontwaardiging die beskuldiging dat daar geen godsdiens op die skole mag wees nie, van hulle af werp, en dat ook daar die wet enige voorsiening maak vir die godsdiens, want dit bepaal daar uitdruklik dat die onderwys moet oplei tot alle nasionale en Christelike deugde, maar dit is ’n godsdiens bo alle geloofsverdeeldeheid: „buitenaf kunt gij godsdienstig onderwys geve, maar op de skool moet gij een Mohammedaan met uwe ‚nasionale’, en den Jood met uwe ‚Christelike deugden’ niet hinderen.” Daar is ook ooreenkoms in beginsels, antwoord hy verder, want ook daar verwag ’n mens van die Staat geen heil nie, ook daar moet die kerk die skool hê, ook daar moet die skool op Christendom en nie op humaniteit gegrond wees nie, ook daar word godsdiens en wetenskap volgens Gods Woord nie geskei nie, en ook daar behoort die Bybel in en nie buite die skool nie. Ten slotte wys hy nog

op drie ander belangrike punte van ooreenstemming. Ook daar in Holland is drie partye in die skoolsaak: die eerste wil geen godsdiens op die skool nie, die tweede sien nie in dat daar so'n groot gevaar is nie en doen baie kwaad, en die derde party sê dat ander hul godsdienslose skole mag hê as dit nie anders kan nie, maar hulle moet vir die gelowiges dit nie onmoontlik maak om Christelike skole te hê nie.

Afdoende is sy antwoord in verband met die vierde punt, nl. sy verklaring van die Skedule. Hy haal bloot aan die beslissing van die Kaapse Onderwysdepartement in 'n brief aan hom gerig: „The fair inference is that religious instruction cannot be given during the ordinary school hours.”

VI.

„DE VRIJE SCHOOL”.

Terwyl Ds. du Toit nog aan die Paarl as predikant gevestig was, het daar reeds 'n stryd ontbrand oor „die vrye Christelike skool.” Sy brosjure oor „De Christelike School” is reeds 'n sprekende bewys van die standpunt wat deur 'n sekere groep predikante en ander leiers ingeneem is teenoor die neutrale staatskool, waarop binne die gewone ure geen godsdiensonderwys gegee word nie. Met sy vertrek na die Transvaal het sy belangstelling in die Kaapse stryd niks verflou nie; intendeel, hy het die skoolstryd aan die Kaap met gespanne en vakkundige aandag gevolg. Hy was immers nou Superintendent van Onderwys en was verantwoordelik vir die stelsel van Christelike staatsondersteunde skole wat vanaf 1882 tot die einde van die Z. Afr. Republiek in swang was. Hy het daar getoon wat 'n simpatieke en verstandige owerheid kan doen om die ware Christelike, volkseie opvoeding te vestig en te bevorder.

Die stryd aan die Kaap om die vrye Christelike Skool het opgevlam veral aan die Paarl en onder die besondere leiding van Ds. G. W. A. van der Lingen, wat die daad by die woord gevoeg het deur die stigting van 'n Christelike Skool onder leiding van die Kerkraad, nl. Die Paarlse Gimnasium, waaraan die jonge Du Toit self gestudeer het. Die stryd is besonder brandend geword as gevolg van artikel 7 van die Skedule van Regulasies opgestel onder die Onderwyswet van 1865, waarteen Ds. du Toit in sy boekie „De Christelike School” veral beswaar ingebring het.

Maar 'n ander gebeurtenis aan die Kaap, en die keer op suiwer kerklike terrein, het na 1875 die stryd om die „vrijwillige beginsel” oock op skoolgebied laat ontbrand. Die Hollandse kerk aan die Kaap het naamlik na 1806 ooreenkomstig die grondgedagtes van Adv. J. A. de Mist 'n soort staatskerk geword deurdat die Staat 'n bepaalde som geld bygedra het vir die bestryding van die kerklike uitgawes. Kragtens een van die Artikels van die Oorgawe van die Kaap het die Britse oorwinnaars hulle verbind om die openbare erediens op dieselfde voet as onder die Hollandse

regering te bewaar en het die Britse regering voortgegaan met die uitoefening van die verantwoordelikheid in verband met die gevestigde Nederduits Gereformeerde Kerk. Die Kerk het toe 'n bepaalde staatstoelae ontvang, terwyl alle andere kerkgroepe van die „voorreg” verstoke gebly het. Hierdie skynbare, nee werklike „onbillikheid” het al gou die gemoedere gaande gemaak, en dit het dan ook nie lank geduur voor die vraagstuk van staatstoelae aan die Ned. Geref. Kerk in die Wetgewende Vergadering ter sprake gebring is nie. Dit was veral die heer Saul Solomon wat opgetree het as kampvegter vir die „Vrywillige Beginsel”, die term gegee aan die ideaal waarmee die bestryders van die staatstoelae aan die Ned. Geref. Kerk besiel was. Die eerste poging van die sog. „Vrywilligers” het egter misluk, want die openbare mening en veral die mag van die gevestigde kerk het hulle gewend teen die toepassing van die „Vrywillige Beginsel”. Maar die heer Solomon het volgehou: in 1861, en weer in 1865 is sy konsep-voorstel in die verband afgestem, maar in 1875 het hy daarin geslaag, grotendeels met die hulp van predikante wat in gemoede teen die staatsteun was, om die „Vrywillige Beginsel” deur die Wetgewende Vergadering aangeneem te kry.

Onmiddellik het die voorstanders van die Christelike skool ook begin pleit vir die toepassing van die „Vrywillige Beginsel” op skoolgebied. Dit was veral „Die Afrikaner Bond” wat hom beywer het vir die vrymaking van die onderwys uit die staatsgreep en vir die toepassing van die „Vrywillige Beginsel” op die skole. Maar die leidende persoonlikheid in die verband was Ds. W. P. de Villiers, predikant te Beaufort-Wes en later te Carnavon. Hy het net soos Ds. van der Lingen op die Paarl daarin geslaag om 'n bloeiende vrye skool op te rig en in stand te hou op Beaufort-Wes. Hy was dus vanself die kragtigste medestryder van Ds. du Toit, die ware opvolger van Ds. van der Lingen aan die Paarl. Met die verkiesing van 1879 is Ds. du Toit, ongetwyfeld deur Ds. de Villiers aangewys as die gewenste man om die saak van die Vrye Skool in die Kaapse Parlement te bepleit, per rekwisisie gevra om hom verkiesbaar te stel vir die afdeling Beaufort-Wes. Ds. du Toit het egter die uitnodiging van die hand gewys en self Ds. de Villiers aangewys as die regte man. Ds. de Villiers is dan ook met die oog op die bepleiting van die „Vrywillige Beginsel” na die Kaapse Parlement in 1879 gestuur. Hy het ook geen gras onder sy voete laat groei nie, en reeds op 22 Julie 1879 het hy die volgende mosie ingedien, „dat ondersteuning van staatswege gegee zal worden ook aan vrijwillige scholen, die voldoen aan de vereisten van akte 13, 1865 wat betreft gewoon school-onderwijs, zonder enige beperking van gods-

dienstig onderwijs." Daarmee wou hy net soos in **Holland**, die besondere vrye skool gelykstel wat betref staatsondersteuning met die openbare neutrale skool. Op grond van vier oorweginge het Ds. de Villiers met bekwame welsprekendheid vir sy voorstel gepleit: 1) die voorstel stem ooreen met die beginsels van die opvoedkunde: die godsdiens is 'n behoefte van die menslike natuur, en godsdiens kan van die wetenskap nie geskei word nie; 2) sy versoek is regverdig; 3) dit is uitvoerbaar; en 4) dit is in belang van die staat self. Die voorstel is egter koelweg afgestem, maar Ds. de Villiers en sy ondersteuners het daarmee die saak nie gewonne gegee nie. In 1881 het „Die Afrikaanse Patriot” onder leiding van Ds. du Toit, petisies oor die hele land laat teken vir Hollands op skool maar ook vir 'n „Skool met die Bybel.” Op 11 Mei 1881 het Ds. de Villiers die petisie van Ds. du Toit en enkele ander predikante en oor die 5,000 inwoners uit alle dele van die Kaap-Kolonie waarin gevra word vir meer vryheid vir die godsdiens op die skole, ingedien. Met die indiening van die petisie het hy self voorgestel „dat staatsstoelagen ook gegee word aan alle vrye skolen, die voldoen aan die eisen der schoolwet met betrekking tot gewoon schoolonderwijs, maar zonder beperking met betrekking tot de godsdienst.” Weereens is sy voorstel afgestem en het Ds. de Villiers as lid van die Parlement bedank omdat hy besef het dat hy daar vir sy beginsel niks kon uitvoer nie. Maar daarmee was die stryd nog nie beëindig nie. „Die Afrikaanse Patriot” het voortgegaan met die bepleiting in inleidingsartikels en korrespondensie-kolomme van die saak van die vrye, Christelik nasionale onderwys. Onder die artikels in „Die Afrikaanse Patriot” wat in die besonder ons aandag verdien, is die van Di. W. P. de Villiers self en M. P. A. Coetzee van die Geref. Kerk te Burgersdorp. Hierdie artikels is daarna in 1885 in brosjurevorm uitgegee en vorm 'n ware bron van informasie. Die twee voorstanders van die Christelik nasionale onderwys het in kragtige en oortuigende taal getuig veral teen Ds. S. Hofmeyr met sy brosjure „Bezwaren tegen de Toepassing van het Vrywillig Beginsel op Scholen blootgelegd in brieven daaromtrent in ‚De Zuid-Afrikaan’ van 1885, wat ook deur ander predikante ondersteun is in sy verdediging van die staatskool. 'n Besonder kragtige steun het die beweging vir die vrye skool ontvang van 'n deel van „Die Afrikaner Bond” veral voor 1886: op verskillende Bestuursvergaderinge van die Bond is die saak sterk na vore gebring, maar daar was 'n aansienlike deel van die Bond, veral in die Suide, wat daarteen was, en eindelik is die saak afgesluit deur die verwerping van „Die Vrywillige Beginsel” op die

Provinsiale Bestuursvergadering van 1886 gehou op Grahamstad. Die „Beginsel” is nogeens op die Vergadering van 1887 ter sprake gebring, maar „Van het punt Vrijwillig Beginsel op scholen werd afgestapt, versoekende echter de heeren A. S. du Plessis, O'Brien en D. Viljoen aanteekening van tegen de afstapping gestemd te hebben.”

Dit dan dien as die agtergrond en aanleiding vir die samestelling van die brosjure „De Vrije School voor 't Kaapsche Parlement onrechtvaardig veroordeeld” deur S. J. du Toit, uitgegee deur die firma D. F. du Toit & Co., Paarl in 1886. Hier tree Ds. du Toit volgens sy „Voorrede, tevens Naschrift” nie op in sy hoedanigheid as skoolopsiener van die Z. Afr. Republiek nie maar as medestryder vir die Vrye Christelike Skool in die algemeen en vir dié in die Kaap-Kolonie in die besonder.

Die saak het dan nogeens na 1881 voor die Kaapse Parlement gediën en wel in 1885, en die brosjure van Ds. Toit behandel die saak prinsipiël en histories soos dit toe voor die Parlement was en soos dit op voorstel van die heer Jan Hofmeyr in Mei 1886 gesus is, sodat Ds. du Toit in sy „Naschrift” tereg kon sê: „De wijziging door den heer Hofmeyr in de Schoolwet verkregen, waardoor het godsdienst-onderwys binnen den gewone schooluren gebracht wordt, maakt geen verandering in onze bezwaren tegen de Neutrale School, want de godsdienst-kwestie is slechts één onzer vele bezwaren. De wijziging bewijst bovendien slechts de gegrondheid van dit ons bezwaar, zonder het op te heffen. Leve de Vrije Christelijke School! — blijve dus onze leuze.”

Die onmiddellike aanleiding tot die publikasie van die brosjure is dan die debat in die Kaapse Parlement in 1885 gevoer na aanleiding van 'n „Memorie” ingediën deur 'n groep „geregistreeerde kiesers, grondeigenaars en inwoners van het Distrikt Albert.” Die verslag van die debat deur Ds. du Toit gebruik, is dié van die „Cape Times” van 8 Julie 1885 om alle vooroordeel te onderskep. „Hiermede laten wij wel aan de voorstanders der Vrije school niet volle recht wedervaren, daar de argumenten der tegenpartij beter gerapporteerd zijn; doch dit wordt vergoed door de kernachtige opsomming der gronden in de Memorie zelve.”

Die brosjure van ruim 47 bladsye is netjies ingerig. Dit bestaan uit vier stukke: 'n historiese inleiding met die „Memorie”, die argumente vir die Vrye Skool, die besware teen die Vrye Skool, en 'n opwekking tot voortsetting van die stryd om die Vrye Skool.

Die historiese inleiding gee 'n mooi, saaklike oorsig

van die geskiedenis van die Christelike skool. Dit eindig met die „Memorie” van die kiesers, grondeienaars en inwoners van die distrik Albert. Die volgende argumente word deur die „memoraliste” aangevoer: 1) die staat moet nie „skoolmeester nie”, en dit is die plig van die ouers, 2) de buitebevolking word verwaarloos, 3) die Vrywillige Beginsel sal duisende ponde uitspaar wat vir nodiger doeleindes gebruik kan word, 4) die belangstelling van die ouers sal meer wees as hulle self vir die onderwys moet betaal, en 5) die skool hoef nie langer neutraal te wees nie. Die „Memorie” is in die Parlement voorgedra deur die heer M. Venter, wat kragtig gesteun is deur die here A. B. de Villiers, J. Joubert en I. van der Walt.

In die tweede plek gee Ds. du Toit 'n noukeurige uiteensetting van die argumente van die „memoraliste”, maar hy self stel die sake ietwat anders en suiwerder. Hy sou die argumente vir die Vrye Skool min of meer as volg wou geformuleer sien. 1) „Dat het, volgens Natuur en Openbaring, niet de roeping is van den staat, te zorgen voor het onderwijs der jeugd, maar wel van de ouders, onder toezicht der Kerk.” 2) „Dat de ongelijke Verdeeling der Staatstoelagen voor het Onderwijs onder het bestaande schoolstelsel enkele klassen der bevolking bevoordeelt ten koste van anderen, byvoorbeeld: de gekleurde bevolking ten koste der boerenbevolking; dichtbevolkte distrikten ten koste van dunbevolkte; en inrichtingen van hooger onderwijs ten koste van de lagere volkschool.” 3) Die derde argument neem hy onveranderd aan, nl. „Dat zoo het Vrijwillig Beginsel aangenomen wordt, de staat vele duizende ponden kan besparen, en voor noodiger doeleindes kan bestemmen, waarvan alle burgers de voordeelen kunnen genieten.” 4) Ook die vierde argument beskou hy self as klaarblyklik en onomstootlik, gestaaf deur rede en ervaring, t.w. „Dat zoo de ondersteuning van Staatswege ophoudt, en alle burgers daardoor genoodzaakt worden voor het onderwijs te zorgen, en hetzelfde geheel te bekostigen, de belangstelling in het onderwijs toenemen zal, en geregeld zal worden meer overeenkomstig de behoeften van die verschillende klassen der bevolking, en dus van meer praktisch nut zal zijn dan het tegenwoordig stelsel.” 5) Die godsdienstige beswaar word deur Ds. du Toit ten volle beaam en hy bevestig dit deur 'n baie lang aanhaling (bl. 20—25) uit sy „De Christelijke School”. Die argument lui: „Dat; — hetgeen uwe memorialisten van meer gewicht dan de vorige punten beschouwen, — daar het onderwijs, door den Staat ondersteund, noodwendig onsectarisch en neutraal moet zijn, bestaat er groot gevaar dat de jeugd in de neutrale scholen zonder godsdienstige beginselen

opgebragt wordt, hetwelk uwe memoralisten zeer zouden betreuren." Ds. du Toit voeg nog 'n sesde beswaar teen die bestaande staatskool in. Hy noem dit die nasionale beswaar: „De Engelsche Staatsskool (want Engelsch was de Staatsskool in de Kolonie, en Engelsch is ze nog, voor ruim drie-vierden), is de dood voor onze jonge nasionaliteit." En hy besluit sy argumentasie hier met die woorde: „Daarom roept ons volk en zal het blijven roepen: Weg met zulk een schoolsysteem! Wij willen langer geen offers brengen, tot eigen ondergang;— geen hout aandragen voor den brandstapel voor onze nationale toekomst!"

Hierna gaan Ds. du Toit oor tot die behandeling van die argumente teen die Vrye Skool soos na vore gebring deur die teenstanders van die Vrye Skool in die bewuste sitting van die Kaapse Parlement. Die argumente van die teenstanders word as volg op sy karakteristieke wyse deur Ds. du Toit saamgevat. Daar is eers „'t rijden op stokpaardjes", dan skreeuende teenstrydighede onder hulle en eindelijk enkele „drogredenen". „Eerste stokpaardje, bereden door de heeren Thom, ex-Eerw. Fuller, Hockly, du Toit, Tudhope, Robertson en Keyter: „verbetering van gebreken, maar niet omverwerping van 't systeem"— en dat teenover lieden die 't juist teen 't principe van 't systeem zelf hebben. Tweede stokpaardje, bereden door de heeren Oosthuyzen, Louw, Fuller en Keyter: „niet in de school en niet door den onderwyzer, maar te huis en in de kerk door ouders en leeraren moet godsdienstig onderwijs gegee worden"— en dat teenover Christenen die volgens hunnen Bijbel gelooven, dat godsdienst en wetenskap niet te scheidn zijn. Derde stokpaardje, bereden door de heeren van Rensburg, de Vos, Oosthuyzen en Fuller: „Onderwijs is de zaak waar alles van afhangt; onderwijs moet en zal alles recht maken; dus moet men ons onderwijssysteem laten"— en dat teenover mannen, die juist om 't groot belang van 't onderwijs een beter systeem begeeren."

Die here De Vos en Oosthuyzen weerspreek mekaar heerlik ten opsigte van die bevoorregting van blanke bo nie-blanke of omgekeerd; die een beweer dat die Bybel nie van die skool geweerd word nie en 'n hele aantal andere sê juis dat dit nie daar moet wees nie. Daar is eindelijk ook die „drogredenen" waarop die aandag gevestig moet word: 1) Die heer De Vos lê neer: — omdat julle die Bybel op skool begeer, daarom moet julle ook as blankes geld stort in die staatskas vir die onderwys van kleurlinge. 2) Die heer Oosthuyzen weer beweer: julle blankes moet betaal om die kleurlinge te onderwys, anders kry julle geen goeie bediendes nie. 3) Die heer Louw filosofer as volg: timmer maar aan die dak van die gebou, al deug ook die

fondament nie. 4) Die heer Fuller sê weer dit: wat goed is vir Europa, is ook goed vir Suid-Afrika. 5) Die Koloniale sekretaris raak hierdie wysheid kwyt: die sisteem van inspeksie, waaronder die misbruike ingekom het, is die middel om dit te herstel. 6) Die argument van die heer Robinson kom hierop neer: die vooruitgang onder 'n vorige sisteem gemaak is 'n bewys vir die deugdelikheid van die teenswoordige sisteem. 7) En les bes, die heer Keyter druk die seël op alles: om die beswaar van die boerebevolking te gemoet te kom, dat vreemdelinge die beste poste beklee, moet 'n skoolsisteem aangebied word, wat die eintlike boerebevolking grotendeels nie baat nie, en wat die weinige landseuns, wat daartoe opgebring word, merendeels denasionaliseer.

Die brosjure sluit dan eindelik af met die oorweging van die vraag: En wat nou?

Die „Memorie” is van die hand gewys en die Staat gaan voort met sy anti-Christelike openbare onderwys. Die wysiging wat in 1886 deur die heer Jan Hofmeyr in die onderwyswet verkry is, waardeur die godsdiensonderwys binne die gewone skoolure gebring is, maak volgens Ds. du Toit — en hy is reg daarin — geen verandering in ons stryd teen die Neutrale Skool nie, want die godsdiensvraagstuk is slegs een van ons baie besware, en die wysiging bewys alleen die gegrondheid van die beswaar sonder om dit op te hef. Daarom bly ons leuse: lewe die Vrye Christelike Skool! Ons moet ons met alle krag bly versit teen Staatsinmenging waar dit nie pas nie. „Vryheid vir die Skool” moet ons ideaal bly. „Vryheid’ schrijven wij boven onze schooldeuren, ‚vrijheid’ binnen onze schoolgebouwen. ‚De Vrije School!’ blijve onze leuze.”

Die verskyning van die boekie het feitlik geen beroering in die Kaapse skoolwaters gebring nie. Selfs die Afrikanerbond het hom neergelê by die doekie-om-die-wond van die heer Jan Hofmeyr. Die boekie is doodgeswyg.

En tog bly dit vir ons 'n merkwaardige, skerpsinnige bydrae in ons stryd om Christelik nasionale onderwys — en nie die minste om die veranderde maar tans prinsipiële suiwer standpunt ten opsigte van die kernvraagstuk: aan wie behoort die opvoeding?

In sy brosjure van 1876 „De Christelike School” het Ds. du Toit geantwoord: aan die kerk. In die brosjure van 1886 „De Vrije School” antwoord hy: aan die ouers onder die toesig van die kerk.

Wat het Ds. du Toit tot die veranderde insig gebring? Dit is nogal 'n interessante vraag. Die pennestryd in verband met sy „De Christelike School” het ongetwyfeld sy

gedagtes reeds in die regte rigting gestuur, in die besonder die pertinente stelling van sy kollega „T” in „Elpis”, April 1876: „Niet in de eerste plaats aan den Staat . . . niet in de eerste plaats aan de Kerk . . . — maar wel aan de ouders. Dit leert de Schrift in overeenstemming met de Natuur. Bijbelplaatsen kunt gij zelf hierover opzoeken.” En Ds. du Toit het hulle opgesoek, soos blyk in „De Vrije School” (bl. 8), waar hy die volgende tekste opnoem: Gen. 18 : 19; Ex. 12 : 26, 27; Ex. 13 : 14, 15; Deut. 4 : 9, 6 : 7 en 20—24, 11 : 19—21; Jos. 4 : 6, 7, 21—24 en Jos. 24 : 15; 1 Kron. 22 : 10—13, 28 : 9 en 10 en 20, 29 : 19; Ps. 78 : 4—7; Spr. 4 : 1—4, 22 : 6 en 15; Ef. 6 : 4, 2 Tim. 1 : 5; Hebr. 12 : 7—10. Maar hy voeg daarby: onder die toesig van die kerk, en gee sy tekste daarvoor ook, nl. Joh. 21 : 15—17; Matt. 28 : 19; Hand. 4 : 2, ens. Sy eerste reis na Europa het egter die blywende vastigheid gegee. Op sy reis deur Nederland ontmoet hy Prof. Dr. A. Kuyper („Op Reis”, bl. 224) en maak daar kennis met Kuyper se Program. Hierdie Program neem hy feitlik letterlik oor toe hy op 11 Februarie 1882 vanuit Venterstad, destyds Ventersburg (Kaa-Kolonie) sy konsep „Program van Beginnselen van den Afrikaander Bond” aan „Die Afrikaanse Patriot” stuur vir publikasie. Artikel XI van die Program lui: „Zij wil dat de Staat (voor zoover ontstentenis van veerkracht bij de burgerij hiertoe niet noodzaakt) het beginsel laat varen, alsof de overheid geroepen zou zijn om van harentwege onderwijs te doen geven; voorkomen dat de overheidscholen, voor zoover noodig, tot propaganda van godsdienstige of tegen den godsdienst gekeerde begrippe misbruikt worden; en alzoo ook in zake onderwijs aan alle burgers, onverschillig welke hunne godsdienstige of paedagogische zienswijze zij, gelijke rechten gunnen.” Dit blyk afdoende uit die verklaring wat Ds. du Toit onder datum 26 Junie 1883 uit Pretoria oor die eerste stelling van die artikel, nl. „dat de Staat niet geroepen is tot schoolmeesteresse”, skrywe. Die stelling, sê hy, berus op Gods Woord, word opgehelder deur die natuur en gestaaf deur die ervaring. Volgens die Heilige Skrif (o.a. Gen. 18 : 17; Deut. 6 : 7 en 20; Ef. 6 : 4) staan dit vas dat dit die roeping van die ouers is om te sorg vir die onderwys van hul kinders. Maar vir sover toesig vereis word op die pligsvervulling van die ouers hierin, het die Opperste Herder van Sy kudde (Jes. 40 : 11) die lammers aan die sorg van die herders van Sy kudde toevertrou (Joh. 21 : 15). Die onderwys van die jeug is dus die taak van die ouers onder die toesig van die kerk. En die beginsel, dat die ouers verpfig is om te sorg vir die opvoeding van hul kinders, waartoe ook die onderwys behoort, vind sy opheldering in die natuur, wat, selfs in sy

vervalle toestand, vir ons nog in so menige opsig 'n spieël is van die grondbeginsels in Gods sedelike wêreldbestuur: elke dier voed sy eie kroos op! En die beginsel vind ons ook deur die ervaring bevestig: orals waar die staat buite sy kring gaan en hom bemoei met die geestelike, verstandelike vermoëns van die mens, op sedelike of godsdienstige gebied, stuit dit op baie en onoorkoomlike besware, vandaar bv. die moeilike godsdienkskewing in die staatskool. Die konsekwente staatskool moet soos die staat self godsdiensteloos wees—en dit is in stryd met die eise van die Bybel en die Christendom. Hierdie nuwe insigte het Ds. du Toit reeds in 1881—2 beliggaam in sy Transvaalse Onderwyswet, soos ons reeds in hoofstuk III breedvoerig aangetoon het.

Ds. du Toit het daarmee te staan gekom op die suiwer Gereformeerde beginsel in die onderwys: die onderwys en opvoeding van die jeug berus op die skouers van die ouers. Daarby moet die kerk toesig hou dat die skole Christelik is en dat die ouers hul doopsbelofte nakom. Deur sy stelsel van staatsondersteunde skole in die Transvaal het Ds. du Toit ook die plek aangewys wat die owerheid regtens in die saak van die onderwys en opvoeding van die jeug van die volk moet inneem. Vir 'n breër uitwerking van die Gereformeerde beginsel in die onderwys kan die welwillende lesers net verwys word na die twee werke van die skrywer self, nl. „Vraagstukke van die Opvoedkundige Politiek” en „Die Gereformeerde Beginsel in die Onderwys in Transvaal 1859—1937.”

Ds. S. J. du Toit, leraar en onderwysman, is vir die Christelik nasionale opvoedkundige en onderwysman die eerste groot Voortrekker op die weg van ons stryd om 'n eie Christelik nasionale onderwys en opvoeding in Suid-Afrika! Sy prinsipiële deurdenking van die opvoedingsvraagstuk stempel hom as 'n opvoedkundige leier en laat hom voor die nageslag staan as 'n vaste pilaar in die gebou van Christelik nasionale onderwys en opvoeding. Mag die leser net soveel vrug van die lesing van die hieropvolgende twee brosjures „De Christelike School” en „De Vrije School” hê as die skrywer van hierdie „Inleiding” oor „Ds. S. J. du Toit en die Onderwys.”

BIBLIOGRAFIE.

1. Afrikaner Bond, Die: Notulen van de Prov. en Centr Bestuursvergaderingen, 1883—1906.
2. Almanak, Die Afrikaanse, 1877—1911. Paarl.
3. Argiefstukke, O.D. en S.S. 1881—1890. Uniegebou, Pretoria.
4. Besselaar, G.: Zuid-Afrika in de Letterkunde. De Bussy, Pretoria. 1914.
5. Blok, T.: Die Adendorff-Trek. Nasionale Pers, Bloemfontein. 1927.
6. Boshoff, S. P. E.: Volk en Taal van Suid-Afrika. De Bussy, Pretoria. 1921.
7. Bot, A. K.: Honderd Jaar Onderwys in Transvaal. Staatsdrukker, Pretoria. 1936.
8. Bredell, H. C. en Grobler, P.: Gedenkschriften van Paul Kruger. Nyhoff. 's Gravenhage. 1902.
9. Cilliers, D. H.: Die Geskiedenis van C.N.O. Ongepubliseerde M.Ed.-verhandeling, Univ. van S.-Afrika.
10. Coetzee, Abel J.: Die Verteltrant van Ons Klyntjie. Voortrekkerpers, Johannesburg. 1940.
11. Coetzee, J. Alb.: Politieke Groepering in die Wording van die Afrikanernasie. Voortrekkerpers, Johannesburg. 1942.
12. Coetzee, J. Chr.: Vraagstukke van die Opvoedkundige Politiek. Van Schaik, Pretoria. 1930.
Coetzee, J. Chr.: Die Gereformeerde Beginsel en die Onderwys in Transvaal, Nasionale Pers, Bloemfontein. 1939.
Coetzee, J. Chr.: Onderwys in Transvaal. Van Schaik, Pretoria. 1941.
13. Conradie, E. J. M.: Hollandse Skrywers uit Suid-Afrika. Deel 1. (1651—1875). De Bussy, Pretoria. 1934.
14. Dekker, G.: Afrikaanse Literatuurgeskiedenis. Nasionale Pers, Kaapstad. 1937.
15. Elpis, 1873—1879.
16. Gedenkboek ter Ere van die Genootskap van Regte Afrikaners (1875—1925). Die Weste, Potchefstroom. 1926.
17. Gereformeerde Kerk van Suid-Afrika, Die
 - a) Almanak. 1871—1911.
 - b) Notulen van de Algemene Vergaderingen en van de Sinodes. 1862—1911.
 - c) De Maandbode 1873—94. Het Kerkblad 1894—1911.
18. Getuige, De, 1881—1904.
19. Hofmeyr, J. H. en Reitz, F. W.: Het Leven van Jan Hendrik Hofmeyr. Van der Sandt de Villiers, Kaapstad. 1913.

20. Hofmeyr, S.: Bezwaren tegen de Toepassing van het Vrijwillig Beginsel op Scholen, blootgelegd in Brieven daaromtrent. Juta, Kaapstad. 1885.
21. Jeppe, F.: Transvaal Almanac and Directory. 1881—1889.
22. Jorrison, E. J. P.: Transvaalse Herinneringen, (1876—1896). De Bussy, Pretoria, 1897.
23. Kaapse Onderwyswet, 1865.
24. Klyntjie, Ons: 1896—1906, Paarl.
25. Kuyper, A.: Ons Program. Höveker en Wormser, Hilversum, 1907.
26. Leyds, W. J.: De Eerste Annexatie van de Transvaal, de Lange, Amsterdam, 1906.
27. Locale Wetten der Z. Afr.-Republiek, De, 1881—1891, Pretoria.
28. Louw, W. H.: Die Taalstrijd in die Kaap-Kolonie, „Die Huisgenoot” 3 en 24 Jul., 14 en 21 Aug., 4 Sept. 1931.
29. Lugtenburg, A. H.: Geskiedenis van die Onderwys in die S. Afr.-Republiek, 1839—1900. Van Schaik, Pretoria, 1925.
30. Malherbe, E. G.: Education in S. Africa, 1652—1932. Juta, Cape Town, 1925.
31. Mansvelt, N.: De Betrekkingen tusschen Nederland en Zuid-Afrika sedert de Verovering van de Kaap-Kolonie door de Engelsens, Breyer, Utrecht, 1902.
32. Nederduits Gereformeerde Kerk:
 - a) Almanak, 1857—1911.
 - b) Kerkbode, 1857—1911.
33. Nederlandsch-Zuid-Afrikaansche Vereeniging: Verslagen over 1885—1891 en Jubileum-uitgave, 1881—1931.
34. Niekerk, L. van: De Eerste Afrikaansche Taalbeweging en zijn Letterkundige Voortbrengselen. Swets en Zeitlinger, Amsterdam, 1916.
35. Nienaber, G. S.: Die Afrikaanse Beweging, Deel 1. Van Schaik, Pretoria, 1931.
36. Nienaber, G. S. en P. J.: Die Geskiedenis van die Afrikaanse Beweging, Van Schaik, Pretoria, 1941.
37. Nienaber, P. J.: Die Geskiedenis van die Afrikaanse Bybelvertaling. Nasionale Pers, Kaapstad, 1934.
Nienaber, P. J.: Die Bybel in Afrikaans, Baanbrekerswerk van Ds. S. J. du Toit, „Die Huisgenoot”, 25 Aug. 1933.
Nienaber, P. J.: Ds. S. J. du Toit, die eensame Ismael. Van Schaik, Pretoria, 1940.
38. Nienaber, P. J. en G. S.: Geskiedenis van die Afrikaanse Letterkunde. Van Schaik, Pretoria, 1941.
39. Oordt, J. F. van: Paul Kruger en de Opkomst van de Z.A. Republiek. Dusseau, Kaapstad, 1898(?)
40. Paarl, De Gemeente Noorder, Ontstaan van: Malherbe, Paarl, 1876.
41. Patriot, Die Afrikaanse, 1876—1904. Paarl.
42. Ploeger, J.: Inleiding tot die Studie van die Grondslae van die C.N.O. in Suid-Afrika met besondere verwysing na die Z.A. Republiek. Ongepubliseerde M.Ed.-verhandeling, Universiteit van Pretoria.
43. Populair Wetenskaplike Leesboek, Deel 4. Nasionale Pers, Kaapstad, 1920.

44. Scholtz, J. du P.: Die Afrikaner en sy Taal. Nasionale Pers, Kaapstad, 1939.
45. Skoolboekies, 1881—1890.
46. Stemmen des Tijds, 1905—1914. Paarl.
47. Taal, Ons: 1907—1909. Paarl.
48. Toit, J. D. du: Ds. S. J. du Toit in Weg en Werk. Paarl, 1917.
Toit, J. D. du: Die Vertaling van die Bybel in Afrikaans, Nasionale Pers, Bloemfontein, s. j.
49. Toit, S. J. du: Al sy werke. Kyk Du Toit in Weg en Werk, bl. 426—432.
50. Venter, E. L. J.: Die Verband tussen Kerk en Skool in Suid-Afrika. Van Bottenburg, Amsterdam, 1929.
51. Villiers, A. J. D. de: Die Hollandse Taalbeweging in Suid-Afrika. Nasionale Pers, Kaapstad, 1936.
52. Villiers—Van der Lingen, M. de, onder skuilnaam in „Eene Lidmate dier Gemeente: Herinnering aan het Leven en den Arbeid van den Wel. Eerw. Zeer Gel. Heer G. W. A. van der Lingen. Smuts en Hofmeyr, Kaapstad, 1874.
53. Villiers, W. P. de en Coetzee, M. P. A.: De Bezwaren tegen de Toepassing van het Vrijwillig Beginsel op Scholen gewogen en te licht bevonden. Oorgedruk uit „Die Patriot”, 1886.
54. Volksstem, De: 1881—1891, Pretoria.
55. Waal, J. H. H. de: My Herinnerings van ons Taalstryd, Deel I van „Versamelde Werke.” Nasionale Pers, Kaapstad, 1939.
56. Wieligh, G. R. van: Eerste Skrywers. Van Schaik, Pretoria, 1918.
Wieligh, G. R. van: Baanbrekerswerk. Van Schaik, Pretoria, 1925.
57. Zuid-Afrikaan, De: 1873—1876.
58. Zuid-Afrikaansche Tijdschrift, Het: 1878—1893.
59. Zuid-Afrikaansche Republiek:
Notulen van de Uitv. Raad, 1881—1891.
Notulen van de Volksraad, 1882—1891.
Verslag van de Staat van het Onderwys, 1882—1887.
Inspektie-Verslagen, 1882—1891.
Staats-Courant, 1881—1891.

OPM.: Al word in die voorgaande „Inleiding” nie na al die voorgenoemde werke verwys nie, moes die skrywer hulle tog almal deurlees en kon hy hier en daar ’n gedagte of meer gebruik en verwerk. Ter besparing van drukkoste is die dokumentering tot ’n minimum beperk.

Potchefstroom,
Maart 1944.

DE
CHRISTELIJKE SCHOOL,

IN HARE VERHOUDING TOT

Kerk en Staat

DOOR

E E N L E R A A R

DER NEDERDUITSCH GEREFORMEERDE KERK.

PAARL, KAAP DE GOEDE HOOP:
MDCCCLXXVI.

P. J. Malherbe, Drukker, Paarl.

I N H O U D

	Blz.
AAN WIEN HEEFT CHRISTUS HET ONDER- WIJS DER JEUGD OPGEDRAGEN?—AAN DE KERK OF AAN DEN STAAT?	53
Aan de Kerk, volgens Bijbel en geschiedenis ..	53—56
Door de Revolutie uit hare handen gerukt en aan den Staat gegeven.	56
Wat recht heeft de Staat op het onderwijs?	57
<i>De Wereldmacht uit haren aard antichristelijk.</i>	57
Aangetoond uit haren oorsprong: afval van God, Gen. xi.	57
Haar <i>einde</i> : ondergang en vernietiging, Dan. ii. 7.	58
Bilderdijk: “Nieuwe Wijsheid”.	61
<i>De Kerk zal op laatst met de Wereldmacht deelen in haren afval en opstand tegen Christus,</i> Op. xvii. 3.	62
DE KERK VERWERPT CHRISTUS ALS HAAR PROFEET, wanneer zij in vereeniging met den Staat godsdienstlooze scholen sticht.	64
ZIJN ONZE SCHOLEN VOLGENS DE SCHEDULE CHRISTELIJK OF NIET?	69
De Schedule, 6 en 7, overgenomen.	69
I. EENIGE GEVOLGTREKKINGEN HIERUIT:	69
1. <i>De regering vraagt voor de staatstoelage vier uren onderwijs en niets meer.</i>	69
2. <i>Gedurende die vier uren vraagt zij be- paald seculair onderwijs.</i>	69
3. <i>Godsdienst en Christendom zijn dus</i>	

	<i>feitelijk buitengesloten uit onze scholen.</i>	70
II.	EENIGE BEZWAREN HIERTEGEN:	71
	1. <i>De grondslag waarop onze scholen gebouwd zijn is dus niet het Christendom, maar humaniteit</i>	71
	2. <i>Krachtens de Schedule zijn onze Scholen NIET-CHRISTELIJKE, en niet slechts NIET-SEKTARISCHE scholen</i>	74
	3. <i>NIET-CHRISTELIJKE scholen in den boezem eener christelijke Maatschappij zijn ANTI-CHRISTELIJKE scholen.</i>	75
	4. <i>De Schedule scheidt wetenschap en godsdienst, die volgens Gods Woord niet te scheiden zijn</i>	75
	5. <i>De Schedule verbant niet slechts de christelijke LEER, maar ook de christelijke TUCHT van onze scholen</i>	91
	6. <i>De Schedule ondermijnt de Wetenschap zelve.</i>	92
	7. <i>De Schedule is onpraktisch en onuitvoerbaar.</i>	96
III.	EENIGE UITVLUCHTEN HIEROP:	98
	1. <i>Eén uur buitenaf is de godsdienst vrijgelaten.</i>	98
	2. <i>De Schedule wordt zoo streng niet toegepast.</i>	99
	3. <i>Er komen nog in de schoolboeken godsdienstige zinsneden voor.</i>	100
	4. <i>Het is nog zoo erg niet.</i>	101
	EEN GEMOEDELIJK BEZWAAR WEGGENOMEN.	104
	Waarom ondersteunen onze Leeraren zulke scholen?	104

1. Gods Woord en niet menschelijk gezag moet ons ten rigtsnoer verstrekken. . .	105
2. EENIGE GETUIGEN OPGEROEPEN:	
a. Uit <i>Duitschland</i> : Luther, von Raumer, Meyer, Lattmann, Curtmann, Kirsch, <i>Allg. Kirchenzeitung</i> , Schulze, Klemm, Heinroth, Klopsch, Lehmann, Palmer, Kehr, Schwarz, Müller.	106—116
b. Uit <i>Engeland</i> : Cumming, Melvill, en Archer Butler.	116
c. Uit <i>Zwitserland</i> : Vinet.	116
d. Uit het <i>Zendingsveld</i> : Lieb.	116
e. Uit <i>Holland</i> : Bronsveld, van Toorenen- bergen, Gunning, Da Costa, Bilder- dijk, Groen van Prinsteren, Kuyper, enz.	117—119
f. Auberlen: "De Valsche Profeet." ..	119—124
g. <i>Getuigen van nabij</i> : van der Lingen Bisschop Gray, Di. Steytler en W. P. de Villiers in de laatste Synode, Ds. Cachet bij zijn terugkeer uit Holland.	124
3. Eenige plaatsen uit Gods Woord, o. a. Ex. xxiii. 8; 1 Cor. iii. 11—15. . . .	125
WAT ZULLEN WIJ DAN DOEN?	126
VANWAAR HET GELD?	128
SLOTWOORD:	
AAN LEERAREN.	130
AAN OUDERS.	131
AAN ONDERWIJZERS.	131
AAN DE JEUGD.	132
KINDERLIED.	134

KERK EN SCHOOL — GODSDIENST EN WETENSCHAP.

MAG men die beiden scheiden? Of zijn zij voor den christen onafscheidelijk aan elkaâr verbonden? Deze vraag is in den laatsten tijd veel besproken in ons land; veel is er over dit onderwerp geschreven. Harde woorden zijn er gebruikt; de strijd is eene belangrijke geworden.

En belangrijker is ook de zaak voor ons gemoed. Het geldt de vorming onzer jeugd, het geldt de toekomst van Kerk en Staat.

Schrijver dezes heeft zich tot nu toe onthouden van voor het publiek zich daarover te doén hooren. Hij heeft echter de kwestie, zoo als zij van beide zijden besproken en verdeëgd werd, met belangstelling gadedeslagen; hij heeft lang daarnaar onderzocht; hij heeft biddend daarover nagedacht; en nog is het met huivering dat hij zich tot de gemeente des Heeren wendt met een eenvoudig en bescheiden, maar toch getrouw en ernstig woord over deze zaak.

Lezer! wat gij hier vluchtig overleest, heeft den schrijver maanden van biddend nadenken gekost. Hij spreekt slechts omdat het zwijgen hem onmogelijk geworden is. Hy *kan*, hij *mag* niet langer zwijgen. Hij zegt met Jeremia: “Het werd in mijn hart als een brandend vuur, besloten in mijne beenderen; en ik bemoeide mij om te verdragen, maar konde niet.” (Jer. xx. 9, zie tevens het verband.) Hij vraagt niets meer dan dat gij zijn getuigenis nadenkend leest, onpartijdig beoordeelt, en biddend ter harte neemt.

Om nu de zaak grondig te onderzoeken beginnen wij met de vraag:—

AAN WIEN HEEFT CHRISTUS HET ONDERWIJS DER JEUGD OPGEDRAGEN? — AAN DE KERK, OF AAN DE STAAT?

Voor den christen kan het antwoord op deze vraag niet vreemd zijn. Dadelijk antwoordt hij: ONGETWIJFELD AAN DE KERK, EN WEL IN DE EERSTE PLAATS AAN DE LEERAREN DER KERK.

Toen Christus Simon Petrus, en in hem als vertegenwoordiger alle zijne heilgezanten, in het Apostolisch ambt

bevestigde, gebod hij hem *eerst*: “Weid mijne Lammeren!” en *daarna* “Hoed mijne schapen!” (Joh. xxi. 15—17.) Zoodat de pligt van den leeraar in de eerste plaats is te zorgen voor de opvoeding der jeugd. Christus legt beslag op de kinderen en zegt: *Mijne* Lammeren; zij behooren mij toe; en gij moet hen als zoodanig “*weiden*” — geestelijk voeden — zoodat zij voor mij opgroeien.

Toen Christus later heenging van deze aarde, en aan zijne discipelen bevelen gaf wat zij op aarde te doen hadden, gebod hij hun: “Gaaf dan henen, *onderwijst* alle volkeren,” enz. Het Gr. zegt in het oorspronkelijke: “Maakt alle volken tot mijne discipelen.” Het woord ziet bepaald op verstandelijk onderwijzen. De zin en betekenis der woorden is andermaal zeer duidelijk. Zij waren eerst *discipelen* (leerlingen in de school) van Jezus en nu worden zij als *apostelen* (gezanten) uitgezonden, en hun eerste werk zou zijn om anderen tot discipelen (leerlingen) van Jezus te maken: anderen te onderwijzen gelijk zij door Christus onderwezen zijn. Dit moeten zij doen op de volgende twee wijzen; eerste moeten zij hen *doopen*, en alzoo in de gemeenschap der christelijke kerk opnemen; en dan verder moeten zij hen *leeren* onderhouden alles wat Jezus hen geboden had. Het Gr. woord *leeren* wijst hier alleer duidelijker op verstandelijke opleiding, onderwijs.

Hier hebben wij dus meteen het *recht* en den *pligt* van elken leeraar aangewezen, nam. om zorg te dragen voor het onderwijs der jeugd. Aan hen is het gezag gegeven, zij moeten er voor waken. De roeping blijft bindend voor elkeen totdat Hij die gezegd heeft; “Onderwijst alle volkeren!” zijn bevel herroep.

Deze roeping verstonden de apostelen maar al te wel; vandaar dat de eerste vervolging tegen hen ontstond niet zoozeer omdat zij het evangelie predikten voor de menigte of omdat zij wonderteeekenen deden; maar omdat zij het volk *leerden*.” (Hand. 4, 2. Zie de twee treffende leerredenen van den beroemden Professor Archer Butler over “Church Education in Ireland,” naar aanleiding van dezen tekst). Zij begonnen het volk stap voor stap te onderwijzen in den weg des heils. Dat maakte een diepen indruk. Het was nu langer niet slechts de voorbijgaande indruk der openbare rede; neen, men prentte door onderwijs de leer van Christus diep in de gemoederen. En het gevaar hiervan zagen de hoofden des Joodschen volks goed in. Daarom dan, omdat zij het volk *leerden* (’t zelfde woord als in Matt. xxviii. 19, hun geboden), vervolgden hun de Joden. De eerste vervolging dus tegen de apostelen ontstond om dat zij het volk *leerden*, Men wilde niet dat zij het onderwijs in handen zouden nemen.

En toch bleven de Apostelen getrouw aan het bevel van Christus. Zij bleven leeren dat Christus den gehelen mensch eischt, zoowel verstand als hart; al hunne Brieven getuigen daarvan, inzonderheid die van Paulus. Zijne doorgaande leer is dat "in Christus al de schatten van wijsheid en kennis verborgen zijn." (Col. ii. 3.) En wanneer hij (1 Cor. i. 30) opsomt waartoe Christus ons van God geworden is, dan doet hij zulks in deze volgorde: eerst tot *wijsheid*, dan tot rechtvaardigheid verder tot heiligmaking, en eindelijk tot verlossing. In de eerste plaats dus is Christus ons van God gegeven tot *wijsheid*.

Wij vinden dan ook in de apostolische gemeenten dat de "*leeraars*," of liever onderwijzers, een afzonderlijk ambt hadden. "En dezelve heeft gegeven sommigen tot apostelen, en sommigen tot profeten, en sommigen tot evangelisten, en sommigen tot herders eu *leeraars*" Ef. iv. 11. (Zie ook Hand. xii. 1; 1 Cor. xii. 38, 29; 1 Tim. ii. 7; 2 Tim. i. 11; iv. 3; Hebr. v. 12; Jac. iii. 1). Het "*leeren*," onderwijzen vinden wij op verschillende plaatsen in het N. T. als eene opzettelijke bediening, onderscheiden van het werk der prediking beschreven, b.v.: "En zij, hielden niet op, allen dag in den tempel en bij de huizen, te *leeren*, en J. C. te *verkondigen*." Hand. v. 42. (Zie ook Hand. iv. 2; xi, 26 (zeer duidelijk); xv. 1, 35; xviii. 11, 25; xx. 20; xxi. 21, 28; xxviii. 31; Col. i. 28; 1 Tim. ii. 12; iv. 11; 2 Tim. ii. 2, 24.)

Paulus zelf was onderwijzer "in de school van zekeren Tyrannus, twee jaren lang." (Hand. xx. 9, 10).

En deze leer heeft de kerk van Christus ook nageleefd. Zij heeft het altijd hare roeping geacht onderwijzeres der volkeren te zijn. Volkomen waar is het, hoewel het wat sterker kon uitgesproken zijn, wat Bronsveld hiervan zegt in een artikel over "Kerk en School, in de "Stemmen voor Waarheid en Vrede," (1871, bl. 840): "Tot heden is de beschaving altijd de kerk op den voet gevolgd. Eeuwen lang heeft de kerk de volkeren onderwezen, en aan meer dan één kerkelijk man komt de eernaam toe van onderwijzer des Vaderlands. De geschiedenis leert het duidelijk dat kerk en school niet vijandig tegenover elkander behoeven te staan." In datzelfde artikel doet hij de beteekenisvolle vraag: "Waar staat de school beter dan naast de pastorie?"

Maar wij willen meer vragen. Toen God de wijsheid dezer wereld tot dwaasheid gemaakt had (1 Cor. i. 20); toen Griekenlands wijsgerige scholen aan de eene zijde tot dierlijk Sensualisme en Epicureïsme en aan de andere zijde tot algehele Scepticisme en Pyrrhonisme ontaard was; wie heeft toen weêr de fakkel der wetenschap omhoog gegeven? Was het niet de kerk van Christus? — En toen in

de donkere Midden-eeuwen, woeste horden barbaren geheel Europa overstroonden, en alle kunst en wetenschap gevaar liep van geheel vernietigd te worden, wie heeft toen zorg gedragen, dat het gekrookte riet der wetenschap niet verbroken en de rookende vlaswiek der beschaving niet uitgebluscht werd? Immers de kerk van Christus! — Wie heeft ons de oude handschriften der klassieke schrijvers, enz. bewaard? Wie leverde ons de schatten der wetenschap van de oude wereld? Wie anders dan de verachte kloosters van de kerk van Christus! * . . . En is het dan niet snood ondankbaar wanneer in onze dagen de zoogenaamde wetenschap hare moeder, op wier arm zij door zoo vele gevaren gedragen en aan wier borst zij zoo vele eeuwen gezoogd werd, schaamteloos in het aangezicht slaat en zegt: “Ik heb u niet meer noodig! — Van u wil ik niet meer leeren; — Ik ben u ontwassen ! ! !”

“Nooit ware er eenig huwelijk gesloten tusschen zoveel edel en goeds, als waaruit de vruchten der hedendaagsche beschaving zijn gesproten, als niet het geloof in den levenden God leven en gloed had gegeven aan den menschelijken geest, en wordt die zegen door velen gedachteloos versmaad, geducht, zouden wij zeggen, zal de wraak zijn over zoo ondankbaar gedrag, als niet dat christelijk geloof de vrucht ware van de eeuwige Liefde.” Bronsveld in Stemmen voor Waarheid & Vrede.

Waarlijk, tot zulk een schandaal was geen der verledene eeuwen in staat; zij moest bewaard blijven voor onze anti-christelijke negentiende eeuw.

Zulk een monster kon niet anders geboren worden dan uit de ongoddelijke Revolutie, gelijk wij later opzettelijk zullen aantonen.

Nu is het dat men het goddelijk recht der kerk, haar door haar Hoofd gegeven, stoutweg miskent, namelijk om het onderwijs in hare handen te hebben. Met Godvergeten hand ontnemt men haar dat recht en geeft het aan den Staat!

En de Staat? — Hij antwoordt: “Goed, ik zal uwe kinderen laten onderwijzen; maar dan niet in de leer van Jezus, neen, alleen in “de wijsheid der wijzen” en in “het verstand der verstandigen,” in “de wijsheid dezer wereld” (1 Cor. i. 19,20). — Ik zal uwe kinderen laten onderwijzen: maar dan niet als lammeren van Jezus — (wat heb ik met den Nazarener te doen?) — neen, als “kinderen dezer eeuw,” als “kinderen der ongehoorzaamheid” tegen Hem die daar zegt: “Laat de kinderkens tot MIJ komen.”

* Die dit nader aangetoond wenscht te zien, leze de tweede van “M. Guizot's Lectures on European Civilisation.”

En de Kerk?—Helaas! Laodicea, de kerk van onze dagen, is “*laauw*,” (Op. iii. 15) zij vindt het zoo erg niet. Zij zegt: “Amen! de Staat *verwerpt* Christus toch nog niet, hij *zwijgt* slechts van den Man met de doornenkroon; — dat zal zoo veel kwaad niet — waarom zou ik zoo “*heet*” zijn — laat hem onze kinderen hebben.”—Helaas! Laodicea is “arm,” hoewel zij zegt “rijk” te zijn, (vs. 17) zij heeft dus het geld van den staat noodig en wil heel graag 4 uren van elken dag verkoopen voor 30 (niet zilverlingen, maar) goudstukken. — Helaas! Laodicea is “blind” (vs. 17) Zij ziet dus het gevaar niet en blijft roepen: vrede! vrede! terwijl zij met eigen hand (wie gruwet niet bij de gedachte?) op Farao’s bevel, hare kinderen in den Nijl-stroom dezer wereld werpt. — Ach, helaas! Laodicea is “*ellendig*,” zij is “*jammerlijk*” zij is “*naakt*,” van kinderen beroofd, en het ergste is “ZIJ WEET HET NIET.” Laat ons op Christus voorbeeld voor haar bidden: Vader, vergeef het haar! zij weet niet wat zij doet!”

Maar welk recht heeft de Staat volgens Gods woord, op het onderwijs? Of liever, wie is de Staat, dat hij zich recht op het onderwijs aanmatigen zou? — Laat ons dit wat nader onderzoeken.

De *wereldmacht* is uit haren aard *Anti-Christelijk*. Wilt gij iets kennen in zijnen waren aard, let dan op zijn begin en einde. En wat is nu het begin en het einde van de wereldmacht volgens Gods Woord? ’t Begin: afval van God; ’t einde: ondergang en vernietiging. Laat mij dit wat nader aantoonen. *Den oorsprong* van de wereldmacht vinden wij in Babels torenbouw (Gen. xi.) waarover God Zijn streng oordeel uitsprak in vernietiging en ondergang. Maar Babels toren werd gedurig in andere vormen herbouwd. Op Babels puinhopen verrees later het trotsche Babylon, dat altoos, als type van de wereldmacht, in het profetisch woord tegenover Sion stond. ’t Ontstaan van koninkrijken vinden wij bij heidenvolkeren, *nadat zij van God afvallig geworden waren*. Maar vanwaar heeft de wereldmacht hare aanstelling— Van God? Of van den Satan? Zij is geene schepping Gods, maar een gewrocht des Satans. Zie Openb. xiii. 2, “En de draak (Satan, volgens Gen. iii. 15; Open. xii. 9) gaf het Beest, (de wereldmacht) zijne kracht, en zijnen troon, en groote macht.” Vandaar ook, toen Israel later, in navolging der Heidenvolkeren, een koning begeerde, beschouwde de Heer zulks als een verwerpen van Hem zelven als Koning (1 Sam. viii. vooral vs. 7. “Zij hebben mij verworpen.” De (goddelooze) *koningen* werden dan ook letterlijk, gelijk de Heer hier voorspelde, Israëls ondergang als volk. Bij de Heidenvolkeren bleef de wereldmacht in strijd tegen God en Zijn

volk; Babylon tegen Sion. Zie zulks in vele Psalmen, vooral Ps. ii (vs. 2, "De koningen der aarde," enz. vs. 6, Ik toch heb *mijnen* koning gezalfd over Sion." enz., namelijk Christus), waar de koningen der aarde voorgesteld worden als allen te zamen in opstand tegen Goden Zijn Gezalfde. Van daar ook de veranderlijkheid en vergankelijkheid van alle wereldrijken. Boven de kroon van aardsche heerschappij, die de mensch (zich zelven vergodende) zich op het door de zonde ontkroonde voorhoofd had gedrukt, schreef God deze woorden: "Ik zal die kroon omgekeerd, omgekeerd, omgekeerd stellen; ja, zij zal niet zijn; totdat hij kome, die daartoe regt heeft en dien Ik dat geven zal." (Ez. xxi. 27).

Het einde van de wereldmacht kan ons geene verborgenheid zijn, als wij eenigzins bekend zijn met het profetisch woord, Sla b.v. op het boek Daniël. In het tweede hoofdstuk wordt ons de wereldmacht vertoond in een groot beeld (ii. 31—45). Het gouden hoofd vertegenwoordigt het Babylonische wereldrijk, de zilveren borst en armen het Medo-Perzische rijk, de koperen buik en dijen het Graeco-Macedonische rijk, en eindelijk de schenkelen van ijzer en eensdeels van leem, het Romeinsche rijk. Dit vierde en laatste wereldrijk duurt nog voort. Dit rijk heeft twee tijdperken: eerst de schenkelen enkel van ijzer — het oud Romeinsche rijk — en dan de voeten van ijzer met leem vermengd, de overgang tot de Germaansche volken in de midden-eeuwen. Dit tweede tijdperk heeft dan nog eene verdere ontwikkeling. De twee voeten — Oost en West Romeinsche rijk — eindigen in tien teenen, voorstellende de rijken uit die twee ontstaan: "Spanje, Frankrijk, Engel. en andere rijken" zegt Luther in zijne verklaring van Daniël. Al die rijken worden bestuurd, niet volgens den Bijbel, maar volgens wetten die uitvloeisels zijn van het oude Romeinsche recht. De tegenwoordige rijken maken dus feitelijk een deel uit van dat groote Beeld, en wel de teenen! Welk eene beschrijving geeft het profetisch woord van die trotsche machten! Zij zijn slechts teenen van dat groote metalen Beeld! (O dat men op het profetisch woord acht name! Hoe geheel anders zou men de dingen beschouwen! Maar helaas, Satans list! — te vergeefs heeft de Leeuw uit Juda's stam het boek genomen en zijne zegelen opengebrouwen! Leeraren der kerk! uwe schuld is groot! gij zijt geroepen om den vollen raad Gods aan de gemeente te verkondigen, en wanneer gij het profetisch woord nooit met haar openslaat, *doet* gij dan niet feitelijk een derde deel af van Gods woord? (Op. 22 : 19).

En wat is nu de geschiedenis van dat Beeld? Eerst ont-aarding, achteruitgang — niet verfijning en vooruitgang.

Het goud wordt zilver, het zilver wordt koper, het koper wordt ijzer, en het ijzer wordt op laatst vermengd met leem. De geschiedenis van dat Beeld is nederdaling van boven naar beneden — niet opklimming naar boven, gelijk men droomt. Het begint bij het hoofd en daalt af tot de voeten. En wanneer dat Beeld geheel met de aarde vereenigd is, wanneer het ijzer vermengd is met leem (sporen hiervan vinden wij reeds in Materialisme, Sensualisme en Communisme van onzen tijd) dan heeft het zijn laatsten ontwikkelingstrap bereikt, dan wordt dat geheele beeld — ook de teenen — vermaald en van den wind verwaaid, geheel vernietigd, door den steen zonder handen uitgehouwen, die, als vertegenwoordiger van het rijk van Christus, de geheele aarde vervult, Christus rijk kan dus slechts op de aarde gevestigd worden door de vernietiging van de trotsche wereldmacht. Die niet met dit beeld vermaald zijn wil, onthoude zich van alle gemeenschap met hetzelfde!

In Daniël vii. vinden wij dezelfde zaak in een ander gezicht. De vier wereldrijken worden hier voorgesteld onder het beeld van vier dieren. Het eerste dier, de Leeuw, vertegenwoordigt het Babylonische; het tweede, de Beer, het Medo-Perzische; het derde, de Luipaard, het Graeco-Macedonische; het vierde dat zoo vrezelijk is dat het met geen enkel dier in de natuur kan vergeleken worden, het Romeinsche rijk. Gelijk bij het Beeld, zoo is ook hier de beschrijving van het vierde rijk het uitvoerigst (verzen 7, 8, 11, 19—26), omdat daarin de Anti-Christelijke gezindheid van de wereldmacht vooral openbaar wordt. Gelijk wij spoedig overgaan van de drie eersten tot het vierde dier, zoo leidt het profetische gezicht ons ook spoedig tot zijne laatste ontwikkeling. In de tien hoornen, waarin wij dadelijk de tien teenen terugvinden, zien wij weer de tien rijken uit het Romeinsche rijk gesproten vertegenwoordigd. Hier volgt nu de uiteindelijke ontwikkeling, de elfde hoorn, de vertegenwoordiger van alle tegen God gekeerde wereldmacht, de Anti-Christ. De aard van geheel de wereldmacht wordt openbaar in het vierde beest, en die van het vierde beest wederom in den elfden hoorn, haren laatsten heerscher. Dus is het slechts aan het einde dat het Anti-Christelijk karakter van de wereldmacht openbaar wordt. In dezen elfden hoorn vinden wij voor het eerst “den mensch der zonde” (2 Thess. ii). Opmerkelijk hoe wij, volgens het gezicht van Daniël, in den Anti-Christ de volkomene ontwikkeling van het beginsel der zonde bij den val terug vinden. Het karakter van dezen elfden hoorn vinden wij vooral in vers 8, 20: “En ziet, in dienzelven hoorn waren oogen als *menschen-oogen*,” — het symbool van wijsheid; “en een mond groote dingen spre-

kende"—zijn verborgen haat tegen God openbarende. Vergelijk hiermede Gen. iii. 5: "Ten dage als gij daarvan eet, zullen uwe oogen geopend worden, en gij zult als God wezen" enz. als gij slechts Gode ongehoorzaam zijn wilt. Daar is het begin, hier het einde van hetzelfde beginsel: *ontwikkeling van het verstand; maar het hart in opstand tegen God.* Dus in één woord: ZELFVERGODING!" "Gij zult als God wezen" (Gen. iii. 5.) "Zich zelve vertoonende dat hij God is." (2 Thess. ii. 4.) En geheel de wereld is hiervoor rijp. In de Roomsche Kerk is dit beginsel openlijk uitgesproken in de onfeilbaarheidsverklaring van den Paus. In de wetenschap vinden wij hetzelfde terug in het voortdurend eten van den boom der kennis des goeds en des kwaads, in het scheiden van verstand en hart, in de vergoding van het menschelijk verstand en miskenning van den geopenbaarden wil van God, in één woord, in die scholen zonder Bijbel, zonder godsdienst, zonder Christus. In de Protestantsche Kerkgenootschappen vertoont zich datzelfde beginsel in wat men noemt autoriteitsgeloof. Hoe vele duizenden toch gelooven wat hunne leeraars hun leeren, enkel omdat zij het zeggen, zonder ooit het gezegde aan Gods woord te toetsen! Maar vooral in de Kabinetten der Koningen—wordt Gods woord daar ooit geraadpleegd? Wie spreekt daar het hoogste woord, God of de mensch? Geheel de wereld, ja, is rijp voor het beginsel van den Anti-Christ; de mensch is reeds vergood, de mensch regeert. Alles wacht slechts op de verschijning van den persoonlijken Anti-Christ. Doch verliezen wij niet uit het oog, hij zal uit de wereldmacht voortkomen, en niet uit de R. C. Kerk, gelijk men weleens gemeend heeft; als hoorn op het hoofd van het vierde beest.

En wat is andermaal het einde? Oordeel, ondergang, vernietiging! (vs. 9—12.) En daarop volgt het heerlijk rijk van Christus (vs. 13, 14, 26, 27.) Hetzelfde vinden wij overal in het profetische woord terug. "Den mensch der zonde, den zoon des verderfs zal de Heer verdoen door den geest zijnsmonds en te niet maken door de verschijning zijner toekomst." (2 Tess. ii. 8.) Niemand heeft dus recht, volgens het profetische woord, om te hopen op een langzamen vooruitgang van de kerk van Christus; maar integendeel haar geschiedkundige voortgang wordt hier geteekend in een gedurige ontarding, in een rijpen voor den Anti-Christ, die eerst door de persoonlijke verschijning en wederkomst van Christus zal vernietigd worden. Doch, komt de Anti-Christ meer bepaald voort uit de wereldmacht, het Beest zal dan ook zijn oordeel niet ontgaan, maar geworpen worden in den poel des vuurs, (Op. xix. 20.) en "degenen die het Beest aanbaden, enz. die zullen

drinken uit den wijn des toorns Gods." (Op. xiv. 9—12).
Ons deel zij niet "het aanbidden van het Beest" (vs. 9);
maar "de lijdzaamheid der heiligen," (vs. 12).

Wij voegen nog hierbij, dat volgens Gods woord de
macht van den Staat eene bloot *dierlijke* macht is. In
Daniël verschenen de wereldrijken als "*dieren*" die uit
de "zee" der volkeren opkomen. En in Openb. wordt de
wereldmacht vertegenwoordigd door "*het Beest*." Christus
staat daartegenover als "de Zoon des *menschen*". De Staat
heeft dus slechts over het stoffelijk, *dierlijk* deel van den
mensch te beschikken. Zijne macht is bloot stoffelijk, *dier-*
lijk; en het is den mensch tot een dier verlagen om ook
zijne hogere geestvermogens door den Staat te laten
beperven en beheerschen. Christus alleen, als de "Zoon
des *menschen*," is de profeet der menschheid. De wijsheid
is niet van beneden, maar van boven, gelijk de vrome
Bilderdyk zong:—

Neen, 't is geen Wijsheid, wat dees wereld Wijsheid noemt;
Geen wijsheid als eene eeuw van zelfverblindend roemt,
Die steeds naar neeflen grijpt in 't aardsche golvengeweg,
En 't wezen glippen laat voor 't schijnbeeld in den spiegel.
Neen, Wijsheid is uit God, daalt uit Zijn volheid neer,
En stijgt te Hemwaart tot haar aderoorsprong weer . . .
Ja, zalig wien de Geest dien Jezus schonk, verlicht!
Schenk, Heiland, schenk ons dien, en open ons 't gezicht!

En zou diezelfde dichter het dan te ernstig meenen wan-
neer hij van "de wijsheid die van beneden is" aldus
zingt:—

NIEUWE WIJSHEID.

Is 't vreemd, Geleerden en Doctoren.
Indien ge, in 't warnet vast van ingebeeld verstand,
Den grond der kennis hebt verloren,
Ons in 't bewustzijn-zelf natuurlijk ingeplant?
Nooit leert ge u-zelven onderzoeken,
Noch pleegt met uw gevoel van zielsbehoefte raad,
Maar zuigt het gift der Mode-boeken,
En mengt het met den wind van Filozoofsch en praat.
Van dezen onvoeg opgezwollen,
Draait elk het zwakke hoofd en duizelig bringestel
Als opgezette kindertollen,
Op stand en houding prat, maar die ze drijft, ten spel.
Dan braakt ge orakels uit den hoogen
Naar 't Avros Era van dien Tijdgeest dien ge ontziet,
En, voor uw zetels neergebogen,
Betwist een dom geslacht uw gouden spreuken niet.
Dan speelt ge met u aantal namen
Van wie gij d' oorsprong—en beduiding—zelf niet kent,
En weet van zedigheit noch schamen,
Maar zwaait de Krijgsvaan van uw gloriebronken bent;
Spreekt wan- en wartaal zonder denken,
Baauid zotte schreeuwers na, en zweigt hun braaksel in;

En 't eind is niets dan hersenkrenken,
 Verderf van ziel en lijf en Staat en huisgezin.
 Zie daar de vrucht van 't fraai verlichten
 Waarvoor men 't zcnlicht van Gods waarheid buiten sloot,
 En 't volk voor stille Christenplichten
 Een schim van Oppermacht als Duivlenlokaas bood.
 Rampzaalge droef misleide telgen
 Die thands in 't ongeluk voor Oudren dwaasheid boet,
 En alle pestvenijn moet zwelgen
 Dat ziel en merg verwoest en d' afgrond stort in 't bloed!
 Wie, wie kan 't aanzien hoe ge als slaven
 Wordt opgeleid ten spel van 't Helsche vloekgespan,
 Om hongrend in 't gareel te draven
 Van d' op den wereldtroon zich zeetlenden tyran!
 Ach, is er ergens Godsvrees over,
 Weert, christen, weert dat juk van uwe kindren af,
 En offert niet aan 's afgronds Roover
 't Geen God u, zich ter eer', tot uw vertroosting gaf.
 Ja, hebt gij Oudreningewanden,
 Biedt, biedt ze uw' Heiland, die hen noodigt, biddende aan;
 Onttrek ze aan de opgelegde banden,
 En doet ze als kindren reeds het hart voor Jesus slaan!

BILDERDYKS DICHTWERKEN xiv. 170.

En hoe moeten wij het dan beschouwen als de Kerk
 gewillig het onderwijs, tegen het uitdrukkelijk bevel van
 Christus (Mat. xxviii. 19, en Joh. xxi. 1), uit hare handen
 in die van den Staat overgeeft, terwijl de Staat het open-
 lijk uitspreekt, dat hij alleen onderwijs *zonder Godsdienst,*
Bijbel of Christus, geven wil?

*De kerk van Christus zal echter, volgens het profetisch
 woord, op het laatst met de wereldmacht deelen in haren
 afval en opstand tegen Christus.* Niet minder duidelijk is
 het profetisch woord op dit punt. De kerk van Christus is
in de wereld, maar niet van de wereld (Joh. xvii. 14—16).
 Welke zal nu hare verhouding zijn tot de Anti-Christelijke
 wereldmacht? Zal zij haar overwinnen? Of zal zij door
 de wereldmacht overwonnen worden? Het antwoord vin-
 den wij in Openb. 12 en 17. In hoofdstuk 12 vinden wij de
 kerk van Christus voorgesteld als “eene vrouw.” Dat deze
 “vrouw” de kerk van Christus, beide onder het Oude en
 Nieuwe Testament, de kerk als één geheel voorsteld, blijkt
 uit het verband in vergelijking met vele andere plaatsen:
 (o.s. Ex. xxxiv 15; Lev. xvii. 7; xx. 5, 6; Num. xiv. 33. xv. 39.
 Deut. xxxi. 16; xxxii. 16, 21; Jes. i. 21; i. 1; liv. 1; Jer. ii, 2,
 20, 23—25; iii. 1; Ez. xvi. en xxiii. Hosea i.; Joh. iii. 29; Mat.
 ix. 15; Ef. v. 23—32). “De Draak” (Satan), vervolgt de
 vrouw (hoofd. xiii.) “De vrouw vluchtte in de woestijn”
 (vs. 6 en 14), de overgang der kerk van Israël tot de heiden-
 wereld. “Het Beest,” wien de Draak “zijne kracht gegeven
 had, vervolgt nu de heiligen” (xiii. 7), de vervolgingen
 van de eerste eeuwen der Christelijke kerk. In hoofd. xvii

vinden wij de vrouw en het Beest terug; maar nu zijn zij verzoend. De vrouw "is eene Hoere geworden, en is nu gezeten op het Beest" (vs. 3). De kerk is werelds geworden, van daar is de vijandschap van de wereldmacht opgehouden. Voor zoo ver de kerk van Christus getrouw was, werd zij van de wereld gehaat en vervolgd; maar nu zij ontrouw geworden is aan haren Heer, heeft het Beest vrede met haar en draagt haar met zijne dierlijke kracht,—doch helaas! ten verderf!!!

"Wanneer de kerk vergeet dat zij in de wereld is, gelijk Christus in de wereld was, als een kruisdrager en pelgrim; dat de wereld haar gekruizigd is en geoordeeld; wanneer de kerk in haar hart de wereld beschouwt als "eene werkelijkheid (realiteit), en haar erkent als eene "macht wier toorn zij zoekt te ontvlieden, met wie zij eene "overeenkomst (verdrag) zoekt te treffen, wier vermaken "en genietingen haar begeerlijk toeschijnen, met wier "wijsheid, opvoeding, wetenschap, geest, schoon tegen "Gods waarheid gekeerd, zij heult (coquest); wanneer zij "zulks doet, dan is zij in waarheid eene hoere! Hierin "bestaat het wezen van hoererij, in het steunen op, in het "luisteren naar, in het gelijkworden aan, in het zich ver- "laten op de wereld. Van daar dus geene betere beschrijving daarvan, dan die in vers 3, 7 en 9: *de vrouw op het "beest.*" — *Auberlen.*

Deze vereeniging van kerk en wereldmacht in de verwerping van Christus vinden wij reeds bij de kruisiging van Christus (Hand. iv. 27): "Want in der waarheid zijn vergaderd tegen uw heilig kind Jezus, welken Gij gezalft hebt, beide Herodes en Pontius Pilatus, met de Heidenen en de volken Israëls." De Kerk leverde Christus over in de handen van den Staat, en de Staat volvoerde het vonnis der veroordeeling met zijne "dierlijke" macht, en schreef boven het kruis "*Zijne beschuldiging,*" (Let hier op!) **DEZE IS JEZUS, DE KONING DER JODEN.** Dit is dus Jezus beschuldiging, zijne overtreding tegen de wereldmacht: *Hij mag niet koning zijn op aarde.* Christus werd ten hemel opgenomen en regeert nu *onzichtbaar* in de harten der geloovigen. Zoodra het echter aankomt op de persoonlijke, zichtbare heerschappij van Christus op aarde, dan wordt diezelfde vijandelijke gezindheid weer openbaar. Treffende verschijnselen hiervan zien wij reeds in onze dagen. Het Beest wordt al stouter in zijne eischen; de Kerk gaat al verder in het prijsgeven van hare beginselen. Immers, wat is de verhouding tusschen Kerk en Staat? Vervolgt het Beest de Vrouw, of draagt het haar? Lijdt de kerk in getrouwheid aan haren Heer? Of geeft zij hare beginselen prijs om vrede en vriendschap met den Staat te bewaren?

Getuige het Amen! dat onze kerk heeft uitgesproken op den Anti-Christelijken eisch van het Beest: "De Bijbel uit de scholen!" Getuige haar gedrag in zake Burgers en Kotzé! Toen stond aan de eene zijde Christus en zijne eere, en aan de andere zijde de wereldmacht met haren eisch van gehoorzaamheid! En wat heeft onze kerk gedaan? Heeft men zich niet gebogen voor het Beest, en den mensch meer gehoorzaamd dan God? Oordeelt zelf!

DE KERK VERWERPT CHRISTUS ALS HAAR PROFEET wanneer zij, in vereeniging met den Staat, scholen zonder godsdienst sticht.

Elkeen die maar eenigzins bekend is met wat men gewoonlijk noemt de ZIELKUNDE weet dat al de werkzaamheden van den menschelijken geest begrepen zijn in de drie groote vermogens: *kenvermogen*, *gevoelsvermogen*, en *wilsvermogen*. Zoodra 's menschen geest tot ontwikkeling komt, begint hij *kennis* te nemen van de dingen buiten hem. Dit is het eerste vermogen van den mensch: hij kan *kennen*. Dit vermogen vinden wij voornamelijk in werking bij het kind. Het kind vraagt; Wat is dit? en Wat is dat? Het leert de dingen *kennen*. Daarom is de jeugd de *schooltijd* van den mensch. Het is zeer juist opgemerkt dat het kind op zijn derde, vierde, vijfde jaar meer *leert kennen*, meer aanleert, dan de knapste professor of ijverigste student, op lateren leeftijd. De grondslag van alle kennis wordt in de jeugd gelegd.

Zoodra nu de mensch de dingen buiten zich heeft leeren kennen, maken die dingen wederkeerig een zekeren indruk op hem: sommigen doen hem aangenaam anderen onaangenaam aan. Zijn *gevoelsvermogen* komt in werking. De mensch gevoelt dat hij in betrekking staat tot de overige wereld buiten zich. Dit vermogen vinden wij voornamelijk bij den jongeling. In zijne jongelings-jaren is de mensch zoo vatbaar voor indrukken en invloeden van buiten.

En dan, wanneer de mensch eerst de dingen buiten zich heeft leeren kennen, wanneer die dingen wederkeerig een zekeren indruk op hem gemaakt hebben, dan komt zijn *wilsvermogen* in werking. Dan ondervindt hij dat hij een *wil* heeft. Hij kiest zelf in welke betrekking hij tot die dingen staan zal. Dit is eene vrije wilswaad. Dit doet hem onaangenaam aan; hij keert zich daarvan af. Dat verwekt een aangename gewaarwording bij hem; hij stelt zich in eene nadere verbintenis daarmede. Dit vermogen vinden wij eerst in volle werking wanneer de mensch tot mannelijken leeftijd, tot jaren van onderscheiding gekomen is. Dit maakt den mensch als dan verandwoordelijk voor zijne

daden, omdat hij een *wil* heeft en dus kiezen kan tusschen goed en kwaad.

In den staat van onschuld, vóór den zondeval, waren alle drie vermogens bij den mensch zuiver en rein. Het *kenvermogen* was bij Adam zoo volkomen, dat hij, toen God de dieren tot hem bracht, ze namen gaf. (Gen. ii. 19). Het *zien* was voor hem *kennen*. Want de namen drukten in de oorspronkelijke talen den innerlijken aard en aanleg van elk dier uit. Het *gevoelsvermogen* was eveneens bij den eersten mensch rein en zalig. Van binnen was alles rust en vrede. En die innerlijke zielsrust vond weerklank bij alles buiten zich. Zag hij op naar den Hemel, God was zijn Vriend, en de Engelen zijne oudere broeders. Zag hij om zich henen, alom was Paradijs — vreugde en heerlijkheid rondom hem verspreid. Al wat hij zag was schoonheid, al wat hij hoorde harmonische klanken, al wat hij gevoelde zaligheid. Het was hemel buiten, het was hemel binnen hem. Zoo ook het *wilsvermogen*. De mensch werd niet gedwongen om goed of kwaad te doen; zijne wil was vrij; hij kon kiezen.

Bij den val echter zijn, helaas! alle drie vermogens onder de macht der zonde gevallen. De mensch is geheel bedorven. Hoe gebrekkig is thans ons *kenvermogen*! Het zien is niet meer kennen voor ons, gelijk voor Adam. Hoe onzalig is het *gevoelsvermogen*! Onrust van binnen, — smart van buiten, — droefheid alom. Hoe veel is er in ons, hoeveel om ons, dat, wel betracht, ons stof geeft om geheel ons leven weenende door te brengen. — Hoe verkeerd is het *wilsvermogen*! Hoe dikwijls moeten wij weemoedig met den dichter uitroepen:

Hoe zeer is mijn verstand verblind
Mijn wil een slaaf der lusten, enz.

Wie zal nu den armen, gevallen mensch verlossen? Wie zijn verduisterd *kenvermogen* verlichten? Wie zijn onzalig *gevoelsvermogen* met God verzoenen en daardoor gelukkig maken? Wie zijn verkeerd *wilsvermogen* heiligen en besturen? Wie zal het verstand den weg tot God aanwijzen? Wie zal het hart van de macht der zonde verlossen? Wie zal den wil regeren? **JEZUS ALLEEN!** Jezus is ons van God gegeven tot **PROFEET**, om ons te leeren en ons het verstand te verlichten; tot **PRIESTER** om onze zonden weg te nemen, ons met God te verzoenen en alzoo ons hart te zaligen; tot **KONING**, om ons te regeren en onzen wil te besturen. Of om in de taal van den Apostel Paulus te spreken: Jezus als Profeet, is ons van God geworden tot *wijsheid*, als Priester tot *regtvaardigheid*, als Koning tot *heiligmaking*, en daar deze drie te zamen tot volkomen *verlossing*. (1 Cor. i. 30).

Maar waartoe duurde het zoo vele eeuwen vóór die Christus, voor den gevallen mensch zoo onmisbaar, kwam? Moeder Eva meende dat hare eersteling reeds de beloofde Slangenvertreder was (Gen. iv. 1); in plaats daarvan was hij echter een broedermoordenaar. En had onzer aller moeder *niet* gelijk (ik spreek naar den mensch) in hare verwachting? Zegt ons menschelijk gevoel niet hetzelfde? Als God toch een verlosser zenden zal, dan hoe eerder, hoe beter. Waarom dan niet voor de poort van het paradijs? Waarom moeten geslachten komen en gaan in donkerheid en duisternis? Waarom moeten millioenen in het graf zinken zonder een Redder? Waarom moeten jaar-duizenden verloopen eer de beloofde Christus komt.

God de Heer had er een doel mede. Hij liet de menschheid hare wegen gaan (Hand. xvii. en Rom. i). Hij gaf den gevallen mensch beloften en wilde zien of de mensch, volgens die beloften, zou wachten op den Christus als zijn Profeet, Priester, en Koning, dan of hij trachten zou zelf zijn verstand te verlichten, zijn hart te zuiveren en zijnen wil te besturen.

Dit laatste deed de menschheid vóór Christus eerste komst, in hare drie groote vertegenwoordigers. *Griekenland wilde de Profeet, Israël de Priester, en Rome de Koning der menschheid zijn.*

De Griek wilde des menschen verstand verlichten. Hij stichtte scholen; hij ontwierp wijsgeerige stelzels. Nog heden staan wij verbaasd over dat machtig streven van den menschelijken geest om tot de kennis der waarheid te komen. "De Grieken zoeken wijsheid" (1 Cor. i. 22.) Maar helaas! zij zochten niet "de wijsheid die van boven is." Van daar toen Christus als de van God gezonden Profeet kwam, was Hij "den Grieken eene dwaasheid" (1 Cor. i. 23.) Zij wilden liever hun eigen Profeet zijn. Zij wisten, volgens hunne meening, beter dan Hij. En wat was het gevolg? "God heeft de wijsheid dezer wereld dwaas gemaakt. Want nademaal, in de wijsheid Gods, de wereld God niet heeft gekend door de wijsheid, zoo heeft het Gode behaagd, door de dwaasheid der prediking, zalig te maken die gelooven." (1 Cor. i. 20, 21). De wijsheid der Grieken is aan de eene zijde ontaard tot algehele ongelooft, twijfelzucht, en Scepticisme; de wijze Griek leerde: "daar is geene waarheid." En aan de andere zijde is Griekenlands wijsheid vervallen tot dierlijkheid, sensualisme en Epicureïsme; de Grieksche wijsgeer leerde; "Het hoogste goed is de wellust." Toen is Christus ons van God gegeven tot *wijsheid*, tot Profeet om ons te leeren.

Israël wilde, aan de andere zijde, de Priester der menschheid zijn. In plaats van volgens Gods beloften en

toezeggingen, van zijn priesters af te zien op den grooten Priester die komen zou; in plaats van op hunne offeranden te zien als voorafschaduwingen van dat groote offer dat geslacht zou worden tot verzoening der zonden, wilde Israël zich zelven Gode voorstellen, zich zelven verzoenen voor God, ja elkeen die bij God aangenomen wilde zijn liet Israël eerst tot zich komen om dan als priester den zoodanige tot God te brengen. Ziedaar hoe Israël zijn van God ingestelde priesterschap misbruikte; zoodat het hen niet tot Christus den eenigen Priester bracht; maar integendeel Hem in den weg stond. Vandaar dat Israëls "Overpriesters" vooraan stonden in de rij van Christus verwerpers. Zij wilden hun eigen priesterschap behouden; zelven de priesters der menschheid zijn om haar met God te verzoenen. Toen zond God ons Christus als Priester tot *gerechtigheid*, om ons hart te reinigen, ons met God te verenigen, en daardoor zalig te maken.

Dat Rome de koning der menschheid wilde zijn, en daarom deze *beschuldiging* boven zijn hoofd schreef aan het kruis: JEZUS DE KONING DER JODEN; dat Rome om zelf koning der menschheid te blijven Christus kruisigde, enz., hebben wij reeds gezien waar wij spraken over den Staat. Christus is ons echter gegeven tot "heiligmaking," tot koning om onzen wil te besturen. Romes heerschappij, Romes wetten hebben den mensch niet *heilig* maar *onheilig* gemaakt. Daar is geen zwartere bladzijde in de geschiedenis der menschheid, dan de gruwelijke wreedheid, onzedelijkheid, dierlijkheid, welke het groote Romeinsche rijk inwendig doorkankerden, juist toen het zich over de lengte en breedte der aarde had uitgestrekt. Christus echter als koning is ons geworden tot *heiligmaking*; Hij bestuurt den wil zoodanig, dat wij onder zijne regering worden "een heilig volk."

Toen Christus nu "in de volheid des tijds" geboren was, verwierp de wereld Hem, gelijk wij zagen. Hij werd opgenomen in den hemel, maar als Profeet verlicht Hij nog de zinnen het verstand, als Priester verzoent Hij hen met God, en als Koning heiligt en bestuurt Hij hen door de inwoning des Heiligen Geestes. Hij ging weg met de belofte: "Ik kom weder." Van uit de heerlijkheid riep Hij terug tot de zinnen: "Ziet, Ik kom haastelijk".

En andermaal vertoeft Christus te komen. Andermaal gaf Hij aan zijne Kerk in de wereld tijd om te zien of zij aan Hem, hoewel nu onzichtbaar en afwezig, zou vasthouden als haar Profeet, Priester, en Koning, dan of zij, bij zijn lang vertoeven, zou terug vallen tot de wijsheid dezer wereld, de wijsheid van den Griek, tot de eigengerechtig-

heid van den Jood, tot de eigenwilligheid en den overmoed van den Romein.

En helaas; dezelfde geschiedenis heeft zich herhaald. Als Christus weerkomt, vindt Hij dezelfde drie hoofd-richtingen weêr terug, doch nu niet slechts in de wereld, maar ook in de kerk. Christus wordt nog verworpen als *Priester* in de R. C. kerk, waar priesters, heiligen, enz. tusschen God en den mensch gesteld worden in de plaats van den eenigen Hoogepriester; zoo ook door modernen en liberalen die zijn priesterlijk lijden en sterven voor onze zonden als de gehaatte "bloed-theologie" verwerpen, en door eigen deugd en goede werken meenen zich Gode te kunnen voorstellen — hunne eigene priesters te zijn. Christus wordt nog evenzeer verworpen als *Koning* door de koninkrijken dezer wereld. Zij toch besturen ons niet naar den Bijbel, net volgens Gods wet en wil; neen, volgens Romeensch recht. De wetten van diezelfde Rome die Christus aan het kruis nagelde omdat zij niet wilde dat Hij op aarde koning zou zijn, diezelfde wetten maken nog de grondslag uit van alle burgerlijke rechtspleging. Hier is dus die proef. Niet de Bijbel, die Christus als den eenigen wettigen koning op aarde erkent (Ps. ii. enz.); maar Romes recht, die Hem verbiedt op aarde koning te zijn, regeert ons. Maar vooral als *PROFEEET* wordt Christus in onze dagen verworpen door de wijzen dezer wereld, door hen die het openlijk uitspreken en anderen die stilzwijgend het zelfde beginsel huldigen (en hun getal is *Legio*): "Wij hebben Christus en den Bijbel niet meer nodig. Wij zijn dat reeds lang ontwassen. Wij zijn wijzer. Wij weten veel meer." Christus wordt openlijk verworpen als Profeet in al die scholen zonder godsdienst, Bijbel, of Christendom. Ja hier wordt het openlijk verklaard — (vreezelijke verklaring! Stem van den Antichrist! teeken dat Christus nabij is om te richten!) — "Het hoofd komt Christus niet toe. Hij is onze Profeet niet!"

"De prediking van Jezus Christus, reeds in haren aanvang den Joden eene ergernis, den heidenen eene dwaasheid en slechts eene kracht Gods tot zaligheid ieder, die in Hem, als den Zoon Gods, den Zaligmaker van zondaren, gelooft, is thans niet alleen meer eene ergernis voor de Joden; maar wederom eene dwaasheid voor de wijzen naar de wereld en voor zoo vele lichtzinnigen, die, op gezag van deze mede ongeloovig zijn." — BRONSVELD in "*Stemmen voor Waarheid en Vrede.*"

Laat ons Jesus erkennen als onzen *PROFEEET*. Laat ons "geloof niet zijn in de wijsheid der menschen, maar in de kracht Gods." Laat ons "wijsheid spreken onder de volmaakten; doch eene wijsheid, niet dezer wereld, noch der

oversten dezer wereld, die te niet worden; maar laat ons spreken de wijsheid Gods," enz. (1 Cor. ii. 6—8). Laat ons gebed zijn met den godzaligen **BILDERDIJK**:—

Geen menschenwijsheid! neen; maar Waarheid uit den hoogen,
Die U verheerlijkt; niet, onze eigen trotsheid voedt.
Die smeeken we, ó mijn God. — Verwant is 't aan de logen,
Wat hier van 't onverstand als waarheid wordt begroet.

ZIJN ONZE SCHOLEN, VOLGENS DE SCHEDULE, CHRISTELIJK OF NIET?

Velen onzer lezers zullen ons mogelijk alles toestemmen wat wij tot hier toe gezegd hebben, maar zij merken daarop aan: "Bij ons is het nog zoo erg niet. Bij ons is de godsdienst nog niet geheel van de school gebannen. De regering laat immers één uur vrij voor godsdienstonderwijs, en dat is toch genoeg." Laat ons de zaak wat nader onderzoeken; laat ons hooren wat de Schedule zegt:—

"6. De gewone schooluren worden gerekend niet minder dan twee uren in den voor- en twee uren in den namiddag.

"7. De direktie eener school kan voor het godsdienstig onderwijs der leerlingen voorziening maken, op zulk een uur als voor dat doel door hen wordt afgezonderd, buiten de (vier) gewone schooluren; doch geene leerlingen zullen genoodzaakt worden gedurende het uur van godsdienstig onderwijs tegenwoordig te zijn zonder toestemming van ouders of voogden."

Laat ons wat nader overwegen *eenige gevolgtrekkingen hieruit, eenige bezwaren hiertegen, en eenige uitvluchten hierop.*

EENIGE GEVOLGTREKKINGEN HIERUIT.

1. *De regering vraagt voor de staatstoelage vier uren onderwijs, en niets meer.* Als die vier uren voorbij zijn, dan is de school afgeloopen. Als de onderwijzer, met toestemming der direktie, alsdan de school sluit, dan heeft de regering er niets tegen. Wij hebben dus slechts vier, en niet vijf schooluren. Wil men buitenaf slechts één uur in de week afzonderen voor godsdienstig onderwijs, gelijk b.v. op het Gymnasium te Stellenbosch, de regering vindt het niet te weinig. Wil men in het geheel geen uur aan de godsdienst wijden, de regering heeft er niets tegen.

2. *Gedurende de vier uren vraagt de regering bepaald seculair onderwijs, in onderscheiding en met uitsluiting van godsdienstig onderwijs; anders toch was het niet noodig vrij te laten een "afgezonderd" uur daarvoor te nemen.* Godsdienst, Bijbel, Christendom behooren dus ge-

durende de schooluren niet t'huis in de school. En als er een Mahomedaan of een Jood is die kinderen in de school heeft, en hij zou er over klagen dat gedurende de schooluren de onderwijzer van Christus of den Bijbel gesproken heeft tot stoornis zijner kinderen, dan is, volgens den geest der wet, de superintendent gehouden dat te beletten.

3. *Godsdienst en Christendom zijn dus feitelijk buitengesloten uit onze scholen.* Het is meer een schijn, dan een werkelijk voorrecht wanneer de regering de direktie vrijlaat (niet meer!) om een afzonderlijk uur, *buiten schooltijd*, voor godsdienstig onderwijs af te zonderen. Immers, de regering kan niet spreken van ons die vrijheid te *geven* in een land waar godsdienstvrijheid heerst. Wij *hebben* die vrijheid. Zij kan alleen spreken van ons die te *ontnemen*. Maar dat zou dan ook direkte godsdienstvervolging zijn. Wil de regering ons mogelijk in de Schedule leeren, dat zij het recht *heeft* om ons, wanneer zij het goedvindt, onze godsdienstvrijheid te ontnemen? Waarom anders gesproken van een *uur*? Heeft niet de direktie, in medewerking met den onderwijzer, het recht om *twee of meer uren*, buiten schooltijd, voor de godsdienst af te zonderen? Dat recht zou zij hebben, *zonder* art. 7 onzer Schedule! maar *volgens* dat art. heeft zij slechts recht op *een uur en niet meer*. Waarlijk, art. 7 bevat geene *uitbreiding*, maar inderdaad eene *beperting* onzer godsdienstvrijheid. Om het met een voorbeeld te staven. Schrijver dezes heeft eene school gekend waar, buiten den schooltijd, met toestemming der direktie, onderwijs gegeven werd in het *dansen*. Dansen is vrij in ons land gelijk de godsdienst (Zoo echt christelijk toch is onze regering!). De Schedule behoefte dus geene vrijheid daartoe te geven. Elkeen weet dat het vrij is. Maar nu, met *dansen* bepaalde men zich niet tot een *uur*; neen, somtijds nam men *de halve nacht*. Men kon 20 uren nemen als men wilde. Als men slechts de 4 schooluren vrijliet. Zoo zou het ook met het godsdienstig onderwijs zijn, zonder art. 7 onzer Schedule. Nu echter zijn wij door dat art. beperkt tot *een uur* godsdienstig onderwijs en niet meer.

Is het noodig dat wij, ter verders staving onzer opvatting de verklaring van andere bevoegde personen hierbij voegen? Welaan dan, neem den heer Saul Solomon, die mede in het Parlement zat toen de schedule werd gepasseerd, en laat hem de schedule verklaren. In de *Zuid Afrikaan*, van 21 Junij, 1873, lezen wij het volgende:— “De heer Solomon repliceerde en zeide o.a. “dat's heeren Paterson's vrees omtrent den Bijbel wat laat kwam. *Nu reeds is de Bijbel gedurende de schooluren uitgesloten van*

alle scholen die van het Gouvernement ondersteuning genieten." Deze taal spreekt toch duidelijk genoeg.

Bij diezelfde gelegenheid zijn nog andere woorden gesproken, die ons duidelijk toonen wat wij van den Staat te wachten hebben. "*De Staat heeft geen geweten, en derhalve niets te maken met de godsdienst.*" Eerw. (?) Geo. Brown. "Ik objekteer tegen eene christelijke Staatshuishoudkunde." Prokureur-generaal Porter. (Zie *Zuid Afrikaan*, 21 Junij, 1873.)

Of hoor een andere, en betere autoriteit. Bishop Gray, van de Kaapstad zeide, in eene opzettelijk daartoe gehoudene leerrede over Spr. xv. 34, in het Cathedral, op Zondag, 19 Maart, 1871, sprekende van de schedule, o.a. het volgende:

"De staat verbiedt met zijne regulaties den onderwijzer het kind met God, enz. bekend te maken." . . . "Men wil niet gaarne hooren, dat het systeem (van onderwijs volgens de schedule) dat zij voorstaan, en dat verbiedt in de school te leeren alles wat betrekking heeft op God, alles dat Hij geopenbaard heeft met betrekking tot Zijn eigen natuur of Zijne handelingen met ons,—dat dat systeem een goddelooze genoemd wordt; maar hoe kunnen wij het anders beschrijven? Een systeem dat verbiedt te onderwijzen dat er een God is—te spreken van Zijn natuur en karakter zooals geopenbaard door Hem-zelfen — is voor alle praktische doeleindes atheïstisch; en als dat zijn waar karakter is wat zal dan het gevolg hiervan zijn?" (Zie *Standaard & Mail*, March 23, 1871.)

In de *Zuid Afrikaan* van 8 December 1875 zegt de Redaktie ronduit in eene aantekening op zekere Correspondentie: "De Gouvernements-schedulen, waaronder het godsdienstonderwijs gedurende vier uren van den dag verboden is." . . .

Wij konden verder gaan. Doch genoeg voor hem die zijne oogen niet moedwillig sluit voor het licht.

EENIGE BEZWAREN HIERTEGEN:—

1. *De grondslag waarop onze scholen gebouwd zijn is dus niet het Christendom, maar humaniteit (menschelijkheid.)* De regering zegt niet: "Wij zijn christenen, onze scholen moeten dus christelijk zijn." Neen, zij spreekt aldus: "Wij zijn menschen, en moeten dus onze scholen op den breeden grondslag der algemeene humaniteit bouwen. De Christen moet den Jood of Mahomedaan of Heiden niet hinderen. Daarom moet hij ook niets vooruit hebben." Dit is duidelijk "*een ander fundament leggen, dan het geen gelegd is, hetwelk is Jezus Christus*" (1 Cor. iii. 11.) Het fon-

dament van 't Christendom is niet breed genoeg; daarom een breeder, ruimer (hoewel "ander") fondament gelegd. De poort is te eng en de weg te naauw, door Christus aangewezen; daarom een wijder poort en breeder weg gezocht, om met de "velen," de groote menigte, te kunnen meelopen. (Matth. vii, 13, 14.) Datzelfde beginsel vinden wij bij Vrijmetselaars, Deïsten, enz. Het is het groote beginsel van den afval der laatste dagen, namelijk, *de mensch in plaats van God.* (2 Thess. ii. 4.) Men zocht *eenheid, vereeniging;* maar zonder Christus en Christendom. Men zocht eenheid, maar niet volgens de bede van Christus: "Opdat zij allen één zijn (met deze bepaling) gelijk Gij Vader; in Mij en Ik in U, dat zij ook *in Ons één zijn*" (1 Joh. xvii. 21.) Neen, dat wil men niet; men wil één zijn **IN ZICH ZELVEN**, vergetende dat *alle eenheid buiten Christus gezocht zamenspanning en zamenzwering tegen Hem is!* (Psalm ii.)

Laat ons hier overschrijven wat Archer Butler zeer juist opmerkt aangaande die hooggeroemde *eenheid* die men zoekt met opoffering en prijsgeving van godsdienst en Christendom. (Sermons, First Series, p. 505).

"De apostelen van Nationale Opvoeding (bij ons noemen zij zich: voorstanders van niet-Sektarische Scholen) beroepen zich gewoonlijk op eene zekere mystische *eenvormigheid* in de opvoeding. Het beginsel van eenheid, de onderdrukking van geschillen, de opoffering van alle kleine oneenigheden bij het altaar der wetenschap, is het schitterend idee waarmeê zij hun ontwerp opluisteren. Dat een geheel land zou gevormd worden tot ééne groote akademie, met hare duizendtallen van leerlingen ijverig bezig in het najagen van kennis,—dat op dit geheele grootsche tooneel geen enkele ruwe stem zou gehoord worden om met den adem der tweedracht de plegtige stilte te verstoren, allen overeenstemmende in de aangenomen waarheden der wetenschap, en geen andere waarheden ooit geduld om zich met die overeenstemming in te laten,—dat is het begeerlijke droombeeld dat zoo velen bekoort, en waarvoor men zoo veel opoffert om het te verwerken. Maar hier zijn wij alweer de aanbidders van een naam. Eenheid op zich zelve is niet altijd een zegen. "Opdat zij alleen één zijn," zeide Christus, maar het was "*gelijk Wij één zijn.*" De waarde der eenheid hangt af van den grond (basis) waarop zij rust en het doel dat zij beoogt. En voor *die* eenheid welke aaneengelijmd wordt door de onderdrukking van alles wat eigenlijk het Evangelie, dat "God geopenbaard in vleesch" kwam verkondigen, boven de zedelijkheid van verlichte heidenen verheft,—welke alles ter zijde werpt waardoor de openbaring waarlijk eene openbaring is en zich aanmatigt

bevende zielen te kleeden in de lappen en vodden van hare zedespreuken, — voor die eenheid die alles prijsgeeft dat waarlijk de eenheid van harten en handen duurzaam kan bevestigen, alleen opdat de kinderen mogen lezen en schrijven aan dezelfde tafel, — de eenheid van de desk en de routine, — daaraan, ik verklaar het openlijk, hecht ik weinig waarde, daarvoor heb ik weinig achting.” (Dan toont de schrijver de *onmogelijkheid* van eene zoodanige eenheid aan, en eindigt aldus;) “En is zoodanige eenheid al te verkrijgen op zulke termen, is zij dan nog te rechtvaardigen? Wat is het wezenlijk verschil tusschen eene zamenzwering tegen God-zelf, en eene zoodanige verbintenis, welke door de eerste bepaalde kennis van God en zijne waarheid noodwendig verbroken worden moet? Is het recht om de harten der kinderen aan elkaâr te verbinden op zulk een beginsel dat die band springen moet zoodra zij aan den hemel beginnen te denken? — dat zij mogen overeenstemmen, en beminnen, en één zijn van geest, zoo lang als Christus en zijne eer vergeten worden; maar dat, op het oogenblik wanneer *die* godsdienst, welke het levendmakend beginsel onzer gedachten, het leven van ons leven behoort te zijn, bovendrijft, de eenheid verdwijnt? Wat is dat minder, dan het vergeten van het “geloof door de liefde werkende” tot de eenige voorwaarde te stellen om elkaâr lief te hebben? . . . Om het oppergezag der waarheid, en hare erkenning te vernietigen, ten einde het levenloos overschot tot den grondslag te maken van (Christelijke?) eenheid, is een beginsel in wezen valsch, en gekrompen, en onpraktisch, en onzalig.”

“Er waait tegenwoordig zoo ’n vreemde wind. Alles moet één worden en uniform. De Staat dweept met dat denkbeeld. De kerk kan er ook al moeilijk van schieden. De kunst offert ook op dat altaar en de priesters der wetenschap treden in het voorste gelid.” LAMERS, “De Mensch en zijne toekomst,” in “*Stemmen voor Waarheid en Vrede.*”

“Wie niet opstijgt (tot den Allerhoogste toe) die zinkt neder (tot de laagste diepte,)” zegt de diepzinnige GUNNING.

“Menschelijkheid zonder Goddelijkheid is dierlijkheid,” zegt de scherpzinnige EBRARD terecht.

“Meer dan ooit te voren wordt de humaniteit tegen het Christendom ten strijde geleid: daarom is het thans bij uitnemendheid pligt, om het Christendom met kracht te bepleiten in naam der waarachtige humaniteit. Al wat in ons leeft, moet in harmonie gebracht worden anders is de terecht gestelde eisch der humaniteit nooit te vervullen en die harmonie is niet mogelijk, wanneer in het anthropolo-

gisch pleidooi niet het woord wordt gegeven aan het hart, dat, hoe ook het verstand onzen oorsprong verdeele, ons wijst naar dien Eéne, dien wij zouden maken, als wij niet gemaakt waren door Hem." (BRONSVELD, in *Stemmen voor Waarheid en Vrede.*)

2. *Krachtens de Schedule zijn onze scholen NIET-CHRISTELIJKE, en niet slechts NIET-SEKTARISCHE scholen.* Wel noemt men ze *niet-sektarische*; maar die naam is bedrog. Men wil daarmee de onkundigen zand in de oogen strooien. De duivel bedient zich van de taal evengoed als van den Bijbel. Wat de Schedule wil is niet dat de eene *christen* den andere niet hinderen zal; niet dat het eene christelijke kerkgenootschap het andere niet in den weg staan zal, omdat er volgens Gereformeerd of Luthersch leerbegrip onderwijs gegeven wordt. Dan zouden onze scholen *niet-sektarische* zijn, en dan zouden wij de eersten zijn om dat toe te juichen. Wij begeeren van de zijde van den Staat *niet-sektarische* scholen. Laat men alle Lutherse en Gereformeerde en Wesleyaansche, enz., leerboeken uit de scholen wegnemen. Als men ons maar den dierbaren Bijbel, als men ons maar den eenigen Zaligmaker Jezus Christus wil laten behouden? (Hoe dikwijls moeten wij dit zeggen? Maar daarvoor te pleiten zal ons nooit verdrieten — al stonden wij ook op brandstapel of moordschavot!) Onze Bijbel is toch niet sektarisch? Onze Zaligmaker is toch niet eene kerklijke Partijganger! Laat ons die behouden, bidden wij. Dan zijn onze scholen *niet-sektarische*, en toch *Christelijke*.

Wij zeggen met Dr. CUMMING: "Ik begeer niet, dat bloot sektarische godsdienst zal geleerd worden; laat den Bijbel *het* schoolboek wezen, en ik ben tevreden; laat den Bijbel het groote richtsnoer wezen in de school, en het schijnt mij genoeg te zijn."

Maar neen, dat is niet wat men begeert. De Schedule wil dat de Christen den *Jood* en *Mahomedaan* niet hinderen zal. Daarom dat zij niet slechts confessioneele leerboeken, maar den Bijbel; — niet slechts Luther en Calvyn, maar Christus van de scholen verbant. Het is dus klaar als de zon aan den hemel — zoo men slechts een oog heeft om te zien en een oor om te hooren en een hart om te verstaan — het woord is bedrog, het woord is een leugen: onze scholen zijn in plaats van *niet-sektarische*, NIET CHRISTELIJKE. Want dat is juist het doel: Christen en Mahomedaan moeten naast elkaár zitten, en de een niets boven den ander hebben. Wij kunnen dus onze scholen evenmin

Christelijke als Mahomedaansche scholen noemen. BILDERDYK-heeft gelijk:

“De zaak is 't Bijbelwoord allengskens uit te veggen;
Of—Jezus moet er uit, en Sokrates daar in'”

3. NIET CHRISTELIJKE scholen in den boezem eener Christelijke maatschappij, zijn ANTI-CHRISTELIJKE scholen. Of kan men in eene Christelijke samenleving niet Christelijke scholen hebben, die niet reeds doordoor anti-christelijke zijn? Onmogelijk. De heiden die nooit van Christus gehoord heeft kan *onchristelijk* zijn, zonder daarom nog *anti-christelijk* te worden. Maar kan de christen dat wel? Neen, Christus heeft te duidelijk gezegd: “Die niet met mij is, die is tegen mij; die niet vergadert, die verstrootit.” (Mat. xiii 30; Luk. xi. 23.) Tegenover Hem “belijden” voor de menschen stelt Hij Hem “verloochen;” Hij kent geen neutralen middenweg. (Mat. x 32, 33; Luk. xii. 8, 9.) Christus niet belijden in alles, is voor den Christen reeds Hem verloochen. De vreemdeling te Jerusalem moge zeggen van den Christus; “Ik ken den mensch niet;” zonder daardoor Hem te verwerpen: maar als Simon Petrus dat woord uitspreekt is dat reeds een verwerpen van den Christus dien hij behoort te belijden. En als God ons dan Christus zendt om als Profeet ons te leeren, en wij zeggen in onze scholen: “Neen, wij willen niet van Hem, maar van de wereld leeren;” is dat niet Christus-verwerping? Als Christus, ook als Profeet, zegt: “Laat de kinderkens tot MIJ komen, opdat Ik hen onderwijze,” en wij antwoorden: “Neen, in de kerk willen wij u hebben; maar weg uit de school! Hier hebben wij andere meesters, die geleerder en wijzer zijn dan gij!” is dat niet de snoodste Christus-verwerping? ! Ja, indien ergens, hier is het woord van HUYGENS op zijne plaats:—

“ Wij waren graag neutraal, gelijk t' de wereld noemt;

Maar dat is slechts de zaak verbloemd.

Daar helpt geen wispelturig praten;

God moet men, of de wereld haten.”

4. De *schedule scheidt wetenschap en godsdienst, verstand en hart, die volgens Gods woord niet te scheiden zijn*. Zelfs waar men, op zijn best genomen, regelmatig een uur buiten schooltijd afzondert voor godsdienstig onderwijs, daar treft ons nog dit bezwaar. “In den Bijbel wordt doorgaans, zegt HAGENBACH,* het verstand te gelijk genaamd met: wijsheid, tucht, godsvrucht: Spr. i. 2; x. 13; xiv. 33; xvi. 21; xvii. 24; Job xxvii. 28. “In de vreeze des Heeren

* Handleiding tot Christelijk Godsdienst-Onderwijs voor Jongelingen uit den beschaafden stand, inzonderheid aan Gymnasien, enz. Naar 't Hoogduitsch van Profr. HAGENBACH. Bl. 10. Een handboek dat wij belangstellenden hartelijk aanbevelen.

is wijsheid, het kwade te laten is verstand." Paulus vermaant de Christenen Ef. v. 17 verstandig te worden, "te verstaan welke de wil des Heeren zij; zij moesten kinderen worden in de boosheid, niet in het verstand, 1 Cor. xiv. 20," Wij voegen hier nog bij: "De vreeze des Heeren (het wezen der godsdienst onder het O. T.) is het beginsel der wijsheid," enz. (Ps. cxi. 10) "De vreeze des Heeren is het beginsel der wetenschap." Spr. i. 7. Salomo bad God om "een verstandig *hart*," niet *hoofd* (1 Kon. iii. 9,) en "die zaak was goed in de oogen des Heeren" (vs. 10.) **DOEDES** zegt terecht (Tijdpreden, bl. 20) sprekende over de woorden "Wij spreken de wijsheid Gods." 1 Kor. ii. 7. "Christus wordt gepredikt als de wijsheid Gods. Onderzoek ernstig, of dat grootspraak is, dan of het niets te veel is gezegd. Bedenkt alleen, dat indien het Evangelie van Christus, het Evan. des kruises, waarlijk heeten mag Gods wijsheid, de verwerping van dat Evang., van dien Christus, heeten moet eene dwaasheid, en daar Gods wijsheid de *hoogste* wijsheid is, zal de verwerping van het woord dier wijsheid ook wel de *grootste* dwaasheid zijn. Maar daarbij blijft het niet. Deze grootste dwaasheid zal blijken ten gevolge te hebben, dat men door God als een dwaas behandeld wordt, en buiten de gemeenschap wordt gesloten van allen, die waarlijk wijs, die waarlijk verstandig, die waarlijk bedachtzaam gehandeld hebben, immers zich hebben laten redden, behouden, verlossen door dien gekruisigden Jezus, den eerst vernederden, daarna verhoogden Middelaar!"

Scheiden van wetenschap en godsdienst, van verstand en hart, ziedaar het groot beginsel door onze Schedule ingevoerd, in lijnrechten strijd met Gods woord. Dat beginsel zal gewis langzamerhand doorwerken in het hart der jeugd. Het is een zaadkorrel uitgestrooid in duizende jeugdige harten, die gewis later bittere vruchten van godsverzaking dragen zal voor het nageslacht. 't Is een van die anti-christelijke beginselen waarvan onze eeuw zwanger gaat, en die slechts tot ontwikkeling komen moeten — waartoe zij gewisselijk komen zullen! — om onze kinderen weg te slepen in den algemeenen afval (2 Thess. ii. 1—11).

Laat **GUNNING** hier spreken. In de Voorrede tot het tweede deel van zijne heerlijke *Blikken in de Openbaring* zegt hij (bl. 11, 15—17, 23, 24, 26—28.)

"Ons geheele tweede deel, . . . behandelt niets anders dan de *vrijheid*. De vrijheid in de natuur, in het wezen Gods, en in den mensch die zich aan Gods leiding overgeeft.

"Deze zelfde vrijheid nu eischen wij ook voor de wetenschap, die de verklaring van het bestaande is, het

afbeeldsel van Gods schepping en scheppingsgedachten in *onze* geest. Vrijheid is levensvoorwaarde der wetenschap op zichzelf; een gebiedende eisch, maar die alleen door het *geloof* vervuld wordt. Niet door het denken, dat zich onvooringenomen noemt, doch inderdaad in de sterke banden des vleesch, der zondige neigingen van het onwedergeboren hart als in de blindste vooringenomenheid gevangen ligt; maar door het geloof, dat die banden slaakt.

“ *Onze* beschouwing, in deze twee verschenen deelen onophoudelijk ontwikkeld, gaat van een andere zielkunde uit, daar zij het gelooven niet op het weten grondt, maar omgekeerd het weten op het gelooven. Deze zielkunde is de alleen schriftmatige. Want afgezien van de vele plaatsen, waar gezegd wordt dat de bronnen des levens, en dus ook van het verstand dat een onderdeel van het geheel des levens is, in het *hart* liggen: dat men door den wil Gods te *willen* doen, tot de *kennis* van Jezus' leer komt, dus dat het verstandelijke gebied in het zedelijke gegrond is, afgezien van dit alles ligt deze waarheid reeds in het bijbelsch verhaal van 's menschen eerste wording. De geest des levens namelijk, door God den mensch ingeblazen, en door welken hij tot een levende ziel werd, is daar zoowel de voorwaarde tot 's menschen zelfstandig persoonlijk wezen als tot zijn verbinding met God. Want die geest is de adem van God zelf, niet *uitgevloeid* (dit ware een onbijbelsche emanatie-leer), maar ingeblazen. Is nu naar de Schrift de bestemming des menschen deze dat hij van “levende ziel” tot “levendmakende geest” worde, van geest *hebbende* tot geest *zijnde*, van eersten Adam tot tweeden (want het Hoofd deelt zijne heerlijkheid met de leden) dan wordt die bestemming slechts bereikt, of m.a.w. het wezen des menschen wordt slechts alleen naar eisch uitgedrukt, verwerkelijkt, naarmate de mensch met God in gemeenschap leeft. De “levende ziel” kan in geen enkel opzicht, *ook niet in het denken*, waarlijk in orde zijn zonder gemeenschap met God, d.i. zonder dat steeds meer de Geest van God in den mensch overga, en deze gemeenschap, als door een steeds werkzaam kanaal, in stand blijve. Het *zedelijk-godsdienstige* is dus de grond van het *zielkundige*. Wie bij de wetenschappelijke beschrijving van den mensch nalaat, als grond van zijn wezen God te noemen, wie meent dit niet te mogen doen omdat men in de wetenschap van God niets *weet*, die beschrijft 's menschen wezen *tegen* de Schrift, want hij scheidt het godsdienstige en het zielkundige, wetenschappelijke; welke twee, naar wij zagen, volgens de Schrift één zijn.

“Wie een Schepper en een schepping met ernst erkent,

moet tot deze samenvatting komen. Het zedelijk-godsdienstige, het gebied des gewetens, der geestelijke aanschouwing, is niet iets dat van de wetenschap afgezonderd moet blijven; niet een afzonderlijk terrein, dat onder den naam van "geloof" zou moeten onderscheiden worden van hetgeen de wetenschap ons doet kennen. De geest des menschen is één; "verstand" en "hart", laten zich wel in het afgetrokkene van elkaar scheiden, maar niet in de werkelijkheid. Deze scheiding behoort tot den vóór-christelijken leeftijd (of tot hen die, als de moderneren, tot het vóór-christelijke terugspringen) gelijk de hersenpan onzer kinderen tot op zekeren leeftijd in tweeën gedeeld is, daarna zich samensluit. Omdat voor het besef van den natuurlijke mensch "gelooven" beteekent "minder zeker weten," daarom mag de Christen, die weet dat de waarheid Gods, de zedelijk-godsdienstige waarheid, *oneindig vaster* staat dan de zichtbare berg en rots rondom ons, zich in die arme beschouwing niet voegen. Het is eigenlijk louter genade van de geloovige gemeente, zoo zij de woorden: wetenschappelijke zekerheid, ervaring, en dergelijke, aan de wereld die den Christus ter zijde stelt, overlaat. Deze taal klinkt, wij weten het, ongerijmd in de ooren der mannen van "de wetenschap." Maar het is ons immers niet er om te doen, om met onze beschouwing *erkend* te worden. Het is ons immers niet om den *naam* van "wetenschaplijk" te doen.

"Wij mogen onze schatten niet wegwerpen, omdat "de wetenschap," gelijk zij dien naam zich aanmatigt, verkiest arm te zijn. Wij mogen ons oog niet uitgraven omdat een ander blind wil wezen. Zoo mogen wij, ook op het gevaar af van gehouden te worden voor verkondigers van onzinnige orakeltaal, en van geheel onbruikbare voor de wetenschap te heeten, onze zalige gewisheid des geloofs *nergens* verzwijgen of ter zijde stellen; *nergens* onder de beweesing: "dit weet ik nu wel als geloovige, maar in de wetenschap geldt het niet," aan de ontkenningen, de beperkingen van de gebruikelijke taal der "wetenschap" onze sanctie geven

"De wetenschap, die waarlijk het bestaande verklaart, moet ontstaan uit een geesteswerkzaamheid van den *geheelen* mensch, en dus moet, gelijk wij zagen, het godsdienstige, het leven des gewetens, tot grond van alles gesteld worden, zoodat daarop dan al het verder verstandelijke kan worden opgebouwd. Anders is er geen werkelijke *wetenschap* gevormd, maar in een blind *geloof* (in den zin van: vertrouwen zonder zekerheid) volgt de mensch de uitspraken van zijn verstand, na het van het hoogste, eigenlijke licht, dat der rede, beroofd te hebben. GELOOF-

LOOZE WETENSCHAP IS GEEN WETENSCHAP, MAAR SLECHTS BLIND BIJGELOOF. Is het wetenschappelijke, naar den werkelijken eisch der ware wetenschap, te zeggen dat men "niets weet van God en de wijze waarop Hij werkt?" Neen, slechts de *dwaas* zegt, en wel in zijn *hart*, dat er geen God is. Laat hier Göthe ons herinnen, dat de worstelling tusschen geloof en ongeloof het diepste thema der wereldgeschiedenis (en dus ook harer verklaring, der wetenschap) is, ja, laat zelfs de "Vicaire Savoyard" ons betuigen, dat een die God en den geest loochent, een mensch is *wien het aan een noodzakelijken (inwendigen) zin ontbreekt*, en dat de ongehoovige een dove is, die slechts het trillen der snaar ziet, maar geen besef heeft van de betoovering der toonen, die uit deze trilling voortkomen. Het rijk der natuurlijke en dat der zedelijke wereld zijn één van strekking en levensbeginsel; het eerste is gegrond in het tweede. De zedelijke wereld, de uitdrukking van Gods heiligheid, is de grond der natuurlijke wereld, die de uitdrukking van Gods almacht is; gelijk almacht en heiligheid in God één zijn. De wet van Sinai is uitdrukking der eeuwige ordeningen Gods, die ook de gansche wereld regeeren: daarom is de God van Israël tevens de God van de einden der aarde. Maar om diezelfde reden kan dan ook de geest des menschen, die één is in zijn wezen, al heeft hij verschillende werkzaamheden, de zedelijke en de natuurlijke wereld in éénheid samenvatten. Met andere woorden; des menschen geloof, zijn bewust wonen in de zedelijke, geestelijke wereld, is één met zijn *wetenschap*, zijn bewust wonen in de natuurlijke wereld

"Men meene niet dat wij ons inbeelden, deze beschouwing thans bij velen te zullen kunnen aannemelijk maken. Het is er de tijd nog niet voor. De geschiedenis toont dat de weg der menschheid in de wetenschap altijd van het *algemene* tot het *bijzondere* is voortgegaan. Dat is: de bijzondere menschen, de afzonderlijke personen, hebben zich altijd door algemeen heerschende denkrichingen laten bepalen. Wie met dezen algemeenen geest niet in overeenstemming is, die kan met zijn denkbeelden geen ingang vinden, hoe waar ze ook zijn mogen. Dit is ook het geval met elke niet-empiristische overtuiging in onze dagen. Zij wordt als nevelachtige bespiegeling, als droomend mysticisme, ter zijde gesteld. De algemeene aandacht is tot nog toe slechts gericht op de vraag: wat is er *in de wereld*, dat waargenomen worden moet? Maar de vraag: hoe moet *het oog* gesteld zijn opdat men met juistheid waarnemen kunne? Welke is de gesteldheid *des geestes*, in welke hij tot het vormen van waarachtige wetenschap geschikt is? de *zielkundige* grondvraag in één

woord, is nog veel te weinig aan de orde. Wordt zij aan de orde gesteld, dan zal, althans door de geloovigen, erkend worden hoe de wetenschap, ten gevolge van het innig verband tusschen 's menschen hart en zijn verstand, ten allen tijde en noodzakelijk met het geloof in dezen samenhang staat, dat het geloof de *grond*, de wetenschap het *daar op gebouwde* is. Zoodat het er slechts op aankomt, niet om een onmogelijke scheiding tusschen geloof en wetenschap vol te houden, maar om, ter vorming van de *waarachtige* wetenschap, het *waarachtig* geloof ten grondslag te leggen. Namelijk het *christelijk* geloof, het geloof in Jezus als den Christus naar de Heilige Schriften, in plaats van het *naturalistisch* geloof aan den wereldsamenhang

“De tegenstand der moderne atmosfeer rondom ons mag de verzekering, de blijdschap des geloofs inmiddels niet dempen. Ja zelden was zelfs een tijd geschikter om met opgeheven hoofde de waarheid Gods te belijden, dan de onze. Want een groote strekking onzes geloofs is, te midden van de hedendaagsche bestrijding, het opmerken van de klaarheid, door het Evangelie Gods gegeven over *alle* levensbetrekkingen der menschen Zoo is het Evangelie; niet het door menschenlijke wijsheid versierde of misvormde, maar het eenvoudige, bijbelsche Evangelie Gods. Gestadig belasterd, dat het ons van de aardsche dingen vervreemdt, en in tegenspraak is met de uitkomsten der hedendaagsche wetenschap en de eischen der maatschappij waarin wij leven, toont het zijn belijder gestadig op nieuw, dat in Christus alle schatten der wijsheid ook voor *dit* leven verborgen zijn. Dat elke Abraham, als hij het schoone Sodom hetwelk oogenblikkelijk voor de hand ligt, in de dwaasheid des geloofs durft verzaken, *juist dan* de Godsternstern hoort: zie over het *gansche* land en trek dóór naar Oost en Zuid en West en Noord, het is *uw*. Dat elke Salomo, die eerst Gods koninkrijk en gerechtigheid begeert, alle andere wenschelijke schatten darenboven zich toegeworpen ziet.”

Hoort hem verder. In het eerste deel van hetzelfde werk zegt hij (bl. 10—13, 14, 16, 25—40, 353):

“Maar innig is het verband tusschen hart en leven en tusschen de gedachten des verstands. Geen *waarachtige* kennis, dan op grond van het leven des harten in God. In Hem, in het eeuwige Woord, was het leven, en het *leven* was het *licht* der menschen. Onophoudelijk vinden wij in het aardsche leven des Heeren ontmoetingen met Farizeën en Schriftgeleerden, die Zijn woord niet begrijpen en Zijne sprake niet verstaan, omdat zij niet uit God zijn. (Joh. 8 enz.) Voorwaar, voorwaar, sprak Hij daarom, tenzij dat

iemand wederom geboren worde, hij kan het koninkrijk Gods niet zien. Indrukwekkend is vooral in het 5de hoofdst. van Johannes de wijze waarop Jezus aantoonde hoe een geheele rei van sterke, onloochenbare bewijzen voor de waarheid Zijner zending niets baat voor een ontoetoonbaar hart. Daarentegen ervaart de gelovige dat God met den rijkdom Zijner genade overvloedig is over ons *in alle wijsheid en verstand* (Ef. i. 8) waarin die genade zich kenbaar maakt: en bidt Paulus dat (Fil. i. 9) de *liefde* der Philippensen nog meer en meer overvloedig worde in *erkenntenis* en alle beproefdheid om juist en helder het ware van het valsche te onderschieden. Want, naar de aantrekkingskracht, die de gezindheid van ons hart op het goed of het kwade rondom ons oefent, 'erven de onnoozelen dwaasheid, maar de kloekzinnigen zullen zich met wetenschap kroonen.' (Spr. xiv. 18).

"Dan zult gij vinden dat alle kennis in Christus grond is, gelijk Paulus zoo prachtvol aan de Colossensen verkondigt. *Geleerdheid*, opeenstapeling van feiten in het geheugen en zamenschakeling van begrippen in het verstand, is wel is waar buiten het geloof wel te verkrijgen; maar *wetenschap*, het weten der dingen, niet — immers, hoe ken ik de dingen zonder hun *grond* te kennen? Overal waar diepe gedachten op den grondslag van zedelijken ernst staan, daar vindt men dan ook zelfs terwijl het verstand nog tegenstreeft, toch iets of veel van het christelijk geloof dat in den hoogsten zin *menschelijk is*, zóó zeer dat de mensch, zoolang hij nog niet al het menschelijk uitgeschud heeft, nog iets van dat geloof in zich overhoudt. Daarom kan ook alle wereldsche wetenschap in dienst van God, ter toelichting van Zijn woord, gesteld worden, gelijk bij Hugo van St. Victor, den vromen Augustinus der middeleeuwen; of bij den geleerden Andreas Rivetus die op zijn sterfbed sprak: Heere Jezus, Gij weet dat geen boek mij smaakt, dat niet naar Uwe liefde smaakt. Ik heb vele boeken gelezen, maar slechts tot dat einde, opdat ik iets hadde om aan Uwe voeten neer te leggen. Ik verzamelde goud, zilver en zijde, en ook somwijlen geitenhair, doch alles slechts tot den opbouw van Uwe tent.

"Aardsche wetenschap, ongeheiligd verstand, zijn ijdel. Daarvan geldt des "Predikers" aangrijpende klacht. Doch ijdel niet alleen, maar ook gevaarlijk. Dit zal zich meer en meer openbaren. Het liberalisme sluit vreesachtig verbond met het ongeloof en zijn vermeende wetenschap, ten koste van de waarheid Gods, zooals Antalcidas door een smadelijken vrede met Perzie zijn vaderland ontzenuwde. Maar de veel beslister "moderne" leer openbaart zich meer en meer als de toebereiding van den "val-

schen Profeet" die (Openb. xiii.) de geestelijke macht is waardoor het Beest, de anti-christelijke wereldmacht, de wereld zal onderwerpen Echter heeft de Heilige Geest in Daniëls profetiën (Cap. 2) ons een *ander* beeld gegeven. Het is het beeld van Nebukadnezar, dat de koning zag in zijn droom: van boven van edel metaal, en steeds afdalende tot lager bestanddeelen, tot ijzer en leem toe. Indien nu dit den voortgang der wereldgeschiedenis aanduidt, gelijk wij gelooven: indien wij in dat laatste, Romeinsche wereldrijk nog verkeerden—wordt dan dier beschaving, die toch in onze dagen zooveel hooger dan in de vroegere eeuwen gestegen is, niet oogenschijnlijk smaad aangedaan door deze vergelijking? Neen, want de wereldsche beschouwing der menschen is een andere dan de geestelijke die Gods Woord ons leert. De wereld, alles bloot verstandelijk opvattend, spreekt van de tegenstelling tusschen 'natuur en geest'—daarmeê bedoelende ruwheid en beschaving. En *dan* is er ongetwijfeld steeds voortgang van de eerste tot de laatste, en de leer van Nebukadnezar's beeld onwaar. Maar Gods Woord, alle dingen *zedelijk*, geestelijk opvattend, spreekt van de tegenstelling tusschen 'vleesch en geest'—daarmeê bedoelende de menschelijke zonde en den Heiligen Geest die vernieuwt. En *dan* is de leer van dit beeld volkomen wáár. Want helaas! de wereldgeschiedenis bewijst het, dat met den voortgang der ongeheiligde beschaving, de zedeloosheid en verbastering des menschedoms hand in hand gaat. Aan het begin dier geschiedenis staat Godegelijkheid: haar voortgang is de zonde, haar einde de Anti-christus. De beschaving op zichzelf roeit geen enkele zondige neiging des menschen uit, maar omsluit en verfijnt ze alleen, zoodat helaas! de mensch door haar slechts ongeschikter wordt om de stemme Gods te vernemen. 'Dáár is (Jes. v. 12) geestelijke en stoffelijke bedwelming; cithar en harp, pauk en fluit en wijn is hun onthaal. Maar zij letten niet op Jehovah's doen, en op het werk Zijner handen zien zij niet. Daarom doet de hel haar keel wijd open, en spert haren mond onmetelijk op, en naar beneden vaart hunne heerlijkheid.' Want zeker, de dwaas bezit en gebruikt deze schatten roekeloos en tot eigen verderf. Gelijk een doorn, door des dronkaards hand opgenomen, alzoo is een spreuk in des dwazen mond. Zij is als de nietswaardige welsprekendheid van Carneades, die te Rome den eenen dag de waarde der gerechtigheid, den anderen die der ongerechtigheid even overtuigend bewees. Een fakkel die al te dikwels haar snelloopenden drager in vlam zet

"Daarom spreekt de menschheid met eerbied van de 'Priesters der wetenschap.' Tot den priester behoort rein-

neid en ootmoed. Johannes Bonaventura predikt dat men tot de geestelijke aanschouwing van God, hoe ook denken en onderzoeken noodig zij, toch slechts met een 'door zedelijk leven geheiligden geest' kan komen. En Abeilard, in wien de nauwe zamenhang tusschen hart en verstand zich zoo treffend openbaart, waarschuwde na zijne terugkeer tot het geloof zijn leerlingen steeds tegen den hoogmoed op het weten, en beval hun *ootmoed* als den éénigen weg tot de hoogte der kennis aan. Wie aldus rein en ootmoedig aan het bestaan van een wezenlijken waarheid gelooft, die heeft in dat geloof den waarborg voor de zekerheid dat in alles wat bestaat, een zin, een Verstand ten grondslag ligt. Zoo vat hij die werkelijkheid des levens vrolijk aan. De lagere waarheden, b. v. de wiskundige, vereischen geen verheffing des geestes, slechts scherpste van verstand, om ze vast te houden. Maar hoe hooger de geest zich verheft tot heilige zedelijke waarheid, des te meer is wijding des karakters noodig om ze te kunnen verstaan en te blijven bezitten, opdat ze niet weder door ongerechtigheid ten onder gehouden worden. De hoogere kennis, die der Natuur en der Schepping, is alleen voor hem toegankelijk, die in gemeenschap des geestes met den Schepper leeft. Want de dienstknecht weet niet wat zijn heer doet; de dienstbare geest der ongeloovigen staat, hoe scherp ontwikkeld en doordringend ook, toch slechts even als de overige geheele schepping, onder des Heeren onbegrepen bevel. Maar de *Zoon weet*, wat zijn Vader doet in het groote Huis, omdat Hij door geloof en geestegemeenschap in het plan en den gang des werks ingewijd is. En de allerhoogste waarheid, de zekerheid des *eeuwigen levens*, is alleen langs den weg van het waarachtige geestelijke *leven*, door de gemeenschap met Christus bereikbaar. Waar ik heenga, zegt de Heer tot de Zijnen, dat weet gij en den weg weet gij . . .

"Hoe armzalig, hoe zedelijk-nietig staat daar tegenover de stelling dat het geloof des harten, als zijnde een donkere gevoelsbeweging, met een bepaalde overtuiging niets zou te maken hebben. Deze scheiding tusschen gelooven en denken, die het liberalisme tracht te maken, is waarlijk niet onschuldig. Voorwaar het liberalisme dat ook in onze dagen zoo sprekt, is niet anders dan een eenzijdige vooropstelling van het afgetrokken *verstand*, (ten onrechte met den schoonen naam van *rede* vereerd) omdat het hart niet leeft in God. Zoo toch is het binnenste des menschen dood en duister, en het verstand *vernietigt* wat het geroepen was te *verklaren*, de waarheid Gods, die alleen de reine van hart kan verstaan.

"Van deze valsche, oppervlakkige schijnwetenschap vermag ons slechts de ware *geloovige*, d.i. vrije en gron-

dige wetenschap ter verlossen. Bijgeloof en ongeloof gaan altijd zamen op de eenen of andere wijze. Maar de waarlijk vrije, d.i. door een in het geloof bevrijden geest beoefende, wetenschap strijdt niet tegen het geloof: zij bevestigt het. Daarom zegt de kerkvader Lactantius: 'Laat hen die de priesters Gods zijn, ook tevens leeraren der wijsheid zijn; en laat het *niet* onder ons zijn gelijk onder de heidenen onder wie godsdienst en wijsbegeerte verre van elkaar gescheiden zijn, waruit wij zien dat zij noch de ware godsdienst, noch de ware wijsheid hebben.' Gelukkig zoo er in onze, aan valsche denkbeelden omtrent de wetenschap zoozeer lijdende dagen een vrije geest gevonden wordt die den moed heeft om met Daniël, ook omringd van grooten die andere Goden dienen, de schoone gaven die hij ontvangen heeft, alleen den éénigen Waarachtige toe te wijden! Een zoodanige kan er in onze dagen veel toe bijdragen om den geest des antichristendoms in zijn ware gedaante te doen te voorschijn komen, door hem het zwakke voorwendsel der "wetenschappelijkheid" te ontnemen, met helwelk hij nu nog der wereld, helaas ook zeer vele geloovigen vrees aanjaagt. Zalig de roeping der dienstknechten welke God maakt tot vlammen des genialen vuurs, lichtende en brandende ten dienste dergenen die de zaligheid beërven zullen en ter handhaving van hunne belijdenis in de wereld!

"Maar helaas! hoe zeldzaam is *waarachtige ernst!* hoe weinigen gevoelen zich aldus van Godswege tot het zoeken van hun zaligheid en den weg daartoe gedrongen!

"Of zal men ons tegenwerpen dat het verstand, om in de wetenschap vrij te werken, alleen invloed van de liefde des harten van zich af moet weren? dat b. v. bij de wiskundige redenering het verstand slechts scherpte en juistheid van redenering behoeft, en naar de gesteldheid des harten niet vraagt? Ik andwoord, dat er een onderschied is tussen *geleerdheid*, eruditie, en tusschen *wetenschap*, scientie. De tweede is hooger dan de eerste. En hoe hooger men bij het onderzoek komt, hoe meer de *vrijheid* van den geest er bij in het spel komt. In de wiskunde is de geest eenvoudig *gedwongen* zich aan de ijzeren redenering gevangen te geven. Maar in geschiedenis, wijsbegeerte, godsdienst is de adel der vrijheid, der keuze, voor den geest noodzakelijk, zal hij de waarheid vinden. Zelfs in de hogere deelen der wiskunde komt die vrijheid van keuze te voorschijn, b. v. in het heerlijk sterrekundig vraagstuk omtrent de centraalzon, de Halcyone, getuige de strijd tusschen Mädler en zijn tegenstanders gevoerd. De mathematische noodzakelijkheid der redenering is lager

dan de willekeur der dwaling, en deze wederom lager dan de edele noodzakelijkheid der vrijheid, tot welke de geest zich verheffen moet Bovendien, de eerste onderstellingen, de axiomen op welke de wiskundige redeneringen rusten, kunnen niet verstandelijk bewezen worden, maar eischen geloof tot hare aanneming

“De geest is een éénheid. Afzonderlijke vermogens moge men in hem onderscheiden, afgescheiden van elkander werken ze niet, dan op kranke en eenzijdige wijze. Het hart nu is niet een afzonderlijk vermogen, als het ware op ééne lijn met het verstand staande, gelijk men zoo dikwerf hoogst oppervlakkig van ‘hart en verstand’ hoort spreken. Het hart is het diepste van ’s menschen wezen, het middelpunt van zijn geestelijk bestaan. Als dus het hart het verstand en alle andere vermogens beheerscht, dan is er in den geest niet een eenzijdigheid, niet een onrechtmatige heerschappij van één vermogen boven alle andere met welke het behoorde broederlijk op één zelfde hoogte te staan. Neen, maar dan is de geest regelmatig werkende, en alles staat op zijn plaats, en ordelijk loopen alle draden van elk punt van den omtrek door de eigen banen in het middelpunt te zamen.

“Daarentegen is er wanorde en verstoring wanneer een afzonderlijk vermogen, hetzij het gevoel of het verstand, zich zelfstandig maakt en den band met het gemeenschappelijk middelpunt verbreekt. Dit nu geschiedt wanneer het verstand wordt vooropgesteld in afgetrokken zelfstandigheid

“Is het wonder dat door deze handelwijze de vorming der wetenschap belemmerd wordt? *Wetenschap* is: de verklaring, en dus de hoogste uitdrukking van het Bestaande. De eigenlijke verklaring nu van alle dingen ligt in den grond van alle dingen, in God. In den levenden God rusten de Ideeën, die aan alle dingen eerst leven en waarheid geven. Idee (van *idein*, aanschouwen) is de eenige grond der dingen, die in God ligt. De idee verklaart het wezen der dingen gelijk ze in den wil van God leven, gelijk ze in onderlingen samenhang volgens Gods wil volmaakt zijn. Meen niet dat wij u hier persoonlijke, willekeurige bespiegelingen zouden voordragen, zonder burgerrecht op het algemeene veld der wetenschap. Een voorgevoel van deze waarheid leefde in Plato’s verheven geest, in zijn beroemde leer der Ideeën. En voorts ieder hooger strevende geest heeft er een besef van, heeft de idee van het Ware, Schoone, Heilige, in de diepte des harten. Zoolang de mensch echter zijn middelpunt niet gevonden heeft, zweven ook deze ideeën als schoone wolken in zijn geest zonder gemeenschappelijk middelpunt ordeloos en krachte-

loos rond. Dan zijn ze slechts profetische *idealen*. Maar als de geest zijn Heer, dat is: zijne Vrijheid, zijn Christus, gevonden heeft, dan schieten al deze verheven zwervelingen weder toe, als gebannen adellijken bij herstelling van den rechtmatigen troon. Dan worden zij alle vereenigd en gegrond in de ééne centraal-Idee, in God, en de kennis wordt weder in haar diepsten grond een geestelijk *aanschouwen*, door de zalving des Heiligen die alle dingen kennen doet. De geheele Mensch is dan overgezet in de sfeer der eeuwige waarheid, en alle dingen worden uit het middelpunt, uit God, verklaard. Dan, in één woord, is de heerschappij der Rede hersteld

„Doch wanneer nu het hart *niet* leeft in God, dan wordt die koninglijke orde des geestes gestoord. Dan rukt zich het Verstand los, en stelt zich afgetrokken voorop. Het Verstand is het louter formeele vermogen om voorstellingen te scheiden en te verbinden, en alzoo begrippen te vormen, die nog geheel buiten de tegenstelling van waarheid of onwaarheid (in bovenbedoelden diepen zin genomen) blijven staan. Het Verstand leert, hoe en in welken zamenhang de dingen bestaan, maar niet, hoe ze in het eeuwige gegrond zijn. Het vraagt: welke dingen er bestaan, en in welk oorzakelijk onderling verband ze verkeeren: maar niet of ze terecht of ten onrechte (deze woorden weder in den diepsten zin genomen) bestaan. Ontvangt de Rede hare Ideeën door de gemeenschap des harten met God, dan heeft ook het Verstand zijn licht om zijn eigen werk te doen, namelijk om begrippen te vormen. Deze werkzaamheid des verstands is onontbeerlijk: zonder orde beheerscht de geest de dingen niet. Maar indien het hart niet met God in gemeenschap is, indien derhalve de dingen niet in hun eeuwigen, geestelijken grond, in het licht der Idee, aanschouwd worden, dan zijn deze begrippen slechts dorre afgetrokkenheden, slechts een oppervlakkige schijnbare verklaring der werkelijkheid, slechts een schijnbare Wetenschap. Dan worden de dingen gekend gelijk ze *nu* bestaan, maar niet in hun eeuwigen *grond* en in hun *doel*, die beide in God liggen. In zijn gedicht „*de Doodenkaravane*” schildert Freiligrath wat soms den eenzamen reiziger in de Arabische woesternij overkomt. In de stilte van den nacht ligt hij neder: en zie, daar verschijnt hem het visioen van de Doodenkaravane. Al de dooden die van eeuwen her in de woestijn gevallen zijn, trekken langs hem voorbij. Een onafzienbare rei mannen, vrouwen, kinderen, paarden, kameelen. Houdt het dan nooit op? Neen, altijd dóór, altijd dóór, dóór, trekt de sombere schaar, en ieder knikt den slapende toe, die angstig den morgen afwacht om van deze aanschouwing verlost te

worden. Den geest die door het Geloof te verzaken de Rede voor het Verstand heeft onttroond, hem verschijnen de dingen der wereld als zulk een doodenkaravane. Hij ziet slechts het dóór-trekken, maar begin en einde ziet hij niet. Schepping en einddoel ligt buiten het gebied der wetenschap, zegt hij. De fakkel aan het begin en het einde der H. Schrift in het verhaal van de Schepping en de belofte van verheerlijking voor ons ontstoken, die allesoverlichtende fakkel bluscht hij uit, en wandelt in de duisternis. Hij breekt van den heerlijken donderpsalm der Natuur (Ps. xxix) den aanvang, waar de Heer in de heerlijkheid des heiligdoms aanbeden wordt, en het einde, waar in Zijn tempel Hem een iegelijk eere zegt, af. Hij maakt scheiding tusschen geloof en wetenschap en de duisternis noemt hij dag en het licht noemt hij nacht. Hij vergenoegt er zich, gelijk Renan, mede dat, zoo wij de waarheid niet kunnen vinden, wij ten minste den troost mogen hebben, haar volgens de regelen der wetenschap te hebben gezocht!

“Men meent op deze wijze de zekerheid des Geloofs te redden. Aan geloof en wetenschap beide, zegt men, moet haar recht gegeven worden. De wereld der gedachten is groot genoeg voor beide: de eene trekke rechts, de andere links, dat er geen twisting zij tusschen beiden. De man der wetenschap vernietige door zijn denkbeeld omtrent den samenhang der Natuur, alle gedachte aan bijzondere gebedsverhooring — toch kan hij daarnevens aan de behoefte van het vroom gemoed bevrediging geven en in de binnenkamer nederknielen . . . Doch dit is slechts een schijnbare bevrediging. Indien God buiten de wereld der wetenschap wordt gesloten, den behoort Hij mede tot het waar te nemen Heelal. Dan is Hij en Zijn bestaan *minder* zeker dan de zichtbare en geshapene dingen; Hij is slechts hun *waarschijnlijke* grond, als de bleeke nevelstreep van den Oceaan die het vergezicht omgordelt aan den horizont, en van wien niets zekers te bepalen is. Dan is op Napoleon's vraag: “waarom van God niet gesproken in de geheele beschrijving van den sterrenhemel?” het antwoord van Laplace gereed: “ik heb deze hypothese niet noodig gehad:” maar dit antwoord geldt tevens voor verder dan het gebied der wetenschap, of men het wille of niet. Voor den levenden God is er dan nergens plaats, ook niet op den duur, in het *hart*, zoover het zich *nevans* het denken wil handhaven. Van het onafhankelijk *denken* uitgaande, komt men niet tot den levenden God: slechts tot een oorspronkelijken onpersoonlijken grond der wereld. Maar ook van het *gevoel* des harten uit komt men evenmin tot de onafhankelijke persoonlijkheid Gods. Men

moge op dat standpunt veel en welgemeend en warm spreken van den levenden God — men heeft evenwel geen *recht* Hem te noemen. Het is een levenloos algemeen begrip, of een zwevend gevoelsbesef, met de eigenschappen der persoonlijkheid, met almacht, wijsheid liefde, eigendunkelijk bekleed

“Zie hoe deze scheiding tusschen Geloof en Wetenschap, schijnbaar geschikt om de waardigheid des geloofs te redden, in den grond zoowel het geloof als de wetenschap verminkt. Deze scheiding is onwetenschappelijk en ongodsdienstig beide Dit is juist een der vele ellenden van onzen tijd, dat er een geloof is dat tot de wijsbegeerte, tot wetenschap zegt: ‘ik heb u niet nodig!’ en dus maar al te vaak oorzaak is dat er een wetenschap opkomt die wederkeerig tot het geloof zegt ‘ik heb u niet noodig!’ en een ongelooft dat zich onder het schild van die wetenschap bedekt gelijk de slangen die den priester Laokoon gedood hadden, onder het schild van Pallas Athene kropen Eerst door de Openbaring van God aan ons *wordt* de mensch waarlijk redelijk, de behoefte wordt vervuld, de aanleg wordt tot ontwikkeling gebracht. De mensch kent niet God door zijn Rede, maar veeleer omgekeerd, hij heeft zijn Rede, *door* God te kennen die zich hem openbaart. Dan eerst leert hij de macht, de volheid zijner Rede kennen en gebruiken. En gelijk alzoo de ware zielkundige wetenschap het geloof helpt handhaven, evenzoo omgekeerd is het geloof de waarborg voor de zekerheid der wetenschap. Buiten God zoek ik vruchteloos naar den overgang tusschen mijn persoonlijk denken en de wereld buiten mij, een overgang die het onopgeloste vraagstuk van alle wijsbegeerte is

“Daarom is het Christendom de ‘redelijke godsdienst’ bij uitnemendheid. Want zijne waarheid is niets anders dan: de gedachte Gods na-denken, die in de dingen der wereld ligt. In den beginne was het Woord, en het Woord was bij God, en het Woord was God. In Hem was leven, en het leven was het licht der menschen. Niet het licht was het leven, maar het leven was het licht, want het licht is slechts de vorm waaronder het leven verschijnt, de openbaarwording van het leven. Buiten dat Woord, dat aan de dingen ten grondslag ligt omdat ‘alle dingen in Hem geschapen zijn,’ buiten Hem heeft de geest slechts *begrippen*, niet de ware *wetenschap*, het ware kennen. Wel een kennis *omtrent* of *over* de dingen, maar niet *van* de dingen

“Want de liefde, de grond aller dingen, is ook de band tusschen den Ongeschapene en den geschapen geest. De kennis (van het afgetrokken Verstand) maakt opgeblazen,

maar de liefde sticht.' De eerste is de luchtballon die, opgeblazen, zich in de hoogte heft maar zonder besturing naar de luim de winden drijft, en in de wolken bevriest of in de zee verdrinkt of in de boomen verwart. De tweede is een Tempel, op de verheven Rots gesticht en van het Heilige vervuld, met heerlijk vergezicht over den ganschen omtrek der wereld . . .

"Het geloof spreekt tot den geest: gij moet tot zekerheid komen, Zoo gij ernstig zijt, zoo gij de waarheid alzóó liefhebt dat gij uw dierbaarsten schat, als uw eengeboren zoon, er voor geven wilt: zoo gij waarlijk *wilt* Gods wil doen, gij zult ook langs dezen weg bevinden dat de leer van Christus de waarheid Gods is.

"Aan dien *wil* ontbreekt het, in den diepsten grond, der Wetenschap die Gods Woord verwerpt. Zij is een groote macht, ook in onze dagen. Gelijk in Johannes' Openbaring de hoer, de wereldsch geworden gemeente die eerst een reine Vrouw geweest is, een verbastering van *boven* maar *beneden* aanduidt, zoo beteekent de valse Profeet, uit de *aarde* opgekomen, een omkeering der waarheid, een voortgang der leugen van *beneden* naar *boven* voortgaande. Het eerste is de geestelijke waarheid die de wereld op zondige wijze in zich opneemt en zich daardoor onrein en krachteloos maakt; het tweede is de *valsche wetenschap*, de gedachte die aan het stof geboeid is en de geestelijke hemelsche dingen tot haar laagte neertrekken wil. Haar groote kenmerk is: *de grens tusschen het heilige en het onheilige weg te nemen*; niet om het onheilige heilig te doen worden, maar om ook het heilige gemeen te maken. De lagere verschijnselen moeten alzoo tot maatstaf voor de hoogere worden genomen. Zijn er drie hoogten, die van het gebied der natuurnoodzakelijkheid of der geheel onvrijheid; die der gewone geschiedenis of van de strijd tusschen vrijheid en noodzakelijkheid; en die van het bijzonder Openbaringsgebied, of de geheel vrijmakende intreding Gods in deze wereld en geschiedenis, — zoo moet volgens deze wetenschap de tweede dezer hoogten naar de eerste, en de derde naar de tweede, dus steeds het hoogere naar het lagere, gemeten worden. De geschiedenis moet fatalistisch, als een natuurproces, — de Openbaring moet als een gewone historie beschouwd worden: het Woord Gods moet naar den maatstaf der gewone menschelijke boeken, de Zoon Gods naar de overige menschen worden gemeten.

"Welnu tegen deze valsche wetenschap strijden wij in naam van alles wat adelijk en hoog is in onze natuur. Tegen deze wettiging der platte gemeenschap komen wij in naam der heiligste belangen, en bepaaldelijk ook in naam der *wetenschap* op. In naam van het onderzoek

naar de waarachtige behoeften des menschelijken geestes, naar den aard zijner kennis, naar de eischen zijner Rede. Men heeft zoo dikwerf, zegt Stahl, een wetenschap des Christendoms van uit het standpunt der Rede gegeven: het ware nu wel tijd om een wetenschap der Rede (die de menschelijke kennis tot voorwerp heeft) van uit het standpunt des Christendoms te geven. De wetenschap, door valsche theoriën op een dwaalspoor gebracht, stoot onophoudelijk tegen de werkelijkheid, de wezenlijke behoeften en eischen, des menschelijken geestes en der mensheid aan. En omgekeerd stooten eveneens die behoeften en eischen, gelijk ze door het christelijk geloof bevredigd worden, tegen deze verdwaalde wetenschap aan. Alzoo is er aan Verzoening van beiden dringende behoefte. Daartoe heeft het geloof de taak, de wetenschap te toetsen en te beoordelen, niet door machtspreuken tegen haar te richten, maar door grondig aan te toonen dat de wetenschap slechts machtspreuken tegen het geloof richt. Copernicus' ontdekking dat de aarde om de zon, niet de zon om de aarde wentelt, heeft tot vele nieuwe ontdekkingen in de wetenschap aanleiding gegeven. Evenzoo moet in de geestelijke wereld, tot oplossing van alle zedelijke en wetenschappelijke vraagstukken, boven alles belangrijk zijn de toepassing van deze groote waarheid, dat niet God en Zijn Schepping naar den Mensch, maar de mensch en de schepping naar God te meten zijn.

“Dit ware goed en heerlijk (zegt men) indien slechts God ons *bekend* ware; want men kan toch het bekende naar het onbekende niet meten! Ons antwoord is: inderdaad, Hij is bekend. Hij *heeft* zich geopenbaard. Ons onderzoek omtrent den weg tot kennis der waarheid heeft ons tot *deze* slotsom geleid: alléén in den *geloove* heeft de Mensch het rechte geopende en gezonde oog om de dingen Gods en de dingen der wereld te zien. ‘Geloovige wetenschap’ zeggen velen, dat denkbeeld is een ongerijmdheid, want de wetenschap moet *vrij* zijn, en *dan* alléén is zij wáár. Wij daarentegen zeggen: ‘geloovige wetenschap,’ dat denkbeeld is een *tautologie*, een tweemaal-hetzelfde-zeggen: want zoo min als er een zien is met gesloten oogen, zoo min is er ware wetenschap waar de grondslag des geloofs ontbreekt. Of, om het in een woord van den Heiland zamen te vatten: Voorwaar, voorwaar zeg ik u, tenzij dat iemand wederom geboren worde uit water en Geest, hij zal het koninkrijk Gods—niet alleen niet binnentreden, maar ook niet *zien*.

“Wij zien dus niet zoo zeer, met velen, alle heil in zorgvuldige *scheiding* tusschen het gebied der wetenschap en dat der godsdienst. Velen ijveren daarvoor, in de goede

bedoeling om de wetenschap geen verwoesting op het gebied des geloofs te laten doen Wij voor ons zien in die scheiding geen heil, maar veel gevaar. De geest is één in al zijn werkzaamheden. Zijn hoogste beginselen op wetenschappelijk gebied zijn godsdienstig van aard. Zijn godsdienstige beginselen sluiten een geheele wetenschap, nog onontwikkeld, in zich. Beide de aard der zaak en de geschiedenis, zoowel der godsdienst als wetenschap, bevestigen deze waarheid. Zóó derhalve staat de mensch, denkend en godsdienstig, tegenover de wereld en in de wereld."

Deze citaten zijn wat lang. Maar niemand onzer lezers zal het verdrieten zulk eene taal te hooren; en niemand zal zich beklagen dit heerlijk werk in zijn bezit te hebben.

5. *De Schedule verbant niet slechts de Christelijke LEER, maar ook de Christelijke TUCHT van de scholen.* Moet Christen en Jood, enz., gelijk staan in de school, dan spreekt het van zelf dat ,volgens dit beginsel, de onderwijzer de kinderen niet christelik druft vermanen. De Jood zal zeggen: "Ik wil van den gehaten Nazarener niet hooren, en als gij niet dadelijk van hem zwijgt zal ik u tot zwijgen dwingen. Gij moogt mij hier niet met uw Christendom lastig vallen." Mag nu de onderwijzer niet de Christelijke tucht en Christelijke vermaning gebruiken, welken prikkel houdt hij dan nog over?

De prikkel der eerezucht. De meeste examens — al die prijsuitdeelingen met vleierende lofspraken gepaard, het uitreken van kaarten enz. waartoe dienen zij anders dan om vroeg reeds de hoogmoed in het jeugdig hart in te planten? ! Ach, en 't is er reeds zoo vroeg in!

Vrees. Hij moet, hoe zwaar het hem ook valle, het kind straffen, waar eene Christelijke vermaning heilzamer zou zijn. Schrijver dezes werd als kind, wanneer hij misdeed, door zijn vader stilweg in de kamer genomen — daar werd hij vermaand — daar werd met hom gebeden. En waarlijk, het viel hem zwaarder dan de hardste kastijding zou zijn. Maar het had ook een veel betere uitwerking. Tot nu toe kan hij het nog niet vergeten. Ongelukkige onderwijzer echter, die niet het recht heeft tot het kind te zeggen: "Mijn kind, de liefde van Christus dringt mij," en met het kind te bidden. En wat heeft de onderwijzer daarvoor in de plaats? Hij moet het kind door een ijzeren vrees dwingen.

Ziedaar dan waartoe men gedwongen wordt nu men de Christelijke *tucht* zamen met de Christelijke *leer* uit de school heeft gebannen! De liefde van Christus is niet de drang in de school. In de plaats daarvan *hoogmoed* en

vrees, juist de heerschende beginselen in den gevallen mensch. *Hoogmoed* deed hen eten van den boom der kennis (zoo in het Paradijs: zoo in de niet-christelijke scholen!) en de *vrees* drijft hem dan nog verder weg uit Gods tegenwoordigheid.

6. *De Schedule ondermijnt de Wetenschap zelve.* Kennis zonder godsdienst, wetenschap zonder den Bijbel, is een gebouw zonder fundament. Het verdriete u niet lezer, om vader **BILDERDIJK** nog eens te hooren over:—

WIJSHEID.

Geleerd zij we, en dus wijs! — Zoo dacht men ook voor dezen,
Als m' Aristoteles en Scotus wel doorlezen
En duizend dwaasheên had gestapeld in zijn hoofd.
Nu lang belachen en van niemand meer geloofd.
Zou 't heden beter zijn sints elk met Duitsche dwazen
Verstaat als Filozooft van 't redenlicht te razen,
En al het vroegere in een hoek smijt als veroud,
En 't Waar- of Wijsheid zijn hetgeen m' er thands voor houdt?
Neen, Waarheid haalt men niet uit boeken of Doktoren;
Zij huist niet in 't verstand, maar moet in 't hart ontgloren.
Als daar haar licht ontsteekt, bestemd haar ook 't verstand,
Maar ze is geen eigenschap van 's hoofdscheêls ingewand.
't Geheugen voert haar niet, hoe zwaar men 't ook belade;
Van God daalt ze in de borst, en, enkel uit genade.
Het innig zielsgevoel erkend haar als Zijn gaaf,
En is van les noch leer eens onderwijzers, slaaf.
Gods woord behelst haar slechts. Men mag uit andere boeken
Begrippen, goed of kwaad maar louter menschelijk, zoeken,
't Waarachtige Geloof is de echte hemelstraal
Die geest en waarheid stort in echte Pinstertaal.
ô Heiland, geef ons dat; en weg met andere Wijsheid!
'k Verzaak ze. In U-alleen is 't rustpunt mijner Grijsheid.
Ik zwoegde, en wroette, en zocht; maar de aard bezit het niet,
Wat eenig in ons hart uit Uwe volheid schiet.

DE VOET IN 'T GRAF, 50.

Zoo sprak de man “die bijna geen veld van menschelijke kennis of wetenschap ondoorzocht heeft gelaten” — (TEN KATE, **BILDERDIJK** en **DA COSTA** 111.) die (gewijzigd) met Paulus zeggen kon: “Indien iemand anders meent te roemen in de wetenschap, ik nog meer” (Phil. iii, 4) — de held in de wetenschap — de man die elke beschaafde taal verstond, die elken schrijver van beteekenis gelezen, en elke vak van kennis beoefend had. Zoo zong hij met “den voet in 't graf.” Hij doet ons denken aan den “wijzen Koning” die ook op latere leeftijd zijne prediking besluit en al zijne wijsheid samenvat in deze woorden: “Mijn zoon! wees gewaarschuwd: van veel boeken te maken is geen einde, en veel lezens is vermoeijng des vleesches. Van alles, wat gehoord is, is het einde van de zaak: Vrees God, en houdt zijne geboden, want dit betaamt allen menschen. Want God zal ieder werk in het gerigt brengen,

met al wat verborgen is, hetzij goed, hetzij kwaad" (Pred. xii. 12—14.)

Waarlijk, die beide getuigenissen klinken anders dan dat van de wijzen dezer wereld die zeggen: "Den Bijbel kunnen wij wel missen uit de school. Als gij nog zoo bekrompen zijt om daaraan vast te houden, lees hem dan buiten de school. Wij zullen uit medelijden met uwe onkunde dat verdragen. Maar past op! Dwingt niemand! Dan zullen wij u ook dwingen om uwe dwaasheden te laten varen!" Die het met hen houden wil, doe zulks. Schrijver dezes houdt het liever met Salomo en Bilderdyk.

"Gods woord behelst haar slechts," de ware wijsheid. Ja, brave Bilderdyk! "vleesch en bloed hebben u dat niet geopenbaard." Be Bijbel is de grondslag van alle kennis, het fundament der wetenschap. Die hem uit de school neemt bouwt zijne wetenschap op eene zandgrond.

Laat ons in duidelijke proza, met eenvoudige voorbeelden spreken, opdat wij zeker zijn van niet misverstaan te worden.

Eerste voorbeeld. De onderwijzer behandelt de Algemeene Letterkunde. Hij moet beginnen bij het begin. De oudste boeken en geschriften der wereld komen ter sprake. Natuurlijk, de Bijbel (ook de wetenschap moet het erkennen) is de oudste boek der wereld. Wat is nu het ontstaan? Wat de inhoud? Wat de strekking van dat boek? De onderwijzer mag dat niet doceeren, zonder de Schedule te overtreden. Bij Homerus mag hij dat wel—met de Zendavesta ook—zoo met Schriften van Confucius en Mencius—Maar niet met den Bijbel. Hoe zou hij dat? Is hij een Christen, en leert hij de kinderen: "Dit is het eigenaardige van den *oorsprong* des Bijbels; hij is van God ingegeven;" daar springt de Mahomedaan op en zegt: "Evenzoo de Koran." Wil de meester den Mahomedaan overtuigen, dan zegt de Schedule: "Stop, Mijnheer, ik vraag 4 uren seculair onderwijs! Uw Bijbel buitenaf, alsjeblijft!" Hij moet zwijgen. Wel, over den *inhoud* nu. Wat is de groote inhoud des Bijbels? De Christelijke onderwijzer zegt: "Dat Jezus Christus in de wereld gekomen is om zondaren zalig te maken." "Zwijgt" zegt de Jood, en dreigt bij een enkel verder woord den onderwijzer bij de wet te bepalen. "Laat af; gij moogt mij hier niet storen. Van den Nazarener wil ik niets weten." Hij wil nog spreken over de *strekking* van dit boek. "Neen," zegt de echt modern wijze Jongeling, "het uur voor letterkunde is bijna verstreken. Laat dat boek staan—Gij kunt hem buiten schooltijd lezen. Ga voort met de andere oude boeken." Wel, daar gaat onze docent de Alg. Letterkunde onderwijzen, maar het oudste en belangrijkste boek der

wereld, het boek dat meer invloed op de wereld heeft uitgeoefend dan al de overige boeken der oudheid tezamen moet dichtgeslagen, mag niet onderzocht worden. Het fundament is dit vak ontnomen. Laat men nu verder haspelen met die heidensche Schrijvers! Tot degelijke resultaten komt men nooit wanneer men geen grondig onderzoek laat voorafgaan. Een slecht begin heeft nooit een goed einde. Alleen hij die met den verworpen Christus zeggen kan: "Ik weet van waar ik kom," kan ook met Hem er bijvoegen: "en waar ik heenenga." De Wetenschap heeft haar beginsel verloren.

Tweede voorbeeld. De onderwijzer moet Algemeene Geschiedenis doceeren. Hij moet alweer beginnen bij het begin. Hoe zijn de dingen geworden? Hoe de wereld ontstaan? Vanwaar de mensch? Wat zijn oorsprong? Welke zijne eerste lotgevallen? Vanwaar het mengsel van goed en kwaad in de gescheidenis der menschheid? enz. enz. Alle deze grondvragen worden slechts in den Bijbel (en in geen ander boek) beantwoord. Ja, eeuwen en jaar-duizenden vóór de geschiedenis bij andere volkeren spreekt, of waar zij nog onzeker en onverstaanbaar stamelt in Legendes en fabelleer — spreekt de Bijbel in zuivere historie. Neem slechts de eerste 11 hoofdstukken des Bijbels weg en van de eenheid van 't menschelijk geslacht — den oorsprong der verschillende talen — den val des menschen — zijne verspreiding over de aarde — den zondvloed enz. — feiten, beginselen die aan alle verdere geschiedenis ten grondslag liggen — weet gij niets dan hier en daar een onzekere traditie, reeds ontaard in fabelleer. En de docent kan al die vragen onmogelijk behandelen zonder den inhoud des Bijbels te onderwijzen. Hij moet dus van de beginselen van alle Geschiedenis zwijgen, en gelijk Horatius zegt, *rapere in medias res* (in het midden der dingen ingrijpen) en dus op een lossen zandgrond bouwen.

Neem eenige Algemeene Geschiedenis in handen, en zie waar de Schrijver begint. Hoe men ook den Bijbel verwerpt, en de heidense wijzen ten hemel verheft, niemand haalt den oorsprong der dingen uit Hesiodus *Erga kai Hemera* of uit Ovidius *Metamorphosen*. Neen men kan zonder den Bijbel geen Wetenschap hebben. Men heeft geen grondslag, geen beginsel, geen uitgangspunt. Jean Paul zegt daarom zoo waar als kernachtig: "Jesus Christus, de Reinste onder de machtigen, de Magtigste onder de reinen, ligt met zijne doorboorde hand, rijken en staten uit hunne assen, den stroom der eeuwen uit zijne bedding, en gebiedt voortdurend in de toekomstige eeuwen." (Zie Da Costa's *Bijbellezingen*: Genesis bl. 9.)

En zeer juist merkt Van Hul hierop aan: "En zoo is

het voor wie een eenvoudig oog heeft om op te merken. Denkt u eene wereldgeschiedenis buiten Christus, buiten het Rijk door Hem gesticht, en zij wordt u een onoplosbaar raadsel." — *Stemmen voor Waarheid en Vrede*. 1871, bl. 101.

Maar nog erger. De docent gaat voort met zijn gebouw zonder fondament op te halen. Wat zal nu de hoeksteen van dat gebouw zijn? "De steen, dien de bouwlieden verworpen hadden, is tot een hoofd des hoeks geworden. Dit is van den Heer geschied, en het is wonderlijk in onze oogen" (Ps. cxvii. 22, 23.) Die hoeksteen echter verwerpt de Wetenschap. Wat zal nu het gevolg zijn? Wanneer Zerubbabel "den hoeksteen" voortbrengen zal, met toeroepingen: Genade, genade zij denzelven! dan zegt des Heeren woord: "De handen van Zerubbabel hebben dit huis *gegrondvest*, zijne handen zullen het ook *voleinden*" (Zach. iv. 6—10.) En hoe nu met ons gebouw zonder fundament of hoeksteen? De docent gaat met zijne geschiedenis voort tot op "de volheid des tijds" (Gal. iv. 4.) Als Christenen weten wij dat de geschiedenis der wereld vóór Christus komst slechts voorbereiding is voor die groote daad, gelijk Auberlen het zinrijk uitdrukt: "In Israël zien wij *het heil voor de menschheid* en in de heidenwereld *de menschheid voor het heil* toebereid" door de hand Gods. Heeft nu de onderwijzer recht om de geheele geschiedenis der oudheid uit dit oogpunt te behandelen? Hij kan zulks niet zonder daardoor een bepaald *Christelijk* standpunt in te nemen, en dit laat de Schedule hem niet toe. Dan zou hij Jood en Mahomedaan en heiden ergeren, en dat verbiedt de Schedule.

Maar nu, het middenpunt van alle geschiedenis voor den christen is de vleeschwording van den Zoon Gods. Was de geschiedenis der oudheid slechts voorbereiding voor zijne komst, de behandeling der geschiedenis van de volgende eeuwen is onmogelijk zonder daarbij hoofdzakelijk te letten op den invloed van het christendom. Wat zeg ik? Deze is de eenige sleutel om de raadselen der geschiedenis te ontsluiten. Wat zou van het Romeinsche rijk geworden zijn indien de Keizer niet Christen werd? Wat zou van de wereld geworden zijn? Wat van de wetenschap in de donkere Middeneeuwen? Wat van de beschaving, toen wilde volkenmassaas geheel Europa overstroonden, indien niet de apostelen van 't christendom goed en bloed en leven hadden opgeofferd om hen te beschaven, enz.? Onoplosbare vragen, wanneer men niet gelijk God zelf ons het voorbeeld geeft in het boek der Openbaring waar Hij voor den ziener de geschiedenis der eeuwen ontrolt, wanneer men niet de geschiedenis der geheele menschheid uit dat

oogpunt beschouwt: de komst van Gods Zoon. De sleutel van alle gebeurtenissen is hier: "Hij komt." Gelijk de eeuwen vóór Christus zijne eerste, zoo moet de tegenwoordige geschiedenis zijne tweede komst voorbereiden; alles moet daartoe medewerken. Laat de onderwijzer dat beginsel varen: wat wordt de geschiedenis dan? Een blind noodlot bestuurt alles? Of nog erger de bloote willekeur van den aan zich zelven overgelaten mensch. En uit het eenig ware oogpunt laat de schedule den onderwijzer niet toe de geschiedenis te beschouwen. Dan toch moet Christus en Christendom *eerst* in die school erkend worden.

En nu, Christus zelf! het eenige Hoofd der menscheid! "Door wien en tot wien *alle* dingen zijn," (Col. i, 16.) Wat van Hem die het middelpunt is — de spil waarom alles draait! Wat van Hem aan wien de Vader alle dingen heeft overgegeven! enz. — Van Hem moet men zwijgen!!! Van Alexander en Rufus, van Hannibal en Caesar, van Karel den Groote en Philips den Schoone, ja zelfs van Napoleon en Bismark — mag de onderwijzer uren en dagen lang spreken op school — maar — (Hoort, gij hemelen! en neem ter oore, gij aarde!) van den Heer van allen, wien God een naam gegeven heeft boven allen naam (Ef. i. 21) van den Koning der Koningen en Heer der Heeren (Op. xix. 16) — van Hem moet men zwijgen — van Hem mag het kind niet hooren!!!

Lezer, ik heb nog veel hierover te zeggen. Ik zou kunnen wijzen op Sterrekunde, Aardkunde, enz. Maar mijn hart bloedt, mijn oog weent — ik kan niet verder. De Heer vergeve mijne zwakheid!

7. *Dé Schedule is onpraktisch en onuitvoerbaar.* Dit bezwaar hebben wij uit den mond van iemand die jaren lang zich heeft bezig gehouden met het onderwijzen der jeugd. En wat hier volgt heeft hij, op ons verzoek, eigenhandig neergeschreven. Elkeen kan hierin lezen de taal der ondervinding, en de taal des harten.

"EEN UUR GODSDIENST TE VEEL EN TE WEINIG.

Te veel. — Leeraren vinden het moeielijk de aandacht der kinderen voor een half of drie kwartier uur te boeien, als zij éénmaal 's maands geroepen zijn een "kinderpreek" te houden — en wel over onderwerpen waar in zij vrije keuze hebben. Waar is nu de onderwijzer die instaat zal zijn de aandacht der kinderen (waaronder soms zeer kleine) alle ochtenden een geheel uur lang bezig te houden, zonder de godsdienst voor hen tot een vervelende zaak te maken? te meer daar hij niet eens vrij is in de keuze van de onderwerpen, wijl het opzeggen van "vragen," enz., mede tot dit uur van godsdienst behoort. De onderwijzer is bezig met een klas te ondervragen, en de vragen achter-

eenvolgens te behandelen — 't spreekt van zelf dat hij niet instaat zal zijn de andere klassen, die andere vragen leeren, te laten *verstaan* dat ook zij belang hebben bij hetgeen hij daar bezig is te behandelen — en mogt het hem al gelukken, dan nog blijft het eene onmogelijkheid zulks, den kleinen kinderen, die nog geen vragen leeren en er derhalve ook nog niets van verstaan, aan het verstand te brengen. Wat is het gevolg? Zij gaan aan het spelen, de onderwijzer moet hen op de eene of andere manier dwingen om stil te zitten — *gedwongen* zitten zij stil — maar is dit een geschikt middel om de godsdienst aangenaam te maken, en hen liefde er voor in te boezemen? Mogelijk zou de onderwijzer dit kunnen verhelpen door die kinderen maar intusschen *hunne* andere lessen te laten leeren. Maar, zou hij niet juist daar door het bewijs leveren dat een uur godsdienst te veel is? Zou het leeren van andere lessen hen veel *eerbied* voor de godsdienst inboezemen? Waarlijk, het is onze overtuiging dat de duivel zich over dit uur godsdienst vrolijk maakt!!! Zou dit er mogelijk iets mee te maken hebben dat dit uur godsdienst nog geduld wordt? Men heeft er een huismiddel op: “Neem,” zoo zegt men, “een halfuur vóór en een halfuur na schooltijd,” en wij mogen voor dezen wenk wel dankbaar zijn, niet omdat ons bezwaar er door weggenomen wordt, maar omdat men toch eerlijk genoeg is, hiermede te erkennen dat de godsdienst van de school is uitgesloten. — Behalve echter dat ons gemaakt bezwaar er niet door weggenomen wordt, is zulks, in een woord gezegd, even onoordeelkundig als onpraktisch. — De kinderen hebben het werk van den dag afgedaan — zijn vermoeid — verlangen met ongeduld uit te komen om lucht te scheppen en naar huis te kunnen gaan, en nu zal men hen nog voor een halfuur gaan godsdienst onderwijzen!!! Men zou inderdaad moeten veronderstellen dat al de kinderen *hongerende* en *dorstende* zijn naar de godsdienst, en dat de onderwijzer na het vermoeiend werk van den dag juist in de beste stemming zal zijn — om zulk een tijdstip geschikt te vinden voor godsdienstig onderwijs! Wij behoeven hier niet eens te spreken van onafgedaan werk, dat nog afgedoen moet worden, van de eene of andere klagt die welligt nog onderzocht moet worden, en andere dingen den onderwijzer beter bekend, om te laten zien dat men nauwelijks een ongeschikter tijdstip had kunnen vinden. Maar een uur godsdienst is ook—

Te weinig: omdat Godswoord ons gebiedt: “Gij zult ze uwe kinderen inscherpen, en daarvan spreken, als gij in uw huis zit, en als gij op den weg gaat, en als gij nederligt, en als gij opstaat” (dus altijd). Deut. vi. 7, en xi. 19.”

Predik het woord, houd aan tijdelijk, ontijdelijk, enz. 2 Tim. iv. 2 "AL wat gij doet met woorden of met werken doet het alles in den naam van den Heere Jezus." Col. iii. 17. Weshalve de godsdienst en de wetenschap niet van elkander te scheiden zijn, als elders aangetoond.

Misschien kan dit er nog bij. Als de godsdienst vrij is dan kan de onderwijzer met elke klas naar de vatbaarheid van de klas spreken. Wetenschap en godsdienst hinderen elkaar dan niet en beide moet er bij winnen. Nu gaat met de godsdienst veel tijd voor den wetenschap verloren, en omgekeerd."

EENIGE UITVLUCHTEN HEIROP:—

En toch blijven er nog vele Christenen — wij vertrouwen oprechte Christenen, — die zich trachten te verzoenen met het beginsel onzer Schedule: "Het onderwijs moet niet-christelijk zijn:" en daartoe zoeken zij de volgende uitvluchten. Laat ons hier overnemen eenige bladzijden uit het "Leven van wijlen Ds. van der Lingen" waar zijn gevoelens over deze zaak uitgesproken, eenige uitvluchten genoemd en verdedigd worden. ("Die het leze die merke daarop!")

"Zijn gevoelens was, dat die inrichtingen (de Gouvernement scholen) uit de Revolutie voortgesproten, zich in aard en strekking als hare productie deden kennen. De Heiland zelf had bij zijn vertrek van de aarde het onderwijs Zijnen Jongeren opgedragen; door die daad dus behoorde het onderrigt aan de Kerk, en niet aan den Staat; en in het verontachtzamen van deze aanwijzing vond hij de bron van die ongereïmdheden welke men in eenige Schedules aantreft, en welke zoozeer strijden tegen elk Christelijk geoemoed.

"De tegenwoordige Schedule voor Gouvernement-scholen overwogen hebbende, sprak hij zijne verwondering er over uit dat eene maatschappij, die zich *Christelijk* noemde, ondersteuning nemen, en nog grootere ondersteuning geven kan, voor het oprigten van scholen, die, wat de godsdienst betreft, geheel van kleur ontdaan zijn." (Wij klassificeeren verder de uitvluchten en wederleggingen.)

1. "Wel pleegde men te bewijzen dat dit het geval niet was, daar het der plaatselijke Commissie vrijgelaten werd, buiten de door de wet bepaalde schooluren voor bijbelonderrigt te zorgen; doch hierin vond hij juist een bewijs te meer voor de waarheid dat men de godsdienst, waarop toch het onderwijs rusten moest, als een toevoegsel kon beschouwen. In de schooluren immers moesten alle godsdienstige leerstellingen vermeden worden, leesboeken,

enz. die in andere christenscholen gebruikt werden en (zoo als zij voor zoodanige inrigtingen behooren te zijn) van Christelijke beginselen en begrippen dooraderd waren, mogten hier niet toegelaten worden; de Christelijke onderwijzer verkeerde hier dus in eene geheele valsche positie."

Wij hebben hier niets verder bij te voegen om deze uitvlucht te wederleggen. 't Is genoeg. Dat men vrijheid geeft om buitenaf voorziening te maken voor godsdienstig onderwijs bewijst reeds genoeg, dat de school zelf niet Christelijk, niet godsdienstig is. En het uur Christelijk godsdienstig onderwijs *buitenaf* kan de school zelf evenmin Christelijk maken, als een uur onderwijs in het dansen, buitenaf, de school zelf tot eene dansschool maakt.

2. "Bij dergelijke redeneringen trachtte men meermalen hem voor een gunstiger gevoelen te winnen door de verzekering dat hij de zaak te erg opnam. De godsdienstige onderwijzer behoefte zelf zijn invloed niet ongebruikt te laten, zeide men, er werd zoo naauw niet op gelet, ook kwam de Superintendent van Onderwijs slechts ééns in het jaar de school bezoeken en mogt men zelfs eenigermate op zijne goedwilligheid rekenen! Hierop had hij slechts aan te merken dat, wanneer men onder zekere voorwaarden iets verkreeg, men aan die voorwaarden behoorde te voldoen, of men bewaakt werd of niet; wijders dat, ware ook de Superintendent minder naauwlettend, hij op diens wellwillendheid niet zou willen aanspraak maken om hem tot ontrouw aanleiding te geven: des mans betrekking en verantwoordelijkheid geboden hem te zorgen dat de scholen *niet-sektarisch* (gelijk men het noemt, doch eigenlijk, gelijk wij zagen, *niet-christelijk*) bleven. Al hetgeen men bijbracht diende slechts tot versterking van zijn gevoelen dat men *de toelaag onder gevevene omstandigheden aannemende, óf zijn Christelijk standpunt verloochenen, óf het Gouvernement bedriegen moet.*"

Hierop heeft een zekere schrijver "MEDEGETUIGE" een zeer beslissend woord uitgesproken in de Zuid Afrikaan:— "Neem de waarheid van dit woord van den Heiland ter harte: 'geef den Keizer dat des Keizers is,' dat is, neemt gij van hem geld aan, geef hem dan ook eerlijk *de vier uren zonder godsdienst* waarvoor hij betaalt; maar wilt gij handelen in den geest der Hugenoten, geef dan liever Gode wat Gods is,' dat is, de volle 24 uren van den dag."

Wij voegen hier nog bij: een *ingesmokkelden* Christus willen wij ook liever op onze scholen niet hebben. Wij willen onze kinderen niet leeren, door ons voorbeeld, om oneerlijke smokkelaars te worden, vooral waar het de godsdienst geldt. Christus heeft ons niet zulk een *voorbeeld* nagelaten. Hij heeft zich nooit bedektelijk ingesmok-

keld. Liever leedt Hij met de belijdenis op de lippen: "Ik ben het." En men bedenke toch eens ernstig Zijn woord: "Die mij belijden zal voor de menschen," enz.

Gij smokkelt nog de godsdienst op de scholen in, ja, maar slechts zoolang de Satan zulks toelaten wil. Als er slechts één man—een EERLIJKE ongelovige—opstaat op eene plaats (al is het ook in de nieuwe Athene van Zuid Afrika!) en zegt: "Mijn kind zet ik op school; maar dan, volgens Schedule, geen godsdienst onder schooltijd!" dan zal de smokkelarij wel spoedig openbaar te schande worden, en ophouden. De Satan wacht slechts zijn tijd af.

3. "*Maar er komen toch nog in schoolboeken godsdienstige zinsneden voor.*" Aan deze uitvlucht besteedt zekere schrijver veel ruimte in zijn schrijven over Godsdienstig Onderwijs in de Gouvernementscholen in de Elpis van Januarij 1875, en hij schijnt daaraan veel gewicht te hechten. Een heel partij boekjes worden doorgesnuffeld om hier en daar een godsdienstig woordje te vinden, en dan wordt luid geroepen: "Gij zijt verkeerd: er is nog godsdienst op de scholen" . . . Maar wat bewijst dat? Alleen, dat de schrijvers van schoolboeken het gevoeld hebben, gelijk velen het ook openlijk hebben uitgesproken (o.a. zelf Dr. Changuon. El. of Tr. iii. 4, 5) en gelijk wij reeds aangetoond hebben met Letterkunde en Geschiedenis, dat het onmogelijk is om schoolboeken te schrijven geheel zonder bijbel en godsdienst.

"Die boeken worden geduld, ja zelfs aanbevolen door Dr. Dale," zegt de schrijver en dat moet bewijzen dat onze scholen godsdienstig zijn. Wij vragen hierop: Beveelt Dr. Dale die boeken aan omdat er godsdienstige zinsneden in voorkomen? Waar en wanneer heeft hij dat ooit gezegd? Of doen hij het omdat er geen betere in 't vak te bekomen zijn zonder de godsdienst? Het laatste is gewis veel waarschijnlijker. Wie toch zou het verwachten van een Superintendent van Onderwijs onder zulke regulaties, dat hij schoolboeken zou gaan doorsnuffelen om te zien of er hier en daar een godsdienstige zinsnede in voorkomt en dan OM DIE REDEN dergelijke boeken zou aanbevelen? ! Dit is immers al te kleingeestig. Veeleer is het te denken, dat hij die boeken geschikt vindt tot het doel, en dan niet zoo naauw letten zal op enkele godsdienstige zinsneden.

En dan nog mogen die godsdienstige brokstukjes niet toegepast worden door den onderwijzer. En al ware dat ook nog toegestaan, dan vragen wij nog: Waarom moeten onze kinderen in de godsdienst "eten van de kruimkens die daar vallen van de tafels hunner heeren," terwijl God de Heer, en Jezus de Zaligmaker hun het kinderbrood aanbiedt, ja het genot van de volle tafel gunt? !

En veronderstel al eens — hetgeen schrijver dezes weet niet het geval te zijn, want hij heeft het schriftelijk antwoord van Dr. Dale gezien op eene vraag aangaande godsdienstig onderwijs in de Gouvernementscholen hem door een onderwijzer voorgelegd en daaruit blijkt het tegenovergestelde; maar veronderstel eens, om den tegenstander het uiterste voordeel van den twijfel te geven; — dat Dr. Dale bij voorkeur godsdienstige boeken zou aanbevelen, dan blijft de vraag nog: “Doet hij zulks KRACHTENS of ONDANKS de Schedule?” *Ondanks* de Sch. gelijk wij gezien hebben. Nu, dan is ook dit slechts een tijdelijk voordeel u door Dr. Dale verleend. Maar hij is een mensch; dat weet gij toch! Hij kan *veranderen* — hij kan *af treden* — hij kan *sterven*. En dan? . . . Zijn opvolger kan een man zijn van een anderen geest, en die voert de wet streng door. Neen, het beginsel is neergelegd, al word het nu nog zoo streng niet doorgevoerd. Het zal wel komen. Eén ding is zeker, dat er geen letter in onze Schedule behoeft veranderd te worden om alle godsdienst gedurende schooluren uit de school te bannen. *ONDANKS de wet* hebben wij nu nog godsdienstige boeken, godsdienstige onderwijzers, godsdienstige scholen. Weldra zal men, *KRACHTENS de wet*, godsdienstlooze boeken, godsdienstlooze onderwijzers, godsdienstlooze scholen hebben.

4. “*Dan is het tijds genoeg om het tegen te gaan; nu is het nog zoo erg niet? vrede, vrede, en geen gevaar,*” zoo stelt men zich tevreden. Wij antwoorden: *DAN IS HET TE LAAT!* Dit was ten allen tijde des Duivels leuze om groote dwalingen in te voeren. Eerst is hij zoo nederig: ô hij is met zoo weinig tevreden; ô hij geeft zooveel toe. Zijne beginselen zijn altoos klein; anders zou men te veel daarvoor schrikken. Ook hierin volgt hij God na. Hij komt niet *volwassen* onkruid planten op den akker. Neen, dan zou men het te spoedig bemerken. Neen, “hij *zaait* onkruid midden in de tarwe” (Matth. xiii. 25), en wel wanneer de menschen *slapen*. Niemand merkt dus het begin van het kwaad. De Satan *zaait*, en wel zulke kleine, onmerkbare zaadkorretjes, en nog al wanneer wij *slapen*. en wanneer wij niet nauwkeurig toezien bemerken wij het niet eens. En bemerkt de een of ander het al en zegt: “Zie, hier is vreemd zaad!” dan antwoordt de groote menigte spoedig: “Wat zullen die nietige kleine zaadkorretjes doen? Laat ze maar! Als zij kwaad *doen* is het tijds genoeg ze uit te roeijen.” En wat gebeurt? Eerst “wanneer het kruid opgeschoten is,” dan “*openbaart* zich ook het onkruid” — dan wordt het eerst kenbaar in zijn aard en strekking. En dan? . . . dan vragen de slaperige “dienstknechten,” te laat ontwaakt: “Wilt gij dan, dat wij heengaan en datzelve

vergaderen?" Maar hij antwoordt: Neen, HET IS TE LAAT; gij moest zulks eerder gezien, eerder gedaan hebben. Maar toen slaapt gij. Nu is het te ver reeds. Nu kunt gij niet meer "het onkruid vergaderen" zonder "de tarwe met hetzelfde uit te trekken"—de wortelen zijn reeds door elkander gevlochten. Nu blijft er niets meer over dan "laat ze beiden te zamen opwassen tot den oogst," enz. Maar dit weet gij toch dat gij mijnen oogst grootelijks benadeeld hebt door uwe slaperigheid. Als onkruid en tarwe zamen moeten groeien op één akker, dan weet gij toch dat de tarwe daardoor benadeeld wordt, want het onkruid groeit altijd weliger dan de tarwe.

Wij spraken in *gelijkenis*, laat de *geschiedenis* de uitgesproken waarheid bevestigen. Groote dwalingen beginnen klein, en als zij niet dadelijk gekeerd worden is het weldra te laat, het onkruid te sterk geworteld. Neem een voorbeeld uit de dwalingen in de Christelijke kerk. Toen men in het begin de leeraren der kerk tot een *Klerus*, tot een afzonderlijke priesterstand afzonderde zag men er geen kwaad in. Zij waren toch gelijk de priesters onder 't Oude Testament meer bijzonder aan de dienst des Heeren gewijd, daartoe afgezonderd. Het was een klein zaadkorreltje door den vijand gezaaid. Maar het gold een beginsel. "Gij zijt een koninglijk priesterdom," had Petrus tot de verstrooide Christenen gesproken, Elke Christen is een priester. Wij kennen geen afgezonderde priesters onder 't Nieuwe Testament. Het beginsel was klein; maar het beginsel was verkeerd. Het was een terugvallen tot Oud Testamentisch standpunt. Maar zie, hoe onschuldig!

En wat was het gevolg? Toen men eerst *priesters* had moest men ook *altaren* hebben. Dat kwam later, maar het moest komen. Wat zouden de priesters anders doen, zonder altaren? Toen men altaren had moest men ook *offeranden* hebben. Dat volgde er noodzakelijk uit. Waartoe anders de altaren? Die offeranden moesten toch eenige *verdienselijkheid*, eenige *waarde*, hebben. Waartoe anders geofferd? En zoo ging men van stap tot stap, totdat eindelijk Christus als de eenige Hoogepriester en de verdienselijkheid van "de eene offerande waarmede hij in eeuwigheid volmaakt heeft allen die geheiligd worden" miskend werd! de priesters in zijne plaats kwamen en hunne offeranden de zonden konden betalen. Daaruit onstond later, hetzelfde beginsel zich lijnrecht ontwikkelende, den gruwelijken *aflaathandel* waartegen Luther protesteerde ten tijde der hervorming. Zoo ontwikkelt zich slechte beginselen. Niemand kon het oorspronkelijk doorzien. Daar scheen zooveel kwaad niet in te liggen. Zoo gaat het met alle dwalingen. De Satan treedt nooit dadelijk met open

gelaat op het tooneel. Doch geeft hem maar eerst het groote beginsel toe en hij zal het wel zelf tot zijne ergste consequenties weten te ontwikkelen.

“De afval zal beginnen op eene wijze geheel onwaarneembaar voor de meesten! hij zal een schijn van Christendom hebben in zijne uiterlijke gedaante, gelijk er onkruid is dat op tarwe gelijk; ja, in sommige gevallen zal de afval beweren zuiver en het eenig ware Christendom te zijn. Maar allengs, hoe meer hij zich verspreidt, hoe machtiger hij wordt in voorstanders en wereldlijken invloed; hij zal met toenemende kenbaarheid zijn anti-christelijk karakter ontvouwen, en ten laatste de waarheid verraden, verkoopen, tegenstaan, en vervolgen, openlijk van haar afvallen en haar verwerpen.” — TELLER in *Monatsblatt von Beugen*, 1846, bl. 9.

“Hierin bestaat het bijzonder gevaar van de anti-christelijke wijsheid, dat zij komt in een christelijk kleed, en onder een christelijken naam; dat zij voorwendt een steun voor het Christendom te zijn, die de vooruitgang van de eeuw noodzakelijk maakt.” — AUBERLEN, *Daniel and the Revelation*, bl. 107.

Vandaar dat wij alle christenen ten ernstigste waarschuwen: WEDERSTAAT DE BEGINSELEN! De afval genaakt. En zult gij uwen vijand zulk een sterkte in de hand geven? Zult gij hem een machtig wapen in de hand geven omdat hij het *tot nu toe* nog niet tegen u keert? Zult gij uwen Bijbel en uwen Christus uit de school laten wegnemen, omdat de Satan u nu nog vrijlaat om buitenaf een uurtje daaraan te wijden? Zult gij de jeugd aan den vijand overgeven? Zult gij met eigen hand uwe kinderen in den Nylstroom dezer wereld werpen? Ziet gij niet reeds hoe de jeugd afvallig wordt? Ziet gij niet hoe weinig zij hunne ouders eeren? Hoe zij den ouderdom over het hoofd zien? Hoe zij de godsdienst minachten? Hoe zij tot gruwelijke ondeugden vervallen?

Leeraren, ouders, voogden, onderwijzers! vreest gij niet dat die kinderen, die aan u toevertrouwd zijn en die gij naar godsdienstlooze scholen zendt, eenmaal tot u zullen zeggen: “Gij zijt de oorzaak van onzen val. Gij hebt ons naar die scholen gezonden, waar de Bijbel een verboden boek was, waar de onderwijzer niet het recht had om tot ons van Christus te spreken, ja, niet eens om ons christelijk te vermanen, als wij overtraden. De godsdienst werd er wel buitenaf waargenomen, maar wij wisten dat het een bijzaak was, en met de school niets te doen had. De onderwijzer kon ons niet dwingen het bij te wonen. Dáár op die scholen, kregen wij onze eerste en diepste indrukken, en daar werd het groot beginsel bij ons inge-

plant: “de godsdienst heeft niets met de wetenschap te doen; de wetenschap is eigenlijk de hoofdzaak.” Daarvoor toch werd al onzen tijd en al onze krachten opgenomen, en de godsdienst was maar een geringe bijzaak. Daar leerden wij het beginsel om onze godsdienst, onzen Bijbel, onze Christus voor geld te verkoopen.” Weet het, de beginselen die gij nu toelaat omdat zij nog niet tot hunne uiterste ontwikkeling zijn gekomen, zullen gewis in het leven uwer kinderen tot rijpheid komen. En dan is het te laat het tegen te gaan!

“Laat ons wachten totdat het eerst zoover gekomen is en dan kunnen wij het tegen gaan ! ! !” Hoe is het toch mogelijk dat een verstandig mensch, dat een christen zoo iets zeggen kan! Wat? “Laat het onkruid eerst wortelen schieten en zaad werpen, en roei het dan uit!” Dan is het niet meer uit te roeien. Gij zult er alsdan niet meer zijn om uit te roeien. En uwe kinderen? — Helaas! die zijn medegesleept met den stroom; zij zijn met de beginselen zamen opgegroeid en hebben er vrede mede. Gij zelf hebt hen daaraan gewoon gemaakt.

Wat? Wachten? Den Satan tijd geven? Ach, neen, mijn broeder! — Christus zegt u: eene vrouw aanzien om haar te begeeren is reeds overspel; toornig zijn op uwen broeder is reeds doodslag, enz. Dus Hij let op de kiem, op het beginsel. En gij zult wachten totdat het kwaad eerst tot volle ontwikkeling gekomen is? ! Wij besluiten deze afdeeling met de woorden van wijlen Ds. van der Lingen (Leven, bl. 280:)

“Hoe men ook wetten make, veranderingen en ondernemingen invoere, en den leermeester spelen wille, indien men zich niet met hart en ziel tot godzaligheid zet, de aanneming en vasthouding van het evangelie, onder Gods zegen, bevordert, zich tegen den geest en den invloed van het Anti-christendom in onze eeuw verzet, dan zullen alle pogingen op niet uitloopen en zelfs grootere ellende aanbrengen, dan zal men met zijne schijnloffeelijke bedrijvigheid slechts den ondergang verhaasten en ijselijker maken.”

EEN GEMOEDELIJK BEZWAAR WEGGENOMEN.

Meer dan één lezer zegt gewis: Als het zoo is als gij zegt, als onze scholen onchristelijk, ja, anti-christelijk zijn; als het beginsel waarop onze scholen nu gebouwd zijn tot zulke gevolgen leiden, enz., hoe is het mogelijk dat zoo vele leeraren onzer kerk met die scholen zamenwerken? Zijn zij dan ook dienaren van den Anti-christ? Teder punt, voorwaar! Deze vraag heeft den schrijver nogeens en nog eens tot zwijgen gebracht — tot zich zelven laten inkeeren

— zijn eigen hart laten onderzoeken — hem in het gebed voor God nedergeworpen, vragende om hem het verstand te verlichten en het hart te besturen, en als hij dwaalt hem op den rechten weg te leiden, maar als zijn overtuiging de meening des Geestes is om hem dan in de waarheid te bevestigen. En hij is tot geene andere overtuiging kunnen komen. Zwaar valt het hem een woord te moeten spreken dat de meening van velen zijner broeders in Christus weder-spreekt en hun gedrag veroordeelt. Maar hij *kan* niet anders. Hij moet uitspreken wat God hem heeft duidelijk gemaakt aan het hart. “Ik heb beloofd, daarom spreek ik,” zegt hij David aan.

Op dit gemoedelijk bezwaar heeft de schrijver een paar aanmerkingen te maken, die den twijfel zijns gemoeds in dezen geheel heeft opgeheven.

1. *Gods woord en niet menschelijk gezag moet ons in dergelijke gevallen ten rigtsnoer verstrekken*, volgens ons Protestansch beginsel. De Protestant vraagt (of behoort te vragen:) “Wat zegt Gods woord.” De Roomsche Catholiek vraagt: “Wat zegt de Kerk? Wat zegt de Paus? Wat zeggen de Priesters?” Welke van beide veiliger is valt van zelf elkeen in het oog. Ook hier is de vraag voor elkeen: “Aan wien is, volgens den Bijbel, het onderwijs der jeugd opgedragen, aan de Kerk of aan den Staat?” De eenige vraag voor den Protestantschen Christen. En het antwoord hierop is gants niet onzeker — hebben wij reeds vernomen — en moet voor ons afdoende zijn. Waar Gods woord zoo duidelijk spreek *mag* de christen niet zeggen: “Ja maar die of die leeraar denkt er anders over.” Hier geldt gehoorzamen en geloovig onderwerpen.

Autoriteits-gezag (het volgen van menschelijke meningen) is *uiters gevaarlijk*. Dit was Israëls val. Zij verwachten den Messias — Het was de tijd — Het was de plaats — Men hoorde Jezus gaarne, velen geloofden in Hem. Hij overtuigde hen met woorden en met werken. En waarom verwierp Israël Hem dan later? Omdat zij den mensch meer gehoorzaamden dan God. Hunne Overpriesters en Schriftgeleerden — zelfs de Hoogepriesters en de groote Joodsche Raad die niet dwalen kan — die meenden dat hij een valsche Messias was, en die moesten zij toch hooren. Ziedaar Israëls val.

Zoo in de Roomsche Catholieke kerk. Wat was hare ondergang? Hetzelfde, de mensch meer gehoorzamen dan God. Ook nu nog zegt de Heer: “te vergeefs eeren zij mij,” enz. Laat ons toezien, onze vaderen hebben het Roomsche juk afgeschud, laat ons niet wederom met hetzelfde juk der dienstbaarheid bevangen worden. Wanneer gij uwen leeraar meer belooft of evenveel gelooft als

uwen Bijbel, wat zijt gij dan beter dan de Roomsche Catholiek?

En doen velen niet alzoo in deze zaak? Oordeelt zelf!

2. Maar als gij u toch op menschelijk gezag verlaten wilt, ik zal andere mannen van meer geleerdheid, van grooter invloed, en (wie zal dit bepalen? misschien) van inniger godsvrucht nog oproepen om te getuigen tegen die weinige leeraren door wie gij u laat leiden en die meenen dat God en de wereld te vereenigen en te verzoenen zijn in de schoolzaak.

EENIGE GETUIGEN OPGEROEPEN.

Het ontbreekt den Heer ook in dezen niet aan getuigen. Verscheidene getuigen hebben wij reeds opgeroepen. Wegens kleine ruimte moet ik mij beperken. Daarom zal ik zooveel mogelijk mannen van verschillende richtingen laten spreken. Laat ons stemmen hooren uit Holland, Engeland, Duitsland: uit de Hervormde, Episcopaausche, Schotsche en Lutherse Kerkgenootschappen:—

Hoor den grooten Hervormer LUTHER. “Waar echter de Heilige Schrift niet heerscht, daar rade ik voorwaar niemand: zijn kind te zenden. Maar de Duivel wil niet toelaten dat hem het lekkere brokje, de jeugd, ontkome. Heeft hij vroeger zulke kloosters en scholen gesticht, dat het niet mogelijk was, dat een knaap hem kon ontloopen; nu beproeft hij de zaak ook van de andere zijde, en wil nu van het Evangelie in het geheel niets laten leeren. Niemand geloof welk een schadelijk duivelsch plan dat is, en het gaat toch zoo stil voort, dat niemand het merkt en wil erkennen dat de schade gedaan wordt. Men is bang voor Turken; maar wat hier de Duivel in den zin heeft vreest niemand; dat gaat stilweg zijn gang. Derhalve bid ik u allen, mijne lieve Heeren en vrienden, om Gods wille en ter wille van de arme jeugd, wilt deze zaak niet zoo gering achten gelijk velen doen, die niet zien, wat de Overste dezer wereld bedenkt.”

“Naast aan de kerk moet de school staan; naast de school het huis van den burger, vervolgens het raadhuis en kasteel die tot bescherming der burgers dienen, opdat deze kinderen voortbrengen voor de scholen en de scholen kinderen tot leeraars opvoeden, en eindelijk de leeraars wederom kerken stichten en geloovigen toebrengen kunnen. Ter wille van de kerk moet men *christelike* scholen hebben en onderhouden; waar die toenemen, staat het goed.” Dr. MARTIN LUTHER, *über Erziehung und Unterricht der Jugend*, S. 16, 22.

“Ter wille van de kerk moet men christelijke scholen hebben en onderhouden: want God onderhoudt de kerk door de scholen, scholen onderhouden de kerk.” — *Ueber Christliche Kinderzucht*, S. 63.

Neem nog enige getuigen uit Duitsland.

KARL VON RAUMER, een van de voornaamste opvoedkundigen van onze dagen, zegt in zijne uitvoerige geschiedenis der Paedagogiek:—

“Wanneer de onderwijzers van hunne treurige dwaalwegen terugkeeren, en de geestelijken zich op een degelijke opvoedkundige vorming toeleggen, dan is te verwachten dat de verbinding tusschen Kerk en School zich niet zal oplossen, maar veel meer zal bevestigen. Dat toch de geestelijken in geduld volharden! De kinderen behooren tot hunne gemeenteleden, van welke zij eens rekenschap moeten geven. Huurlingen vlieden, maar goede herders mogen nooit vergeten dat hun Opperherder tot Petrus zeide niet alleen: “Weid mijne schapen,” maar ook: “Weid mijne lammeren.” (*Gesch. der Pädagogik*, iii, S. 28.)

JURGEN BONA MEYER schrijft aldus over de scheiding van godsdienst en wetenschap:—

“W. Lange, een godsdienstig vrijzinnige opvoedkundige en opziener van een van de grootste burgerscholen, zegt: ‘Het is mij in de verloper jaren buitengewoon duidelijk geworden, hoe ver de werking zich uitstrekt welke een goed godsdienst-onderwijs vermag te weeg te brengen, en dat de bestuurder het innerlijke leven der kweekelingen bezwaarlijk in zijne hand hebben kan wanneer hem de invloed van den godsdienst-onderwijzer ontbreekt.’ Zulke ondervindingen hebben onderwijzers en onderwijzersgenootschappen van de meest uiteenloopende godsdienstige overtuiging herhaaldelijk uitgesproken en het is onmiskenbaar dat de opvoedkundige de godsdienst-leer in de school nadrukkelijk wenschelijk acht. De opvoedkundigen vreezen daarenboven, dat juist door de scheiding van het godsdienst-onderwijs van die school en door de volkomene overlating daarvan aan de kerk eene scheuring tusschen de leer der school en de leer der kerk ontstaan zal, welke onmogelijk voor de eenheid der menschelijke vorming een zegen zijn kan. Alleen de vereeniging van het godsdienst-onderwijs met het schoolonderricht kan, volgens hun gevoelen, dit gevaar eener nieuwe vaneenrukking van onze geheele vorming voorkomen . . . Na overweging van dit alles kan er geen twijfel bestaan, dat de afscheiding van het godsdienst-onderwijs slechts een noodhulp van in alle geval uiteraard twijfelachtige waarde zijn kan. Ook de hoop om daardoor den strijd der godsdien-

stige meeningen te vermijden is reeds genoegzaam bedrogen geworden. Inderdaad heeft deze scheiding nog nooit geheel kunnen doorgevoerd worden De ontwaakte strijd over de uitvoering bewijst ten overvloede dat bij een levendig verschil der meeningen de gewenschte bevrediging evenwel schipbreuk lijdt. De onderwijzers kunnen de getrokken grens niet altijd bewaren en worden dikwijls verleid om hunne gedwongene onpartijdigheid te verbreken Godsdienstlooze of niet-sektarische scholen zullen deswegens slechts voor hen buiten dit gevaar blijven welke zelve zonder godsdienst en nietsektarisch zijn. Voor anderen kan de invoering van zulk een bekrompen schoolstelsel nimmer en op geenerlei wijze duurzaam en volkomen bevrediging geven. Eene bevrediging wordt slechts bereikt door het verleenen van een grootere vrijheid, welke den rechtmatigen eisch van elk gevestigde overtuiging erkent, en de Staat behoort de beschermer (en niet de beperker) dezer vrijheid te zijn." *Religions-Bekentniss und Schule*. S. 292.

Hetzelfde zegt LATTMAN in zijn werk over de Opvoeding bl. 290. Zijne meening is, dat bij het hooger onderwijs de onderscheiding van de letterkundige en theologische wetenschap de afscheiding van beiden te scherp heeft gemaakt. Ook de onderwijzer op het Gymnasium moet in zijn stand een geestelijk element hebben. Nog nauwer moet de verbinding van de School met de Kerk bij de volksschool worden.

Zoo dacht ook de bestuurder van het Evangelische Seminarium voor Onderwijzers te Friedberg, CURTMANN, in zijne bekroonde prijsverhandeling over "De School en het Leven:" De eenige gelukkige uitweg uit den verderfelijken toestand door deze scheiding teweeggebracht, is en blijft, volgens hem, dat de geestelijke stand zich tot de werkelijke leiding van de Volksschool bekwaam make en den onderwijzers toone dat de wetenschappelijk gevormde man slechts korte oefening noodig heeft om zich met de veel te hoog aangeslagen Onderwijskunst bekend te maken. De geestelijke moet aldus de leider der volksschool worden. Hij moet regelen, aanmoedigen, besturen, enz. en in 't bijzonder daar waar verscheidene onderwijzers naast elkaar arbeiden, de ziel van het geheel zijn. Derhalve moet hij niet alleen zelf het hooger godsdienstonderwijs mededeelen, maar zoo mogelijk nog een ander vak van onderwijs op zich nemen.

KARL KIRSCH beantwoordt de vraag: Wie moet het toezicht hebben over de school? aldus:—

"Omdat de Kerk zeer bijzonder ten doel heeft christelijk godsdienstige menschen te vormen, en de School

diensvolgens de wegbereider voor de Kerk is; omdat verder, naar het getuigenis der geschiedenis, de Volksschool uit de Kerk is voortgekomen: daarom heeft men het bijna overal doeltreffend gevonden het schoolopzicht aan de Kerkbesturen en de plaatselijke geestelijken op te dragen. De laatsten moeten reeds als zielverzorgers een levendig belang stellen in den toestand der scholen uit welke hunne kerkgemeente opwast," *Die Aufsicht des Geistlichen über die Volksschule*, S. 2.

In datzelfde werk zegt hij ook, sprekende van het gebruik des Bijbelsch in de Volksschool, bl. 110:—

"De Bijbel is onder de Protestanten *Volksboek*, ja zelfs *Schoolboek* geworden; de onderwijzer *mag* hem den kinderen niet onthouden — bijna in alle protestansche landen is hem het gebruik des Bijbels in de school door uitdrukkelijke wetten geboden." (Lezer, hoe staat het met ons?)

Te dier plaatse haalt hij aan uit de ALLG. KIRCHENZEITUNG: "Als onze Deutsche Evangelische Kerk werkelijk zal gered worden, dan leidt daartoe geen ander middel dan dat zij weer een *Bijbelkerk* wordt, dat de Bijbel weer het huisboek, het wetboek voor school, huis, en staat, het richtsnoer des geloofs en des levens voor de leden der kerk wordt. Dit wordt hij langs geen anderen weg dan door hem in de scholen weder in zijne rechten te herstellen."

SCHULZE maakt hierover nog verder deze belangrijke opmerking: "Hoeveel meer ingang zouden bij velen de heilige Bijbelleeringen vinden, wanneer de jeugd en met haar het volk zich overtuigde, dat de H. Schrift niet alleen de woorden des eeuwigen levens bevat, maar ook de kennis van natuurlijke dingen verschaft! En hoe zeer zou men wederom het onderricht aangaande de natuur gerechvaardigd zien als men dat in den Bijbel zelf gegrond zag." *Vorzüglichste Gegenstände des Landschulwesens*. S. 174.

KLEMM tracht in zijne toespraken tot onderwijzers hen te overtuigen dat zij, krachtens hun beroep, dienaren der kerk zijn; dat zij op deze wijze den staat het meeste nut doen; dat de ondervinding geleerd heeft, dat een verbreken van deze verordening de ondergang van hunnen stand teent gevolge heeft. "Als de Staat deze verhouding vergeet, legt hij in zich de kiem van het verderf, en wanneer de onderwijzers als wereldsche onderwijzers hunne afhankelijkheid van de godsdienst, den samenhang van wereldsch en godsdienstig onderwijs, de heerschappij van het godsdienstonderricht over het wereldsch onderricht vergeten, zoo graven zij het graf van den Staat en hun eigen graf" . . . "Alle Staten die geweigerd hebben op deze wijze het rijk Gods te dienen zijn te ondergegaan."

Pastoral-Regeln für Schulmeister S. 8, 27, 28.

Belangrijk is mede het getuigenis van HEINROTH in dezen: "De opvoeding *wordt en is ongodsdienstig* als haar doel niet *God* is, en het is het doel van de *ware* opvoeding Hem door Christus in de zielen der kweekelingen als in te planten, en aldus hen tot *christenen* op te voeden. Waar nu dit doel ter zijde gesteld wordt, waar alles slechts om *beschaving* te doen is en om vorming voor het aardsche leven en zijne betrekkingen, daar is de opvoeding, inderdaad *ongodsdienstig* Waar niet *God* maar de *wereld* het *hoofdvoorwerp*, het eigenlijke *doelwit* der opvoeding is, daar is zij *ongodsdienstig*. Wij kunnen alzoo het *wezen* der ongodsdienstige opvoeding in het kort met den naam van *wereldsche* opvoeding bestempelen Daartegenover staat de opvoeding tot het *leven in het geloof*. Eene opvoeding die dat niet ten doel en inhoud heeft moet van den naam van godsdienstige opvoeding afstand doen en kan alzoo niets anders dan het tegendeel der laatste zijn, hoezeer zij ook den naam van ongodsdienstige opvoeding van zich wil afwerpen Dit is het doel der *ware* opvoeding dat in de leerlingen *de nieuwe mensch geschapen worde*." *Grundfehler der Erziehung*. S. 335 u. f.

KLOPSCH schreef zijn "Gymnasium und Kirche" opzettelijk met het doel om historisch aan te toonen dat niet alleen de volksschool maar ook het Gymnasium eene voortbrengsel van de Kerk, en alzoo haar onvervreemdbaar eigendom is. Hij zegt o.a.: "Dat het in de christelijke staten oorspronkelijk alleen de behoefte der Kerk geweest is die de Gymnaziën in het aanzijn heeft geroepen, en die alleen en uitsluitend eeuwen lang heeft doen voortbestaan, is een al te zeker en onbetwisbaar feit Men heeft wel is waar een andere school in de plaats gesteld sedert de uit Engeland en Frankrijk ingedrongen stroomden des ongeloofs aan de Openbaring Gods in de Heilige Schrift de Evangelische Kerk van Duitsland hebben overstelpst. Tot de verwoestingen die daardoor op onzen grond zijn aangericht geworden behoort de losmaking der Gymnasiën van de Kerk, zoowel in beginsel als in wezen." S. 11 en 20.

Dit gevoelen wordt door LEHMANN nog bevestigd en verstrekt. Hij zegt: "Dat onze tegenwoordige scholen, zoowel de hogere als volksscholen, onmiddellijk van de Kerk afstammen en met haar in een wezenlijke verbinding staan, is een algemeen bekend historisch feit. Door de Kerk en voor de Kerk werden de scholen gesticht en onderhouden. Naar haren oorsprong en doel zijn zij uit haren aard geheel kerkelijke inrichtingen en staan gelijk de Kerk en tegelijk met haar onder de bescherming des Staats. Nu heeft zich wel is waar in den nieuweren tijd voorname-

lijk in de Protestansche Kerk het gezamentlijke schoolwezen ver buiten de eigenlijke grens der Kerk verwijd en buiten het eigenlijke godsdienstonderwijs eene groote menigte van andere voorwerpen van onderwijs in zich opgenomen, die niet onmiddelijk op het leven in het Godsrijk, maar op het naaste aardsche, hoogere of lagere staatsleven betrekking hebben. Daardoor is de school allengs aan uitbreiding, maar ook — wie kan het ontkennen? — aan opgeblazenheid toegenomen. Niet alleen de adellijke en voorname onder de scholen, maar sedert kort ook de gemeene en burgerlijke, beelden zich ten deele in tot een volkomene zelfstandigheid en mondigheid opgegroeid en daarmede tegelijk ook aan het kerkelijk bestuur en opzicht ontgroeid te zijn. Van de land- en burgerscholen, de eigenlijke volksscholen, wil ik nu niet spreken; hier springt de ijdele hoogmoed te zeer in het oog om nog een opzettelijke onthulling te behoeven Maar ook met betrekking tot de hoogere scholen is het dezelfde hoogmoed als zij zich van de verbinding met de Kerk als van een onwaardigen en drukkenden boei willen losmaken, of zich toch zoo aanstellen als of zij zich daarover moesten schamen.” *Das Evangelium in Gymnasien*. S. 47, 48.

PALMER heeft geschreven een “Evangelische Opvoedingsleer” — in ’t Hollandsch vertaald door Steynis, in twee deelen — geheel van Bijbelsch-kerkelijk standpunt, een werk dat ieder die belang stelt in de opvoeding behoort in handen te hebben. Eenige weinige aanhalingen zijn voldoende om u den geest te leeren kennen waarin het gansche werk geschreven is. Wij schrijven af uit de Hollandsche vertaling, i. bl. 6 en 7: — “Eene paedagogiek is slechts op Christelijken bodem mogelijk: daar eerst het Christendom den mensch, als mensch in zijne eindeloze waarde, tot voorwerp der opvoeding maakt, en zoo, den enkelen mensch persoonlijk recht doende wedervaren, diens betrekking tot het menschdom door het hoogere begrip van het Godsrijk zuiver en volkomen herstelt

“De eerste Christenen, alleen de Christelijke opvoedingswet ‘Laat de kinderkens tot mij komen, en verhindert ze niet’ volgende, beschouwden alle menschelijke kunst en wijsheid als onnut voor de opvoeding: alleen aan CHRISTUS’ hand kan het kind worden, wat het worden moet; Hij alleen kan het goede werk beginnen en voleinden. De menschelijke opvoeder zou alleen het kind niet verhinderen tot CHRISTUS te komen; veel meer moest hij hem tot CHRISTUS leiden.”

Verder uit ii. bl. 16, 30: “Op het sterkst vertoont zich de band tusschen School en Kerk, en dus het evangelische karakter van het onderwijzersambt bij de *volkschool*.”

Zij, die haar naar hunnen eigenen smaak eene andere 'gestalte willen geven, hebben het als een slechts op haar drukkend onrecht aangezien, dat dat verband met de Kerk bij haar steeds bleef voortduren; maar dit is slechts een uitwendig gevolg van eene natuurlijke, inwendige betrekking, welke, zonder de natuur van de volksschool in een christelijk land te beleedigen, niet opgeheven kan worden Uit dat alles blijkt dat het evangelische karakter van het onderwijzersambt aan de volksschool in evangelische landen door haren inhoud bepaald is, — en deze inhoud zelf is evenmin toevallig aan de volksschool gegeven, maar zij heeft vooral eerst uit de evangelische kerk eenen inhoud ontvangen, waardoor zij tot levend bestaan geraakte. De band tusschen kerk en school werd daardoor onverbreekbaar vast, en kan slechts ontknoopt worden als de laatste zich van haren inhoud ontdoet. Daarom treedt dan niet slechts overal, waar de kerk in echt evangelischen zin hervormd werd, alras ook de volksschool te voorschijn; maar ook in de wereldhistorische akte van den westfaalschen vrede werd vastgesteld dat de onderscheidene kerkgenootschappen hunne scholen behouden zouden, zoodat ook de inwendige eenheid van beiden wettig erkend werd. En te allen tijde zal de volksschool haar evangelisch karakter hierin moeten bewaren, dat die inhoud, aan welken zij haar ontstaan te danken heeft, namelijk het woord Gods, voortdurend het middelpunt van haar leven, en zoowel de grondwet voor den arbeid des onderwijzers, als de kern van alle onderwijs blijft.”

Van het losmaken van den band die Kerk en School verbindt, ten einde niet-sektarische scholen te stichten zegt hij ii. bl. 32: — “Vooral heeft veelal in dien vorm (van niet-sektarische scholen) nu eens de verlichte bureaucratie, dan de democratie, die in hare minachting van het godsdienstige element overeenstemden, even als HERODES en PILATUS tegen CHRISTUS, getracht aan de school alle kerkelijk karakter driest te ontnemen.”

Hij zegt verder bl. 35, dat men valschelijk voorgeeft slechts de *zelfstandigheid* der school te bedoelen. Maar, zegt hij, “het kwaad zit dieper: men wil van de school volstrekt het evangelische karakter, dat door die verbinding met de kerk vertegenwoordigd en uitwendig bepaald wordt, verwijderen.”

Treffend zegt hij kort daarop, bl. 35: “Even als de Christenen der eerste eeuw door het heidensche stadsgepeupel voor atheïsten aangezien werden, omdat zij geene zichtbare Goden aanbaden, zoo geldt voor onze moderne heidenen al het Christendom voor afkeer en verachting

van de wereld, louter omdat het aan eenen Heer boven de wereld en aan een hemelrijk leert gelooven.”

Beslist is zijn woord, bl. 38—40: —“De zaak staat zoo, dat wij de beslissende keuze volstrekt niet kunnen ontwijken, namentlijk of de school ook voortaan eene christelijke, d. i. eene op zuiver in de Schrift gegrond kerkelijk geloof berustende zijn, dan of zij wereldsch worden zal?

“Wie is het echter, die den opvoeders van beroep de kinderen toevertrouwt? Het moderne staatkundige bijgeloof antwoordt in overeenstemming met theoriën van het antieke heidendom: het is de Staat, die ieder kind als zijnen toekomstigen burger opeischen moet. Nu heeft die stelling in den mond van eenen ouden Griek eenen beteren zin en grond dan in een christelijk land, dewijl het Christendom den mensch niet in den burger laat opgaan, maar boven de rijken dezer wereld een hemelrijk en daarin een burgerschap leert kennen. Het geeft wel is waar den keizer, wat des keizers is, maar ook Gode wat Godes is, en beweert, zonder in het minst revolutionair te zijn, dat niet alles des keizers is, en in het allerminst zijn dit onze kinderen Ten opzichte van de school echter komen de huisgezinnen, vertegenwoordigd door de huisvaders, te zamen op als gemeente, en wij moeten daarom het eerst aan de gemeente het recht toekennen om te beslissen over de vraag, of hare school eene christelijke, dan of zij — in den boven besproken ’ zin — eene wereldsche zijn zal. . .

“Maar zoolang het huisgezin, de gemeente, zich als christelijk aanmerkt, zoolang zij aan het gemeenzame Christenleven zich niet eigenmagtig losgerukt heeft, is ook de beslissing over de vraag niet aan louter willekeur, aan oogenblikkelijk besluiten onderworpen. Met den doop komt het kind in eene levende betrekking tot de gemeenschap der geloovigen, tot de Kerk. Deze acht zich geroepen de moeder van allen te zijn; zij legt, terwijl zij het kind doopt, zich zelven de verplichting op om te waken en te zorgen, dat uit den doop eene levende vrucht, een nieuw, Gode geheiligd mensch opwasse.

“Op grond van den doop heeft dus de Kerk ook het regt om mede te stemmen over de bovenstaande vraag; en worden de kinderen uit het ouderlijke huis aan eene school overgegeven, dan gaat dit regt daardoor volstrekt niet verloren: want aan het kind moge eene bestemming gegeven worden, hoedanige men ook wille, de roeping aan het kind door den doop gegeven, namentlijk een lid van het ligchaam van CHRISTUS, d. i. van de Kerk te zijn, wordt door geene andere roeping opgeheven of onmogelijk gemaakt. Indien de Kerk ooit dit regt opgaf, zoo zoude zij

haar eigen bestaan opgeven, daar zij niet slechts haar eigen bestaan onzeker zoude maken, maar ook haren pligt jegens het Hoofd der gemeente zou verzaken.”

Welk recht heeft dan de Staat op de School? Daarop antwoordt hij, bl. 40: — “Spoedig is men gereed met de stelling: de Kerk bezorgt slechts het onderwijs in de godsdienst, en al het overige, omdat het niet van godsdienstigen aard is, wordt door den Staat bezorgd; — even als of het onderwijs in de godsdienst op zulk eene wijze zou kunnen gegeven worden, dat het met al het overige niets te maken had!”

Wij besluiten de aanhalingen uit Duitsche schrijvers met de volgende door BRONSVELD in *Stemmen voor Waarheid en Vrede* medegedeeld: —

“De deutsche pers levert ons dezer dagen treffende en kostelijke bijdragen. Zoo wijs ik op een werk van C. KEHR, Seminar-inspector in Gotha, geheeten: *Der Christliche Religions-unterricht in der Volksschule*. Het is vervaardigd, om te dienen tot uitbreiding van een schets der christelijke leer, die de moderne Dr. C. Schwarz samenstelde, en werd, ook op advies van Schwarz officieel door de regering ingevoerd, om het onderwijs uit den katechismus te vervangen. Kehr is zeer sterk tegen dogmatisch onderwijs op de scholen, en verwacht daarvan allerlei treurige gevolgen; maar het ‘algemeene’ godsdienstonderwijs, dat allen bevredigen zal, staat hij evenmin voor, ‘Moet dat eene onderwijs zijn, dat Heidenen, Joden, Christenen en Turken gelijkelijk kan gegeven worden? Zulk een onderwijs is *onmogelijk*. Want er is geen godsdienst, die noch Jodendom, noch Christendom, noch iets ter wereld is. Met dat algemeene godsdienstonderwijs zouden wij die karikatuur van de godsdienst hebben, dat erfgoed der engelsche deisten, der fransche vrijdenkers, der deutsche *Aufklärer* (verlichtingsmannen) die den godsdienst stellen in het verstand, en moordenaars zijn van den godsdienst, dien gevoels-stroom in den mensch. Een algemeene godsdienst en een van alle nationaliteit gezuiverde zedelijkheid zijn even groote hersenschimmen als een algemeene taal en een algemeene staat. Het Christendom (om iets te noemen) is een zeer *bepaalde* godsdienst, waar men niet enkele waarheden van af lichten, of bij wijze van extrakt door distillatie uitperzen kan. Een algemeen godsdienstonderwijs is even onmogelijk als een volslagen vernietiging der onderscheiden kleuren, van het rood en geel, van het groen en blaauw, en de herstelling eener algemeene kleur, eener ‘*General-farbe*.’ Men kan het Christendom niet bij wijze van een kern uit zijn schaal nemen, en de algemeenheid van het Christendom op een paar algemeene en vage stellingen

bouwen.' Kehr noemt het onmogelijk, dat iemand onderwijs geeft zonder konfessionele kleur. 'Ieder onderwijzer behoort tot een bepaalde konfessie en heeft, als hij geen karakterloos mensch is, zijn bepaalde, op overtuiging rustende belijdenis. Ieder heeft van jongs aan den geest zijner belijdenis ingeademd, en leeft binnen zijn bepaalde geestes-sfeer. Niemand kan toch leven buiten zijn huid. Gelijk nu ieder mensch zijn eigen individualiteit heeft, zoo heeft ook elke konfessie haar karakter; daar is niets aan te veranderen. Daarom is het ook onmogelijk, de godsdienstlooze school te beschouwen als een ideaal, aan welker wettige invoering ieder christen zal moeten medewerken. De godsdienstlooze scholen zijn even weinig een ideaal als de gemengde huwelijken. Men verbiedt ze niet, maar men dringt ze ook niet op.' Met kracht komt Kehr ook op tegen de scheiding van zedeleer en godsdienst: 'De moraal handelt over hetgeen wij plicht noemen; maar de godsdienst is het, die kracht geeft tot vervulling onzer moeilijken plichten. Niet de zedeleer, maar de godsdienst geeft ons bij de graven onzer geliefden den pijnstillenden troost; niet de moraal, maar de godsdienst vervult het hart met de geestdrift van den heldenmoed; niet de moraal, maar de godsdienst verheft ons boven 't leed der aarde; niet de moraal, maar de godsdienst geeft ons den vrede in het hart, dien de wereld niet geven en niet wegnemen kan.' Opmerkelijk is ook de regel van Kehr: 'Het godsdienst-onderwijs der volksschool moet niet anders dan een onderwijs in en uit den Bijbel zijn.'

"Kan dit citaat, van zoo moderne zijde komend, niet anders dan zeer merkwaardig genoemd worden—wij mogen hetzelfde getuigen van hetgeen de berlijnsche predikant WILH. MÜLLER heeft gezegd in een der *Vorträge*, die door den welbekende rationalistische *Protestanten-Verein* worden uitgegeven: MÜLLER (hij spreekt over *Die Schule und der Religions-unterricht*) is tegen de splitsing der school in Evangelische, Katholieke, enz.; maar hij is ook tegen het verwijderen uit de school van al wat konfessioneel is. Hij zegt, dat zij, die het godsdienstig onderwijs alleen aan de kerk willen opdragen, vergeten, hoe de kerk dan veel meer en veel vroeger met de kinderen zich zou moeten inlaten en zou moeten indringen in het familieleven dan het voor een Evangelische kerk oorbaar is. De school moet ook godsdienstig onderwijs geven, en geen algemeen, maar konfessioneel onderricht. Geen dogmatiek (die leert men op de katechizatie) maar geschiedenis: den Bijbel, den katholicismus, en deze zoo te verklaren, dat de kinderen een voostelling krijgen van God, die heilzaam werkt op hun gemoed en karakter. En slechts hij kan zulk

onderwijs geven, die zelf in een bepaalde konfessie leeft. En daarom moet een Evangelische onderwijzer evangelische kinderen leeren, en is het wenschelijk, dat de kerk op zulk onderwijs toezicht houdt.

“Het komt mij voor, dat het niet van gewicht ontbloot is deze stemmen uit den vreemde hier te vernemen. Onze moderne theologen hebben voor Schwarz nog al eerbied, en zij zijn tegenover den Protestantenverein sympathisch gestemd — welnu, zóó denken deze hun vrienden over godsdienstlooze scholen, over Christendom boven geloofsverdeelheid. Wat zeggen zij nu daartoe?”

Ook in Engeland ontbreekt het niet aan stemmen. Maar die allen aan te halen zou het bestek van dit werk te buiten gaan; ook verwachten wij dat onze lezers meer in de gelegenheid zullen zijn om het oorspronkelijke zelf te lezen: daarom dat wij slechts verwijzen naar eenige plaatsen die duidelijk voor ons gevoelen spreken. Zie o.a. CUMMING, *Church before the Flood*, pp. 352, 515; MELVILL'S Voortreffelijke rede over Opvoeding in *Sermons on Public Occasions*, pp. 328—332: alsook de twee lezenswaardige leerredenen van ARCHER BUTLER over Kerkelijke Opvoeding in Ierland, reeds boven door ons aangehaald, en te vinden in zijn *Sermons, First Series*.

Een Fransche stem uit Zwitserland roept ons het volgende toe: “De Christen alleen kan ten volle de waardigheid der opvoeding schatten. Het is de erfgenaam des hemels dien hij in zijne scholen vormt: het is met het oog op zijn geestelijk en eeuwig geluk dat hij het kind leert lezen en schrijven; zijne meesters zijn, zoo te zeggen apostelen, zijne leerlingen prosolyten, zijne scholen tempels, de kennis die hij mededeelt is de kennis van God.” VINET, in zijne *Beginzelen van Wijsbegeerte en Letterkunde*.

Een getuige uit het zendingsveld laat zich dus hooren:

“De uitwendige kerk wordt meer en meer een Laodicea, waar de meerderheid des volks over alles de beslissing aanbrengt. De Bijbel wordt niet meer tot rigtsnoer des geloofs en des levens genomen, maar de zelf-gemaakte menschenwijsheid . . . Het rijk Gods moet zich naar de tegenwoordige tijdsomstandigheden voegen. Dit is het wezenlijke doel der pogingen tot beschaving. Men vermengt, men bewimpelt, men neemt van de eeuwige waarheid zoo veel af, dat de tijdsbeschaving er mede te vrede is. De raad van Bileam wordt opgevolgd, vermenging van het godlijke en het wereldsche, van het christelijk en het heidensch element . . . De grondzuilen van het schoolwezen, welke rusten op het Woord Gods, worden door de moderne ongeloovigen listig onder de voeten vertreden en weggenomen. Kinderen en volwassenen worden terug-

gebracht tot de beuzelachtige fabelen der goden. Men wil de geestelijken opvoeden tot leeraren aan de burgerscholen De verhouding tusschen kerk en staat, die men voor vreedzaam en onbreekbaar hield, wordt tegenwoordig met andere oogen aangezien. De staat onderhoudt nog de uitwendige kerk, omdat hij in de geestelijken zijne zwarte politieagenten ziet. Het 'volksoordeel' zal echter spoedig de geheele scheiding van kerk en school, en van staat en kerk verlangen. Er zal spoedig een tijd komen, waarin de aardsche machthebbers zullen gelooven de verwereldlijkte kerk niet meer als middel ter verkrijging van hun doel noodig te hebben; dan zullen zij hun haat tegen haar den vrijen loop laten. Een onbesliste middenweg tusschen warmte en koude, dat is de nieuwe verlichting der bemiddelingstheologen, die geen positief Christendom meer willen Daar komt men toe wanneer men de wondervolle geschiedenissen als tooversprookjes behandelt, wanneer men zoo haastig naar de geschriften der Romeinsche en Grieksche wereldwijzen grijpt, die bestudeert, om zich door hen te laten onderwijzen, en de ware studie van het onbedriegelijk Woord God veronachzaamt." *LIEB, Teekenen der Tijden, bl. 47—50.*

Roepen wij nog eenige getuigen uit Holland op.

BRONSVELD zegt in het Tijdschrift *Stemmen voor Waarheid en Vrede* (bl. 276, voor Maart 1871):— "De School van de Kerk uitgaande is de eenige, die op den duur de schuilplaats kan zijn der bedreigde christelijke opvoeding. — En, waar in het ouderlijk hart de begeerte leeft de kinderen op te voeden in de leering en vermaning des Heeren, en zich dit in het huiselijk leven uitsprekt, daar kan, door samenwerking van christelijke Kerk, christelik huisgezin, en christelijke school op het opgroeiend geslacht gezien worden als op de hope des Vaderlands."

VAN TOORENENBERGEN zegt in zijn *Vredeswoorden in Onderwijsquaestien*, bl. 18:— "Ik acht, dat de lagere volksschool in onmiddelijk verband moet staan met de huiselijke opvoeding, en dat de christelijke gemeente deze aangelegenheid behoort te behartigen."

GUNNING, reeds boven door ons aangehaald, hebbe nog eens het woord:— "Ook voor de wetenschap zal ten laatste het woord der volmacht, aan de gemeente gegeven, zijn gelding hebben: wat gij, o gemeente des Heeren! op aarde gebonden en ontbonden hebt, dat zal in den hemel gebonden en ontbonden wezen. Friedrich Schlegel onderscheidt in de wereldgeschiedenis de vier volgende machten: die van geld en handel; die van het zwaard (des krijgs en des gericht) of de staat; ten derde de genadekracht der goddelijke wijding; op welke alle priesterschap rust, of de

kerk; en ten vierde de wetenschap of de school. Deze laatste is nu eens met den staat, dan weder met de kerk verbonden, en kan ook met de geldmacht zich samenvoegen en zoo aan de bedoelingen der nijverheid dienstbaar worden. Schlegel nu wil, dat de wetenschap en de school mogen afhankelijk zijn van de kerk. Wij Protestanten roepen dikwerf wraak over dergelijke Roomsch-Katholieke beschouwing. Maar is deze verstoordheid toch in den grond niet een kortzichtig voorbijzien van onze eiegene schande? Behoorde niet de kerk een zoodanige te zijn, dat men voor wetenschap en school niets beters kon bedenken dan dat zij door deze macht gekoesterd, beschermd, tot haar bestemming gebracht werden?"

Hoor nogeens, en behartig zijn treffend woord, gemeente des Heeren!

"Doch wat hiervan zij, één wensch bovenal heb ik bij deze uitgave — dat het levensgevoel, de blijdschap, de vrijmoedigheid des geloofs ook door mijn zwakke taal bij sommige lezers vermeerderen moge. Den toon dier blijde zegepraalsverwachting ook in de wetenschap (al zullen wij ook met haar nog door groote verdrukking heen moeten gaan) dien toon zijn wij onzen Heer in wien alle schatten der wijsheid en der kennis liggen, onzen Heer den Almachtige schuldig tegenover de wereld die Hem verwerpt. In de inleiding tot ons eerste deel vroegen wij den geloovigen die 'de kritiek' op onrechtmatige wijze duchten: durft gij, als Hiskia toen hij twijfelmoedig werd, de tempeldeuren in het sieraad harer heiligheid besnoeien om des dreigenden Sanheribs wille? Laat ons hier het hoofdstuk waar wij toen op doelden, nogmaals tot dezelfde overbrenging zijner beteekenis voor ons nemen, 1 Kon. xviii. Wij kunnen er nog verder uit leeren welke houding ons tegenover de 'moderne' wetenschap voegt. Die wetenschap is de Sanherib, die tegen Juda en Jeruzalem opkomt. Reeds vroeger heeft zijn voorganger Salmaneser het afvallig Israel, de halfchristelijke maatschappij, die zich, met behoud van den ouden gewijden naam, van den tempel en het wettig Hoofd heeft gescheiden, als een gemakkelijke prooi overwonnen. Nu komt Sanherib ook tegen Juda en zijn Hiskia die hem de schatting weigert — de belijdende gemeente die den tijdgeest geen cijns wil betalen — dreigend op. Hij maakt aanstalten ter belegering, en zendt zijn woordvoerders. Hoort ze spreken: vertrouwt niet op Egypte, het zal u niet baten! (vs. 21) O ja, gemeente des Heeren! neem dien nuttigen wenk van uwen vijand aan, verbind u niet met al wat buiten Gods licht staat: het is een rietstaf die breekt en de handen doorboort. De wederpartijders gaan voort (vs. 22): op uw God kunt gij niet

vertrouwen, nadat gij de vele hoogten en altaren weggenomen hebt om u alleen tot den tempel te Jeruzalem te beperken — gij gemeente met u kale, eenzijdige godsdienst die overal de altaren voor den cultus van 't genie, voor de veelzijdigheid des levens heb afgebroken om u alleen tot uw afgetrokken, transcendenten God te bepalen en ten gevalle van uw Christus (zoo als Göthe aan Lavater verweet) alle andere grootheden des levens te verzaken, gij kunt van deze uwe godsdienst geen hulp tegen mij meer verwachten! Voorts, ook ik (zegt deze vijand) ook ik kom in den naam des Heeren (vs. 25) ook ik heb een godsdienst, ja een betere dan gij; ook ik volbreng Gods last als ik tegen u optrek om uw verouderd bijgeloof te verstoren. Ja dit zegt hij in de taal der gevestigde godsdienst — hij neemt alle christelijke termen over. En als hem van uit Jeruzalem toegeroepen wordt: spreekt toch in uw *eigen* taal (vs. 26) opdat het volk niet verward worde — zoo zal hij juist in de grootspraak zijner christelijke termen nog hooger toon aanslaan. Welnu, wat voegt nu aan Gods volk? O nu is het tijd om *eerst* in ootmoed te bidden en schuld te belijden, maar *dan* ook om in de verzekerdheid des geloofs den honenden vijand Israels taal (vs. 19, 21) toe te voegen: dit is het woord dat de Heer over u gesproken heeft: de jonkvrouw, de dochter Zion veracht u: zij bespot u, de dochter Jeruzalem schudt het hoofd achter u. Wien hebt gij gehoord en gelasterd? en tegen wien hebt gij de stem verheven, en uwe oogen omhoog geheven? Tegen den Heilige Israels." *Blikken in de Openbaring ii. Voorrede* bl. 31, 35—37.

Het zou mij gemakkelijk vallen meer getuigen uit Holland op te roepen, doch de beperkte ruimte laat ons niet toe meer dan de namen van eenige strijders te noemen. Wij wijzen hier slechts op BILDERDIJK, DA COSTA, GROEN VAN PRINSTERER, KUYPER, enz.

Wij eindigen onze aanhalingen met de woorden van AUBERLEN, waarin hij ten duidelijkste aantoonst dat de godsdienstlooze wetenschap van onze dagen "de valsche profet" is, waaruit hare losmaking van de Kerk en hare verbinding met het Beest, of de Wereldmacht, volkomen te verklaren is.

"Op drievoudige wijze verkeert het antichristendom de gewigtige ambten van onzen Heere Jezus.

"Men erkent duidelijk in het tweede Beest het *valsche profetendom*, in het eerste het *valsche antichristelijke koningschap*, en in de Hoere het *valsche priesterdom*." (Vergelijk hiermede wat wij boven, bl. 14, gezegd hebben onder het hoofd: "De Kerk verwerpt Christus als haar Profet wanneer zij, in vereeniging met den Staat, scholen

zonder godsdienst sticht.") Hoor nu verder zijne woorden over:—

“HET ANDERE BEEST — DE VALSCHE PROFEET.

Openb. 13 — Openb. 16 en 19.

“Het eerste Beest is dus eene natuurlijke politieke magt en het tweede Beest eene geestelijke magt, die den tijdgeest, de beschaving en verlichting, de kennis en wetenschap, maar vooral het onderwijs tracht te beheerschen.

“Dat het éérste Beest uit de schuimende baren der zee opkomt (verg. 2 Petr. ii.), geeft dit reeds eenigermate te erkennen. Maar het tweede Beest komt uit de *aarde* voort; wij weten, dit is het beeld der reeds beschaafde en gekultiveerde menschenmassa. Evenwel zijn het beiden ‘beesten,’ daarom blijven zij zoo getrouw vereenigd: het is de wereldsche antichristelijke wijsheid, ter dienste van de wereldlijke antichristelijke magt of heerschppij . . .

“Dat juist maakt de antichristelijke wijsheid zoo zéér gevaarlijk, dat ze onder den naam van ‘christelijk’ handelt en spreekt; zij beroemt zich deszelfs steun te zijn, slechts meer verlicht, meer op de hoogte van de wetenschap, meer den regten geestelijken indruk aanbrenghend, wil zelfs het gelouterde zuivere christendom wezen . . .

“In een omgekeerd opzigt blijft de valsche profeet Beest.—De grondslag en het uitgangspunt van zijne denkwijze is anti-goddelijk, aardsch, natuurlijk, duivelsch (Jac. iii. 15). Daarom verzekert hij: ‘aan de vormen, de doma’s of belijdenisschriften des christendoms is niets gelegen, slechts op het gronddenkbeeld, de zoogenaamde geest, behoeft men te letten; dáár alleen komt het op aan.’ Onder dit voorwendsel zoekt hij alles uit het christendom achter te houden, of in vergetelheid te brengen, wat niet dezer wereld toebehoort, de groote heilswaarheden ter zaligheid onmisbaar, in ’t kort alle geestelijke wortelvezelen tot evangelische kennis leidende, af te snijden en verdacht te maken; alzoo het wezen der godzaligheid te vergiftigen door de leugen, en alle godsdienst geheel tot het wereldsche terug te leiden . . .

“Wanneer wij de werkzaamheden van het tweede Beest gadeslaan, zoo vinden wij het bepaald vereenigd met het eerste en steeds bedacht om op eene geestelijke wijze en bedektelijk de vergoding en aanbidding van het eerste Beest door de menschen te bewerken. Dit is dan ook het bepaalde doel van de antichristelijke wijsheid.

“Aan het eerste Beest heeft de Draak zijne uitwendige magt gegeven (xiii. 2), aan dit tweede Beest geeft hij zijn geest (leugengeest), dat hij in dien geest spreke als de draak (vs. 11). Het is dus een zaad des duivels, dat hier uitgestrooid wordt; en de duivel heeft zijn werk in al de

kinderen des ongeloofs, die deze valsche wijsheid huldigen (verg. xii, 12; Efez, ii. 2).

“Daarom verschijnt ook de valsche Profeet juist in den laatsten tijd, daar de wereldheerschappij haar hoogste en demonische stijging begint, bij het weder opleven van het Beest.

“Dáár verleidt hij allen die aardschgezind zijn (zoo als ons bij herhaling vs. 12 en 14 wordt voorgesteld); deze uitdrukking, zeer eigenaardig en karakteristiek in de Openbaring, beteekent: inwonen, ingehuisd zijn op aarde, zijn ‘te huis’ hier beneden hebben; Johannes noemt het ook wel ‘van de aarde zijn, van beneden zijn, dezer wereld toebehooren’ (Joh. iii. 31; viii. 23; 1 Joh. iv. 4), in tegenstelling van het wederom geboren zijn of in de hemelen burgerschap hebben (Joh. iii. 7; Openb. xii. 12; xiii. 6).

“De valsche Profeet verleidt de aardbewoners tot *aanbidding van het Beest* en het gelukt hem wezenlijk bij het meerdere gedeelte (zie vs. 12 en 14). Het beeld dat op zijnen aandrang voor het Beest gemaakt wordt, vs. 14 (tot welks denkbeeld de standbeelden aanleiding en voorbeeld gaven, die men voor de romeinsche keizers oprigtte, en aan wie men goddelijke eere bewees) beteekent de vergoding der wereld en der wereldheerschappij met de aanbidding van het genie, dat alsdan haar toppunt zal bereiken; en wanneer de valsche Profeet aan dit beeld eenen geest gegeven heeft, opdat het zoude spreken (vs. 15), zoo is ook dit van eene hoogst treffende beteekenis, namelijk: hoe die valsche leer aan de schepselen-vergoding en aanbidding eenen verstandigen filosofischen schijn en uitdruk zal weten te geven. De tijdgeest in zijne openbaring is die doode en toch weêr leven-ademende afgod, voor wie de geheele wereld zich buigt en als wiens uiterlijke verpersoonlijking de antichrist zal verschijnen

“Hierdoor is dus duidelijk eene allerhevigste vervolging aangetoond, die in de laatste tijden zich over *allen* die den Heer en zijnen Gezalfde getrouw gebleven zijn, zal uitstrekken en wel in die mate, dat ze waarlijk in de handen van den antichrist zullen overgegeven worden, zoo als dit reeds door Daniël was vooruit gezien (vii. 21—25) en ook onze Heer en Zaligmaker ons dit betuigd heeft (Matt. xxiv. 9). Wanneer éénmaal de afval in massa zal plaats hebben, *dan* zal de gemeente des Heeren wederom in denzelfden toestand komen van de drie eerste christeneeuwen, toen de heerschappij nog in heidensche handen was. Ze zal vogelvrij zijn, en een ieder zal meenen haar te mogen vervolgen en verdrukken. Alleen zal de vijandschap nog meer verfiend en verbitterd zijn dan in de eerste tijden. Want onmiskenbaar vinden wij bij den val-

schen profeet trekken van fanatisme en vervolging. De woordvoerders van die God-vijandige ideeën zullen zich verheugen eindelijk hunnen moed te kunnen koelen aan de Christenen of die geestdrijvende dweepers, zoo als ze die noemden, die hun zoo lang een doorn in het oog waren, en hen hadden gepijnigd, volgens xi. 10. Doch voor de gemeente des Heeren is dit de laatste louterings-proef. Zij moet gelijk haar Heer en Meester door lijden geheiligd en op het diepste vernederd worden, en zal geroepen zijn haar bloed en leven te laten; alsdan, zal op dezen haren lijdenstijd eene onbeschrijfelijk heerlijke overwinning volgen.

“Niemand, die met een door den Heiligen Geest verlicht verstand begiftigd is, zal het miskennen, hoe zeer in de laatste eeuw de voorspellingen van den valschen Profeet *zich krachtig* begonnen te vervullen.

“Toen in de eerste eeuwen na Christus' komst steeds meer onbekeerde heidenen in de kerk doordrongen, was de eerste vermenging van dit christelijke met het heidensche element 'de roomsche kerk.' Toen door de reformatie het zuivere christendom weder werd hersteld, was het natuurlijk dat in de volgende eeuwen ook het heidendom altoos duidelijker, naakter en onverholener aan het licht trad, en op nieuw het christendom bestreed, doch *nu* het meest door geestelijke wapenen. Dat onchristelijke wezen dat vroeger een christelijke schijn aannam, laat zich bij toeneming kennen in zijn antichristelijk karakter, en dat wel juist als dwaalleer, de geesten dwingende tot *zijne* denkbelden, die op eene valsche wereldbeschouwing berusten, dus op eenen leugenachtigen grondslag, en onder den naam der filosofie, der wetenschap en der verlichting, voorteten als de kanker; (zie Paulus' woord 2 Tim. ii. 17). Het is eene daadzaak, dat het 'opleven' en die nieuwe machtsbetooning van het Beest overal gesteund, gedragen en vergezeld wordt door de werkzaamheden van den valschen Profeet, volkomen zoo als Johannes het ons beschrijft Openb. xiii. 12 . . .

“Helaas! hoe vele duizenden worden van het ware christendom afgehouden! En andere duizenden komen nooit tot doorbreking en onverdeelde toewijding aan den Heer, alleen door eerbied voor de verlichting der wetenschap, en gevangen door den verleidenden tijdgeest der moderne beschouwingen en ontwikkelingen, die meer en meer de wereld zoeken te beheerschen. Maar het ongelukkigste daarbij is, dat nauwelijks iemand de diepte van het verval erkent, die deze stand van zaken in zich sluit: want immers bestond reeds in het Oude Testament de voornaamste bezigheid van de valsche profeten daarin, dat ze het volk in den waan trachten te brengen, dat het

niet zóó slecht met hen gesteld was, de oordeelen Gods ook niet zóó nabij waren. Herhaaldelijk vernemen wij het verwijt tegen hen: 'Zij genezen de breuke mijns volks op het ligste en spreken van vrede, vrede, en er is toch geen vrede.' Daarom had Jeremia voornamelijk met de valsche profeten te doen, daar hij de verwoesting van Jeruzalem beleefde, en voor dit aanbrekend oordeel waar-schuwen moest (Jer. iv. 9; vi. 13, 14; viii. 10; xiv. 13; xxiii. 9; xl; verg. Ezech. xiii.)

"Het is niet goed, dat onze hedendaagsche godgeleerdheid het zoo geheel verzuimt, den tegenwoordigen tijd uit het gezigtspunt der profetie te beschouwen, en dat wel te meer, daar in alle beschouwingen des tijds en der geschiedenis, van het moderne antichristendom sprake is, en men het daardoor aan het verstand van soms ongeoeffende lieden overlaat, daarbij aan den antichrist en over 't geheel aan het profetisch woord te denken. De apostelen handelden hierin geheel tegenovergesteld; maar tegenwoordig wordt het ook voor onwetenschappelijk gehouden, de zaken bij haren regten naam te noemen, en daarentegen voor wetenschappelijk, om een verbond te sluiten met de antichristelijke meeningen, die men in koelen bloede en bedaard ten minste een theoretisch regt toekent, waartegen apostelen en profeten hun getuigenis zeker niet luide genoeg zouden hebben weten te verheffen. Helaas, wie voelt het naar waarde en in al zijne diepte, welke verdraasheid dit pantheïsme veronderstelt, en hoe verre eene eeuw is verbasterd, wanneer *dit* als hoogste wijsheid en als de resultaat van de geheele wereldgeschiedenis haar aangeboden kan worden?

"Ook bij de betergezinden heeft zich zeer veel van dien antichristelijken geest ingenesteld, en is bij hen binnengeslopen. Velen van zijne ideën zijn in de verschillenste vakken van kennis en wetenschap reeds tot *stelregels* verheven; zoodat het dikwijls moeielijk, ja soms onmogelijk wordt tot den wortel der dwaling door te dringen, die de waarheid van de leugen scheidt. Niet slechts zijn ons bij al dien hooggeprezen vooruitgang in de christelijke wetenschap zeer wezenlijke grondwaarheden der Schrift afhandig gemaakt; maar ook de wereldbeschouwingen, die ons in dit heilig woord worden medegedeeld, zijn door de algemeen verbreide en doorgebroken dwalingen der moderne beschouwingen in tegenspraak met de Heilige Schrift verdrongen. Voornamelijk echter ontbreekt het beginsel aller wijsheid: 'de vreeze des Heeren en de eerbied voor zijn woord.' (Jes. lxii. 2.) Men word verstompt over de, den Allerhoogste aangedane, majesteitschennis, die Hij eenmaal vreeselijk zal wreken, en hierdoor ver-

liest het zedelijk oordeel zijne kracht en scherpte. Ook christenen maken veelzins *bijzaken* tot de hoofdzaak, en meene het onkruid reeds met den wortel te hebben uitgeroeid, wanneer ze nog nauwelijks de waterloten hebben verwijderd. Wij leven in eene vergiftigde atmosfeer. Een geheel geslacht kan soms met blindheid zijn geslagen: de profeten spreken van een geest des diepen slaaps en der verdooving, die over geheel Israël, als een oordeel Gods was uitgestort, tot zelfs over hunne profeten, vorsten en opzieners (Jes. xxix. 10).

“Eenzoo voorzeggen de Heere Jezus en zijne apostelen krachtige dwalingen, die God hun zenden zal, welke de liefde tot de waarheid niet hebben aangenomen, en die zullen trachten zoo mogelijk zelfs de uitverkorenen te verleiden (Matth. xxiv. 24; 2 Thess. ii. 10—12). Daarom is het onmisbaar, tegenover het tweede Dier *wijsheid* te zoeken en te beoefenen; zooals tegenover het eerste, lijdzaamheid en geloof (Openb. xiii. 18; x.)” *Daniel en de Openbaring*, bl. 163—174.

Ruimte laat het niet toe anders zouden wij nog het woord geven aan *eenige getuigen van nabij*. Wij moeten ons vergenoegen met naar hen te verwijzen. Algemeen bekend is in dezen de onvergetelijke VAN DER LINGEN. Zijn geheel leven was een getuigenis in deze zaak. Zijne laatste krachten heeft hij op aarde aangewend in het bestrijden van de gouvernementsschool.

De krachtige revoering van BISSCHOP GRAY, gehouden in de Kaapstad in Maart 1871, voorkomende in “*The Standard & Mail*” van 23 Maart 1871, is zeker nog niet geheel vergeten.

Het getuigenis van twee onzer leeraren Ds. STEYTLER en W. P. DE VILLIERS in onze laatste SYNODE klink gewis nog menigeen in de ooren. En al werd hunne stem schijnbaar door de overmacht gesmoord, toch blijft hun woord van kracht volgens het getuigenis van Christus: “In den mond van twee of drie getuigen zal alle woord bestaan.”

Letten wij eindelijk nog op de verklaring van den onder ons teruggekeerden broeder Ds. F. L. CACHET, die in Holland de volkomene uitvoering gezien heeft van het stelsel dat hier nog slechts in het begin van zijne ontwikkeling en toepassing is. Hij schrijft namelijk in de *Standaard* vóór zijn terugkeer uit Holland: — “Toen ik nu bijna twee jaar geleden, uit Afrika in Holland terugkeerde, kon ik niet begrijpen van waar die sterke oppositie tegen de neutrale staatschool. Ook zes maanden geleden nog niet, toen ik het beroep naar Nieuw Loosdrecht had aangenomen, en ik op de vraag van vele vrienden van christelijk onderwijs, of ik zou trachten te Loosdrecht eene

christelijke school te stichten, steeds ten antwoord gaf: *Die is daar niet nodig*: Loosdrecht is een orthodoxe gemeente; op de school gaan slechts kinderen onzer kerk en de onderwijzer is christelijk; waarom dan eene christelijke school?" — Men verweet mij, dat juist zulke predikanten met zulke redeneringen de staatsschool het meeste steunden en de zaak van het christelijk onderwijs zeer benadeelden. — Dit verstond ik toen niet, nu wel. — Op hoe goeden vriendschappelijken voet ik ook sta met den onderwijzer, zijne school is voor mij, den predikant der gemeente, feitelijk evenzoo gesloten, alsof het eene roomsche school ware, en op het onderwijs der kinderen oefent de kerk geen den minsten invloed uit. — Ik wist zes maanden geleden niet hoe volkomen godsdienstloos de openbare school is, en van hoe schandelijken invloed vooral op het platteland in eene orthodoxe gemeente . . . Van nu aan schaar ik mij gaarne aan de zijde van hen, die christelijke scholen stellen tegenover de godsdienstlooze staatsschool. — Mogen ook nog anderen de oogen geopend worden!"

Lezer, getuigen genoeg, niet waar? Mogelijk te veel reeds! Doch ik moest ze wel bijbrengen, niet voor mij maar voor de wereld, die autoriteitsgezag boven de eigene erkenning der waarheid volgens Gods woord stel, vergeetende het woord van den Heiland: "Te vergeefs eeren zij Mij, leerende leeringen die geboden *van menschen* zijn."

Maar voornamelijk wilde ik u doen zien hoe God ook in deze zaak alom zijne getuigen heeft, opdat niemand in het oordeel kunne zeggen: "Wij hebben uwen wil niet gekend."

3. Is uw *gemoedelijk bezwaar* nu hierdoor weggenomen? Of vraagt gij mogelijk nog: Waarom zien onze predikanten, die toch ook met anderer gevoelens bekend zijn, deze zaak dan niet in? Hierop ware veel te antwoorden. Doch blijven wij slechts bij uitdrukkingen uit Gods woord als deze:—

"Ook zult gij geen geschenk nemen: want het geschenk verblindt de zienden en het verkeert de zaak der regtverdiggen." Ex. xxiii. 8.

"Ook zult gij geen geschenk nemen: want het geschenk verblindt de oogen der wijzen, en verkeert de woorden der regtvaardigen." DEUT. xvi. 19.

"Velen smeeken het aagezigt des prinsen; en een ieder is een vriend dengenen die giften geeft." — SPR. xix. 6.

"Het geschenk verderft het hart." — PRD. vii. 7.

"Wie ooren heeft, die hoore!"

Ook de waarschuwing van den apostel Paulus in 1 Cor. iii 11—15 komt hier uitnemend te pas. De apostel spreekt

hier van twee soorten van bouwlieden op het ware fundament. Van degenen die op het zand bouwen spreekt hij niet eens. Neen, beiden bouwen op een goed fundament, op Christus (vs. 11) en zijn dus in waarheid orthodox, geloovigen in Christus; maar zij gebruiken verschillende bouwstoffen. De een bouwt "hout, hooi, stoppelen." Zijn werk verbrandt door "het vuur" des oordeels, hij lijdt schade; maar hij zelf wordt behouden, doch "alzoó als door vuur." Iemand kan dus op een goed fundament bouwen — *hij zelf* kan behouden worden — en toch worden *zijn werken* vernietigd. Daarentegen kan iemand "goud, zilver en kostelijke steenen" bouwen, en niet slechts *hij* wordt behouden, maar ook *zijn werk* doorstaat de vuurproef. Hier mede gaan met eene regering die den Bijbel en Christus van de scholen bant — tevreden zijn met een stelsel van onderwijs waar slechts één uur godsdienst *buitenaf* geduld wordt — wat kan dit op zijn best genomen, anders zijn dan "hout, hooi, stoppelen" te bouwen? Maar die zegt: "Voor al het goud der wereld mijn Bijbel en mijn Zaligmaker niet van de scholen! Laat ons de vijf talenten die God ons gegeven heeft liever besteden en onze kinderen in de vreeze des Heeren opvoeden en geen gemeenschap hebben met de onvruchtbare werken der duisternis," — hij kan er zeker van zijn dat hij bouwt "goud, zilver, en kostelijke steenen" en zijn werk zal bestaan. Lezer, laat ons toezien, niet slechts dat wij op een goed *fundament* bouwen, maar ook dat wij *goed materiaal* gebruiken.

WAT ZULLEN WIJ DAN DOEN?

Bedanken voor het geld dat ons tot zulk een prijs door den Staat wordt aangeboden, en eenvoudig zeggen: "Voor al uw blinkend goud Christus en de Bijbel niet uit de school!"

Wat zullen wij doen? Ontwaken tot het besef van onzen plicht! De Kerk neme de opvoeding en het onderwijs in hare handen. Zij doope niet slechts de kinderen, maar stelle de ouders in staat de belofte die zij volgens het Doopsformulier van hen heeft afgeëischt na te komen en hunne kinderen "*in de voorzeide leer* (nam. der Geref. kerk) naar hun vermogen te onderwijzen, of *te doen* en te helpen *onderwijzen*." De Kerk weide Christus Lammen! Elke gemeente hebbe eene of meer kerkelijke scholen, onder toezicht en begunstiging van den Kerkeraad. De Synode stichte eene Normalschool, vorme onderwijzers en zende ze uit, kerkelijk opgeleid, geëxamineerd en goedgekeurd; zoodat de gemeente niet langer in de

noodzakelijkheid blijven verkeerden om onderwijzers aan te nemen door den Staat uitgezonden, die den Christus niet kent en dus de vraag niet doet: "zijt gij een Christen" — door den Staat uitgezonden, die geen geweten heeft en dus niet onderzoekt wat 's mans zedelijk karakter is. In deze kerkelijke scholen worden de kinderen waarlijk christelijk onderwezen. Niet één uur buitenaf worde de Bijbel opengeslagen (hetgeen *te veel* en *te weinig* is); neen, al het onderwijs worde in een christelijken geest gegeven; *geheel* de school zij Christus eigendom. Het kind leere verstaan dat hij als christen op school is; dat geheel de dag Christus toebehoort; dat hoofd en hart Christus eigendom zijn.

Hoofdzakelijk stemmen wij overeen met BRONSVELD in zijn artikel over "Kerk en School" (*Stemmen voor Waarheid en Vrede*, September, 1871).

"Wat verlangen wij? . . . Wij verlangen dat onze kinderen de gelegenheid hebben om op flinke naar de behoeften en eischen des tijds ingerichte scholen, te leeren niet alleen wat zij als leden der maatschappij en burgers van den staat, maar ook als gedoopte kinderen, d.w.z. als christenen . . . hebben te weten en te doen.

"Wij verlangen geene scheiding van onderwijs en opvoeding; geen scholen met een godsdienstonderwijs even krachteloos als algemeen, even ver boven een waarachtigen levensgrond als boven geloofsverdeeldheid verheven; maar wij staan er op dat aan het karakter onzer volks-historie niets te kort worde gedaan; dat de onderwijzers aan het jeugdig hart niet vreemd doen blijven wat dat hart alleen heiligen en vernieuwen kan. Wij protesteeren er tegen, dat op onze staatscholen hoe langs hoe meer gezweigd wordt van Jezus Christus . . .

"Dat de school door de kerk gesticht, de onverdraagzaamheid zou aankweken is een beschuldiging waarvan de ongerijmdheid reeds meermalen werd aangetoond. Het ongelooft is onverdraagzamer dan eenige kerk; misschien wordt zij daarin door de inkwizitie geëvenaard. In elk geval doet zij voor die instelling niet onder. Juist door de neutrale school wordt hier die vrees voor een godsdienstoorlog opgewekt . . .

"Onze kerk is door en door krank, maar zij is nog niet gestorven. Zij zit en treurt als een weduwe, wier tranen dag en nacht langs hare wangen vloeien, maar gij, haar kind, die deel hebt aan haren val, — scheld niet, doch help mede om de diep-vernederde op te heffen, en waar zij iets goeds kan doen, verblijd u en weer haar hand niet af, als zij tot geven zich uitstrekken wil."

VANWAAR DIE GELD?

‘Wij begeeren degelijk, christelijk onderwijs overal waar het niet wordt gegeven. De Staat kan (of wil?) ons niets geven dan de vrijheid. Haar hebben wij. Nu is het de vraag; van waar bekomen wij het geld? De bron der christelijke liefdadigheid vloeit uit in tal van beekjes, en het vrije onderwijs kan er niet van bestaan. Nu helpe ons de kerk! Zij doe wat zij gedaan heeft en nog doet in een heidensche omgeving. Zij stichte of helpe stichten, waar de nood dringt, een evangelische school, en verloochene zóó niet haar moederlijk karakter, haar dure roeping, om het licht der wereld, het zout der aarde te zijn. Een kerkelijke belasting blijve niet altijd een vreemde zaak; het kerkelijk geld wandele door onze gemeente als een vruchtbaarmakende stroom !

“Alleen langs dezen weg zie ik de toekomst verzekerd van onze vrije, christelijke scholen. Zij staan en vallen met de kerk. Kerkherstel is de weg tot elk ander herstel

“Evenwel blijkt en blijft het: het eenige wat gij noodig hebt, is geld. En als gij nu de harten hebt, hebt gij dan ook de handen niet?

“Geen geld? Zie ik wil niet vervallen tot rigorisme. Ik wil het voorbeeld niet volgen van menig ijveraar, die zijn gegoede medechristenen de weelde verwijt, welk hij in hun woning en leefwijze meent te ontdekken, en die schampere aanmerkingen zich veroorlooft omtrent huis-knecht of meubelstuk. Ik heb een afkeer van dat stormloopen op de beurzen Ik ben verzadigd van de forsche zoowel als van die schalksche pers-methode

“Wij weten, dat wij van den staat geen christelijk onderwijs te wachten hebben Welnu dan kome onze hulp van de kerk. De kerk zorge, dat er scholen verrijzen waar de jeugd zóó worde onderwezen, dat zij niet van de kerk afgetrokken en vervreemd, maar tot haar onderwijs voorbereid worde.

“Het ontbreekt onze kerk niet aan geld. Zij heeft te beschikken over millioenen.”

Wij herhalen het boven gezegde; de eenige vraag is: “*Vanwaar het geld?*” en ons antwoord is mede: “*Het ontbreekt onze kerk niet aan geld.*” Zij ontwake slechts tot een levend besef harer roeping, en gebruike de talenten door God aan haar toevertrouwd.

Het ontbreekt onze kerk niet aan geld! Of heeft de godzaligheid de beloften van het tegenwoordige niet meer? Of is het Lam niet meer waardig te ontvangen den *rijkdom*? (Openb. v. 12) Of heeft de Onveranderlijke Zijn

woord terug genomen: "Mijne is het zilver en Mijne is het goud?" (Hagg. ii. 9) Of heeft Hij dat woord niet overvloediglijk gestaafd, ook onder ons, waar men in getrouwheid op Hem bleef wachten?

Het ontbreekt onze kerk niet aan geld! Laat ons tot staving hiervan overschrijven eenige zinsneden uit eene toespraak door een onzer hoogleeraren gehouden tijdens de zitting onzer laatste Synode, en opgenomen in *De Gereformeerde Kerkbode* van 30 September, 1873.

"ONZE SYNODE

'Den eenen gaf hij vijf talenten.'

"ONZE KERK IS ONDER DE OVERIGE IN DEZE KOLONIE, WAT ONDER DE KNECHTEN DE KNECHT WAS, DIE DE VIJF TALENTEN VAN ZIJNEN HEER ONTVANGEN HAD (zie Matth. 25: 14—29.)

"Allengs ontwaakt men in ons land, om de noodzakelijkheid in te zien van eene goede opvoeding. De behoefte aan onderwijzers wordt bij toeneming gevoeld. Waar zijn ze te krijgen, al die mannen en vrouwen aan wie de ouders gerust hunne kinderen kunnen toevertrouwen? Is niet de Synode geroepen ernstig te vragen wat ze doen kan, niet alleen om de scholen te vermenigvuldigen, maar vooral ook om ze van degelijke en christelijke onderwijzers te voorzien?

"WIJ LOOPEN GEVAAR ONZE TALENTEN TE BEGRAVEN.

"Er is gevaar voor onze Synode om zich te onttrekken aan de taak, waartoe God haar roept.

"Men kan iets zien, en toch niet zien. Wij zouden alles, wat gezegd is van de roeping onzer Kerk kunnen toestemmen, zonder die roeping te gevoelen als een last door den Heer ons opgelegd.

"Wij loopen gevaar, om zoo bezig te zijn, en ons te verdiepen, in den kring waarin wij ons bewegen, dat wij, als een bijziende mensch, niet helder zien kunnen wat verder af gelegen is. Er kunnen predikanten en ouderlingen zijn, wier harten zich niet hebben uitgebreid, om de taak der Gereformeerde Kerk, in al haren omvang, er in op te nemen, er in belang te stellen, er voor te ijveren

"Met alle bescheidenheit spreek ik de overtuiging uit, dat, zoo onze kerk niet meer geestkracht aan den dag legt dan zij tot nu toe heeft getoond, het haar gaan zal als, DEN LUIJEN DIENSTKNECHT, WIEN ZIJN TALENT WERD ONTNOMEN

"Ik denk aan de scholen des lands. Er zijn Gereformeerde ouders die hunne kinderen naar Ritualistische en Roomsche scholen zenden. Zou dit zijn geschied als onze

Kerk in de zaak van het onderwijs had gedaan wat zij had kunnen doen?

“Hebt gij niet gehoord van de Roomsche zending die men tot in Namaqualand wil uitbreiden?” (Denk hierbij aan de Onderwijzers door den Roomschen bisschop RICARDS uitgebracht — en aan die door President BURGERS ingevoerd!)

“Het behage den Heer onze Synode met heilige vrees te vervullen, dat zij niet eenigzins oorzaak worde, dat onze Kerk hare talenten, een voor een, ga begraven in de aarde.

“Het gansche land, onze kinderen en kindskinderen, zullen er onder lijden.

“Daarentegen kan niemand den zegen berekenen, die onze Synode zal stichten, als zij doet zoo als

DE IJVERIGE KNECHT, DIE MET ZIJNE VIJF TALENTEN ANDERE VIJF GEWONNEN HEEFT.

“Hoe moediger onze Synode het groote werk haar opgedragen aanvat, des te meer zal zij winnen in het vertrouwen onzer Kerk, en in de achting van andere Kerkgenootschappen.

“Als zij maar verstaat, hoe hare plannen uit te voeren — als zij mannen er toe gebruikt, die de rechte mannen op de rechte plaats zijn, dan zullen hare ondernemingen haar beter gelukken, dan zij durft verwachten.

“Zij zal in moed winnen, en van Vergadering tot Vergadering al grooter dingen kunnen ondernemen. Die in 't kleine getrouw is, die is ook in 't groote getrouw.

“De Synode zal alzoo door God gemaakt worden tot eene kracht, die in geheel Zuid Afrika, zoover de Nederduitsche taal wordt gesproken, en daar buiten, wordt gevoeld.

“En zij die mogten medewerken aan de uitgebreide taak door God onze Synode opgedragen, zullen hun loon en eereplaats in Gods Koningrijk geenzins missen.

“Wie uwer begeert niet dat de dag spoedig aanbreke, dat er bij de leden der Kerk en der kerkelijke vergaderingen, een heilige wedstrijd zij wie het meeste doen zal voor Hem die ons met zijn bloed heeft gekocht om een volk te zijn ijverig in goede werken?

“Daartoe deele de Heer aan onze Kerk, aan onze Synode, Zijnen Geest mede in overvloediger mate dan ooit te voren. — Amen.”

SLOTWOORD.

AAN LEERAREN. — Uw invloed is groot; uwe positie verantwoordelijk. Gij zijt de lijders der Kerk. Men volgt u blindelings. De toekomst des volks is in uwe handen. Wachter, heul niet met den wolf! Beef dat gij Christus

schapen en lammeren niet eenigzins den wolf zoudt overleveren! Hun bloed zal van nuwe hand geëischt worden (Ez. 33.) Christus komt—Hij is nabij!—Om te verdoen den Antichrist en allen die hem gediend hebben.

AAN OUDERS.—Wij hebben u gewaarschuwd. Gij zijt niet te verontschuldigen. Wilt gij langer uwe kinderen met eigen hand in den Nijl-stroom dezer wereld werpen? Neen, bewaart ze! Zij zijn u gegeven. Van u zullen zij geëischt worden. Bewaart ze! Farao leeft nog! Hij bedoelt den ondergang van Christus rijk. Daartoe eischt hij uwe kinderen. Hij valt de grooten niet aan. Geen bloed laat hij stroomen. Dan toch zoudt gij het gevaar bemerken. Neen, listiger dan ooit tracht hij zijn doel te bereiken. Een voor een rooft hij uwe kinderen en versmoort ze in den Nijl-stroom der antichristelijke opvoeding. Gij hoort geen geroep; gij ziet geen bloed; en gij vreest geen kwaad. De wachters op Sion zwijgen.

De Overste dezer wereld keert nu zijn laatste wapen tegen Christus rijk. Eerst kwam hij met het vuur en het zwaard der vervolging. Dat baatte niet. Het bloed der martelaren werd het zaad der kerk.—Toen de aanval *van buiten* mislukte, trachtte hij haar *inwendig* te verpesten met den zuurdesem van het bederf dezer wereld. Ook dat mislukte. De Geest bleef in de kerk om haar te zuiveren ten tijde der Hervorming.—Nu zal de wijsheid dezer wereld hem dienen. Ook hier begint hij zijn aanval *van buiten* en wil het christendom eerst wetenschappelijk bestrijden door Engelsche Deïsten, Fransche Naturalisten en Encyclopedisten, Duitsche Neologen, Hollandsche Liberalen, enz. Andermaal mislukt het. Nu tracht hij weer bedektelijk *van binnen* in te sluipen, en verkankert met de wijsheid dezer wereld het toekomstige geslacht. Hij neemt de kinderkens en voedt ze op voor den Antichrist. Dit zal hem gelukken.

Ouders, wilt gij uwe kinderen niet zien in het leger van den Antichrist, houdt hen af van “de valschelijk genaamde wetenschap,” al zou ook een Engel nederdalen om u daartoe te verleiden!

AAN ONDERWIJZERS.—Godsdienst en wetenschap zijn niet te scheiden. Indien iemand, Gij weet het. Zijt gij Christen, dan is uwe positie, volgens het tegenwoordige stelsel van onderwijs, eene onhoudbare. Tracht dan niet uw geweten, en dat van ouders en kinderen, gerust te stellen, met wat godsdienst gedurende de schooluren op oneerlijke wijze in te smokkelen. Zulk eene godsdienst kan geen zegen maar alleen een vloek werken voor de school. Uwe leerlingen mogen goed zijn en het kind ten goede wekken;

maar uw oneerlijk voorbeeld kan niet anders dan ten kwade trekken. Hoe kunt gij voor Gods eer ijveren, als uw geweten u voortdurend aanklaagt? De Heer heeft lust tot waarheid in het binnenste. Blijft gij in de Gouvernementschool, "geeft dan den Keizer dat des Keizers is" dat is de vier uren bepaald *seculair* onderwijs, waarvoor hij betaalt. Maar in den naam des Heeren roepen wij u toe: Laat den Biliams-loon varen! "Geeft Gode dat God is," dat is de volle vierentwintig uren van den dag.

Christen-onderwijzer, kunt gij u verzoenen met de gedachte dat de Satan juist u gebruikt als middel ter bereiking van zijn helsch plan, om de jeugd voor den grooten afval die aanstaande is rijp te maken? Gij gelooft het mogelijk niet. Maar de dag zal het openbaren, wanneer ook uw werk door het vuur zal beproefd worden. Wees gewaarschuwd!

AAN DE JEUGD. — Op uw zien wij met medelijden, lieve jeugd! Gij zijt de slachtoffers der verleiding. Van beide zijden wordt op *buitengewone* wijze aan u gearbeid. Van Gods zijde wordt meer aan u gedaan dan vroeger ooit aan de jeugd gedaan is. Maar de Satan heeft niet minder het oog op u, en het ergste is, hij valt u van zulk eene gevaarlijke zijde aan. Hij verleidt u niet direkt met de zonde; neen, met de *wijsheid dezer wereld*. Men vertelt u — leeraar, onderwijzer, ouders, allen stemmen hierin zamen! — "Mijn kind leer maar vlijtig; wijsheid is de hoogste deugd, kennis is de grootste schat, geleerdheid is alles." . . . Gij wordt hieraan gewoon; gij gelooft het. Hoe zoudt gij ook anders? Gij hoort niets anders; de lucht is bezwangerd met den geest der verleiding.

Lieve Jeugd! Wetenschap zonder godsdienst, kennis zonder gehoorzaamheid aan Gods gebod, het zoeken van verstand met nalating van Gods wil — hierin ligt de oorsprong der zonde, de bron van alle kwaad. Wat was de eerste zonde des menschen? Het eten van "den boom *der kennis*." Waarmede vooral verleidde de slang Eva? Hiermede: "Uwe oogen zullen geopend worden, en gij zult als God wezen, *kennende* het goed en het kwaad." Wat deed Eva besluiten om de vrucht te nemen? "Zij zag dat die boom begerlijk was om *verstandig* te maken; en zij nam van zijne vrucht en at." (Gen. iii.)

Met het hoofd kennen en met het hart ongehoorzaam zijn tegen God — in den dorst naar kennis niet omzien naar Gods geopenbaarden wil — "als God wezen kennende," dus in de wetenschap onafhankelijk zijn, niet gebonden of teruggehouden door Gods woord — ziedaar, arme kleinen, het beginsel van alle zonde, in kern aanwezig in

het Paradijs, maar voor zijn volkome ontwikkeling rijpende in al die scholen waar *de wetenschap onafhankelijk van Gods woord* geleerd wordt en waar gij opgekweekt wordt voor den laatsten afval. (2 Thess. ii.) ô, Dat voortdurend eten van den boom der kennis met verontachtzaming van Gods woord! Hoe lang zal God het nog verdragen?

Arme jeugd, vlied in Jezus armen, leun aan zijn boezem, zoek veiligheid bij Hem! Hij rukke nog velen uwer als vuurbranden uit het vuur, en beware u in Gods kracht! Nabij is de val, het gericht, het oordeel! Als wij aan u denken dan zuchten wij; dan weent ons oog, dan bloedt ons hart! Gij gelooft het mogelijk niet dat het gevaar zoo groot, de afval zoo nabij is. Geen wonder, want gij hoort aan allen kant: "Vrede, vrede, en geen gevaar!"

Ja, wij verwachten het, onze getuigenis zal ook in dezen zijn als "een stem des roependen in de woestijn." Maar wij troosten ons hiermede: *wij hebben getuigd*. Al wordt de woestijn daardoor niet een vruchtbaar Eden; al verwerpt en versmaadt en veroordeelt en bespot men onze getuigenis: *wij hebben getuigd*. Niets anders toch eischt Christus van ons dan "gij zult mijne getuigen zijn" (Hand. i. 8); niets meer hebben wij te verwachten volgens het profetisch woord dan dat Christus zijne "getuigen" hebben zal (Open. xi. 3—13). Nog is de stem der getuigenis niet gesmoord, daarom getuigen wij. Wie weet hoe korten tijd nog, en ook dat zal niet meer vrijstaan. Mogelijk zullen onze oogen het kwaad nog aanschouwen. De Heere beware ons alsdan in Zijne kracht!

LEZER, wie gij ook zijn moogt, daar hebt gij onze getuigenis. Met alle bescheidenheid smeeken wij u, als gij deze getuigenis verwerpt, denk dan een oogenblik na over Ez. xxxiii. 33:—

"MAAR ALS DAT KOMT, (ZIE, HET ZAL KOMEN!) DAN ZULLEN ZIJ WETEN DAT ER EEN PROFEET IN HET MIDDEN VAN HEN GEWEEST IS."

KINDERLIED.

1.

MIJN hart klopt voor JEZUS,
Ik min Hem zoo teêr;
Mijn Herder en Heiland,
Mijn Goël en Heer.
En wie ooit moog' komen,
Wat schat men ook biedt.
Ik zeg zonder schromen:
Mijn Heer geef ik niet.

CHORUS.] Neen, mijn JEZUS geef ik niet,
Neen, gij krijgt mijn HEILAND niet.

2.

Mijn dierbare Bijbel
Ik heb u zoo lief.
Gij spreekt mij van Jesus.
Gij zijt mij zijn brief
Al biedt men mij mijnen
Vol goud, diamant,
Of eedle robijnen,
'k Wijs al van de hand.

CHORUS.] Neen mijn Bijbel geef ik niet,
Neen, gij krijgt mijn Bijbel niet.

3.

Mijn God wil ik dienen,
Van vroeg af tot laat;
Geen mensch mag mij hindren,
Geen Koning, geen Staat;
Den morgen, den middag,
Den avond daarbij,
Voor Hem ieder polsslag,
DE GODSDIENST MOET VRIJ.

CHORUS.] Neen, mijn Hart geef ik niet;
Wereld! neen, dat krijgt gij niet!

B I J L A G E.

Uittreksel uit de preek van TALMAGE "The Bible in the School." Die in de gelegenheid gesteld is, leze ze geheel, in zijne *Fifty Sermons, Second Series*, p. 356. Wij geven slechts een kort uittreksel.

DE BIJBEL IN DE SCHOOL.

"Mijn tekst is het eerste vers van het eerste hoofdstuk van Genesis, tot het laatste vers van het laatste hoofdstuk van Openbaring, ingesloten. (Hier volgt eene heerlijke lofspraak op den dierbaren Bijbel.) . . .

"Nu, mijne Vrienden, deze Bijbel is in gevaar als schoolboek. Hij was in gevaar eenige jaren geleden in Cincinnati . . . Later te Hunter's Point. Dat kwam nader. Daar bezweek dat boek in den strijd, omdat de hooge autoriteiten zeiden: dat boek kan gelezen worden vóór de school en na de school, maar niet noodwendig in de school. Maar deze voorvallen waren slechts een voorspel van den grooten strijd die nu gevoerd wordt tusschen de Atlantische en de Stille Zee, en van de Canadas tot aan de Golf, om Gods Bijbel uit de volksschool te verdrijven. Dit boek staat thands terecht voor u. Gij zijt de jurij, dit boek is de gedaagde. Gedaagde, zie op de jurij! Jurij, zie op den gedaagde! Schuldig of onschuldig? Gelijk gij deze vraag beslist, beslist gij de belangen van dit land voor zoo lang de wereld staat, en verspreidt een invloed over alle de eeuwen der eeuwigheid. Daarom wensch ik dezen morgen, als christelijk leeraar, als Protestant, en als Amerikaansch burger, gehoord te worden. Indien er ooit een gelegen tijd zijn zal voor deze overweging, nu is de tijd. Als dit boek een schadelijk boek is voor de volksschool, dan hebt gij geen recht nog een jaar te wachten, ja niet een dag, of een uur, vóór gij het wegrukt van die plaatsen en uit dien kring waar het zulk een verderfelijken invloed uitoefent. Maar indien gij ontdekt dat het juist een tegenovergestelden invloed uitoefent, indien gij het een goed boek vindt voor de volksschool, gebiedt dan dat het daarin blijve; en laat dien staatsman en laat dien 'Board of Education,' in eenig gedeelte van het land, die het ondernemen zich daarmee in te laten, weten dat zij

zulks doen tot hun eigen gevaar: want is die Bijbel eenmaal uit de volksschool weggenomen, dan zijn er geene bajonetten genoeg in het land om hem weêr daarin te vechten. Indien op een toekomstige tijd, nadat de Bijbel uitgedreven is, het volk des lands zou opstaan, ziende dat er eene fout begaan is, en zou besluiten dat boek weêr op den troon te zetten in de volksschool, dan zal dat een oorlog in het leven roepen zooals de wereld nog nooit heeft aanschouwd — geheel het Christendom (liever, alle ware Christenen) aan de eene zijde, en alle haters Gods en des hemels aan de andere zijde. Daarom zeg ik u, indien gij bezwaar hebt daartegen dat dit boek uit de volksschool gesmeten worde, spreekt nu, of zwijgt voor altoos!

“Mijn doel is dezen morgen u eenige redenen te noemen waarom ik tegen de uitwerping van den Bijbel uit de volksschool ben.

“1. *Omdat daardoor een groote menigte kinderen van alle zedelijke of godsdienstige opvoeding moet verstoken blijven*

“2. *Omdat dit boek niemand te kort doet in zijne rechten.* (Gij zegt: de Joden zijn er op tegen. Antwoord: Zij bekomen zich weinig daarover. Gij wijst op de Roomsche Katholieken. Antwoord: In 1864 heeft de Paus besloten, dat geen Roomsche Katholieke kinderen voortaan op de volksschool zullen onderwezen worden. Wat hebben zij dan nog te zeggen?)

“3. *De Bijbel is het meest on-sektarische van alle boeken*

“4. De uitwerping des Bijbels uit de volksschool is een oorlog tegen de gewetens der menschen. De grootste meerderheid der bevolking zijn Protestanten. Ik vraag, is het geweten van een Protestant niet even veel waard als dat van een R. Katholiek? Nu, indien gij den Bijbel uit de school wegneemt, dan voldoet gij aan den wensch van onze Roomsche broederen; maar ik wensch u te doen verstaan dat gij de beste gevoelens van honderden en duizenden der christelijke bevolking des lands daardoor geweld aandoet. . . . Gij zegt, gij zult uwe kinderen niet naar de volksschool zenden indien de Bijbel aldaar gelezen wordt; ik antwoord, ik zend mijne kinderen niet, indien gij den Bijbel daaruit neemt.

“5. *Omdat de Bijbel het beste schoolboek is*

“6. *Omdat met hetzelfde recht waarmeê men den Bijbel uit de school neemt, men ook ieder ander boek kan uitsnemen dat God en deugd erkent* (Aangetoond met voorbeelden.) Daar zijn nu invloeden aan 't werk die tot de school komen en zeggen: ‘Gods Bijbel-

boek, laat ons dat wegnemen. Het heeft hier niets te doen.' Geeft dat toe, en iets anders zal weer weggenomen worden, en weër iets anders, en nogeens wat anders, totdat gij op laatst beroofd zijt van al uwe burgerlijke en godsdienstige vrijheden (voorregten). De tijd om op te staan tegen de verdervelijke invloeden die uwen Bijbel van de school willen nemen, is bij 't begin. Zegt dan: 'Neen! neen! neen! de Bijbel zal niet weggenomen worden!'

"7. Ik ben verder tegen de wegneming des Bijbels uit de scholen omdat dat boek daardoor eene oneer wordt aangedaan in de schatting der jeugd. Veronderstelt dat eene wet geproklameerd werd, dat geen *Webster's Dictionary*, geen exemplaar van *Kames' Elements of Criticism* in onze scholen zal gebruikt worden. Welke verdenking zal dadelijk bij ieder kind opkomen? Wel, *Websters' Dictionary*, en *Kames' Elements of Criticism* zijn slechte boeken, en niet geschikt voor de school. Wanneer de regering van dit land tot wet stelt, dat de Bijbel niet geschikt is voor de volksschool, dan wekt zij dadelijk de overtuiging in het hart van tienduizenden van kinderen in dit land, dat de Bijbel een gevaarlijk boek is, en om die reden ben ik tegen zijne uitwerping uit de school. Gij hebt geen recht oneer op dit boek te werpen, en verdenking daartegen op te wekken in de harten der kinderen door het gansche land—eene verdenking die nooit weer zal uit te wischen zijn.

"8. Omdat de stichters dezer volksplanting daartegen waren . . . (zoo ook bij ons). Daniel Webster zeide: 'Het is eene grondwaarheid, dat de godsdienst het eenig vaste fundament is der zedelijkheid, en dat alle zedelijk onderwijs dat niet rust op dezen grondslag slechts een bouwen op zandgrond is. Het is spotternij en een beleediging voor het gezond verstand om vol te houden dat eene school voor het onderwijs der jeugd, waar het christelijk onderwijs uitgesloten is, niet atheïstisch en godloochenend is.' Nu, mijne vrienden, ik verkies liever te staan in het gezelschap van zulke mannen, die geloofden dat de Bijbel in de volksschool blijven moest, dan gevonden te worden in vereeniging met de zoodanigen, die . . . de verbanning des Bijbels van de volksschool eischen om vreemde indringers te behagen . . .

"9. Maar ik heb nog een beter argument. Ik houd vol, *de Bijbel is een goddelijk boek, komende van Gods hand, en heeft dus overal recht en vrijheid.* Is dit Bijbelboek geschreven voor alle landen en voor alle eeuwen, wie zijt gij dan die daar opstaat tegen den Almachtige, zeggende. 'Gij kunt dat boek overal heenzenden, maar

niet in onze volksscholen?" Veronderstel ik zou naar Engeland gaan en eenige morgen gronds omheinen, en zeggen: 'Nu, de Koningin van Engeland moge over het geheele land heerschen, uitgezonderd dit stuk gronds; hier zal zij niet komen.' De politie-agent zal mij wel spoedig toonen of zij recht heeft daar te komen of niet. Nu, God is Koning over de geheele aarde, en Hij heeft een openbaring van zijnen wil gegeven gebiedende dat zij doordringen zal tot het oor van oud en jong; en het is opstand (rebellion) tegen Gods regering, en afval van God den Almachtige wanneer een mensch opstaat en zegt: 'Gij moogt dit boek heenzenden in het huisgezin, in de raadszaal, in de biecht-kamer, of in de hofzaal, om bij te zweren; maar in de volksschool zult Gij den Bijbel niet hebben.' De Bijbel, zijnde een goddelijk boek, komende van Gods hand, heeft overal recht en vrijheid, en ik beschouw dit argument voor onwederstaanbaar.

"10. Ik ben tegen de uitwerping, omdat de volksschool eene schepping van het Protestantisme is

"11. Omdat de God des Bijbels dit land onder Zijne bijzondere gunst heeft genomen, en blijkbaar ten doel heeft dat wij een christelijk, Bijbel-lezend volk zouden zijn Onze Vaders, de Hugenoten, de Hollanders, hebben dit land in bezit genomen in den naam van den God des Bijbels. Nu, veronderstel ik kwam in uw huis en ik zeide: 'Ik houd niet van dat boek daar op uwe tafel. Neem het weg, of ik ga weg.' Gij zoudt zeggen: 'Ga weg, als gij wilt.' Ik ben er voor om de grootste vrijheid te geven aan hen die zich wenschen te onttrekken aan onze scholen. Daar is ruimte genoeg voor hen op andere plaatsen. Laat hen gaan naar China, of Indië, Kamschatka, of in eenig land waar de Bijbel nog niet is. Daar kunnen zij volle vrijheid genieten — niemand zal hen storen. Maar, daar de God des Bijbels dit land in bezit genomen heeft voor Zichzelven, zal Hij het hebben, met al onze inrichtingen. Zekerlijk, wij willen de belangrijkste van die allen Hem niet onthouden — de volksschool.

"12. Omdat verstandelijke ontwikkeling zonder zedelijke vorming erger is dan geene ontwikkeling hoege-naamd In den naam van God en van zoo vele christenen als hier tegenwoordig zijn protesteer ik op het plegtigst tegen de uitdrijving van den Bijbel uit de volksschool. Bijbel-vrienden, ontwaakt! Wij slapen, terwijl de vijanden van dit boek over het gansche land zamenzweringen vormen dag en nacht. Weet gij niet dat zij hun doel bereiken door nalatigheid aan onze zijde. Vele godsdienstige tijdschriften zijn reeds overgegaan tot hunne zijde, en vele

Christelijke leeraren hebben zwakke knieën op dat punt. Vrienden Gods, staat op voor uwen Bijbel! 'O, zeggen zij, gij zijt uwen tijd ten achteren. Gij moet gelooven in vooruitgang, gelijk wij. Wij gelooven dat alles vooruitgaat. Die gevoelens die gij voorstaat waren goed voor vroegere tijden, maar niet voor onze dagen.' Ook ik geloof in vooruitgang, maar niet *vooruitgang over een afgrond!* Neemt liever ieder ander boek van de volksschool, dan de Bijbel. Laat liever de cijferkunst varen! onze kinderen kunnen zich behelpen zonder de kunst om hunne aardsche schatten te tellen, maar hoe kunnen zij leven zonder de kennis van de schatten die bij God zijn? Laat liever de aardrijkskunde varen Neen, neen! Houdt den Bijbel in de scholen En terwijl de stemmen des bijgeloofs (en des ongeloofs) roepen: 'Weg met dat Boek! Weg met dat Boek!' verheft gij het hooger en hooger in de achting der kleinen, terwijl gij roept: 'Hoe lief heb ik uwe wet! (Zij is mijne vermakung *den ganschen dag.*)'

"Ik weet niet welken weg anderen zullen inslaan in deze zaak; ik weet niet welke houding andere Kerkgenootschappen zullen aannemen; maar wat mij betreft, — kome wel of wee, kome goedkeuring of bespotting, kome leven of dood. — schrijft mij op, hier en nu, als gezworen, ontogeflijken (uncompromising) vriend des Bijbels. Ik zou mij zelve mijnen voorvaderen onwaardig beschouwen, de Schotsche Covenanters, en de Hollanders, en ik zou verwachten zonder vriend te staan voor den rechterstoel van Christus, indien ik in dit uur, nu Gods woord in gevaar is, mij lafhartig zou gedragen. Moge God de Almachtige de hand verdorren die het waagt den Bijbel van de volksschool weg te nemen en de tong verlammen, die hierop niet durft zeggen,

AMEN!"

DE VRIJE SCHOOL

VOOR 'T KAAPSCHE PARLEMENT

Onrechtvaardig Veroordeeld,

DOOR

S. J. DU TOIT

PAARL

D. F. DU TOIT & Co.

VOORREDE, TEVENS NASCHRIFT,

Dit vlugschrift is door mij geschreven, niet als schoolopziener der Z. A. Republiek, maar als medestrijder voor de Vrije Christelijke School in 't algemeen en voor die in de Kaapkolonie in 't bijzonder.

Dit als voorrede. Nu als Naschrift:—

De wijziging door den heer Hofmeijer in de Schoolwet verkregen, waardoor het godsdienstonderwijs *binnen* de gewone schooluren gebracht wordt, maakt geene verandering in onze bezwaren tegen de Neutrale School, want de godsdienst-kwestie is slechts één onzer vele bezwaren. Die wijziging bewijst bovendien slechts de gegrondheid van dit ons bezwaar, zonder het op te heffen.

Leve de Vrije Christelijke School! — blijve dus onze leuze.

S. J. DU TOIT.

Pretoria, 24 Mei, 1886.

I N H O U D

I. Hoever zijn wij Gevorderd?	143
II. Argumenten voor de Vrije School	150
III. Bezwaren tegen de Vrije School	167
IV. Wat Nu?	184

Hoever zijn wij Gevorderd?

De Vrije Christelijke School heeft reeds eene geschiedenis in Zuid Afrika, inzonderheid in de Kaapkolonie.

Kort van duur, maar toch niet zonder beteekenis is deze geschiedenis.

De bestaande Schoolwet der Kaapkolonie, waaronder staatstoelage aan Scholen wordt verstrekt, werd door het Parlement aangenomen in 1865 . . .

De eerste kampvechter tegen deze wet was de onvergetelijke Van der Lingen, voornamelijk wegens de beperking op het godsdienstig onderwijs. Met groote opofferingen stichtte en onderhield hij het Gymnasium aan de Paarl, ten einde Vrij Christelijk onderwijs te verschaffen niet slechts aan eerstbeginnenden, maar ook en voornamelijk ter wetenschappelijke opleiding van jongelingen die zoowel voor staatsexamens als voor het Admissie Examen tot de Theologische Kweekschool te Stellenbosch zich wenschten te bekwamen.

Zijn tegenstand werd echter doodgezwegen. De heerschende partij, in Kerk en Staat, ging stilweg voort met uit de Staatskas steeds grootere sommen te trekken voor de zoogenaamde Neutrale School.

Als ~~Leer~~ar der Nederd, Gereformeerde Kerk aan de Noorder Paarl, voortbouwende op het fundament door wijlen Ds. van der Lingen gelegd, schreven wij een werkje: *“De Christelijke School in hare Verhouding tot Kerk en Staat.”*

Het godsdienstig bezwaar tegen de bestaande Schoolwet tot uitgangspunt nemende was doel en strekking van dat boekje aan te toonen, dat het niet de roeping van den Staat is te Schoolmeesteren, maar dat het onderwijs volgens de Schrift opgedragen is aan de ouders onder toezicht der Kerk; dus wat nu genoemd wordt: *“Het Vrijwillig Beginsel op de Scholen toegepast.”*

Doodslaan was nu wachtwoord eener machtige oppositie tegen den jongen, onervaren verdediger der Vrije Christelijke School. Inzonderheid het sedert overleden

tijdschrift *Elpis* en de *Zuid Afrikaan* werden overstroomd met ingezonden stukken tegen gemeld boekske, veelal ook persoonlijk tegen den schrijver.

Opmerking verdiende dat geen enkel verdediger der Schoolwet en bestrijder der Vrije Christelijke School zijnen naam onder zijn schrijven durfde plaatsen. Daartoe hadden wij echter aanleiding gegeven door gemeld boekske ook niet onder onzen naam uit te geven, maar slechts als van "Een Leeraar der Nederd. Geref. Kerk."

Dit bemerkende schreven wij een *Repliek* op alle Recencieën van gemeld werkje onder onzen naam, daarin ons bereid verklarende elkeen die onder zijnen naam schreef te woord te staan. Doch nu was het uit. Een doodsch stilzwijgen volgde.

Inmiddels verzezen er Vrije Christelijke Scholen op verschillende plaatsen in de Kaapkolonie, o.a. te Beaufort West, onder de leiding van Ds. W. P. de Villiers. En aldaar werd deze kwestie van zooveel belang geacht, dat Ds. De Villiers en schrijver dezès talrijk geteekende requisities ontvingen om zich verkiesbaar te stellen voor het Parlement, ten einde in 's lands Wetgeving de belangen van het godsdienstig onderwijs te bepleiten en meerdere godsdienstvrijheid voor de Staatsschool te verkrijgen.

Schrijver dezès bedankte, o.a. omdat hij uit beginsel geen verbetering van de Staatsschool wenschte, maar geheele vrijmaking der school van alle Staatsbemoeiing. Ds. De Villiers werd echter verkozen en bepleitte in twee zittingen, met veel talent, de belangen van het Christelijk onderwijs. Helaas, zonder gevolg. Waarop hij bedankte wegens zwakke gezondheids toestand.

Intusschen werd schrijver dezès geroepen tot Schoolopziener in de Z. A. Republiek. Vóór hij deze betrekking, waarin hij alsnog werkzaam is, aanvaardde, kwam hij echter tot eene verstandhouding met de Regering en Wetgeving der Republiek, dat de school alsdan particulier eigendom zoude blijven, terwijl de Staat slechts een pro rato toelage zoude verstrekken aan alle christelijke scholen, die wat 't onderwijs aangaat, beantwoorden aan de eischen der wet, geëvenredigd naar het aantal leerlingen en den graad van het onderwijs, terwijl de Staat slechts ééne school zoude stichten en onderhouden tot opleiding van ambtenaren, welke staatsschool dan ook geheel zonder godsdienstonderwijs zijn zou.

Dit tot rechtvaardiging van het standpunt van schrijver dezès, waartegen nogal eens bezwaar is geopperd door de tegenstanders der Vrije Christelijke School.

Zoodanige regeling zouden wij dan ook reeds lang aan

de Kaapkolonie aanbevolen hebben, kon men aldaar ook een schoolwet invoeren enkel voor de *blanke* bevolking, gelijk alhier. Doch ongelukkig heerscht aldaar de gelijkstelling van blanken en gekleurden, hetgeen alsdan ten nadeele der blanken zoude uitvallen, daar de gekleurden, meer in aantal zijnde, ook meer voor onderwijs uit de schatkist zouden trekken, terwijl zij minder daarin storten.

Het bestaande schoolsysteem ontwikkelde zich intuschen snel in de Kaapkolonie, onder een kostbaar en vrijgevig bestuur. Zendingsscholen voor gekleurden en inboorlingen werden gesticht naast inrichtingen voor lager en hooger onderwijs voor de blanken. De uitgaven klommen jaarlijks. 't School koninkrijk scheen goed en wel gevestigd. Men begon de staatsbanden nauwer te halen. Bijvoorbeeld waar eerst vier uren seculair onderwijs geëischt werd, met vrijlating van één uur voor godsdienstonderwijs buitenaf, werd het getal schooluren nu bepaald op vier-eneen-half, dus slechts een half uur daartoe overlatende. Ja men begon reeds te spreken van "schoolboards" schoolbelasting, schooldwang, enz.

Maar nu nam ook de oppositie toe. Ongeveer £100,000 per jaar voor een onderwijssysteem te besteden, dat slechts één deel der bevolking bevoorreedde, ten koste van een ander deel, en dat in drukkende tijden, dat werd knellend. 't Rapport van wijlen den Inspecteur Generaal Ross toonde bovendien aan dat dit geld grootendeels verkwist werd. De bevoorrechtiging der gekleurde bevolking, daarbij van groote naturellen stammen, ten koste der blanke bevolking, werd eene diepgevoelde grievé. 't Ontwakend nationaliteitsgevoel vond 't bovendien ondragelijk zulke geldsom te besteden feitelijk om onze schooljeugd te ontnationaliseeren en te ontvreemden aan het geslacht hunner vaderen.

Ook de zaden van het vrij Christelijk onderwijs schoten wortel in het hart der bevolking. Vrije Scholen en Kerksscholen werden opgericht.

Doch daarbij bleef het niet. Reeds in 1884 werden talrijk geteekende Memories ingezonden bij het Parlement, vragende het Vrijwillig Beginsel toe te passen op de School, evenals vroeger op de Kerk, d.w.z. dat de Staat opheild met schoolmeesteren, en het onderwijs aan partikulier initiatief overliet.

Dat werd wel niet toegestaan, maar toch begonnen de Wetgevers de noodzakelijkheid in te zien van wat te kalfateren aan de Schoolwet. Hollandsch mag gelijke rechten hebben met Engelsch, waar het Schoolbestuur zulks begeerde. Hierbij zorgde men echter dat Engelsch verplichtend bleef bij de examens, en Hollandsch slechts waar het

verlangd werd, hetgeen natuurlijk bij een reeds lang heerschend Engelsch systeem zeer zelden gebeurde. De Boerenbevolking zal ook mogen profiteeren van de Staatstoelagen, hoewel onder zoodanige bepalingen, dat men er nauwelijks en zeer zelden gebruik van kon maken.

Hiermeê was de bevolking natuurlijk niet tevreden. Men gevoelde dat men als een kind met een zoet koekje gesust werd.

Eén deel der bevolking vergenoegde zich echter alsnog met slechts volkomen gelijke rechten voor de Hollandsche met de Engelsche taal te vorderen. Maar velen eischten niets minder dan geheele vrijmaking der School van alle Staatsbemoeiing.

Deze laatste partij vond uitdrukking van hun gevoelen in eene Memorie van Burgersdorp, bij het Parlement ingezonden in 1885, en aldaar op bekwame wijze voorgedragen door den heer Venter, bijgestaan door de heeren A. B. de Villiers en J. Joubert, begeerende toepassing van het Vrijwillig Beginsel op de Scholen.

Dit verzoek werd wederom afgeslagen, maar niet dan nadat de heer Venter manmoedig verklaard had bij zijn standpunt te zullen blijven volharden.

Wij hebben dus hier een kwestie, die nu voor de Bevolking en de Wetgeving der Kaapkolonie aan de orde zal blijven, totdat de zaak gewonnen is, of gebleken is hopeloos te zijn.

Wij staan hier dus voor een strijd, waarin een ieder partij zal moeten kiezen, en die dus wel eene behoorlijke kennismaking waard is.

Doel van dit boekske is, zoo kort en duidelijk mogelijk uiteen te zetten het *vóór* en het *tegen* van het Vrijwillig Beginsel op de Scholen toegepast.

Reeds is deze kwestie in den laatsten tijd druk besproken in de nieuwsbladen. Een penniestrijd is begonnen tusschen Di. Coetsee en W. P. de Villiers, als voorstanders der Vrije Christelijke School, tegenover Dr. Hofmeyr en Ds. Ross als verdedigers van 't bestaande Schoolstelsel. De Ring van Burgersdorp nam mede de Schoolwet in bescherming, en deed (nogal!) een beroep op de Takken van den Afrikaner Bond, welke echter, zoover wij tot dusver gezien hebben, zich *vóór* het Vrijwillig Beginsel op de Scholen verklaarden.

De kwestie is dus geen onbekende meer. Wij zijn gevorderd. Doch wat ons nu noodig schijnt, en aan welke behoefte wij wenschen te voldoen, is: eene duidelijke blootlegging te geven van den juisten stand der kwestie, en van de argumenten *vóór* en *tegen* de Schoolemanicipatie.

Daartoe nemen wij de behandeling dezer kwestie bij de jongste zitting van het Parlement tot uitgangspunt en grondslag onzer beschouwing, de argumenten aan weerszijden regelende, rangschikkende en toelichtende.

De argumenten vóór de Vrije School ontleenen wij aan de ingediende Memorie, als bevattende de uitgesproken gronden der Memorialisten. En de argumenten der tegenpartij uit de bezwaren, door de woordvoerders in het Parlement aangevoerd, waarop zij het voorstel-Venter hebben verworpen. Hiertegen zal geen der partijen in verzet kunnen komen, alsof hun onrecht geschiedde; want billijk mag men toch veronderstellen dat beide partijen hier hunne beste argumenten hebben gebruikt.

't Debat zelf nemen wij als gerapporteerd in de *Cape Times* van 8 Juli 1885. Hiermede laten wij wel aan de voorstanders der Vrije School niet volle recht wedervaren, daar de argumenten der tegenpartij beter gerapporteerd zijn; doch dit wordt vergoed door de kernachtige opsomming der gronden in de Memorie zelve.

MEMORIE.

“De petitie van de ondergeteekenden, geregistreeerde kiezers, grondeigenaars en inwoners van het Distrikt Albert. Geeft eerbiediglijk te kennen:—

1. — Dat ondergeteekende memorialisten met allen eerbied verzoeken dat het ‘Vrijwillig Beginsel’ ook op de Scholen en Hoogere Inrichtingen van Onderwijs, zooals Colleges, enz., door uw Edel Huis toegepast worde, en dat er voortaan niets meer uitgegeven worde van Staatswege voor het onderwijs-geve, omdat uwe memorialisten van oordeel zijn:—

- a). — Dat de Staat niet verplicht is te zorgen voor het onderwijs-geven en hetzelfde te bekostigen, maar dat elkeen verplicht is zijne eigene belangen in dezen te behartigen en te betalen.
- b). — Dat het tegenwoordig stelsel van Onderwijs, hoe goed ook gemeend, **de buiten-bevolking**, wegens verre afstanden en eigenaardige moeielijkheden, niet kan bevoorrechten. Deze bevolking heeft dus voor een aantal jaren groote sommen gelds moeten opbrengen, voor Scholen en Inrichtingen van Onderwijs waarvan zij geen of betrekkelijk zeer weinig nut kan krijgen. Het kan dus niet zoo billijk en rechtvaardig beschouwd worden dat groote sommen publieke gelden jaarlijks besteed worden ter bevoorrechteling van slechts enkele klassen.
- c). — Dat, zoo het ‘Vrijwillig Stelsel’ aangenomen wordt, de Staat vele duizende ponden kan uitsparen en voor noodiger doeleindes bestemmen, waarvan alle burgers de voordeelen kunnen genieten.
- d). — Dat, zoo de ondersteuning van Staatswege ophoudt, en alle burgers daardoor genoodzaakt worden voor het onderwijs te zorgen, en hetzelfde geheel te bekostigen de belangstelling in het onderwijs toenemen zal, en geregeld zal worden meer overeenkomstig de behoeften van de verschillende klassen der bevolking, en dus van meer praktisch nut zal zijn dan het tegenwoordig stelsel.
- e). — Dat, — hetgeen uwe memorialisten van meer gewicht dan de vorige punten beschouwen, — daar het onderwijs, door den Staat ondersteund, noodwendig onsectarisch en neutraal moet zijn, bestaat er groot gevaar dat de jeugd in de neutrale scholen zonder godsdienstige beginselen opgebracht wordt, hetgeen uwe memorialisten zeer zouden betreuren.

2.—Dat uwe memorialisten met dankbaarheid getuigen van de groote belangstelling, die de Regeering vele jaren voor het onderwijs betoond heeft. In 't bijzonder achten zij het hunnen plicht met innige dankbaarheid te getuigen van de welwillende en bekwame besturing van den tegenwoordigen Superintendent-Generaal van Onderwijs, Dr. Langham Dale, maar om de redenen bovengenoemd, achten zij het noodzakelijk en beter, dat in 't vervolg de Staat niets meer doe voor het onderwijs-geven

3.—Dat uwe memorialisten echter verlangen en het bepaald noodzakelijk achten dat er eene Examineerde Universiteit blijve, en van Staatswege bekostigd worde, opdat er een geheel onafhankelijk en onpartijdig lichaam zij voor het examineren van kandidaten van de verscheidene Inrichtingen van Onderwijs, en voor de toekenning van graden.

4.—Dat uwe memorialisten het noodzakelijk achten dat er ook jaarlijks eene som bepaald worde ter beschikking van den Raad van Universiteit voor eere belooningen, zooals beurzen, enz. Dit zoude het onderwijs aanmoedigen, belooning naar verdiensten geven, en eene heilzame mededinging tusschen de Inrichtingen van Onderwijs teweeg brengen.

5.—Dat uwe memorialisten wenschen te wijzen op het feit dat het 'Vrijwillig Beginsel', eenige jaren geleden toegepast op de Kerken in deze Kolonie, heilzame gevolgen heeft gehad, en overtuigd zijn dat dit ook het geval zal zijn met het onderwijs.

6.—Dat uwe memorialisten dus smeeken dat aan hunne bede gevolg worde gegeven, en vervolgens niets meer van Staatswege voor het onderwijs-geven besteed worde.

En memorialisten zullen blijven bidden.

PLEITREDENEN DER VOORSTANDERS IN 'T PARLEMENT.

Laat ons nu de argumenten voor de Vrije School in geregelde volgorde nader toelichten:—

1. — “*Dat de Staat niet verplicht is te zorgen voor het onderwijs geven en hetzelfde te bekostigen, maar dat elk verplicht is zijne eigene belangen in dezen te behartigen en te betalen.*”

Aldus in die Memorie. Wij zouden dit argument eenigzins anders willen formuleeren; en wel aldus:—

“*Dat het, volgens Natuur en Openbaring, niet de roeping is van den Staat, te zorgen voor het onderwijs der jeugd, maar wel van de ouders, onder toezicht der Kerk.*”

Wij beroepen ons dus hier op een Grondwet, zoowel in de Natuur neergelegd, als in de Openbaring uitgesproken, namelijk dat de ouders geroepen zijn te zorgen voor de opvoeding hunner kinderen.

Zoo is het in de Natuur, zelfs in het *Dierenrijk*. De dieren huren geen onderwijzers, en zenden hunne jongens niet naar leerinrichtingen. Elk ouderenpaar voedt zijne eigene kinderen op, en wel zoodanig dat zij aan hunnen aard en bestemming beantwoorden, zonder af te dalen uit den stand waarin de Schepper hen heeft geplaatst.

En diezelfde eisch wordt in Gods Woord gesteld: dat de ouders hunne kinderen zullen opvoeden. Die zulks nader onderzoeken wil, sla de volgende teksten op:— Gen. 18 : 19; Ex. 12 : 26, 27; — 13 : 14, 15; — Deut. 4 : 9; — 6 : 7, 20—24; 11 : 19—21; — Joz. 4 : 6, 7, 21—24; — 24 : 15; — 1 Kron. 22 : 10—13; — 28 : 9, 10, 20; — 29 : 19; — Ps. 78 : 4—7; — Spr. 4 : 1—4; — 22 : 6, 15; — Ef. 6 : 4; — 2 Tim. 1 : 5; — Hebr. 12 : 7—10.

Maar hierbij voegen wij: “*onder toezicht der Kerk*”. Aan de Kerk toch is het toezicht op het onderwijs opgedragen, en niet aan den Staat, volgens Gods Woord.

Toen Christus Simon Petrus, en in hem als vertegenwoordiger alle zijne heilgezanten, in het apostolisch ambt bevestigde, gebod Hij hem *eerst*: “Weid Mijne Lammen”, en *daarna*: “Hoed Mijne Schapen”, (Joh. 21 : 15—17). Zoodat de plicht van den leeraar in de eerste plaats is, toezicht te hebben op het onderwijs der jeugd. En henen gaande, gebod de Heiland Zijne discipelen: “Gaaf dan

henen, *onderwijst* (of maakt tot leerlingen) alle volkeren", (Matth. 28 : 19).

Deze roeping verstonden de apostelen maar al te wel; van daar dat de eerste vervolging tegen hen ontstond, niet zoo zeer omdat zij wonderteekenen deden, maar omdat zij het volk *leerden*" (Hand. 4 : 2).

Wij vinden dan ook in de apostolische gemeenten dat de "*leeraars*," of liever onderwijzers, een afzonderlijk ambt hadden. (Zie Hand. 13 : 1; — 1 Cor. 12 : 38, 39; — Ef. 4 : 11; — 1 Tim. 2 : 7; — 2 Tim. 1 : 11; — 4 : 3; — Hebr. 5 : 12; — Jac. 3 : 1). En het "*leeren*," of onderwijs geven vinden wij op verschillende plaatsen van het N. T. als eene afzonderlijke bediening, onderscheiden van het predik ambt (o.a. Hand. 5 : 42; — 11 : 26; 15 : 1, 35; — 18; 11, 25; — 20 : 20; — 21 : 21, 28; — 28 : 31; — Col. 1 : 28; — 1 Tim. 2 : 12; — 4 : 11; — 2 Tim. 2 : 2, 24). Paulus zelf was onderwijzer "in de school van zekeren Tyrannus, twee jaren lang." (Hand. 20 : 9, 10).

Dienovereenkomstig was de Kerk gedurende alle eeuwen van haar bestaan de onderwijzeres der volken, gelijk Dr. Bronsveld (Stemmen voor Waarheid en Vrede, 1871, bl. 840) zeer terecht aanmerkt: "Tot heden is de beschaving altijd de Kerk op den voet gevolgd. Eeuwen lang heeft de Kerk de volkeren onderwezen, en aan meer dan één kerkelijk man komt de eernaam toe van onderwijzer des vaderlands."

En mogen wij hier eene bladzijde overschrijven uit ons vroeger uitgegeven werkje: "De Schristelijke School." bl. 4:—

Toen God de wijsheid dezer wereld tot dwaasheid maakt had (1 Cor. 1 : 20); toe Griekenlands wijsgeerige scholen aan de eene zijde tot dierlijk Sensualisme en Epicureïsme en aan de andere zijde tot algeheele Scepticisme en Pyrronisme ontaard was; wie heeft toen weêr de fakkel der wetenschap omhoog geheven? Was het niet de kerk van Christus? — En toen in de donkere Middeleeuwen, woeste horden barbaren geheel Europa overstroomden, en alle kunst en wetenschap gevaar liep van geheel vernietigd te worden, wie heeft toen zorg gedragen, dat het gekrookte riet der wetenschap niet verbroken en de rookende vlaswiek der beschaving niet uitgebluscht werd? Immers de kerk van Christus! — Wie heeft ons de oude handschriften der klassieke schrijvers, enz. bewaard? Wie leverde ons de schatten der wetenschap van de oude wereld? Wie anders dan de verachte kloosters van de kerk van Christus! . . . En is het dan niet snood on dankbaar wanneer in onze dagen de zoogenaamde wetenschap hare moeder, op wier arm zij door zoo vele gevaren gedra-

gen en aan wier borst zij zoo vele eeuwen gezoogd werd, schaamteloos in het aangezicht slaat en zegt: "Ik heb u niet meer noodig! — Van u wil ik niet meer leeren; — Ik ben u ontwassen!!!"

"Waarlijk, tot zulk een schandaad was geen der verledene eeuwen in staat; zij moest bewaard blijven voor onze anti-christelijke negentiende eeuw. Zulk een monster kon niet anders geboren worden dan uit de ongoddelijke Revolutie, gelijk wij later opzettelijk zullen aantoonen. Nu is het dat men het goddelijk recht der kerk, haar door haar hoofd gegeven, stoutweg miskent, namelijk om het onderwijs in hare handen te hebben. Met Godvergeten hand ontnemt men haar dat recht en geeft het aan den Staat!"

Dat bij name onze Gereformeerde Kerk in vorige dagen het zich ten plicht gesteld te waken over het onderwijs, heeft Ds. J. Lion Cachet nog onlangs aangetoond uit officieele bescheiden, welke wij hier overnemen:—

Synode Dordrecht. Art. XXII (1574):

"Dewijl dat tot den dienst den Kerken en Politien goede scholen grootelijks van noode zijn, en hier en tegen quade scholen grootelijks schaden, zoo zullen de Kerken Dienaars van alle Classen, vooreerst zorg dragen, op welke plaatsen Scholen en Schoolmeesters behoeven te wezen Ten lesten zullen zij verzorgen, dat de schoolmeesters de belydinge des geloofs onderschrijven en zich der Discipline onderwerpen; ook mede den Cathegismus en andere dingen (die der jeugd nut zijn) leeren. En zoo daar eenige schoolmeesters waren, die dit niet doen en wilden, soo sullen de Kerken Dienaars de Overheit bidden, datse geweert of afgeset worden. En zoo de Dienaren eenige van deze voorverhaalde dingen, van de Overheid harer plaatsen niet verkrygen kunnen, soo sullen zij 't by de Hooge Overheid aansoeken, en de sake voortdryven."

Synode Dordrecht 1578. Art. 47:

"Men sal arbeiden dat overal scholen opgericht worden, in dewelke de kinderen niet alleen in spraak en konsten, maar ook voornamelyk in den Christelyken Cathegismus onderwezen, en tot de Predikatiën geleid worden."

Synode Middelburg 1581. Art. 37:

"De Dienaren des Woords en de schoolmeesters sullen de Belydenis des Geloofs der Nederlandsche Kerken onderteekenen."

Synode 's Gravenhage 1586. Art. 48:

"Insgelyks zullen ook de schoolmeesters gehouden zyn, de artikelen als boven, of in de plaatse van dien den Christelyke Cathegismus te onderteekenen."

Synode Dordrecht 1618—1619. Art. 21 en 54.

“De Kerkraden zullen alomme toezien, dat er goede schoolmeesters zijn, die niet alleen de kinderen leeren lezen, schrijven, spraken en vrye konsten, maar ook dezelve in der Godzaligheid en in den Cathechismus onderwyzen.”

“Insgelyks zullen ook de schoolmeesters gehouden zyn: de artikelen als boven, of in de plaats van dien den Christelyken Cathegismus onderteekenen.”

Die Fransche Kerk besloot als volgt:

Hoofdstuk II. Art. 1 en 2.

“De Kerken (gemeenten) zullen haar uiterste best doen, om scholen op te richten, en bevel geven dat de jeugd worde onderwezen.”

“De opzieners en schoolmeesters zullen de belydenis des geloofs en de Kerkelijke discipline onderteekenen, en de steden en Kerken (gemeenten) zullen geen onderwijzer ontvangen zonder toestemming van den kerkeraad der plaats.”

Wat de Schotsche Kerk aangaat, kan ik, daar ik op dit oogenblik de reglementen niet bezit, alleen een uittreksel geven uit: “Encyclopædia Britannica.” Deel XIX, pag. 801 (uitgave 1859).

“... Het was in 1695, dat de beroemde wet van Willem en Maria doorging, die het fundament is van het tegenwoordige parochiaal stelsel. De wet bepaalt: “Dat er een school gesticht en een schoolmeester aangesteld worde in elke parochie met *advies van den Kerkeraad* (presbytery).

De Ned. Ger. Kerk in de Kaapkolonie heeft in dezen hare roeping erkend en uitgesproken in Art. 88 harer Wetten en Bepalingen, aldus luidende:—

“Het behoort tot de roeping van de Kerk en van hare Besturen in het algemeen en van den Kerkeraad en de gemeenteleden in het bijzonder, het onderwijs der jeugd met allen ernst en ijver in Christelijken zin te behartigen,”

Alsmede onder de Bepalingen en Aanteekeningen der Algemeene Kerkvergadering, XV:

“Door de Synode wordt ten sterkste aanbevolen, dat in iedere gemeente ten minste één dagschool zal bestaan, onder toezigt van den Kerkeraad, waarin aan kinderen van Lidmaten en anderen, die zulks mogen begeeren, onderwijs, en wel voornamelijk in de leer onzer Kerk, worde gegeven — 1852.”

En verder door een Synodale Schoolcommissie, met een Superintendent van Onderwijs, aan te stellen (Art. 89), behoorlijke instructie (Art. 90—101); door in elken Ring

een Schoolinspector te benoemen onder behoorlijke instructie (Art. 102—105); door van elken Kerkeraad jaarlijks een statistieke opgaaf te eischen aangaande het schoolwezen in de gemeente (Art. 106); en door te zorgen dat, om de noodige fondsen hiertoe te vinden, er geregelde collecten, benevens heffingen bij doopen en aanneming, gehouden worden (Art. 107), en dat deze fondsen behoorlijk geadministreerd worden (Art. 108).

Het beginsel dus: dat de ouders te zorgen hebben voor de opvoeding hunner kinderen, onder toezicht der Kerk, vinden wij neergelegd in de Natuur, geleerd in de Schrift, nageleefd door de Kerk van alle eeuwen, bekrachtigd door de Gereformeerde vaders, en erkend door de Ned. Ger. Kerk in de Kaapkolonie.

2. *De ongelijke Verdeeling der Staatstoelage voor het Onderwijs*, is het tweede argument in de Memorie aangevoerd tegen het bestaande schoolsysteem en voor de vrije school, en wel in dezer voege:—

“Dat het tegenwoordig stelsel van Onderwijs, hoe goed ook gemeend, de *buiten-bevolking*, wegens verre afstanden en eigenaardige moeilijkheden, niet kan bevoor-rechten. Deze bevolking heeft dus voor een aantal jaren groote sommen gelds moeten opbrengen voor scholen en inrichtingen van onderwijs, waarvan zij *geen of betrekkelijk zeer weinig nut* kan krijgen. Het kan dus niet zoo billijk en rechtvaardig beschouwd worden dat groote sommen publieke gelden jaarlijks besteed worden ter bevoor-rechting van slechts enkele klassen.”

Ook dit argument zouden wij eenigzins gewijzigd aldus willen formuleeren:

“Dat de ongelijke Verdeeling der Staatstoelagen voor het Onderwijs onder het bestaande schoolsysteem enkele klassen der bevolking bevoor-deelt ten koste van anderen, bijvoorbeeld: de gekleurde bevolking ten koste der blan-ken; de dorpsbewoners ten koste der boerenbevolking; dichtbevolkte distrikten ten koste van dunbevolkte; en inrichtingen van hooger onderwijs ten koste van de lagere volksschool.”

Het zal voorwaar niet moeilijk gaan dit stuk voor stuk met bewijzen te staven.

a. *De gekleurde bevolking wordt bevoor-deeld ten koste der blanken.*

Dit argument werd in het Parlement met bewijzen ge-staafd door den heer A. B. de Villiers in deze voege:—

“Daar bestaan tegenwoordig 520 scholen voor naturel-len en 320 voor blanken, voor welke allen de boeren moeten betalen. De geheele uitgaaf was £100,000, waarvan slechts

£43,000 besteed werd voor blanke kinderen; de rest — £57,000 — was voor naturellen scholen.”

Dit is echter niet geheel juist, gelijk blijkt uit 't schrijven van Ds. W. P. de Villiers tegen Dr. Hofmeijer, waarin aangetoond wordt uit officiële bescheiden, dat uit de Koloniale schatkist betaald werd in 't vorige jaar aan scholen voor blanken £35,146 17s. 6d., en voor gekleurden £42,394 10s. 8d. Nu geeft Ds. de Villiers nog toe dat één vijfde der leerlingen op de Zendingscholen blanke kinderen zijn; en brengt mitsdien £4,000 over van de uitgaven voor gekleurden op die voor blanken, en dan is het eindresultaat, dat aan blanken besteed zoude worden £39,146 en aan gekleurden £38,394.

Maar ook dit geeft nog niet de juiste verhouding. Want voor de administratie van het Departement van Onderwijs, samen met het salaris der inspectoren, word jaarlijks ongeveer £5,000 uitgegeven. Nu verklaart Dr. Dale zelf in zijn jongste Verslag, dat van de schoolgaande kinderen slechts 34 persent blanken en 64 percent gekleurden zijn, zoodat wij ook tweederden van de kosten der administratie op rekening der gekleurden moeten plaatsen, zoodat dan feitelijk aan het onderwijs der gekleurde bevolking jaarlijks te koste gelegd wordt £41,728 tegen £40,812 aan de blanke bevolking.

Bedenkt men nu hoeveel meer de blanke bevolking in de Staatskas storten moet, dan is het een schreuwend onrecht dat de gekleurde bevolking meer daaruit trekt. En een onrecht dat nog steeds grooter en grooter wordt, want jaarlijks neemt het bedrag dat de gekleurde bevolking trekt toe in verhouding tot hetgeen door de blanken genoten wordt.

En dit onrecht wordt nog te drukkender voor de groote massa der blanke bevolking, aangezien de kleinere helft der schooltoelagen welken den blanken ten deel valt wederom aan een zeer gering gedeelte der blanke bevolking ten nutte komt. Deze is de tweede, niet minder diep gevoelde grievige tegen de ongelijkmatige verdeling der staatstoelagen voor 't onderwijs.

b. De Dorpsbewoners en stedelingen worden bevoordeld ten koste der Boerenbevolking.

De heer Venter stelde dit punt op den voorgrond in het Parlement. Jammer dat zijne rede niet beter gerapporteerd is. 't Volgende wordt meegedeeld als door hem gesproken op dit punt:—

“De boeren zijn de grootste belastingbetalers en zij trekken het minste voordeel van Gouvernementsscholen. Kinderen van 7 jaren oud worden opgeveed in deze scho-

len, terwijl boerenkinderen van 12 of 18 jaar oud onvermijdelijk ingesloten worden van deelname in deze toelagen; en toch moeten de ouders dezer laatste kinderen niettemin betalen voor de oprichting der scholen. De heer Venter las menigvuldige uittreksels uit nieuwsbladen enz., aantoonende de ongelijke verdeeling der schooltoelagen en het grooter bedrag dat de boeren moesten betalen voor deze scholen in betrekking tot het gering voordeel dat zij daarvan trokken.”

Dit bezwaar wordt door Ds. Coetsee aldus opgehelderd in een zijner brieven door het district Albert tot voorbeeld te nemen:—

Volgens “Saul Solomon’s South African Directory” 1883—1884 telt het district Albert 6140 Europeanen, van welke 555 in het dorp wonen. De bevolking van het district is dus 5590 en van het dorp 555. Gesteld nu, dat die getallen ons zoovele huisgezinnen voorstellen en dat in elk huisgezin de geringe hoeveelheid artikelen door ons bovengenoemd gebruikt wordt, dan vinden wij, dat door de buitenbevolking aan indirecte belasting, alleen voor de genoemde artikelen, opgebracht wordt voor de schatkist de som van £33,540, terwijl door de dorpsbewoners slechts opgebracht wordt de som van £3,330. Van het dorp zijn er 60 á 70 kinderen op school tegen 7 van het district

c. Dicht bevolkte districten worden bevoordeeld ten koste van dunbevolkte.

Zoo krijgt bijv.:—

Kaapstad en District	£7,100	
Stellenbosch	3,076	
Paarl	3,635	waarvan
Wellington alleen ongeveer ..	2,000	
Calvinia	554	
Clanwilliam	623	
Victoria West	300	
Fraserburg	210	

In die dun bevolkte districten nu moeten de ouders tegen groot opofferingen hunne kinderen voor eigen rekening laten onderwijzen. Ongeveer £100 per jaar moet de huisvader betalen voor een huisonderwijzer, en dan nog vrije inwoning daarbij verschaffen. En dan nog een kostbaar staatssysteem helpen bekostigen, voor directe en indirecte belastingen, ten einde de bevolking van dichtbevolkte districten, die reeds in een gunstiger positie verkeerd, nog meer te bevoordeelen. Indien nu het Vrije Beginsel op de school werd toegepast, dan zou de nabij elkaar wonende nog gemakkelijker zamen een onderwijzer kunnen huren voor hunne kinderen; dat ware een onvermijdelijk kwaad.

Doch dat zou zoo grievend niet zijn als nu de minderbevoorrechten bovendien nog grootere sommen betalen moeten ten einde de meerbevoorrechten nog verder te begunstigen. En nog grooter wordt het onrecht wanneer wij bedenken dat daardoor ouders uit minder bevoorrechte districten hunne kinderen naar kostscholen in de meer bevoorrechten moeten zenden; zoodat bijv. Stellenbosch en Wellington geacht kunnen worden elk ruim een 200 kostleerlingen van elders te hebben, die tegen de lage prys van £36 per kostleerling aan elk dezer plaatsen een bijkomend inkomen van over de £7000 per jaar geeft.

d. Inrichting van hooger onderwijs worden bevoordeeld ten koste der lagere volksschool.

Dit blijkt duidelijk uit het rapport van den Superintendent Generaal van educatie, in 1885 aan het Parlement voorgelegd. Volgens dat rapport wordt van Regeerings wege jaarlijks £13 14s. 7d. betaald voor elk student in Colleges onder de Acte voor het Hooger Onderwijs, tegenover slechts £2 6s. 7½d. voor elken leerling, die lager Onderwijs ontvangt.

En wat is wederom het gevolg hiervan? Dat de boer, uit zijn schamel inkomen van dikwijls niet meer dan £50 à £75 per jaar de studie moet helpen bekostigen van dat kleine aantal jongelieden die opgeleid worden voor staatsdienst of ander ambten en betrekkingen waaruit zij later tot £1000 à £1500, en meer, per jaar trekken. Wij meenen dat op dit punt tot heden niet genoegzaam is gelet. Wij moeten ons dikwijls bejammeren om in deze drukke tijden den armen landman het brood haast uit den mond van vrouw en kinderen te zien nemen, ten einde de hooge staatsbelastingen te betalen. En wat wordt daarmee gedaan? Benevens eene kostbare administratie worden eenige weinige jongelieden, meest van rijke ouders, daaruit in weelde en hoogmoed opgeleid tot winstgevende betrekkingen, waaruit zij later overdadiglijk leven, met meerdere afpersing mogelijk nog van den reeds gedrukten boer, die reeds zijne bespaarpenningen moest bijleggen om hen te doen opleiden. Wie denkt dat door, zonder zich gegriefd te gevoelen over zulk schreeuwend onrecht?

Moet men, de voorgaande bezwaren tegen de ongelijke en onrechtmatige verdeling der staatstoelagen voor onderwijsdoeleindes overwegende, niet erkennen dat deze grieven nog veel te zwak uitgedrukt staat in de memorie?

3. GELD BESPAREN VOOR NUTTIGE DOELEINDES IN 'T ALGEMEEN BELANG

is het derde argument in de Memorie vermeld en wel in dezer voege: —

“Dat zoo het Vrijwillig Beginsel aangenomen wordt,
“de Staat vele duizende ponden kan besparen, en
“voor noodiger doeleindes kan bestemmen, waar-
“van alle burgers de voordeelen kunnen genieten.”

Dat de ongeveer £100,000, jaarlijks voor onderwijs uitgegeven, grootendeels als verspild moet beschouwd worden, zal niemand betwijfelen die het rapport van wijlen Inspecteur-Generaal, Dr. Ross gelezen heeft. Dit rapport nu in 't Hollandsch verkrijgbaar gesteld, en dikwijls reeds aangehaald zijnde, achten wij het niet noodig daarvan alhier uittreksels te geven.

Maar het Rapport van den Superintendent van Onderwijs, Dr. Dale, luidt niet veel gunstiger. In zijn drie maandelijksch rapport, over de maanden April—Juni 1885, toch vinden wij: dat er van 10,212 leerlingen die onder inspectie kwamen, 5060 minder wisten dan vereischt wordt om gerangschikt te worden onder Standaard I; dus ongeveer de helft der leerlingen kunnen nog niet eens onder eenig Standaard geplaatst worden. En met die overige helft staat het ook al niet te best. Niet minder dan 1708 leerlingen worden gerangschikt onder Standaard 1, en 1464 onder Standaard II; daartegen vinden wij onder Standaard III en IV respectievelijk 427 en 280 leerlingen.

Maar zie de lezer nu eens hoe laag die Standaarden zijn:—

I.—*Lezen*: Verhaal in woorden van één lettergreep. *Schrijven*: Op de lei cijfers en woorden van één lettergreep. *Cijferkunde*: Eenvoudig optellen en Multiplicatie tafel tot 6 maal 12.

II.—*Lezen*: Verhaal uit een elementair leesboek. *Schrijven*: Korte zinnen dictaat, en stukjes uit een gedrukt boek afschrijven. *Cijferkunde*: Eenig voorbeeld in eenvoudige Regels, zoover als Korte Deeling.

III.—*Lezen*: Eenig gewoon verhaal. *Schrijven*: Eenig gewoon passage langzaam gedicteerd. *Cijferkunst*: Lange Deeling en samengestelde Regels (geld). Aardrijkskunde (ontrekken van).

IV.—*Lezen*: Eenig gewoon verhaal vlug en goed. *Schrijven*: Gemakkelijk dictaat. *Cijferkunst*: Praktijk, Enkele Regel van Drieën en Gewone Breuken (elementaire voorbeelden). Algemeene Aardrijkskunde, Beginselen van Spraakkunst, Rededeelen, Samenstelling van een Zin.

V.—Gewone en Tiendeelige Breuken in toevoeging tot de tegenwoordige onderwerpen.

En in zijn vorige Jaarverslag zegt de Superintendent: “21,662 kinderen werden gerapporteerd als kleine kinder-

tjies (infants) en anderen beneden eenigen Standaard"; 21,662 van de 39,771; dus 1777 meer dan de helft der scholieren.

En geen wonder dat de armoedige resultaten geplaatst tegenover de enorme geldsommen zoo onbevredigend zijn. Want gouvernementswerk is altoos kostbaarder dan particulierwerk. En temeer onder het systeem van vaste salarissen aan de onderwijzers uit te betalen, of het werk al behoorlijke uitkomsten levert of niet.

Ja, gewis, indien de ouders zelf de onderwijzers uit eigen zak moesten betalen, meer dan de helft der scholieren zouden niet immer met het a b c en streepjes maken bezig zijn.

Of met andere woorden, wanneer het onderwijs der schooljeugd in de Kaapkolonie uit particuliere beurs betaald werd, er zou voor £25,000 of £30,000 evenveel zool niet meer werkelijk geleerd worden dan nu voor £100,000 uit de allemans-staatskas.

Of neem het schoolbezoek. In zijn laatste jaarverslag rapporteer Dr. Dale: dat het aantal Leerlingen op de boeken, van 1049 scholen, gedurende het jaar een totaal van 78,037 heeft bedragen, maar dat de gemiddelde opkomst daarvan 39,102 was, dus ongeveer de helft waren maar geregelde schoolbezoekers. 52,762 Leerlingen figureerden op de boeken der scholen die bezocht werden door de Schoolinspecteurs, en daarvan waren slechts 39,771 tegenwoordig op den dag der inspectie.

Dus ongeveer de helft der leerlingen voor welke de Regeering betaald bezoeken geregeld de school en van die dan nog ongeveer de helft beneden eenige Standaard! Heeft dan de Memorie niet het recht om van geldbesparing te spreken?

4. MEERDERE BELANGSTELLING IN HET ONDERWIJS,

als gevolg der toepassing van 't Vrijwillig Beginsel op de scholen is een vierde argument in de Memorie aangevoerd, in dezer voege:—

“Dat zoo de ondersteuning van Staatswege ophoudt, en alle burgers daardoor genoodzaakt worden voor het onderwijs te zorgen, en hetzelfde geheel te bekostigen, de belangstelling in het onderwijs toenemen zal, en geregeld zal worden meer overeenkomstig de behoeften van de verschillende klassen der bevolking, en dus van meer praktisch nut zal zijn dan het tegenwoordig stelsel.”

Ook dit argument is zelf klaarblijkelijk en onomstootelijk, gestaafd door rede en ervaring.

Of is het niet een algemeen erkend beginsel, dat weinig prijs gesteld wordt op hetgeen ons zoo gemakkelijk ten

deel valt, terwijl wij daarentegen hoog achten en te meer waardeeren, wat wij met moeite en opoffering verkrijgen?

En dit beginsel werd toch zoo duidelijk gestaafd door de ervaring in de toepassing van het Vrijwillig Beginsel op de Kerk. Wie herinnert zich niet nog levendig dien heeten strijd daartegen. Bij de stembus was hoofvereischte de kerkelijke partij (meestal eenige eisch), dat de kandidaat zich verbinden moest te stemmen tegen het Vrijwillig Beginsel. En welke Kerkman zal nu den vroegeren toestand terug begeeren? Wie druft nu beweerden, dat het Vrijwillig Beginsel de Kerk heeft benadeeld? Integendeel wat toenemende belangstelling aangaat was het de Kerk tot grooten zegen. En welk recht of grond heeft men nu om te beweren, dat het op schoolgebied omgekeerd zal zijn?

't Rapport van wijlen Dr. Ross getuigt ook in dezen ten gunste der Vrije Scholen, zelfs in den ongunstigen toestand waarin zij thans geplaatst zijn tegenover de rijk bezoldigde staatsscholen. Hoeveel te meer mogen wij een toenemende belangstelling en gezonden wedyver verwachten, zoo de school geheel vrij gelaten werd in de handen der burgerij?

En wie durft ontkennen dat de bestaande Staatsschool onverschilligheid kweekt bij de bevolking? Neem slechts het feit van het ongeregeld schoolbezoek der leerlingen. Is dat niet een treurig bewijs van de nalatigheid der ouders? Moesten de ouders zelve scholen oprichten, onderhouden en bekostigen, zij zullen ook hunne kinderen geregelder ter school zenden.

5. HET GODSDIENSTIGE BEZWAAR

wordt in de Memorie het laatst genoemd, hoewel van meer gewicht beschouwd dan de overige bezwaren:—

“Dat hetgeen uwe memorialisten van meer gewicht dan de vorige punten beschouwden, — daar het onderwijs, door den Staat ondersteund, noodwendig onsectarisch en neutraal moet zijn, bestaat er groot gevaar dat de jeugd in die neutrale scholen zonder godsdienstige beginselen opgebracht wordt, hetwelk uwe memorialisten zeer zouden betreuren.”

Vooraf op dit punt werd die strijd tegen de zoogenaamde neutrale staatsschool aangebonden door wijlen Ds. van der Lingen. En in ons werkje “De Christelijke School in Verhouding tot Kerk en Staat,” uitgegeven in 1876, hebben wij mede vooral op dit punt onze bezwaren tegen de bestaande schoolwet uitgesproken, — bezwaren die tot heden nog niet zijn opgelost en welke wij dan ook hier eenigzins verkort overnemen. Na Art. 6 en 7 uit de Schedule te hebben overgenomen, gaven wij “eenige Gevolgtrekkingen hieruit; eenige Bezwaren hiertegen; en eenige Uitvluchten hierop,”

welke thans nog evenzeer van toepassing zijn. Want de zoogenaamde "gewetens-clausule" is nu slechts uit de Schedule genomen en in een voetnoot onderaan geplaatst; en in plaats van 4 uren worden nu 4 *en een half* uren seculair of godsdienstloos onderwijs geëischt. Dus meerdere beperking van het godsdienstig onderwijs is het eenige verschil gedurende de laatste tien jaren in de wet gemaakt op dit punt.

Nemen wij nu uit gemeld werkje over

EENIGE GEVOLGTREKKINGEN HIERUIT:—

1. *De regering vraagt voor de staatstoelage vier uren onderwijs, en niets meer.* Als die vier uren voorbij zijn, dan is de school afgelopen. Als de onderwijzer, met toestemming der direktie, alsdan de school sluit, dan heeft de regering er niets tegen. Wij hebben dus slechts vier, en niet vijf schooluren. Wil men buitenaf slechts één uur in de week afzonderen voor godsdienstig onderwijs, gelijk b.v. op het Gymnasium te Stellenbosch, de regering vindt het niet te weinig. Wil men in het geheel geen uur aan de godsdienst wijden, de regering heeft er niets tegen.

2. *Gedurende die vier uren vraagt de regering bepaald seculair onderwijs, in onderscheiding en met uitsluiting van godsdienstig onderwijs; anders toch was het niet noodig vrij te laten een "afgezonderd" uur daarvoor te nemen.* Godsdienst, Bijbel, Christendom behooren dus gedurende de schooluren niet t'huis in de school. En als er een Mahomedaan of een Jood is die kinderen in die school heeft, en hij zou er over klagen dat gedurende de schooluren de onderwijzer van Christus of den Bijbel gesproken heeft tot stoornis zijner kinderen, dan is, volgens den geest der wet, de superintendent gehouden dat te beletten.

3. *Godsdienst en Christendom zijn dus feitelijk buitengesloten uit onze scholen.* Het is meer een schijn, dan een werkelijk voorrecht wanneer de regering de direktie *vrijlaat* (niet meer) om een afzonderlijk uur, *buiten schooltijd*, voor godsdienstig onderwijs af te zonderen. Immers, de regering kan niet spreken van ons die vrijheid te *geven* in een land waar godsdienstvrijheid heerscht. Wij *hebben* die vrijheid. Zij kan alleen spreken van ons die te *ontnemen*. Maar dat zou dan ook direkte godsdienstvervolging zijn. Wil de regering ons mogelijk in de Schedule leeren, dat zij het recht *heeft* om ons, wanneer zij het goedvindt, onze godsdienstvrijheid te ontnemen? Waarom anders gesproken van één *uur*? Heeft niet de direktie, in medewerking met den onderwijzer, het recht om *twee* of *meer uren*, buiten schooltijd, voor de godsdienst af te zonderen? Dat recht zou zij hebben, *zonder* art. 7 onder Schedule! maar

volgens dat art. heeft zij slechts recht op *een uur en niet meer*. Waarlijk, art. 7 bevat geene *uitbreiding*, maar inderdaad eene *beperving* onzer godsdienstvrijheid. Om het met een voorbeeld te staven. Schrijver dezès heeft eene school gekend waar, buiten den schooltijd, met toestemming der direktie, onderwijns gegeven werd in het *dansen*. Dansen is vrij in ons land gelijk de godsdienst (Zoo echt christelijk toch is onze regering!) De Schedule behoefde dus geene vrijheid daartoe te geven. Elkeen weet dat het vrij is. Maar nu, met *dansen* bepaalde men zich niet tot een *uur*; neen, somtijds nam men *de halve nacht*. Men kon 20 uren nemen als men wilde. Als men slechts de 4 schooluren vrijliet. Zoo zou het ook met het godsdienstig onderwijns zijn, zonder art. 7 onzer Schedule. Nu echter zijn wij door dat art. beperkt tot *een uur* godsdienstig onderwijns en niet meer.

EENIGE BEZWAREN HIERTEGEN :

1. *De grondslag waarop onze scholen gebouwd zijn is dus niet het Christendom, maar humaniteit (menschelijkheid)*. De regering zegt niet: "Wij zijn christenen, onze scholen moeten dus *christelijk* zijn." Neen zij spreekt aldus: "Wij zijn *menschen*, en moeten dus onze scholen op den breeden grondslag der *algemeene humaniteit* bouwen. De Christen moet den Jood of Mahomedaan of Heiden niet hinderen. Daarom moet hij ook niets vooruit hebben." Dit is duidelijk "*een ander fundament leggen*, dan hetgeen gelegd is, hetwelk is Jezus Christus" (1 Cor. 3 : 11.) Het fundament van 't Christendom is niet breed genoeg; daarom een breeder, ruimer (hoewel "*ander*") fundament gelegd. De poort is te eng en de weg te nauw, door Christus aangewezen; daarom een wijder poort en breeder weg gezocht, om met de "*velen*," de groote menigte, te kunnen meelopen. (Matth. 7 : 13, 14.) Datzelfde beginsel vinden wij bij Vrijmetselaars, Deïsten, enz. Het is het groote beginsel van den afval der laatste dagen, namelijk *de mensch in plaats van God*. (2 Thess. 2 : 4.) Men zocht *eenheid, vereeniging*; maar zonder Christus en Christendom. Men zocht eenheid, maar niet volgens de bede van Christus: "Opdat zij allen één zijn (met deze bepaling) gelijk Gij, Vader, in Mij en Ik in U, dat zij ook *in Ons* één zijn (1 Joh. 17 : 21.) Neen dat wil men niet; men wil één zijn IN ZICH ZELVEN, vergegende dat *alle eenheid buiten Christus gezocht zamenspanning en zamenzwering tegen Hem is!* (Psalm 2.)

2. *Krachtens de Schedule zijn onze scholen NIET CHRISTELIJKE, en niet slechts NIET-SEKTARISCHE scholen*. Wel noemt men ze *niet sektarische*; maar die naam is bedrog. Men wil daarmede de onkundigen zand in de oogen strooien. De duivel bedient zich van de taal even goed als van den

Bijbel. Wat de Schedule wil is niet dat de eene *christen* den andere niet hinderen zal; niet dat het eene christelijke kerkgenootschap het andere niet in den weg zal staan, omdat er volgens Gereformeerd of Luthersch leerbegrip onderwijs gegeven wordt. Dan zouden onze scholen *niet-sektarische* zijn, en dan zouden wij de eerste zijn om dat toe te juichen. Wij begeeren van de zijde van den Staat *niet-sektarische* scholen. Laat men alle Lutherse en Gereformeerde en Wesleyaansche, enz. leerboeken uit de scholen wegnemen. Als men ons maar den dierbaren Bijbel, als men ons maar den eenigen Zaligmaker Jezus Christus wil laten behouden! (Hoe dikwijls moeten wij dit zeggen? Maar daarvoor te pleiten zal ons nooit verdrieten — al stonden wij ook op brandstapel of moordschavot!) Onze Bijbel is toch niet sektarisch? onze Zaligmaker is toch niet eene kerkelijke Partijganger! Laat ons die behouden, bidden wij. Dan zijn onze scholen *niet-sektarische* en toch *Christelijke*.

Wij zeggen met Dr. CUMMING: “Ik begeer niet, dat bloot sektarische godsdienst zal geleerd worden; laat den Bijbel *het* schoolboek wezen, en ik ben tevreden; laat den Bijbel het groote richtsnoer wezen in de school, en het schijnt mij genoeg te zijn.”

Maar neen, dat is niet wat men begeert. De Schedule wil dat de Christen den *Jood* en *Mahomedaan* niet hinderen zal. Daarom dat zij niet slechts Luther en Calvijn, maar Christus van de scholen verbant. Het is dus klaar als de zon aan den hemel — zoo men slechts een oog heeft om te zien en een oor om te hooren en een hart om te verstaan — het woord is bedrog, het woord is een leugen: onze scholen zijn in plaats van *niet-sektarische*, NIET CHRISTELIJKE. Want dat is juist het doel: Christen en Mahomedaan moeten naast elkaar zitten, en de een niets boven den ander hebben. Wij kunnen dus onze scholen evenmin *Christelijke* als *Mahomedaansche* scholen noemen. BILDERLIJK heeft gelijk:

“De zaak is 't Bijbelwoord allengskens uit te vegen!

Of — JEZUS moet er uit, en *Socrates* daar in.

3. NIET CHRISTELIJKE scholen in den boezem eener *Christelijke* maatschappij, zijn ANTI-CHRISTELIJKE scholen. Of kan men in eene Christelijke samenleving niet Christelijke scholen hebben, die niet reeds daardoor anti-christelijke zijn? Onmogelijk. De heiden die nooit van Christus gehoord heeft kan *onchristelijk* zijn, zonder daarom nog *anti-christelijk* te worden. Maar kan de Christen dat wel? Neen, Christus heeft te duidelijk gezegd: “Die niet met mij is, die is tegen mij; die niet vergadert, die verstroot.” (Mat. 13 : 30; Luk. 11 : 23). Tegenover Hem “*belijden*” voor de menschen stelt Hij Hem “verloochenen;” Hij kent

geen neutralen middenweg. (Mat. 10 : 32, 33; Luk. 12 : 8, 9) Christus niet belijden in alles, is voor den Christen reeds Hem verloochenen. De vreemdeling te Jeruzalem moge zeggen van den Christus: "Ik ken dien mensch niet;" zonder daardoor Hem te verwerpen; maar als Simon Petrus dat woord uitspreekt, is dat reeds een verwerpen van den Christus dien hij behoort te belijden. En als God ons dan Christus zendt om als Profeet ons te leeren, en wij zeggen in onze scholen: "Neen, wij willen niet van Hem, maar van de wereld leeren;" is dat niet Christus-verwerping? Als Christus, ook als Profeet, zegt: "Laat de kinderkens tot MIJ komen, opdat Ik hen onderwijze," en wij antwoorden: "Neen, in de kerk willen wij u hebben; maar weg uit de school! Hier hebben wij andere meesters, die geleerder en wijzer zijn dan gij!" is dat niet de snoodste Christus-verwerping? Ja, indien ergens, hier is het woord van HUYGENS op zijne plaats:—

"Wij waren graag *neutraal*, gelijk 't de wereld noemt;
Maar dat is slechts de zaak verbloemd.
Daar helpt geen wispelturig praten;
God moet men, of de wereld haten."

4. *De Schedule scheidt wetenschap en godsdienst, verstand en hart, die volgens Gods woord niet te scheiden zijn.* Zelfs waar men, op zijn best genomen, regelmatig een uur buiten schooltijd afzonderd voor godsdienstig onderwijs, daar treft ons nog dit bezwaar. "In den Bijbel wordt doorgaans, zegt HAGENBACH,* het verstand te gelijk genaamd met: wijsheid, tucht, godsvrucht: Spr. 1 : 2; 10 : 13; 14 : 33; 16 : 21; 17 : 24; Job 28 : 28. "In de vreeze des Heeren is wijsheid, het kwade te laten is verstand." Paulus vermaant de Christenen, Ef. 5 : 17, verstandig te worden, "te verstaan welke de wil des Heeren zij"; zij moesten kinderen worden in de boosheid, niet in het verstand, 1 Cor. 14 : 20." Wij voegen hier nog bij: "De vreeze des Heeren (het wezen der godsdienst onder het O.T.) is het beginsel der wijsheid, enz. (Ps. 111 : 10.) "De vreeze des Heeren is het beginsel der wetenschap." (Spr. 1 : 7.) Salomo bad God om "een verstandig hart," niet *hoofd* (1 Kon. 3 : 9,) en "die zaak was goed in de oogen des Heeren" (vs. 10).

5.—*De Schedule verbant niet slechts de Christelijke LEER maar ook de Christelijke TUCHT van de scholen.* Moet Christen en Jood, enz., gelijk staan in de school, dan spreekt het van zelf dat, volgens dit beginsel, de onderwijzer de kinderen niet christelijk durft vermanen. De Jood zal zeggen: "Ik wil van den gehaten Nazarener niet hooren, en als gij niet dadelijk van hem zwijgt, zal ik u tot zwijgen dwingen. Gij moogt mij hier niet met uw Christendom lastig vallen." Mag nu de onderwijzer niet de Christelijke

tucht en Christelijke vermaning gebruiken, welken prikkel houdt hij dan nog over?

De prikkel der eerzucht. De meeste examens — al die prijsuitdeelingen met vleiende lofspraken gepaard, het uitreiken van kaarten, enz., waartoe dienen zij anders dan om vroeg reeds de hoogmoed in het jeugdigh hart in te planten? ! Ach, en 't is er reeds zoo vroeg in!

Vrees: Hij moet, hoe zwaar het hem ook valle, het kind straffen, waar eene Christelijke vermaning heilzamer zou zijn. Schrijver dezes werd als kind, wanneer hij misdeed, door zijn vader stilweg in de kamer genomen, — daar werd hij vermaand, — daar werd met hem gebeden. En waarlijk, het viel hem zwaarder dan de hardste kastijding zou zijn. Maar het had ook een veel betere uitwerking. Tot nu toe kan hij het nog niet vergeten. Ongelukkige onderwijzer echter, die niet het recht heeft tot het kind te zeggen: “Mijn kind, de liefde van Christus dringt mij,” en met het kind te bidden. En wat heeft de onderwijzer daarvoor in de plaats? Hij moet het kind door een ijzeren vrees dwingen.

Ziedaar dan waartoe men gedwongen wordt, nu men de Christelijke *tucht*, zamen met de Christelijke *leer*, uit de school heeft gebannen! De liefde van Christus is niet de drang in de school. In de plaats daarvan *hoogmoed* en *vrees*, juist de heerschende beginselen in den gevallen mensch. *Hoogmoed* deed hen eten van den boom der kennis, (zoo in het Paradijs: zoo in de niet-christelijke scholen!) en de *vrees* drijft hem dan nog verder weg uit Gods tegenwoordigheid.

6. — *De Schedule ondermijnt de Wetenschap zelve.* Kennis zonder godsdienst, wetenschap zonder den Bijbel, is een gebouw zonder fundament.

Dit laatste bezwaar werd door ons eenigzins uitvoerig ontwikkeld in gemeld werkje, aantoonende hoe het den onderwijzer in de zoogenaamde neutrale school, bij 't onderwijs in Geschiedenis, Aardrijkskunde, Natuurkunde, enz., aan het ware fundament ontbreekt. Doch het zou ons te ver voeren zulks hier over te nemen. Ook is hierop sedert reeds menigvuldig gewezen. Liever voegen wij hier nog bij: —

6. — HET NATIONAAL BEZWAAR

tegen de bestaande Staatsschool. De Engelsche Staatsschool, (want Engelsch was de Staatsschool in de Kolonie, en Engelsch is ze nog, voor ruim drie-vierden), is de dood voor onze jonge nationaliteit. Maar nu kan men iemand op meer dan ééne wijze dooden. Men kan hem een dolk in het hart stooten; dat was de aanslag tegen onze nationaliteit in den

oorlog tegen Transvaal. Dan kan men iemand laten doodbloeden, door hem een slagader te openen; in dezen zijn er aanslagen genoeg tegen onze jonge natie, door afsnijding der bronnen onzer volkswelvaart, en stremming van de ontwikkeling onzer hulpbronnen en industrieën. Doch men kan ook iemand dooden met een langzaam werkend vergift, dat hem ongemerkt zijn levenssappen verteert en zijne krachten ondermijnt; deze schijnt ons de strekking der Staatsschool te zijn, inzonderheid der kostscholen, waarvoor het volk nog bovendien zulke zware offers moet brengen, tot ondermijning onzer nationaliteit. Is dat geen gedwongen zelfmoord?

Of zeggen we te veel; spreken we te sterk? Laat dan de feiten spreken!

“’t Medium van onderwijs zal zijn de Engelsche taal.” Zoo stond het in die Schoolwet van een volk, dat voor ruim drie-vijfden die taal niet spreekt, maar wel het Kaapsch-Hollandsch of Afrikaansch-Hollandsch. Een geestelijk dwangjuk erger dan Ahasveros zijne 127 onderhoorige landschappen oplegde; erger dan de Romeinen van hunne wingewesten eischten; erger dan zelfs het half-barbaarsche Rusland doet.

“Maar hierin is verbetering aangebracht; waar de ouders en de schoolbesturen zulks begeeren, mag nu ook de Hollandsche taal als onderwijstaal in de school gebezigd worden.” Zoo spreekt de tegenstander. We zeggen: Ja, maar wat heeft het ons gekost om u tot de erkenning en gedeeltelijke herstelling van dit onrecht te brengen? — En wat hebben we nu nog met al ons zwoegen verkregen?

Dat gij uw Engelsch systeem eerst vast hebt doen wortelen. Dat alle leerinrichtingen waarin jongelieden, en vooral jonge dochters, worden opgeleid als ons toekomstig onderwijzerspersoneel, geheel op Engelsche leest zijn geschoeid. Dat Engelsch bovendien verplichtend is bij alle Gouvernements examens, en Hollandsch optioneel, zoodat een zeer klein aantal in de volkstaal hun examen afleggen. Dat gij een volmaakt systeem van schoolboeken, schoolkaarten, schoolschriften, en alle schoolbehoefden, in de Engelsche taal reeds ingevoerd, hebt. Dat gij de bestaande onderwijzers, schoolbestuurders en scholieren reeds verwend en verlekkerd hebt op ’t Engelsch. Enz. Enz.

Ziet ge ons nu voor zoo eenvoudig aan, dat we waarlijk zouden gaan gelooven zulk een diep geworteld kwaad te kunnen uitroeien, enkel met de sobere vergunning: Waar ouders en schoolbestuurders zulks wenschen, mag de Hollandsche taal ook als medium gebezigd worden? !

Maar ’t kwaad zit nog dieper. Engeland heeft ons niet slechts zijne taal opgedrongen in onze scholen, maar heel

zijn oppervlakkig eenzijdig *onderwijssysteem*. "History of England" moesten onze kinderen leeren, in plaats van onze Vaderlandsche geschiedenis. De Koningen van Engeland en hunne geslachtsregisters moesten onze kinderen kennen, al wisten zij niet wie Gouverneur Rijk van Tulbagh, of Piet Retief, of Andries Pretorius was. De Counties van Engeland moesten zij op hun vingers kunnen optellen, al wisten zij niet waar Pretoria of Bloemfontein liggen. Want het heerschend beginsel is: Engeland alleen; Engeland alles!

Dat is uwe ergste zonde tegen ons volk, o, misdadig Engeland! dat gij ons scholen hebt gesticht, waarin niet slechts onze Bijbel wordt geweerd, onze Zaligmaker verloochend, maar ook onze nationaliteit wordt ondermijnd en uitgeroeid!

Daarom roept ons volk en zal het blijven roepen: Weg met zulk een schoolsysteem! Wij willen langer geen offers brengen, tot eigen ondergang; — geen hout aandragen voor den brandstapel voor onze nationale toekomst!

III. — ARGUMENTEN TEGEN DE VRIJE SCHOOL.

Nu zullen we de tegenstanders der Vrije School eens aan het woord laten. Hunne beste woordvoerders roepen wij daartoe op: de uitverkoren volksvertegenwoordigers, leden van het Parlement, de landsvaders. En dezen hooren wij aan in 's lands Wetgeving, waar de hoogste en heiligste belangen des volks kunnen verwacht worden, met ernst en waardigheid, grondig besproken en behandeld te worden. Hier mogen we dus rekenen om gezonde mannentaal en krachtige bewijsvoeringen te vernemen.

De heer Venter bepleit de Vrije School in eene rede, waarvan de *Cape Times* het volgende verslag publiceerde: —

De heer Venter stelde voor: "Dit Huis is van gevoelen dat het Vrijwillig Beginsel op Scholen behoort toegepast te worden;" en zeide, dat hij oppositie verwachtte op zijn voorstel, van de leden voor Kaapstad en Victoria Oost, die geobjecteerd hadden tegen de vertaling van het rapport van wijlen den heer Ross. Daarna had hij het rapport gelezen van Dr. Dale, dat in hoofdzaak overeen komt met dat van den heer Ross. De Boeren waren de grootste belastingbetalers, en genoten het minste voordeel van Gouvernementsscholen. Kinderen van 7 jaren oud werden op deze scholen onderwezen, terwijl Boerenkinderen van 12 of 18 jaren onvermijdelijk uitgesloten werden om deel te nemen aan deze toelagen, maar de ouders van laagst-gemelde kinderen moesten niettemin betalen voor de oprichting van de [Gouvernements]-scholen. De heer Venter las uitvoerige uittreksels uit nieuwsbladen, enz., aantoonende de ongelijke verdeling van schooltoelagen, en de groote som welke de Boeren voor deze scholen moeten betalen, tegenover het ge-

ringe voordeel dat zij er van genieten. Uit het rapport van den heer Ross toonde hij aan dat private scholen meer voldoening gaven dan Gouvernementsscholen. Hij las een gedeelte voor uit het rapport van den heer Clarke, van 1880, waaruit het bleek dat hij acht uit de tien scholen, die hij bezocht had, afkeurde. De heer Venter ging voort met te zeggen, dat hij het rapport van den heer Ross niet als een eenzijdig rapport beschouwde. Volgens Dr. Dale's instruksies was het onderwijzers niet toegelaten om kinderen de Hollandse taal te leeren, indien hunne ouders niet aanzoek deden daarom, en godsdienstig onderwijs werd slechts buiten de bepaalde schooluren toegelaten. De regulaties gaven naar zijne meening geene satisfactie aan de Boeren. Een andere bepaling was, dat kinderen een jaar in die school moesten wezen ten einde gerechtigd te wezen op Gouvernements toelage, aan welke bepaling geen Boer kon voldoen. Hij wenschte te weten of de Inboorlingen van de Transkei en andere plaatsen, op koste van de Wijnboeren moesten geleerd worden. De menschen zouden nooit tevreden wezen indien het geld aldus gebruikt werd. Of er goede of slechte tijden heerschten, de Boeren moesten voor Gouvernementsscholen betalen, terwijl, hadden zij hunne eigene scholen, konden zij dezelve sluiten, totdat de tijden weer beter waren. De heer Saul Solomon had 21 jaren voor het Vrijwillig Beginsel in Kerken gestreden, en hij zag niet in waarom dezelfde strijd ook niet voor het Vrijwillig Beginsel op Scholen zou gestreden worden. In de Kaapstad, Stellenbosch, enz., moge het tegenwoordig stelsel goed werken, maar in het land was zulks niet het geval.

De heer A. B. de Villiers secondeerde, en wordt aldus gerapporteerd:

De heer A. B. de Villiers zeide, hij was blij om de resolutie te secondeeren. Thans waren er 520 scholen voor Inboorlingen, en 352 voor blanken, allen waarvoor de blanken moesten betalen. De totale koste bedroeg £100,000, waarvan slechts £43,000 was voor Inboorlingscholen, behalve dat deze Inboorlingen de Kolonie reeds zes of zeven millioen pond gekost hadden. Verleden jaar waren vele petitiees voor het Huis gelegd, ten gunste van het Vrijwillig Beginsel, en hij had geen twijfel of het volk zou meer en meer ten gunste er van raken. Indien de Boeren direkt voor het onderwijs hunner kinderen moesten betalen, zouden zij er meer belang in stellen.

De eenigen die nog een goed woord voor de Vrije School over hadden, waren de heeren Joubert en Van der Walt, die aldus gerapporteerd werden:—

De heer Joubert merkte op dat de beweging, ten gunste van het Vrijwillig Beginsel, ongeveer vijf jaar geleden begonnen was, en dat dezelve gedurig meer voorstanders gekregen had. In het eerst was hij tegen de beweging, daar hij dezelve als een beweging in een verkeerde richting beschouwd had. Ja, hij beschouwde ze toen als een kleingeestige en achterwaartsche beweging; maar na zorgvuldige overweging was hij tot het besluit gekomen dat zulks niet het geval is. Het was waar dat onder het tegenwoordig stelsel Boerenkinderen een Gouverne-

mentstoelage kregen; maar aan de anderen kant moesten zij voor logies betalen, om de scholen te bezoeken; dat dorpskinderen niet noodig hadden te doen. Het bezwaar dat men tegen het stelsel had was, dat te veel geld betaald werd voor onderwijs aan Naturellen, binnen en buiten de Kolonie; maar de tegenwoordige grievige was, het Christelijk onderwijs. Men verlangde op Gouvernementsscholen Godsdiens- zoowel als seculair onderwijs. Op dat punt echter verschilde hij van opinie. Hij meende dat de kinderen hun Godsdienstige opvoeding van hunne ouders en in de Zondagschool moesten krijgen. Alle bezwaren te zamen genomen, was hij van gevoelen dat het 't best was dat de Gouvernmentstoelage vernietigd werd, en dat de Boeren direkt voor het onderwijs hunner eigene kinderen betaalden, hetgeen hij als het rechtvaardige stelsel beschouwde.

De heer Van der Walt was van meening dat de Inboorling eerst moest beschaafd worden, alvorens hem Godsdiens geleerd werd; dat was de eenige manier om voordeel van hem te trekken. Het wordt gezegd van diegenen die vóór het Vrijwillig Beginsel zijn, dat zij voor achteruitgang zijn, en niet verlangen dat hunne kinderen moesten opgevoed worden, maar dat was een geheel verkeerd idee. Wat zij verlangden, was, dat een Christelijk beginsel in de school zou ingevoerd worden; niet zoozeer Godsdiensonderwijs. De meerderheid van het volk waren Christenen, en daarom behoorden zij in de school eene Christelijke opvoeding te krijgen. Hij zelve was zeer voor de opvoeding van de kinderen, maar het tegenwoordig stelsel was onrechtvaardig; slechts zij die konden betalen, hadden er voordeel van, terwijl de arme zich er niet van kon bedienen, en nochtans moest betalen. De eenige manier om dit te verhelpen was de invoering van het Vrijwillig Beginsel. Slechts 34 percent van het geld, gebruikt voor het onderwijs, werd besteed voor blanke kinderen, terwijl de Inboorling Zendingscholen 66 percent kregen; dat was zeer onrechtvaardig. Hij zou er echter niet tegen objecteeren, indien de blanken niet noodig hadden beter onderwezen te worden. Thans waren Boeren verplicht hunne kinderen op de plaats te laten werken, terwijl de Inboorlingen hunne kinderen naar de Gouvernmentsscholen zenden. Gedurende het afgelopen jaar waren er 44 applicaties ingezonden voor Gouvernentsondersteuning, en slechts 10 waren toegestaan; en hij zou willen weten waarom dat zoo was, indien het waar was dat Boeren zoo gemakkelijk ondersteuning van het Gouvernment konden krijgen. Hij vertrouwde derhalve dat het Vrijwillig Beginsel, gegrond op Christelijke Beginselen, zou ingevoerd worden.

Verder waren alle sprekers tegenstanders.

De heer Van Rensburg opent de rij der tegenstanders, in eene aldus gerapporteerde rede:—

De heer Van Rensburg kon nauwelijks gelooven dat iemand met gezond verstand zulk eene resolutie kon voorstellen, als het afnemen van toelagen voor Gouvernents-onderwijs. De voorsteller had gezegd dat, indien het noodig was, zouden zij 21 jaar strijden om hun doel te bereiken, gelijk de heer Solomon gedaan had met de Kerk; maar hij vertrouwde

dat dit niet zou gebeuren. Hij hoopte dat de dag veraf was dat het Vrijwillig Beginsel zou toegepast worden. De vergelijking die het Ed. lid gemaakt had tusschen Holland en Zuid Afrika, was naar zijne meening, foutief. Wat de Boerenbevolking betreft, wou hij het Huis er aan herinneren dat Dr. Dale deed wat in zijn vermogen was om de Boeren te helpen; maar de Boeren moesten hem te hulp komen in deze prijzenswaardige poging. Onderwijs was de groote zaak die Zuid Afrika zou laten vooruit gaan. Hij vertrouwde dat niet alleen de tijd eindelijk zou komen dat elk kind gratis door het Gouvernement onderwezen werd, maar dat het onderwijs der kinderen verplichtend gemaakt werd.

Iemand die zijn tegenstanders voor gekken uitmaakt zonder dat hij in staat is ook maar één enkele hunner argumenten te ontmoeten of te ontzenuwen; — iemand die geen enkel argument weet aan te voeren voor zijn eigen standpunt; — iemand die losmondig praat van “verplicht onderwijs” zonder te weten welke bezwaren daaraan verbonden zijn in andere landen; — zoo iemand verdient waarlijk geen ernstige tegenspraak. We kunnen slechts met verbazing vragen: is dat nu een volksvertegenwoordiger, en nogal een der woordvoerders van de Afrikaner partij, en nogal voorzitter van den Afrikaner Bond !!!

Maar al kan de heer Van Rensburg het schoolsysteem niet verdedigen, hij kan toch meezingen in het loflied ter eere van den Superintendent van Onderwijs, Dr. Dale. Die goede brave man doet alles in zijn vermogen om de boerenbevolking te gemoet te komen; men moest hem maar daarin steunen.

Maar waar zijn de bewijzen voor deze bewering? 't Parlement stelde ondersteuning beskikbaar voor boerenscholen — hoewel reeds onder drukkende, haast onmogelijke voorwaarden. En welk gebruik heeft de liberale, boeren-gunstige Dr. Dale hiervoor gemaakt? Van de 44 aanvragen om ondersteuning heeft hij 10 aangenomen en 34 afgewezen. Is dat niet gunstig? — Van de ongeveer £100,000 voor staatsscholen uitgegeven, hebben deze boerenscholen £137 ontvangen. Is dat niet liberaal? Hoe durven zij nog ontevreden zijn?

Zoo spreekt een man door de Afrikaansche boeren in 't Parlement gebracht!

De heer De Vos is de tweede kampvechter tegen de Vrije School. In eene aldus gerapporteerde rede:—

Het speelt de heer De Vos om van den verigen spreker, [de heer Joubert], te hooren dat hij bekeerd was. Hij meende dat hij van een rechte in een verkeerde richting gekeerd was. Hij kon zeggen dat hij persoonlijke ondervinding had van Gouvernementsscholen, want in zijn Distrikt genoten de Boeren er groote voordeelen van. Zelfs die Boeren die hunne kinderen niet naar de Dorpen kunnen zenden, konden in hun midden

scholen oprichten met Gouvernementstoelage. Iedereen die begeerig was zijne kinderen te laten onderwijzen, had daartoe de gelegenheid, door het Gouvernement aangeboden. Het was pure stijfhoofdigheid van hen die zich niet daarvan willen bedienen. Een groot deel van menschen hield vol dat de Bijbel uit de school verbannen was, maar dit was niet waar. Sprekende omtrent den Bijbel, zou hij die personen, die zooveel Godsdienstonderwijs op school verlangden, willen vragen, hoe zij dit overeen brachten met hunne bezwaren tegen het onderwijs der Naturellen, want dezelfde Bijbel, die zoo hoog door hen geacht word, leerde hen ook den Heiden-Naturel te onderwijzen en te beschaven. Indien Gouvernementstoelage terug getrokken werd, zouden de kinderen in onkunde opgroeien. Ja, het einde zou wezen, dat de Inboorlingen spoedig beter zouden onderwezen zijn dan de Blanken. Met Gouvernementstoelage werden vele arme kinderen gratis onderwezen, want dikwijls gebeurde het dat personen die een school wenschen op te richten, arme ouders vroegen om hunne kinderen naar school te zenden, ten einde het benoodigde getal onder de toelage vol te maken. Hij zou, derhalve, willen weten, of die personen, die om het Vrijwillig Beginsel schreeuwen, hunne handen in hun zak zouden steken, ten einde voor het onderwijs van die kinderen te betalen wier ouders het niet kunnen bekostigen. Hij was, derhalve, sterk tegen het Vrijwillig Beginsel.

Ook hij toont niet veel meer beschaafdheid in het strijdvoeren dan zijn voorganger. De heer Rensburg noemde zijn tegenstanders *dwazen*, de heer De Vos noemt hen pure *stijfhoofden* — *leugenaars*! Ja hij brengt het nog verder dan zijn voorganger, hij is rechter over het geweten dergenen die een godsdienstig bezwaar hebben tegen het verkoopen van hunnen Bijbel en Zaligmaker uit de School voor een handvol goud. Zij zijn pure hardkoppen — *leugenaars*! En dat omdat wij zeggen dat de schoolwet den Bijbel buitensluit! — Maar daar staat de *Wet*. Zeg ons tog, heer Wetgever! waarin zit de onwaarheid? — 't Is toch wel wat erg om ons openlijk in 's lands Wetgeving voor *leugenaars* uit te maken, en dat niet slechts zonder een enkel bewijs, maar terwijl wij niets meer beweerden dan de *Wet* zegt.

Maar de heer De Vos is slim. Hij heeft ons gevangen in ons eigen strik. Wij willen den Bijbel op school, maar diezelfde Bijbel leert ons de heidenen te beschaven en te onderwijzen, en hoe kunnen wij er dan tegen zijn dat geld gegeven wordt voor naturellen-scholen?

Hoe slim toch! Zegt de bijbel van den heer De Vos ook mogelijk, dat de heidenen in de letter moeten onderwezen worden, in aardrijkskunde, rekenkunde, enz.? De onze niet. — Zegt de Bijbel van den heer De Vos ook mogelijk, dat de blanke bevolking moet betalen voor scholen der gekleurden? De onze niet. Zegt de Bijbel van den heer de Vos ook

mogelijk dat de zendingscholen uit de Staatskas moeten bezoldigd worden? De onze niet.

Maar de heer De Vos is ook een *profeet*. “Indien de staatsondersteuning werd teruggetrokken, zullen de kinderen in onwetendheid opgroeien.” Men ziet hier is geen logische gevolgtrekking uit redeneerkundige argumenten ontleend. Neen, eene profetie, eene orakelstem. Evenals destijds zoovele profeten luidkeels riepen: “als staats-toelage voor de Kerk ophoudt, dan vervallen de gemeenten.” — Nu tegen profeten en profetiën en orakels valt niet te *redeneeren*. Profetiën tegenover profetiën stellen baat ook al niet veel meer. Best om 't dan maar aan den tijd over te laten. Gelijk reeds gedaan is in de zaak van 't Vrijwillig Beginsel op de Kerk toegepast. De tijd heeft reeds vele moderne profeten beschaamd en zal er nog velen beschamen.

Maar de heer de Vos profeteert nog verder. Voor zijn helderzienden blik ligt heel de toekomst open en klaar. 't Kaapsche Parlement behoeft naar Delft noch Dodona te zenden om de orakels te raadplegen. Hun eigen orakel geeft ondubbelzinnige uitspraken. Hoor hem over de verdere gevolgen der toepassing van 't Vrijwillig Beginsel op scholen. “Inderdaad het gevolg zal zijn, dat de naturellen spoedig beter opgevoed zullen worden dan de blanke bevolking.” Alweer geen argument of redebeleid. Dat heeft ook een ziener niet noodig. Ja, al loopt het ook tegen alle redelijke verwachtingen van gewone stervelingen in, dat doet er voor edn profeteet niet toe.

Zoo zouden wij gewone menschen meenen, dat, wanneer de ongeveer £50,000 jaarlijks aan naturellen-scholen verstrekt, en dat grootendeels uit de beurzen der blanken, terug gehouden werd, en de blanke bevolking vrijgelaten werd geheel de £100,000, nu ongelijkmatig voor onderwijs besteed, gelijkmatiger en spaarzamer aan te wenden voor het doel; — dat 't gevolg zou zijn nieuwe bloei voor het onderwijs der blanke kinderen en (althans gedeeltelijk) verval der naturellenscholen. Maar de ziener heeft 't anders gezien.

Zoo zouden wij alledaagsche stervelingen denken en vermoeden, dat vele zendingposten, grootendeels opgericht tot proselieten makerij en onderhouden door de milde staatstoelage voor zendingscholen, bij terugtrekking der toelage, in duigen zouden vallen. Maar de profeteet heeft het anders geprofeteert. Wij moeten dan maar alweer onzen tijd afwachten.

Maar neen, laat ons niet onbillijk zijn. De heer de Vos spreekt ook als *landsvader*. Hij wil waken voor het onderwijs der behoeftige leerlingen die nu, onder milde staats-

ondersteuning, gratis onderwezen worden. En als voogd over die arme kinderen vraagt hij: zult gij, mannen der vrije school, uwe handen in den zak steken om te betalen voor het onderwijs dier kinderen wier ouders niet betalen kunnen.

Hier is toch iets dat naar een argument gelijkt. Daarom haasten we ons te gereeder om op deze vraag te antwoorden. En moeilijk valt 't voorwaar niet. Wij zeggen: daarvoor is reeds gezorgd. De kerk heeft immers die kinderen opgenomen bij den doop, en aldaar ouders en voogden verbonden te zorgen voor de opvoeding en het onderwijs dier kinderen. En bij werkelijk onvermogen van ouders en voogden blijft nog op de kerk rusten het gebod van haren heer: "weid mijne lammeren." Wil de heer de Vos nu, naar den revolutionairen geest des tijds, de kerk in het aangezicht slaan en zeggen: "gij zijt onbekwaam om dezen opdracht te volbrengen; wij geven de lammeren aan den staat." Dat hij zulks doe. Maar wij houden ons als nog aan het bevel van Christus aan zijn gemeente gegeven.

De heer Oosthuijzen volgde hierop met de aldus gerapporteerde rede:—

De heer Oosthuizen kon niet inzien welke bezwaren er konden wezen tegen de Gouv. Scholen. Zij, die zich er niet van wilden bedienen, behoeven dat niet te doen. In dit opzicht was iedereen vrijgelaten om te doen zooals hij verkoos. Ook kon hij niet inzien waarom zij moesten bezwaar maken tegen onderwijs der Naturellen. De Inboorling kon niet voor zija eigen onderwijs betalen, daarom moesten de menschen die dit konden doen, dit doen. Het was de plicht van iedereen om de armen en hulpeloozen te helpen. Indien zij de Inboorlingen niet onderwezen, konden zij nooit goede dienstboden van hen maken, of eenig voordeel van hen trekken. Het Godsdienst-onderwijs dat noodig was, dat beschouwde hij, moest gegeven worden door de ouders, en de Predikanten, die er voor betaald werden. Het was bepaald onrechtvaardig om een Godsdienst in een school te verkondigen, waarin kinderen van verschillende sekten waren. Zooals het nu was, zorgde het Gouvernement voor scholen, waar ieder kind, tot welke Godsdienst hij ook al moge behooren, goed, seculair onderwijs kon genieten. De Boeren hadden slechts hand aan hand samen te werken, en zij zijn geholpen, Zelfs de Inboorlingen komen naar de Dorpen om te werken, ten einde hunne kinderen wat onderwijs te geven. Hij zou derhalve tegen de resolutie stemmen.

De heer Oosthuijzen is voor de Staatsschool, en kan niet inzien hoe iemand er tegen kan zijn; want het staat elkeen vrij om van de staatsondersteuning gebruik te maken of niet. Hij ziet dus niet in dat wij ons over onrecht te beklagen hebben.

Dit argument nu zou eenige waarde hebben, indien het onderwijs een weeldeartikel ware, dat men schadeloos na-

laten kan, en niet iets onontbeerlijks. En hoe staat het nu? Het onderwijs is onontbeerlijk voor allen. Nu ondersteunt de staat scholen waarvan slechts een gedeelte der bevolking profijt trekken kan. Dat deel der bevolking nu wordt hoogelijk bevoorrecht, en het overige gedeelte is daarvan geheel ontstoken. Maar meer nog, dat ontstoken gedeelte der bevolking moet niet slechts het onderwijs hunner kinderen geheel uit eigen middelen bekostigen, maar moet nog bovendien samen betalen voor het onderwijs dergenen wier kinderen uit de algemeene staatskas onderwezen worden. Is dat recht, Mijnheer Oosthuijzen?

Maar neem nu meer bepaald het godsdienstig bezwaar. Wij hebben bezwaar tegen de godsdienstlooze school, o.a. omdat godsdienst en wetenschap niet te scheiden zijn volgens Gods woord. Maar de ongeloofige wil geen godsdienst bij 't onderwijs zijner kinderen. En wat doet nu de staat? De *Schedule* bevoorrecht den ongeloofige ten koste van geloovige. 't Is den ongeloofige gemakkelijker zijn oor te stoppen waar hij niet hooren wil, dan voor den geloovige om zijn godsdienst te verloochenen (Deut. 9 : 6). Willen wij nu christelijk onderwijs, dan moeten wij dat uit eigen zak betalen; maar wil de ongeloofige *niet*-christelijke onderwijs, dan betaald de (christelijke?) staat het, en wel met geld dat wij als christenen opbrengen moeten. Is dat recht, hr. Oosthuijzen?

Maar nu heeft de heer Oosthuijzen nog een ander argument voor de Staatsschool, en hierin staat hij lijnrecht tegenover den onmiddelijk voorafgaanden spreker. De heer de Vos profeteert: "als de staatstoelage teruggetrokken wordt, dan zal het gevolg zijn, dat de naturellen beter zullen opgevoed worden dan de blanke bevolking." De heer Oosthuijzen daarentegen argumenteert: "het is de plicht van de blanken om te betalen voor het onderwijs der arme kleurlingen die zelfs niet daarvoor betalen kunnen; en daarom moet de staatstoelage blijven." De een beweert dus: bij terughouding der staatshulp zal de gekleurde bevolking er beter aan toe zijn dan de blanken. Maar de andere argumenteert: neen, de staatstoelagen moeten blijven, want daardoor vervullen de blanken hun plicht, om de scholen voor de arme kleurlingen te ondersteunen die anders vervallen moeten. En toch draven die beiden in 'tzelfde gareel.

En ten bewijze dat dit de bedoeling van den heer Oosthuijzen is, knoopt hij hieraan een ander argument vast: "indien de blanken niet de kleurlingen opvoeden, kunnen zij nooit goede dienstboden van hun maken of eenig nut van hen trekken." Hier is voor ons wat nieuws; dat letterkundig onderwijs ons betere dienstboden ver-

schaft; dat een kaffer of hottentot die rekenkunde, en aardrijkskunde, enz. geleerd heeft een beter dienstknecht uitmaakt dan de ongeleerde. Dit hebben wij nooit geweten. En wij meenden ook nogal wat ondervinding in zuidafrikaansche toestanden te hebben. Wij hebben Zuid Afrika tamelijk doorreisd en met alle klassen der zameleving gesproken. Wij hebben honderden de vraag gedaan; of zij aan een geletterden kaffer of hottentot, die van een schoolplaats of zendingstatie kwam, de voorkeur zouden geven boven een ongeletterden? En wij moeten eerlijk verklaren dat wij nog geen enkel persoon, van welke nationaliteit, stand of beroep ook, gevonden hebben die niet liever een ongeletterden dan een geletterden kleurling in dienst nam. Daarom rekenen wij in de leer van den heer Oosthuijzen een geheel nieuwe, ongehoorde: dat ongeletterde bedienden geheel onbruikbaar zouden zijn; en wij dus de kleurlingen moeten laten onderwijzen om goede bedienden te krijgen.

De heer T. Louw volgde met eene aldus gerapporteerde aanmerking:—

De heer T. Louw dacht, de motie op papier zou, indien gepasseerd, het geheele gebouw van onderwijs, dat opgetrokken was, neêrhalen, en was verwonderd dat zulk eene motie van iemand kwam met ideeën als het edele lid. Hij was bereid aan te nemen dat er gebreken waren in het tegenwoordig stelsel, die verholpen kunnen worden, maar hij kon niet instemmen met de opinie dat het geheele stelsel over boord moest geworpen, en een ander in de plaats gesteld worden. Behalve de weinige gebreken die er in gekropen waren, geloofde hij dat ons tegenwoordig stelsel goed was.

Dit heeft waarlijk niet veel om 't lijf. De Voorstanders der Vrije School bedoelen het tegenwoordig schoolsysteem omver te halen. En de heer Louw voert dit nu als argument tegen hen aan: als uw opzet gelukt, dan valt heel het bestaande schoolsysteem. Ons antwoord is: dat is ook juist wat wij bedoelen. Dit gebouw deugt niet; het heeft slechts ruimte voor eên gedeelte van de staatsfamilie; het andere gedeelte dat het heeft helpen bouwen en moet blijven onderhouden, staat buiten in den regen en moet voor zich zelf een onderkomen zoeken, en dan nog de inwoners van 't kostbaar gebouw helpen onderhouden. Neen, zeggen we, laat elk dan liever voor zich zelf zorgen. Dus wat de heer Louw zegt is wel eene blootlegging van wat wij bedoelen, maar geen argument tegen ons.

Nou volgt de heer Fuller met de uitvoerigste rede, aldus gerapporteerd:—

Hij verzocht de achtbare leden, te bedenken, dat het Ed. lid et Huish. vroeg om een Beginsel aan te nemen dat in elk beschaafd land nagelaten was, als zijnde ongezond en. Men had

bevonden dat, ten einde een behoorlijk onde wijsstelsel voort te zetten, er een toelaag van de Staat moet wezen, en elk land was nu tot het besluit gekomen dat het onderwijs der groote massa moest gesteund worden door Staatstoelagen. Het Ed. lid had gewezen op den onbevredigenden staat van de Inboorlingsscholen, maar indien hij dacht dat er in dit opzicht verkeerdheden bestonden, moesten die scholen naar hunne eigene verdienste behandeld worden, maar hij kon niet inzien wat dit te doen had met de hoofdkwestie van onderwijs in deze Kolonie. Er was groote vrijheid onder het ondersteunde stelsel voor de Godsdienstige beginsels van alle secten in het land. Hij geloofde als een feit, dat ons stelsel in dit opzicht overgenomen was door Engeland, en dat de heer Forster de gewetens-clausule in zijn Onderwijs Bill genomen had van het stelsel, thans in de Kolonie in werking. Het was een stelsel, waar dit Huis vooral niet haastig aan moest gaan veranderen. Het was waar, dat steden een grooter deel van onderwijstoelaag genoten dan het land, maar dat moest noodzakelijker wijs zoo wezen, en was overal het geval. Maar een toelaag werd toegestaan, zelfs voor eenige kinderen, die in een Boerenwoning bij elkander komen. Indien het noodig was dat dit Beginsel verder moest doorgevoerd worden, laat zulks geschieden. Het argument omtrent Naturellen-scholen moet naar deszelfs verdienste behandeld worden en omtrent Godsdienstonderwijs, meende hij, konden wij tevreden zijn met wat wij hadden. Indien wij streefden om meer te krijgen, zou het onrechtvaardig zijn tegenover anderen. Het tegenwoordig stelsel was rechtvaardig tegenover allen, want hoewel Godsdienstonderwijs toegelaten werd, konden diegenen, die geen Godsdienstonderwijs voor hunne kinderen verlangden, op gelijken voet het schoolonderwijs genieten, omdat die school door Staatstoelage ondersteund werd. Hij keurde het af dat leden van terzijde inkomen om dit degelijke stelsel te vernietigen, dat met de ondervinding van vele jaren in dit land was opgebouwd. Laat men, welke grieven er ook al zijn, ze openlijk bekend stellen, dan kon het Huis zien of zij daar iets aan kon doen. Dit zou een beter weg wezen, dan om een kale resolutie op papier te zetten, die ten gevolge zou hebben dat een stelsel ingevoerd werd dat zal moeten feilen. Indien zij slechts nauwelijks hunne Kerken en Leeraars kunnen ondersteunen, dan kunnen zij hunne Scholen niet onderhouden, en het gevolg zal wezen dat zij zullen terug gaan in den weg van beschaving. Laat het Huis vernemen welke grieven er waren, maar tracht niet door een resolutie als deze het stelsel van onderwijs omver te gooien.

De heer Fuller geeft vele woorden, maar niet vele argumenten. Het eerste en eigenlijk eenige argument van belang is: "in alle beschaafde landen der wereld worden staats-toelagen aan scholen gegeven; waarom zouden wij dan ons prachtig schoolsysteem laten varen voor de Vrije School die toch niet beantwoorden zal?" Tegen zulk een argument nu valt niet veel te redeneeren. Meent de heer Fuller dat wij de landen van Europa moeten navolgen in alles, zonder

onze eigenaardige toestanden en behoeften in aanmerking te nemen? Bijvoorbeeld, zij hebben geen overgroote meerderheid van bruine bevolking voor welke de blanken moet betalen. Wij hebben reeds gezegd, dat ware de Koloniale Schoolwet enkel voor de *blanke* bevolking, gelijk hier in de Z.A. Republiek, dan zouden wij niet ijveren voor algeheele terugtrekking van alle staatshulp, maar de bezwaren uit den weg zien te ruimen door de toekenning van een pro rato subsidie van staatswege, geëvenredigd aan het aantal leerlingen en den graad van onderwijs in elke school, gelijk alhier in de Z. A. Republiek. Maar daar ligt nu het bezwaar der massa's kleurlingen. Om deze reden zien wij geen ander herstel voor de vele en ernstige grieven tegen de bestaande schoolwet dan in onttrekking van staats-toelagen en 't onderwijs aan de burgerij.

Wat de heer Fuller zegt van de godsdienskwestie en de naturellenscholen is reeds elders weerlegd.

In de rede van den heer Hockly komt niets nieuws aan 't licht dat eenige tegenspraak verdient, toch hebbe hij het woord:—

De heer Hockly ondersteunde het gevoelen van het Ed. lid voor Kaapstad. Hij kon niet verstaan waarom er een agitatie moest wezen voor de toepassing van het vrijwillig Beginsel op Scholen. Hij kon de zaak slechts verklaren, op grond dat er ontevredenheid bestond tegen de wijze waarop de toelagen voor scholen uitgedeeld werden. Het Hollandsche deel van de bevolking had groote vooruitgang gemaakt in de zaak van het onderwijs, gedurende de laatste weinige jaren. Toestemmende de gebreken in het stelsel, met betrekking tot Naturellesonderwijs, dacht hij toch niet dat men het geheele stelsel moest veroordeelen, en indien het Ed. lid voor Albert zijn ijver zou betoonen in die richting, om gebreken te verbreken, zou hij den dank van het geheele land verdienen. Hij beschouwde de regulaties, welke met de laatste Sessie gemaakt waren, om het onderwijs voor de deur van elkeen te brengen, als zeer liberaal, en gingen zoo ver als eenig verstandig persoon kon verwachten.

De heer A. du Toit volgt nu, aldus gerapporteerd:—

De heer A. du Toit zeide dat hij volkomen instemde met wat het Ed. lid voor Kaapstad, (de heer Fuller), gezegd had. Hij had gedurende het debat slechts twee bezwaren gehoord. Het eene was dat van de 44 applikaties slechts 10 toegestaan waren. Volgens zijn opinie was het zeer waarschijnlijk dat de andere applikatien niet voldaan hadden aan de noodige voorwaarden. Het andere bezwaar was het groote aantal Zendingsscholen, maar dat kwam slechts doordien de Zendingelingen zoo slim waren om te voldoen aan de condities waaronder de Gouvernmentstoelagen toegestaan werden, waarop zij dan onderzoek deden, en het Gouvernement kon niet weigeren. Hij wenschte ook te weten waar het lid voor Colesberg zijne statistieken vandaan kreeg, — 66 percent voor Inboorlingen en 34 percent voor Blanke kinderen. Hij kon niet gelooven dat zij

correct zijn, want op de meeste Zendingscholen zijn meer dan de helft der kinderen van blanke ouders. Indien er gebreken waren in de werking van het stelsel, moesten zij verbeterd worden; maar het geheele stelsel moest niet overboord geworpen worden. Hij zou tegen de resolutie stemmen.

De heer du Toit was niet heel attent, dat hij slechts twee argumenten had gehoord tegen de bestaande schoolwet. Had hij slechts behoorlijk acht gegeven op de Memorie van Albert, dan had hij daarin reeds veel meer argumenten gevonden, argumenten die door hem moeielijk zouden te weerleggen zijn. Ook zijne opvatting van 't argument van den heer van der Walt toont niet heel veel juistheid en diepzinnigheid. 't Rapport van Dr. Dale zelf toont dat 34 percent der *Leerlingen* blanken, en 66 percent kleurlingen zijn. 't Zegt dus niets dat er in Zendingscholen ook blanke leerlingen zijn; die worden bijgeteld bij de 34 percent blanken. — Verder rijdt hij 't zelfde stokpaardje: verbetering maar geen afschaffing van 't bestaande schoolstelsel. Daardoor ziet hij, met de andere tegenstanders der Vrije School, voorbij dat onze bezwaren tegen de staatsschool niet slechts eenige misbruiken en gebreken gelden, maar veeleer den grondslag en het wezen van 't bestaande schoolstelsel. Hier kan dus voor ons geen sprake zijn van verbetering van 't oude, maar wel van eene geheel nieuwe stichting op een ander fundament.

Nu volgt de heer Tudhope, de Koloniale Secretaris, aldus gerapporteerd: —

De heer Tudhope hoopte dat na de uiting van opinie van beide zijden van het Huis het Ed. lid voor Albert zijn motie zou terugtrekken. Het Ed. lid, met het ontdekken van gebreken in het tegenwoordig stelsel, meende een argument te ontdekken voor deszelfs opheffing, maar zijn argument zou meer in die richting strekken dat de gebreken verholpen worden, dan de uitroeiing met wortel en tak van het stelsel. Het Ed. lid had slechts de donkere zijde van het portret genomen, uit des heeren Ross' rapport, en een groot deel weggelaten van wat de heer Ross ten gunste van het stelsel gezegd had. Hij wou niet aannemen om te zeggen dat er geen gebreken in het stelsel waren, maar het tegenwoordig stelsel van inspekteeren diende om die gebreken te verhelpen, zoodra zij voorkomen, en ze zoo min mogelijk te maken. Indien het Vrijwillig Beginsel aangenomen werd, zou het stelsel van inspekteeren geheel ophouden, en de toestand van de Boerenklasse van het land, in verspreide Distrikten, zoude tienmaal slechter zijn dan nu. Het was hem aangenaam het laatste jaar regulaties voor te stellen, waarbij het stelsel uitgestrekt werd tot de landelijke Distrikten, en om zoo ver mogelijk Gouvernementsondersteuning te geven aan kleine Buitenscholen, en het was thans in de macht van eenig Boer, die vijf of zes mijlen van eenig school woonde, om met zijn buurman zamen te maken, en een toelaag te verkrijgen voor een onderwijzer op zijn plaats. Het was ook voorgesteld

om het systeem te ontwikkelen, door buitenschoolmeesters inspecteurs van kleine Distriktsscholen te maken, waaromtrent zij eenmaal per jaar moesten rapporteeren, zoodat dit systeem van onderwijs stap voor stap opgroeide. Het zou een noodlottige stap wezen, indien wij nu tot het oude stelsel moesten terug gaan, ter wille van wat hij een "bog ding" of gril ('fad') van een der leden noemde. Elke zorg wordt nu besteed in het geven van de toelagen, en geen arugment op dat punt behoefde ernstige wederlegging. Hij zou andermaal het Ed. lid vragen, na de uiting van de opinie van het Huis, om de motie terug te trekken.

Hij berijdt ook weer 't zelfde stokpaardje: verbetering, maar geen omverwerping van 't bestaande schoolsysteem. De verdedigers der staatschool toonen te beseffen wat het *beginsel* hun waard is. Zij zijn ô zoo gul en liberaal: "zeg maar vrijuit welke verbeteringen gij begeert, doch laat ons 't beginsel ongeschonden." M.a.w. laat ons in 't bezit van de woning; zeg dan maar vrijuit welke veranderingen gij in de huishouding begeert; zoolang gij maar tevreden zijt buiten te staan, voor u zelve te zorgen, en nog voor onze huishouding mee te betalen. Hoe mild en goed toch van die staatsschoolmannen!

Maar de heer Tudhope heeft toch één argument. "t Bestaande schoolsysteem heeft gebreken; maar 't bezigt *inspecteurs* van scholen, die de gebreken tegengaan en tot een minimum terugbrengen; met de toepassing van 't Vrijwillig Beginsel vervalt dat systeem van schoolinspectie, en dan zijt ge er nog slechter aan toe."

Hiertegen valt tweederlei op te merken:

1. Onder het toezigt der inspecteurs zijn de gebreken van 't schoolsysteem, als o.a. door Dr. Ross aangewezen, ingeslopen en toegenomen tot heden toe, waaruit blijkt dat ôf de inspecteurs gemelde gebreken niet getrouw hebben gerapporteerd, ôf dat bij 't hoofkantoor van 't onderwijs departement geen doeltreffende maatregelen daarop zijn genomen om die gebreken uit den weg te ruimen. Hoe 't zij, het feit blijft bestaan, dat onder toezicht van inspecteurs de gebreken ontstaan zijn en blijven voortbestaan. Dus voorwaar voor den Kolonialen Secretaris geen argument om zich op te beroepen.

2. Wat de mannen der Vrije School willen is niet, gelijk de heer Tudhope wil doen voorkomen, afschaffing van schoolinspectie, maar beter en doelmatiger inspectie door de regte personen. De Kerk heeft reeds gedeeltelijk een systeem van schoolopzicht. Maar ieder leraar voldoe slechts aan den eisch van zijn Meester en Zender: "Weid mijne lemmeren!" En wanneer elke leeraar de scholen in zijne gemeente, naar plicht en roeping, onder zijn opzicht neemt, dan hebben wij veel meer inspecteurs, die ook veel

beter in de gelegenheid zijn om zoowel naar de zedelijke vorming als naar de verstandelijke ontwikkeling der leerlingen toe te zien, en dat zonder groote en speciale kosten. Nu wordt alles aan den Staat, dien grooten bemoeial, overgelaten; van daar de gebreken, gekocht tegen hooge prijzen, zelfs indien de heer Tudhope zijn allesbehalve veel goeds belovend ideaal zou verwerkelijken, om den eenen onderwijzer schoolopziener te maken van 's anderen school!

Daarop volgde de heer Robertson, aldus gerapporteerd:—

De heer Robinson meende, het zou een treurige dag voor Afrika zijn, als een motie als die van het Ed. lid passeerde. Gedurende de laatste 30 of 40 jaren had het onderwijs groote vooruitgang gemaakt in de Kolonie. Hij kon tot geen andere gevolgtrekking komen dan dat het stelsel dat zij hadden, een goed stelsel was, en hij geloofde niet dat het Huis zou toegeven om het op te heffen. Het Vrijwillig Beginsel in Godsdienst was een geheel andere zaak als het Vrijwillig Beginsel van Opvoeding. De moeielijkheden waren niet omdat het Beginsel slecht was. Zij behoorden dat stelsel niet omver te werpen, omdat eenige personen het niet konden waardeeren, en niet in staat waren deszelfs voordeelen te genieten.

Wij kunnen de logika van dien heer Robertson niet bewonderen. “Gedurende de laatste 30 of 40 jaren was het onderwijs vooruitgegaan in de Kolonie; ergo kon hij tot geen ander besluit komen, dan dat het systeem goed was!”

De eerste drogreden is reeds: het tegenwoordig schoolstelsel is nog maar pas 20 jaren in werking. Nu beroept de heer Roberson zich op den vooruitgang in 30 of 40 jaren tijds (een verschil van 10 jaren zegt bij hem niets!) gemaakt! Dus de vooruitgang gemaakt gedurende de jaren vóór het tegenwoordig systeem in werking kwam moet mede dienst doen om te bewijzen, dat het later ingevoerd systeem een goede is! Tot welke drogredenen men al de toevlucht moet nemen om een slechte zaak goed te praten! Welke ongerijmdheden men zich al moge veroorloven, wanneer men maar zeker is met de heerschende opinie mee te gaan.

Doch over zulk een kleinigheid nu maar heengestapt. Toegestemd dat het onderwijs is vooruitgegaan gedurende de 20 jaren dat ons tegenwoordig systeem in werking is, moet dat nu noodwendig gelden als een argument dat het systeem goed is? Daartoe zal de heer Robertson moeten aantoonen dat met het uitgelegd kapitaal niet nog verder zou gevorderd zijn, vooral bij de eigenlijke bevolking des lands, bij de boerebevolking, die nog al den tijd voor 't grootste deel daarvan verstoken is. Kon voor de £2,000,000, onder het tegenwoordig systeem aan onderwijs besteed (berekend tegen £50,000 per jaar uit Gouvernements kas en

ruim zooveel aan plaatselijke bijdragen, niet veel meer gedaan zijn?

Of om een duidelijk sprekend voorbeeld te bezigen. De directie eener Maatschappij zet een gebouw voor de doeleinden en behoeften der Maatschappij. Zij bouwen 5 jaren reeds daaraan en hebben reeds een £50,000 daaraan besteed. Nu toonen de meerderheid der aandeelhouders aan: dat slechts een gedeelte der aandeelhouders door het gebouw gebaat wordt; dat het gebouw veel spoediger, tegen veel minder kosten, en tot aller gerief, kon gebouwd zijn. Maar de heer Robertson treedt op als pleitbezorger der Directie met die bewijsvoering: "Ja, maar het gebouw is toch gevorderd; dus kan men tot geen andere gevolgtrekking komen dan dat het bouwplan goed is."

Zullen de aandeelhouders lachen over zulke drogredenen, of zullen zij hem met verontwaardiging den rug toekeren?

Nog weet de heer Robertson ons te vertellen dat het heel wat anders is, het Vrijwillig Beginsel op de School en het Vrijwillig Beginsel op de Kerk toegepast. Ongelukkig vinden wij de punten van verschil niet opgenoemd. Dat zal zeker wel het verzuim van den rapporteur zijn. Want de heer Robertson zal toch niet denken, dat wij deze bewering zoo maar zonder bewijsgronden zullen aannemen. Hoe 't zij 't spijt ons zeer, dat wij de punten van verschil niet voor ons hebben. Ach, geef ze ons toch, heer Robertsen! Gij zult ons een goede dienst daarmede bewijzen.

Troepsluiters der bestrijders van de Vrije School is de heer Keyter, in eene aldus gerapporteerde rede:—

De heer Keyter zeide: hij zou nooit gedacht hebben dat zulk eene resolutie voor het Huis zoude gelegd worden. Het Gouvernement had gedaan wat hij kon om die kinderen te laten opvoeden, en nu werd voorgesteld om meteens het geheele stelsel uit den weg te ruimen. De Boeren klaagden altijd dat vreemdelingen ingevoerd werden om de hoogste betrekkingen in de Kolonie te bekleeden, maar hij wou die Boeren daaraan herinneren, dat als zij hunne kinderen niet behoorlijk opvoeden, zullen zij nooit in staat wezen die betrekkingen te vervullen. Scholen waren niet voor Godsdienstonderwijs; dit moet bij het huis geleerd worden. Indien er gebreken waren in het tegenwoordig schoolstelsel, dan behooren zij verholpen te worden, maar indien het stelsel geheel opgeheven wordt, zullen de arme kinderen geen onderwijs genieten. Hij hield vol dat als het Gouvernement de scholen niet ondersteunden, zouden de menschen in 't geheel niet in staat wezen hunne kinderen te onderwijzen.

Alweer 't zelfde stokpaardje: "misbruiken wegnemen, maar niet 't systeem omkeeren!"

Ook al een profeet: "indien Staatshulp aan de School

ontnomen wordt, dan zal de bevolking geheel onbekwaam zijn de kinderen op te voeden!”

Nu op stokpaardjes rijden wij niet meê, en met profeten argumenteren wij niet.

Maar de heer Keyter heeft ook een argument; dat moet er nog bij om het parlementair debat te volmaken. “De boeren klagen dat vreemdelingen de posten bekleeden, maar indien zij hunne kinderen niet opvoeden, kunnen zij die posten nooit bekleeden.”

Alweer twee drogredenen in die korte argumentatie.

Vooreerst beklagt de boerenbevolking zich niet slechts daarover, dat vreemdelingen de hoogste staatsposten bekleeden, maar ook dat de zeer weinige landszonen, die door het tegenwoordig schoolsysteem daartoe bekwaam gemaakt worden, meteens over 't algemeen zoo zeer aan 't geslacht hunner vaders onvreemd zijn, dat zij voor onze nationaliteit nog gevaarlijker zijn dan de vreemdelingen.

En voorts vragen wij om het Vrijwillig Beginsel op de Scholen toe te passen, niet omdat wij onze kinderen “niet willen opvoeden,” maar omdat wij 't nu meerendeels vermorste en kwalijk besteedde geld willen aanwenden om onze kinderen, vooral de boerenzonen, *beter* op te voeden, opdat zij later de posten mogen bekleeden, die nu ingenomen worden door vreemdelingen en geangliceerde landszonen.

Zou de heer Keyter nu werkelijk gemeend hebben, dat hij met deze schijnrede, en zijdelings getokkel op de nationale snaar, ons van het regte spoor kon leiden? . . . Dan is het mis! . . .

Ziedaar nu, de krachtige argumenten waarop in 's lands wetgeving het rechtmatig, weloverwogen en grondig verzoek der Memorialisten voor de Vrije School werd afgevoerd.

Laat ons nog eens de argumenten der tegenstanders in 't kort resumeeren. 't Is waarlijk der moeite waard!

Eerste stokpaardje, bereden door de heeren Thom, ex-Eerw. Fuller, Hockly, du Toit, Tudhope, Robertson en Keyter: “verbetering van gebreken, maar niet omverwerping van 't systeem” — en dat tegenover lieden die 't juist tegen 't principe van 't systeem zelf hebben.

Tweede stokpaardje, bereden door de heeren Oosthuisen, Louw, Fuller en Keyter: “niet in de school en niet door den onderwijzer, maar te huis en in de kerk door ouders en leeraren moet godsdienstig onderwijs gegeven worden” — en dat tegenover Christenen die volgens hunnen Bijbel gelooven, dat godsdienst en wetenschap niet te scheiden zijn.

Derde stokpaardje, bereiden door de heeren van Rensburg, de Vos, Oosthuysen en Fuller: "Onderwijs is de zaak waar alles van afhangt; onderwijs moet en zal alles recht maken; dus moet men ons onderwijssysteem laten" — en dat tegenover mannen die juist om 't groot belang van 't onderwijs een beter systeem begeeren.

Maar 't rijden op stokpaardjes is nog mogelijk 't grappigste niet van 't parlementair debat, althans wat onze tegenpartij betreft. Ruim zoo gemakkelijk is het te zien hoe zij elkaar in de wielen rijden en argumenten gebruiken die tegen elkaar indruischen.

Eerste Tegenstrijdigheid: de heer de Vos profeteert: "als de staatstoelage teruggetrokken wordt, zal het gevolg zijn dat de naturellen beter zullen opgevoed worden, dan de blanke bevolking"; de heer Oosthuysen daarentegen beweert: "de blanke bevolking moet voor de arme gekleurde blijven betalen, omdat deze laatsten zelf niet betalen kunnen, en anders onbruikbare en ongeleerde heidenen blijven."

Tweede Tegenstrijdigheid: "zeer velen beweren dat de Bijbel geweerd is van de Staatsschool, maar dit is onwaar," dus de Bijbel is er; maar daar tegenover houden de heeren Oosthuysen, Louw, Fuller en Keyter vol: "niet in de School, maar in de Kerk behoort Bijbel en godsdienst; ergo is de godsdienstlooze Staatsschool goed."

Maar ook aan *drogredenen* heeft 't niet ontbroken bij de tegenstanders der Vrije School in 't parlementair debat.

Eerste Drogreden: "Omdat gij den Bijbel op school begeert, daarom moet gij ook als blanken geld storten in de Staatskas, ten einde daaruit de kleurlingen te laten onderwijzen"! Zoo de heer de Vos.

Tweede Drogreden: "Gij blanken moet betalen om de kleurlingen te onderwijzen, anders krijgt gy geen goede bedienden." Zoo de heer Oosthuysen.

Derde Drogreden: "Timmer maar aan het dak van het gebouw, al deugt ook het fundament nie." Zoo filosofeert de heer Louw.

Vierde Drogreden: "Wat goed is voor Europa, is ook goed voor Zuid Afrika." Dit beginsel legt de heer Fuller neêr.

Vyfde Drogreden: "Het systeem van inspectie, waaronder de misbruiken ingekomen zijn, is het middel om ze te herstellen." Dit zegt de wijsheid van den Kolonialen Secretaris.

Zesde Drogreden: "De vooruitgang onder een vorig systeem gemaakt is een bewijs voor de deugdelijkheid van

het tegenwoordig systeem." Hierop komt 't argument van den heer Robinson neer.

Zevende Drogreden: "Om het bezwaar der boerenbevolking te gemoet te komen, dat vreemdelingen de beste posten bekleeden, moet een schoolsysteem aangehouden worden, dat de eigenlijke boerenbevolking grotendeels niet baat, en dat de weinige landszonen, die daartoe opgebracht worden, meerendeels ontnationaliseert"! Aldus besluit de heer Keyter de tegenspraak. We zouden zeggen: *last not least.*

En hiermede sluiten we onze beschouwing van de argumenten (?) waarop het verzoek om de Vrije School in 't Parlement werd veroordeeld' en verworpen, met eene recommendatie aan de tegenstanders om hun eigen bewijsvoering nog eens bedaard na te gaan en zich beter te prepareren voor de volgende gelegenheid.

IV. — WAT NU?

"Gelijkheid, *Vrijheid*, Broederschap!" — is de kreet der Revolutie.

En die drievoudige leuze is geheel de moderne maatschappij doorgedrongen. Tot voor de gevangnissen in Parijs prijkt deze leuze! *Vrijheid* zelfs in de tronk!

"*Vrijheid*" vooral, *vrijheid* wil men op elk gebied. En wat nog onder eenige band staat, hetzij door de Natuur verordend, of door de Maatschappij erkend, of door Staat of Kerk gewettigd, moet geëmancipeerd worden.

"Emancipatie" is het groote woord van onzen tijd. "Emancipatiewoede" het streven der woelgeesten dezer negentiende eeuw. Eerst emancipatie der slaven. Toen emancipatie der vrouw. Nu, dachten we, moest volgen, emancipatie der School. Maar neen, de slaven mogen vrij; de vrouw moet vrij; alleen die School moet niet vrij; neen, "leerplicht, schooldwang" is hier de leuze. De almachtige bemoeial, de Staat, moet ook het onderwijs monopoliseeren!

Die groote bemoeial moet nu alles beheren, ook wat altoos tot den kring van het huiselijk leven behoord, of onder toezicht der Kerk stond.

De Staat zal weldra een groot vrijaadje-Stichting oprichten: daar en daar alleen zullen jongelieden van beider kunne elkaar mogen ontmoeten en alleen verlovingsen daar gesloten, onder toezicht van Staatsambtenaren, zullen rechtsgeldig zijn!

Weldra zal de Staat een Bevallings-Huis bouwen: en alleen kinderen daar geboren, onder toezicht en behandeling van Staats-doktoren, zullen erkende burgers kunnen worden!

Zullen de oogen dan nog niet opengaan? — Want indien men nu nog niet inziet dat de schoolplicht een ingrijpen is in het heilig recht van het huisgezin, dan zal men het bij voortgaande ingrijping van den oppermachtigen Staat evenmin inzien. De bijl is nu reeds gelegd aan den wortel des booms van 't huiselijk leven.

Daarom verzetten wij ons met alle kracht tegen Staatsinmenging waar 't niet past. En wij nemen de leuze "vrijheid" over en bezigen die op de rechte plaats: "Vrijheid voor de School!" "Vrijheid" schrijven wij boven onze schooldeuren, "vrijheid" binnen onze schoolgebouwen. "De Vrije School!" blijve onze leuze.

De heer Venter zegt dan ook terecht in repliek, dat hij vechten zoude voor de *Vrije School*, totdat hij zijn doel bereikt. De mannen van Burgersdorp hebben reeds weder eene Memorie opgetrokken, vragende om de *Vrije School*. De burgers teekenen reeds weder voor de *Vrije School*. En onze leuze blijft: *de Vrije School*.

